İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN VE TÜRK MÜTEAHHİT FİRMALARININ AZERBAYCAN'DAKİ DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İnş. Müh. Rustam Yakubov

Anabilim Dalı : İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ

Programı : YAPI MÜHENDİSLİĞİ

HAZİRAN 2006

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN VE TÜRK MÜTEAHHİT FİRMALARININ AZERBAYCAN'DAKİ DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İnş. Müh. Rustam YAKUBOV
(501041096)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 8 Mayıs 2006
Tezin Savunulduğu Tarih : 15 Haziran 2006

Tez Danışmanı : Yrd.Doc.Dr. Uğur MÜNGEN
Diğer Jüri Üyeleri : Öğr.Gör.Dr. Akın ERİŞKON
Doç. Dr. Atilla DİKBAŞ

HAZİRAN 2006

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanması esnasında oluşturduğu çalışma ortamı ve katkılarından dolayı değerli hocam Sn. Yrd.Doç.Dr. Uğur Müngen'e teşekkürlerimi sunarım.

Tezin hazırlanmasında bana yardımcı olan Cumhurbaşkanı yanında ekonomi-politika şubesi müdürü Garalov Hıdırnebi bey'e, Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesinin rektör yardımcısı Prof.Dr. Şerifov Arif bey'e, İnşaat fakultesi İnşaat Yapı İşletmesi Kürsü'sü dekan'ı Prof.Dr. Abdullayev Tofik bey'e, Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi kütüphane müdürü Ababasova Gülhanım hanım'a, ve öğretim görevlisi Sevil hanım'a, Azerbaycan Devlet İstatistik Ajansı'nda görevli Mirzoyeva Feride hanım'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam boyunca manevi desteklerini esirgemeyen anneme, babama, anneanneme, teyzeme, ayrıca arkadaşım ve kardeşim Müseyib'e teşekkür ederim.

Haziran 2006 Rustam YAKUBOV

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR vii
TABLO LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ ix
ÖZET x
SUMMARY xii

1. GİRİŞ 1

2. AZERBAYCAN'IN TANITIMI 5
2.1. Genel Bilgiler 5
2.2. Azerbaycan'ın Kisa Tarihi 7
2.3. Azerbaycan'ın Siyasi ve İdari Yapısı 8
2.4. Ekonominin Genel Değerlendirilmesi 8
2.4.1. Birinci Dönem (1991 - 1994) 9
2.4.2. İkinci Dönem (1995 – 2000) 10
2.4.3. Üçüncü Dönem (2001 ve SonrasI) 11
2.5. Ekonominin Altyapısı 11
2.5.1. Sanayi Sektörü 11
2.5.2. Madencilik Sektörü 12
2.5.3. Elektrik Enerjisi 13
2.5.4. Tarım Sektörü 13
2.5.5. Turizm Sektörü 14
2.5.6. Ulaşım 14
2.5.7. Haberleşme 15
2.6. Enerji Kaynakları ve Ekonomik Önemi 15
2.6.1. Petrol ve Doğal Gaz Potansiyeli 16
2.6.2. Petrol ve Doğal Gaz Anlaşmaları 16
2.6.3. Boru Hatları 18

3. AZERBAYCAN EKONOMİSİNİN MAKROEKONOMİK ANALİZİ 19
3.1. Gayri Safi Milli Hasıla 19
3.2. Enflasyon 20
3.3. İstihdam 21
3.4. Özelleştirme 22
3.5. Yabancı Yatırımlar 23
3.6. Yabancı Sermaye Türleri 27
3.7. Yatırım İklimindeki Olumsuzluklar 28
3.8. Dış Ticaret 29
3.9. Dış Borc 31
3.10. Azerbaycan Ekonomisinin Güçlü ve Zayıf Yönleri 33

4. AZERBAYCAN'DA İNŞAAT SEKTÖRÜ 36
4.1. Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan İnşaat Sektörü 36
4.1.1 Sosyalist Ülkelerde Kent Planlamasında Yararlanılan Esas İlkeler 37
4.1.2 Sosyalist Dönemde Azebaycanın Kentsel Yapısı 38
4.2. Post Sovyet Döneminde Azerbaycan'da İnşaat sektörü 39
4.2.1. Azerbaycan İnşaat sektörü ile İlgili İstatistiksel Bilgiler 39
4.2.2. Malzeme 46
4.3. Yeni Ekonomik Durumda İnşaat Sektöründe Gerçekleştirilen Reformlar ve Yeni Uygulamalar 50
4.3.1. Küçük Girisimciligin Oluşturulması ve İnşaat Sektöründe Onemi 50
4.3.2. İnşaat Birimlerinin Özelleştirilmesi 54
4.3.3. İnşaat Sektöründe Monopolün Engellenmesi İçin Yapılan ve Yapılması Gereken İsler 55
4.3.4. İnşaat Sektöründe Rekabet Ortamının Oluşturulması 57
4.3.5.İnşaat Sektöründe Fiyat Mekanizması ve Devlet Tarafından Tanzimlenmesi 59
4.4 Azerbaycan İnşaat Sektörünün Güçlü ve Zayıf Yönleri 60

5. YATIRIM PROJESİ KAVRAMI 62
5.1. Ulusal Planlama 62
5.2. Yatırım Kavramı 63
5.3. Proje Kavramı 64
5.4. Projelerin Sınıflandırılması 64

6. AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN PLANLANMASI 67
6.1. Kalkınma Plan Stratejileri 67
6.2. Kamu Yatırım Programında Görev Alan Kurumlar 70
6.2.1. Devlet İstatistik Ajansı 70
6.2.2. Maliye Bakanlığı 71
6.2.3. Azerbaycan Merkez Bankası 72
6.2.4. Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı 73
6.3. Azerbaycan Kamu Yatırım Programı Hazırlama Süreci 75
6.4. Kamu Yatırım Projelerinin Planlama Aşamaları 77
6.4.1. Proje Oluşturma 77
6.4.2. Proje Hazırlama 78
6.4.3. Proje Analizi ve Seçimi 79
6.4.4. Proje Uygulaması 80
6.4.5. Projenin Tamamlanması ve Değerlendirilmesi 80
6.5. Azerbaycan İhale Siteminde Görevli Kurumlar 81
6.5.1. Cumhurbaşkanlığı 81
6.5.2. Bakanlar Kurulu 81
6.5.3. Devlet İhale Ajansı 82
6.5.4. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İnşaat ve Mimarlık Komitesi 83
6.5.5. Proje Ekspertiz Departmanı 84
6.5.6. İnşaat ve Mimarlık Denetimi 84
6.5.7. İnşaat ve Mimarlık Araştırma Enstitüsü 85
6.5.8. Lisans Merkezi 85
6.6. Projelerin İhale Edilmesi 86
6.7. Sözleşme Tipi 92
6.8. Projelerin Uygulanmasının İzlenmesi 93

7. AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN FİNANSMANI 94
7.1. Azerbaycan'ın Uluslararası Ekonomik İlişkileri ve Ülkeye Proje Kredisi Sağlayan Kuruluşlar 95
7.2. IMF ile Iliskiler 95
7.3. Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (EBRD) 96
7.4. Asya Kalkınma Bankası ile İlişkiler 97
7.5. İslam Kalkınma Bankası ile İlişkiler 97
7.6. Japonya Uluslararası İşbiriliği Bankası ile İlişkiler 99
7.7. Almanya Kalkınma Bankası ile İlişkiler 100
7.8. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası ile İlişkiler 100
7.9. Dünya Bankası ile İlişkiler 100
7.9.1. Dünya Bankası'nın Organizasyon Yapısı 101
7.9.2. Dünya Bankasının Stratejileri ve Faaliyetleri 102
7.9.3. Dünya Bankasının Proje Finansmanına Katkısı 103
7.9.4. Azerbaycan ve Dünya Bankası Kredileri 104
7.9.5. Dünya Bankası'nın Proje Değerlerndirilmesi 105
7.9.6. Proje Finansmanında Bankasının Sağladığı Avantajlar 106

8. DÜNYA BANKASI'NIN FİNANSE ETTİĞİ PROJELER 108
8.1. Dünya Bankası'nın Proje Döngüsü 108
8.1.1. Yoksulluğu Azaltma ve Ülke Yardım Stratejileri 108
8.1.2. Proje Tanımlama Aşaması 108
8.1.3. Proje Hazırlık Aşaması 109
8.1.4. Proje Değerleme Aşaması 109
8.1.5. Müzakereler ve Onay Aşaması 110
8.1.6. Proje Uygulama ve Denetim Aşaması 110
8.1.7. Yürütme ve Tamamlama Aşaması 110
8.1.8. Değerlendirme Aşaması 111
8.2. Dünya Bankası Danışmanlığında İhale Aşaması 111
8.2.1. Ihale Yöntemleri 112
8.2.2. İhale Duyuruları 113
8.2.3. İhale Dokümanının Hazırlanması 114
8.2.4. Dünya Bankası İhalelerinde Sözleşme Tipi 115

9. AZERBAYCAN-TÜRKİYE EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE TÜRK MÜTEAHHİTLERİNİN AZERBAYCAN'DAKİ HİZMETLERİ 116
9.1. Azerbaycan – Türkiye Ekonomik İlişkileri 116
9.2. Ekonomik İlişkilerin Hukuki Temelleri 116
9.3. Azerbaycan ve Türkiye Arasındakı Ticari İlişkiler 117
9.4. Türkiye Sermayesinin Azerbaycan'daki Etkinliği 118
9.5. Türk Yatırımlarının Sektörel Dağılımı 119
9.6. Türk Müteahhitlerinin Azerbaycan'daki Hizmetleri 120
9.7. Azerbaycan ile İşbirliği İmkanları 124
9.8. Türk Firmalarının Azerbaycan'da Karşılaştıkları Sorunlar 126
9.9. Türk Müteahhitlerinin Azerbaycan Pazarındaki Durumuna Yönelik Araştırma 127
9.9.1 Araştırmanın Sonuçları 128

10. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME **136**

KAYNAKLAR **143**

EKLER **147**
Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması 148
Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması 154
Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması 169
Azerbaycan Cumhuriyeti Yabanci Sermaye Kanunu 181
Dünya Bankası Standart İhale Dokümanları 188
FIDIC Sözleşme Örneği 202
Dünya Bankası Kredileri ile Yapılan Azerbaycan Yatırım Projeleri 209
Diğer Kalkınma Bankalarının Kredileri ile Yapılan Yatırım Projeleri 212

ÖZGEÇMİŞ **213**

KISALTMALAR

AAF	: Almanya-Azerbaycan Fonu
ADB	: Asian Development Bank
ARDSK	: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
CAS	: Country Assistance Strategy
CDF	: Comprehensive Development Framework
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EBRD	: European Bank for Reconstruction and Development
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IBP	: Islamic Banks Portfolio
IBRD	: International Bank for Reconstruction and Development
ICB	: International Competetive Bidding
ICIEC	: Islamic Corp. for Insurance of Investments and Export Credit
ICSID	: International Bank for Investments and Export Credit
IDA	: International Development Association
IDB	: The Islamic Development Bank
IFC	: International Finance Corporation
ILO	: International Labour Organization
IMF	: International Monetary Fund
IRTI	: Islamic Research and Training Institute
JBIC	: Japan Bank for International Cooperation
JEXIM	: Japan Eximbank
LIB	: Limited Intetnational Bidding
NCB	: National Competetive Bidding
MIGA	: Multilateral Investment Guarantee Agency
NAM	: Non-Aligned Movement
ODA	: Offical Development Assistance
OECF	: Organization for Economic Cooperation Fund
PRS	: Poverty Reduction Strategy
SOCAR	: Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
WHO	: World Health Organization
WTO	: World Trade Organization
ARDSK	: Azerbaycan Respublikası Devlet Statistika Komitesi

TABLO LİSTESİ

		Sayfa No
Tablo 3.1	GSMH Değişimi.....	19
Tablo 3.2	Azerbaycan'a Yapılan Yatırım Miktarı.....	25
Tablo 3.3	Yabancı Yatırımlar.....	27
Tablo 3.4	BDT ve Diğer Ülkelerle Yapılan Dış Ticaret.....	31
Tablo 3.5	Yıllara Göre Dış Borç.....	32
Tablo 4.1	İnşaata Yapılan Yatırımlar.....	42
Tablo 4.2	İnşaata Yapılan Yatırımlarda Devlet , Özel ve Yabancı Şirketlerin Oranı.....	42
Tablo 4.3	Ülkede Bazı İnşaat Malzemelerinin Üretimi……..	47
Tablo 4.4	Azerbaycan'ın Ülkelere Göre İnşaat Malzemeleri İthalatı……	49
Tablo 4.5	Azerbaycandaki Küçük Müesseselerin Sektörlere Göre Bölgüsü...	52
Tablo 6.1	Yıllara Göre Gerçekleştirilen Kamu İhaleleri…….	91
Tablo 9.1	Türk Müteahhitlerinin Azerbaycan Projeleri……..	121

ŞEKİL LİSTESİ

		Sayfa No
Şekil 2.1	**:** Azerbaycanın Haritası.....	7
Şekil 2.2	**:** Sanayi Ürünlerinin GSMH içindeki Payı.....	12
Şekil 3.1	**:** Enflasyon Oranı.....	21
Şekil 3.2	**:** Azerbaycanın İthalat Hacminin Değişim Grafiği.....	29
Şekil 3.3	**:** Azerbaycanın İhracat Hacminin Değişim Grafiği.....	30
Şekil 4.1	**:** İnşaata Yapılan Yatırımların Yıllara Göre Artış Dinamiği.....	41
Şekil 4.2	**:** Yatırımların Yıllara Göre Değişimi.....	45
Şekil 6.1	**:** Yıllara Göre Özel ve Kamu Yatırımları……	69
Şekil 9.1	**:** Azerbaycan Dış Ticaretinde Türkiye.....	117
Şekil 9.2	**:** Yabancı Ülkelerin Azerbaycan'da Yaptığı Müteahhitlik Hizmetleri……..	122

AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN VE TÜRK MÜTEAHHİT FİRMALARININ DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

70 yıl sonra SSCB'nin dağılması üzerine Azerbaycan 31 Ağustos 1991'de bagımsızlığını ilan etmiş, 18 Ekim 1991'de ise Meclis, Bağımsızlık Kanunu'nu kabul etmiştir. Bağımsızlığını elde ettikten sonra Azerbaycan serbest pazar ekonomisi ve demokrasi yolunu tercih ederek eski sistemden kalma emredici "Merkez Planlama" modelini terketmiştir. Bağımsızlığını elde ettiği ilk yıllarda siyasi istikrarsızlık ekonomisine de yansımış, buna rağmen 1995 yılından itibaren ekonomide serbest piyasanın teşekkül ettirilmesi, gümrük, vergi ve mali sistemin yeniden oluşturulması, özelleştirme, bankacılık, yabancı sermayenin ülkeye akımının sağlanması vb. ile ilgili gerekli hukuki alt yapıyı sağlamayı başarmış ve sonuç olarak pozitif bir büyüme trendi yakalamış, büyüme ve kalkınma yolunda önemli başarılar kaydetmiştir. Bu yılarda yapılan önemli petrol anlaşmaları buna örnektir.

Ülke ekonomisi, söz konusu duruma paralel olarak, yeni yatırımların varlığına sürekli ihtiyaç duymaktadır. Bu amaçla, yabancı ve yerlı yatırımı destekleyen bir takım kanunlar kabul edilmiş ve bu doğrultuda önemli anlaşmalara imza atılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, kamu yatırımları bir ülkedeki ekonomik ve sosyal gelişmenin temel unsurlarından biri olmaktadır. Tez, Azerbaycan Cumhuriyeti kamu yatırım projelerinin nasıl gerçekleştiğini görüntülemeyi amaçlamaktadır. Tezde, Azerbaycan kamu yatırım projelerinin fikir olarak doğuşundan, hazırlanmasına, analizine, seçimine veya elenmesine, uygulanmasına ve değerlendirilmesine kadar geçen aşamalar açıklanmıştır.

Birinci bölümde, Azerbaycanın bağımsızlıktan sonraki dönemde katettiği mesafeye değinilmiş, tez çalışmasının genel amacı ifade edilmiştir.

İkinci bölümde Azerbaycanın tanıtımına yer verilmiştir. Ülke hakkında genel bilgiler, coğrafi konumu, siyasi ve idari yapısı, bağımsızlıktan sonra ekonomisinin

durumu ve ekonomisinin altyapısını oluşturan sektörler, Azerbaycan ekonomisinin belkemiğini oluşturan petrol ve doğal gaz anlaşmaları hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde Azerbaycan ekonomisinin makroekonomik analizi yapılmış, resmi kaynaklar kullanılarak enflasyon, özelleştirme dış ticaret, dış borç vb . faktörler açıklanmış ve istatistik verilere dayanarak Azerbaycan ekonomisinin 1991den bugünedek olan durumu incelenmiştir. Sonunda, Azerbaycan ekonomisinin güçlü ve zayıf yönleri açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde Azerbaycan inşaat sektörü incelenmiştir. Bölümde postsovyet döneminde Azebaycan inşaat sektörünün gelişimini izlemek amacıyla istatistik verilere dayanarak sektörün durumu karakterize edilmiş, yeni ekonomik durumda inşaat sektöründe gerçekleştirilen reformlar, uygulamalar anlatılmıştır.

Beşinci bölümde ulusal planlama, yatırım, proje, projelerin sınıflandırılması başlıkları altında; yatırımın genel tanımı ile birlikte proje kavramı ve nitelikler açısından farklı gruplara ayrılan yatırımların tanımları verilmekte; yatırım projesi kavramı özellikleri ile birlikte açıklanmaktadır.

Altıncı bölümde Azerbaycan kamu yatırım projelerinin, yatırım kavramının oluşumundan, uygulanmasına ve tamamlanmasına kadar olan aşamalar anlatılmış, Azerbaycanın kalkınma plan ve stratejileri, kamu yatırım programı ve programın hazırlanmasında görev alan kurumlar, Azerbaycan ihale sistemi ve ihale sisteminde görev alan devlet kurumları açıklanmıştır.

Yedinci bölümde Azerbaycan kamu yatırım projeleri finansman kaynakları açısından değerlendirilmiş, projelere finansman sağlayan uluslararası yatırım ve kalkınma kuruluşları anlatılmıştır.

Sekizinci bölümde Dünya Bankası danışmanlığında gerçekleşen projelerin teklif , ihale ve sözleşme aşamaları anlatılmıştır .

Dokuzuncu bölümde Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler anlatılmış, Türkiye sermayesinin Azerbaycandaki etknliği açıklanmıştır. Sonunda, Türk müteahhitlerinin Azerbaycandaki hizmetleri ve karşılaştıkları sorunlar açıklanmıştır.

Onuncu bölümde, yapılan çalışmanın içeriği ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

THE PLANNING AND FINANCING OF AZERBAIJAN'S PUBLIC INVESTMENT PROJECTS

SUMMARY

By disintergrating of the USSR after seventy years, Azerbaijan gained its independence on 31 August 1991 and Azerbaijan National Assembly passed the " Independece Law" in 18 October 1991. After gaining its independence, Azerbaijan left the old sistem's model of "Central Planning" and preffered the way of market economy and the democracy. Although political non-stabilities reflected the economy of Azerbaijan at the beginning of the independence period, it has gained enough lawful basis for the organizing of free market in the economy; reorganizing of the custom, tax and financial systems; privatization, banking, paving the way for foreign investments to the country and etc. and as a result succeed the positive growing trend and achieved success in the direction of growing and raising. The important petrol agreements are great exmaples for this success.

However, the country economy is in need of foreign investments continiously. For this aim, there have been passed many laws and rules which support the local and foreign investors in Azerbaijan and signed significant treaties in this way. From this point of view, "public investments projects" is the basic element of the development of economy in each country. In this thesis, there are explained of the steps of the Azerbaijan's public investments projects, as arising the idea of such projects, preparation, analyzing, selecting, execution and evaluation processes.

At the first part there has been mentioned Azebaijan's progresses in the way of development and the genereal purpose of this thesis has been indicated.

At the second part Azerbaijan is being introduced. The general information about the country, the country's geographical situations, its adminstrative affairs, Azebaijan's

economy and the main sectors of the economy, petrol and natural gaz agreements which create the sceleton of main columns of the Azerbaijan economy have been told.

At the third part Azerbaijan's macroeconomical analyzes have been explained; inflation, privatization, foreign trade, foreign debts and etc. have been explained by using official sources. Also, there have been looked into the Azerbaijan's economic situation from the 1991 up to now. Finally, the strength and weaks of the Azerbaijan's economy have been explained.

At the forth part there have been told about the construction in Azerbaijan. For explaining the developments in the construction in the postsoviet period there have been characterized the condition of the sector by using istatistical sources, also, the new reforms for the growth of the construction, in the new economical period, have been told in this part.

At the fifth part there has been given some definitions such as, the general definition of investment, the definition of investment, the definition of project concept, the definition of some investments which have divided into different groups according to their qualifications and the investment project concept .

At the sixth part Azerbaijan's public investment projects' steps, from their investment concept's existence to their being carried our and completed, have been mentioned. Also, Azerbaijan's improvement plan and strategies, public investment programme and the goverment bodies responsible for the programme, Azerbaijan's contract system and the goverment bodies responsible for the contract system are described.

At the seventh part Azerbaijan's public investment projects have been evaluated according to their financial sources, and the international development and investment institutions which financed Azerbaijan have been told.

At the eigth part the steps of projects' proposal, contract and agreement which became true under the consulation of the World Bank have been told.

At the ninth part the economical relationship between Azerbaijan and Turkey, the efficiency of the Turkish capital in Azerbaijan have been explained. There have been told the Turkish contractors' works and problems in Azerbaijan.

At the final part of the thesis, a general evaluation has been done due to the content of the study which has been carried out.

1. Giriş

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve bütün dünyada 1980'li yılların ortalarından başlayarak devam eden sosyal ve siyasal süreç, SSCB'nin dağılması, Komünist Partinin tarih sahnesinden çekilmesi ve Birlik üyesi cumhuriyetlerin her birinin bağımsız bir devlet olmaları ile sonuclandı. Dünyanın en eski üretim ve medeniyet merkezlerinden biri olan, 86.6 bin kilometrekare yüzölçümü ve 8 milyonu aşkın nüfusu ile Güney Kafkasya'nın doğusunda Hazar Denizi'nin sahilinde yerleşen Azerbaycan da, söz konusu süreçte, bağımsızlığını kazanan ülkeler arasındaydı. Siyasi bağımsızlık ve istikrarın yanısıra ekonomik bağımsızlık ve istikrara da tam olarak ulaşması gereken Azerbaycan, geçiş sürecini yaşayan diğer ülkelerde olduğu gibi siyasi ve sosyal olduğu kadar ekonomik açıdan da yeniden yapılanma sürecinden geçmiştir. Ülkede 15 yıllık süre zarfında yapılmaya çalışılan; ekonominin liberal bir bakış açısıyla serbest piyasa şatlarına göre yeniden yapılandırılmasında mesafe almak olmuştur.

Yer altı kaynakları bakımından zengin bir potansiyele sahip olan Azerbaycan'ın ekonomik açıdan en önemli zenginliği, üretimi diğer kaynaklara göre birinici sırada yer alan enerji kaynağı olarak petrol ve doğal gazdır . Dolayısıyla yapısal dönüşümün gerçekleştirilmesinde, sahip olunan enerji kaynaklarının en etkin biçimde kullanımı hayati önem taşımaktadır. Bu açıdan Azerbaycan bağımsızlık sonrası dönemde ekonomik kalkınma ve açısından önemli anlaşmalara imza atmıştır.

Yeniliklere hızlı adapte olan Azerbaycan, SSCB'nin dağılması ile uzmanlaşma ve işbölümüne dayalı ekonomik yapılanmanın sona ermesine, Ermenistan ve Çeçenistan sorunu nedeniyle, ülke sanayii için gereken ara malların ithalat yollarının kapanmasına rağmen bütün bu darboğazları aşmayı başarmıştır. Yıllardır petrole yatırım yapan Azerbaycan 2005 yılından itibaren milli gelire yansıyacak petrol gelirleri ile yeni bir döneme girmiş bulunmaktadır . Önümüzdeki 15 yıl için 50 milyar $ petrol geliri bekleyen ülke somut ve yaşayabilir projelerle bu geliri halkın yaşam standardının yükselmesine harcayacak hedefler için çalışmaktadır. Söz konusu hedeflere ulaşabilmek için Azerbaycan; petrol dışı sektörün geliştirilmesi, iri ve orta

ölçekli devlet tesislerinin özelleştirilmesinin hızlandırılması, rekabetin geliştirilmesi, enflasyonun önlenmesi, yoksulluğun azaltılması, yüksek istihdamın sağlanması, bölgelerin geliştirilmesi, (DTÖ) Dünya Ticaret Örgütüne üyelik sürecinin hızlandırılması yönünde büyük çaba harcamaktadır.

Gereken hukuki ve idari düzenlemelere rağmen, uygulamaya ve ekonomik göstergelere yansıyan olumlu gelişmeler dikkate alındığında, Azerbaycan 21.yüzyılda dünyanın gelişmiş, sivil, güçlü bir devleti olmaya aday olduğu görülmektedir. Gelinen nokta azımsanamayacak bir düzeyde olmakla birlikte, elbette daha çok ve önemli adımların atılması gerekmektedir.

Ülke ekonomisindeki olumlu adımlar ve beklentiler, bu ülkeye yönelen yabancı sermaye yatırımlarını da olumlu yönde hareketlendirmiştir. Ülkeye yapılan yatırımların arttırılması amacıyla, önemli reformlar yapılmış, kanunlar imzalanmış ve yatırım iklimindeki olumsuzlukların giderilmesine çalışılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Azerbaycan'ın bağımsızlığını resmen tanıyan ilk ülke Türkiye olmuş ve sonrasında ikili ticari ilişkiler düzenli şekilde artmıştır. Türkiye'nin Azerbaycan ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri diğer bölge ülkelerine kıyasla oldukça yüksek seviyelerde olmasına rağmen, mevcut durum ortak bağlara sahip, ortak bir kültürel mirası paylaşan ve aynı dili konuşan iki ülkenin sahip olduğu potansiyeli yansıtmaktan uzaktır. Azerbaycan'da, Türk girişimcileri mal ve hizmet üretim faaliyetleri yürütmektedir. Ülkede tekstil, enerji, telekomünikasyon, elektronik, gıda, bankacılık, inşaat ve birçok alanlarda yatırım yapan Türk girişimcileri mevcuttur. Azerbaycan'ın ekonomik hayatında tarihi, coğrafi ve kültürel avantajlarını kullanarak Türk iş adamlarının ve Türk sermayesinin daha etkin olarak yer alması gerekmektedir.

Azerbaycan gündemini meşgul eden petrol boru hatları, konut restorasyonu ve konut inşası, altyapı restorasyonu, sanayi tesislerinin restorasyonu ve inşası, eğlence ve konaklama tesislerinin inşası gibi projeler Türk firmalarının pazara girmelerine neden olmuştur. Türkiye Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre Türk müteahhitlik firmaları Azerbaycanda 2005 yılı sonu itibari ile toplam 1 milyar 483 milyon dolar değerinde 150'ye yakın proje üstlenmişlerdir.

Azerbaycanda faal olan başlıca Türk müteahhitlik firmaları; Atilla Doğan, Alarko, Baytur, Borova, Burç, Ekpar, Enka, Gama, Pet, Tekfen, Cenay, Seren, Turan Hazinedaroğlu, TML, Yücelen, Zafer, Zema, Hom-Paş Prestij firmalarıdır.

Bakü-Supsa Petrol Hattının Batı Güzergahı, Merkez Bankası Binası, Bakü Tersanesi, Coca-Cola Fabrikası, UNOCAL Binası, Azer Yapı Market Binası, Karadağ Doğalgaz Kompresör İstasyonu ve Ulusal Petrol Şirketinin tesisleri, Bakü-Ceyhan Boru Hattı Projesi, "Master Tibot" Ticaret Merkezi, Ramstore Alışveriş Merkezi, Bakü Uluslararası Havaalanı, Azerbaycan Trans Kafkas Demiryolu Bağlantı Projesi ve b. yapılan önemli projelerdendir.

Batı ülkelerinin yatırımları sayesinde gelişen teknoloji ile birlikte ülkede büyük mühendislik projeleri gerçekleştirilmiş ve halen gerçekleştirilmeye devam edilmektedir. Uluslararası finansman kuruluşlarının sağladığı kredi imkanları ile birlikte büyük projelerin gerçekleşmesi daha kolay hale gelmektedir. Kamu yatırım projesi, söz konusu ülke için yapılan yatırımla sağlanacak yararları önceden saptamak üzere yapılan bir plandır. Kamu yatırım projesi, ülke kalkınmasına sağlayacağı faydalar, yeni teknolojilerin uygulanması, insanların yaşam standardı seviyesini yükseltmesi ve yatırım yapıldığı bölgenin ihtiyaçlarına cevap vermesi sebebiyle tüm ülkeyi ilgilendirmektedir.

Kamu yatırımları bir ülkedeki ekonomik ve sosyal gelişmenin temel unsurlarından biridir. Gelişmekte olan ülkelerde iç tasarruf düzeyinin düşük olması yani devletin yatırımlar için ayırdığı kaynakların büyüme ihtiyacını karşılamak için yeterli olmamaktadır. Bu durumda yatırımların büyük bir bölümünün dış kanyaklardan finanse edilmesi gereği ortaya çıkmakta ve gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsi bu şekilde yatırımların bir bölümünün finansmanını sağlama yoluna gitmektedir. Kamu yatırımlarının dış finansman ihtiyacı, uluslararası kalkınma örgütlerinden, diğer devletlerden ve finans kuruluşlarından alınan kredilerle sağlanmaktadır.

Bu tezin amacı, ulusal kalkınma plan ve stratejileri doğrultusunda Azerbaycan'ın kamu yatırım projelerini; yatırım kavramının oluşturulmasından, uygulanmasına ve tamamlanmasına kadar olan aşamaların nasıl gerçekleştirdiğini göstermektir. Ayrıca, bu aşamalarda görev alan kurumların yaptıkları çalışmalar anlatılmaktadır. Azerbaycan'a ilgi duyan Türk firmalarının bu piyasaya daha kolay ve etkili girmelerine katkıda bulunulması amacıyla ülke ekonomisi hakkında yeterli bilgi

verilmiş, Türk müteahhit firmalarının Azerbaycan pazarındaki konumu ve sorunlarını araştırmaya yönelik olarak firmalarla anket çalışması yapılmış ve sorunlar saptanmıştır.

2. Azerbaycan'ın Tanıtımı

2.1. Genel Bilgiler

Resmi Adi: Azerbaycan Cumhuriyeti
Yönetim Bicimi: Cumhuriyet
Resmi Dil: Azeri
Baskenti: Bakü
Yüzölçümü: 86.600 km²
Önemli Şehirleri: Gence, Sumgayit, Mingeçevir, Ali-Bayramli, Seki, Lenkeran
Cografi Konumu : Ülke Asyanin batısında, Kafkasyanın güneydoğusunda 44º ve 52º doğu boylamında, 38º ve 42º kuzey enleminde yer almaktadır. Bakü'den Kuzey Kutbuna olan mesafe 5.500 km, Ekvatora olan mesafe 4.440 km'dir. Bakü 40º paralel uzerindedir.
Komsuları ve Sınırlarının Uzunluğu: Batıda Ermenistan (1007 km), güneybatıda Türkiye (13 km), kuzeybatıda Gürcistan (480 km), güneyde İran (756 km), kuzeyde Rusya Federasyonu (390 km) ve dogusunda Hazar Denizi (713 km). Azerbaycann kuzeyi ile güneyi arasındaki uzaklık 400 km, dogusuyla batısı arasındakı uzaklık ise 500 km'dir. Şekil 3.1'de Azerbaycan'ın haritası verilmektedir.
Tabii Şartlari: Azerbaycan topraklarinin %40'ı düzlüklerle kaplıdır. Kuzeyinde Kur-Araz ovalığı ve Büyük Kafkas Dağları, batısında Karabağ yaylası ve doğusunda Apşeron yarımadası vardır. Hazar boyu arazi deniz seviyesinden ortalama 28m. aşağı olduğu halde, en yüksek zirvesinin (Bazardüzü) yüksekliği 4489m'dir. Arazinin %18'i deniz seviyesinin altında %55'i deniz seviyesinden 1000m'ye kadar yükseklikte, %27'si de 1000m'den yükseklikte bulunmaktadir. [1]
Azerbaycan toplam 59 il, 11 şehir ve bir özerk bölgeden oluşmaktadır.
Önemli Nehirleri: Kur(1515 km), Araz (1072 km), Alazan (413 km), Terter (200 km) , Samur (216 km)
Önemli Gölleri: Dünyanin en büyük gölü olan Hazar Denizi (400.000 km², derinliği 1025 m.), Sarısu (67 km²), Ağgöl (56.2 km²), Mehman (35 km²), Agzıbirçala (37 km²), Büyükşor (9.2 km²), Hacıkabul (8.4 km²)

Önemli Dağlari: Kuzey Kafkas, Küçük Kafkas, Talış, Zengezur, Karabağ. Ülkenin kuzeyi Kuzey Kafkas, güneydoğusu ve batısı Küçük Kafkas dağları ve yüksek ovalar, güneydoğusu Talış dağlarıyla kaplıdır.

Önemli Adalari: Pirallahı (14.4km²), Cilov (11.5 km²), Here-Zire (3.5 km²), Büyük-Zire (1.4 km²)

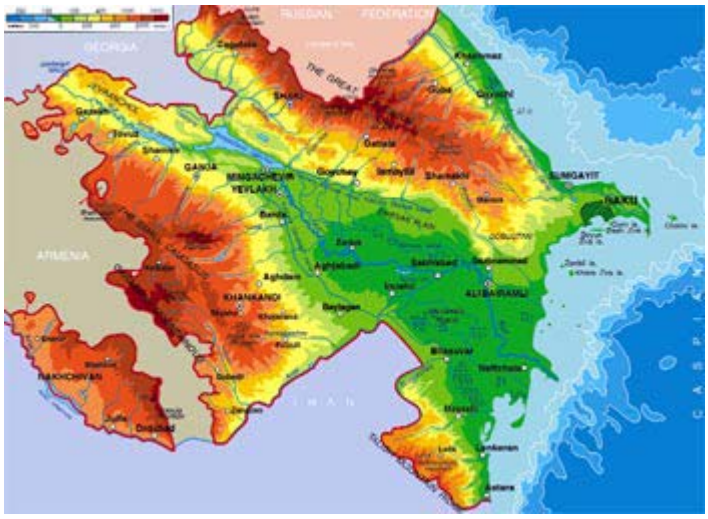
İklim Özellikleri: Genel olarak kuru ve subtropikal iklime sahiptir. Kuzey bölgesinde kuru karasal iklim, orta ve doğu bölgelerinde kurak ve astropikal iklim, batı ve güneybatı kesimleri ile Nahcivan`da yazların kurak ve sıcak, kısların soğuk gectiği karasal iklim görülmektedir. Yıllık ort. Sıcaklık 27 ºC'dir (max.43 ºC)

Bitki Örtüsü: Ülkedeki ormanlarin coğunu yapraklarını diken agaçlarla, çam ağaçları oluşturmaktadır. Azerbaycan florası ve bitki örtüsü de çok zengindir. Dağlarin yamaçları kayın, meşe, ve çam ormanlarıyla kaplıdır. Düzlükler çöl ortamına özgü bitkilerle kaplıdır. Bilinen bitki sayısı 4200'den fazladır. Yöreye özgü 240 farklı flora bulunmaktadır.

Doğal Kaynakları: Petrol, doğalgaz, demir, çinko, bakır, kurşun, alünit, kobalt, alüminyum, mermer, kireçtaşı, siyenit, maden tuzu, kaya tuzu, kükürt, granit, fayans tasları , iyot bromürlü sular, altın, titan, mangan ve gümüs Azerbaycan'ın baslıca doğal kaynaklarıdır. Bunların dışında Azerbaycan'da suyun kimyasal terkibine göre ondan fazla mineral su çeşidi vardır. Kur-Araz artezyen havzasında termal suların sıcaklığı 150 ºC'ye, İstisu mineral sularının sıcaklığı ise 60 ºC'ye ulaşmaktadır. Bu suların yurtdışına ilaç olarak kullanmak üzere ihracı da yapılmaktadır.

Eğitim: Sovyet döneminde, 1930'lu yıllardan itibaren tam bir kitle eğitimi başlatılmıştır. Burada maksat milli ve dini kültürden yoksun yepyeni bir Sovyet vatandaşı yetiştirmek olduğu icin Kuzey Azerbaycan'da canlı bir hale gelen türkleşmek, islamlaşmak, ve batılılaşmak prensipleri bir kenara bırakılmış ve hatta yasaklanmıştır. Bu dönemde eğitim yaygınlastırılmış, ve zorunlu hale getirilmiştir. Dolayısıyla, okur-yazarlık oranı kademe-kademe artmiş, 1960-1970'li yıllarda %100'e yaklasmıştır. Postsovyet döneminde eğitime yapılan harcamalarda 90'li yılların ortalarına kadar belirli oranda azalmalar yaşanmıştır. Buna rağmen, 2005 senesi istatistik verilerine göre Azerbaycan'da okur-yazarlik oranı asağıdaki şekildedir:

- Toplam Nüfus : 98.8 %
- Erkek : 99.5 %
- Kadın : 98.2 %

Şekil 2.1: Azerbaycan'ın Haritası

2.2. Azerbaycan'ın Kısa Tarihi

Azerbaycan adının M.Ö.323`de burayı yöneten komutan Atropates`ten geldiği söylenmekle birlikte, Mecusi (ateşe tapan) diniyle ilgili olarak "OD / ATEŞ" anlamındaki "AZER" ve "MUHAFIZ (YURT)" anlamına gelen "BAYGAN" kelimelerinin birleşmesinden ortaya çıktığı da tarih kitaplarında belirtilmektedir.

1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay Antlaşmalarıyla Aras nehri sınır olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Güney Azerbaycan'da halen 20 milyondan fazla Azeri yaşamaktadır, yüzölçümü 113.000 km² dir.

Kuzey Azerbaycan 28 Mayıs 1918 tarihinde Mehmet Emin Resulzade'nin önderliğinde bağımsızlığını kazanmış ve Milli Azerbaycan Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Ancak bölgedeki zengin petrol yataklarini (Azerbaycan 1901'i yıllarda dünya petrol üretiminin %50'sini veriyordu) kendi nüfus alanına dahil etmek isteyen Rusya 28 Nisan 1920'de Azerbaycan`ı işgal etmistir. 1922'de Kafkasya ötesi Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti'ne katılmış, 1936'dan sonra Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almıştır. 1920 yılında 114000 km² olan yüzölçümü bügüne kadar 86.600 km² ' ye düşmüştür.

70 yıl sonra SSCB'nin dağılması üzerine Azerbaycan 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş, 18 Ekim 1991'de ise Meclis, Bağımsızlık Kanununu kabul etmiştir. Azeriler Kafkasya bölgesinin en büyük Türk topluluğunu oluşturmakta, aynı zamanda Kafkasya'daki Türk halklarının kültür seviyesi en yüksek Türk toplumu kabul edilmektedir. Kafkaslarda milli uyanışın merkezi Azerbaycan ve özellikle

Bakü kentidir. 1992 yılında ilk demokratik Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır. Elçibey dönemi diye anılan bu dönemde kiril alfabesinden latin alfabesine geçilmiş, ilk milli para "MANAT" tedavüle çıkarılmış, uluslararası birçok kuruluşa üye olunmuş, başta Türkiye olmak üzere dünya ülkeleri ile ekonomik, sosyal, kültürel, diplomatik ilişkilere girilmiş, tarım ve toprak reform calışmaları yapılmış, ordunun modernizasyonu sağlanmış, Yabancı Sermaye Kanunu, Özelleştirme, Bankacılık, Sigortacılık gibi önemli yasalar çıkarılmıştır. 1993 yılında Haydar Aliyev Azerbaycan Cumhuriyeti cumhurbaşkanlığına getirilmiştir. 1998 yılında yapılan seçimlerde tekrar Haydar Aliyev cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bağımsızlığını elde ettikten sonra Azerbaycan serbest pazar ekonomisi ve demokrasi yolunu tercih ederek eski sistemden kalma emredici "Merkez Planlama" modelini terketmiştir. Yapılan son seçimlerde İlham Haydar oğlu Aliyev Azerbaycan'ın cumhurbaşkanı seçilmiştir.

2.3. Azerbaycan'ın Siyasi ve İdari Yapısı

Bağımsızlığını ilan ettikten sonra ülke yönetim şekli Cumhuriyet olarak belirlenmiştir. Başkanlık Sistemi`nin hakim olduğu ülkede Cumhurbaşkanlıgı ve Milletvekilliği seçimleri 5 yılda bir yenilenmektedir.

Cumhuriyet yönetimi idari yapı itibariyle "Rayon" adı verilen (Türkiye'de karşılığı- İl) idari bölgelere ayrılmıştır. Rayonlar "İcra Hakimi"(Türkiye'de karsılığı – Vali, Belediye Baskanı) tarafından yönetilmektedir.

Azerbaycan'ın mevcut Anayasası 12 Kasım 1995 tarihinde yapilan Referandumla kabul edilmistir. Azerbaycan Anayasasna göre; Devlet egemenliğinin tek kaynağı halktır. Azerbaycan halkı bağımsız olarak kendi kaderini tayin etme ve yönetim şeklini belirleme hakkina sahiptir. Azerbaycan Devleti demokratik, laik, üniter bir hukuk devletidir. Yasama yetkisini Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi, Yürütme yetkisini Cumhurbaşkanı, Yargı gorevini ise Azerbaycan Mahkemeleri yerine getirmektedir.

2.4. Ekonominin Genel Değerlendirilmesi

Sovyetler Birliği döneminde, bu ülkenin bir alt parçasi niteliğini taşıyan Azerbaycan'ın ekonomik örgütlenme biçimi ve işleyiş mekanizmaları Birliğ'in

ekonomik stratejisi doğrultusunda şekillenmişti. Sanayi tesislerinin tümü Sovyetler Birliği'nin ihtiyacina göre kurulmuş, dev tesislerden meydana gelmekteydi. Sovyetler Birliği'nde merkezi planlama doğrultusunda ülkeler arasinda uzmanlaşma ve işbölümüne gidilmişti ve bu çerçevede Azerbaycan petrol sanayii niteliğini taşimaktaydı. Birçok ürün ya hammadde yada ara mamül olarak ayrı ayrı birlik üyesi cumhuriyetlere ucuz fiyatla satılıyor, daha sonra da nihai ürün olarak yüksek fiyattan Azerbaycan'a geliyordu. Diğer yandan Azerbaycan her zaman ülkeye gelir getiren petrol ve petrol ürünleri, pamuk, tütün, şarap gibi ürünlerin ihracatcısı olmasına karşın, bu ürünlerin satışından elde edilen gelirler birlik bünyesinde tek bir merkezde toplandığından dolayı, Azerbaycan öz servetlerinde mülkiyet hakkina sahip olmamiş oluyordu.

Sovyetler Birliği'nin dağilmasının ardından Azerbaycan, ekonomik yapının sağlıklı olmaması, üretim gücünün bölgesel ve sektörel dağilımının dengeli olmaması, üretilen mallarin kalitesinin düşük olması ve üretimdeki genel düşüş ve bu problemlerle karşı karşıya kalmıştır.

Azerbaycan'ın bağımsızlığından bu yana geçen sürede ekonomik kalkınması üç temel dönemden oluşmaktadir.

2.4.1. Birinci Dönem (1991 - 1994)

18 Ekim 1991'de bağimsızlığını ilan eden Azerbaycan, sadece Sovyet emperyalizminden kurtulmamış, aynı zamanda totaliter Sovyet rejiminden, ütopik komunist ideolojiden ve harp sanayiine hizmet eden bir ekonomik yapıdan kurtulmuştur. Azerbaycan'ın ekonomik kalkinmasini ve dünya ekonomisine entegresini sağlayacak olan en önemli etkenler onun bagımsızlığına kavuşması, coğrafi konumu, ve zengin doğal kaynaklarıdır.

SSCB'nin dağılmasıyla, Azerbaycan genel pazarlarını kaybetmiş,bir cok tesiste üretim durmuş, merkezden sağlanan subvansiyonların kesilmesiyle birlikte üretim seviyesinde şok düşüşler yaşamıstır. Çözülmesi gereken problemler açısından önemli adımlar atılamayınca, 1990'lı yılların başında Azerbaycan'da ekonomik durgunluğun ve bunalımın arttığı yıllar olmuştur.[2] Bu dönemde siyasi istikrarsızlık ve piyasa ekonomisine geçişle ilgili büyük ekonomik kriz ortaya çıkmıştır. Ekonomik sureçte yüksek oranda işsizlik ve hiper–enflasyon sürecine girilmiştir.

“Özel Mülkiyet Kanunu”, “Yabancı Sermaye Kanunu”, “Merkez Bankası Kanunu”, küçük ölçekli işletmelerin özelleştirilmesine ilişkin kanun, fiyat liberlizasyonunun yapılması bu dönemde ekonominin kalkinmasi adına yapılan önemli reformlardır.

2.4.2. İkinci Dönem (1995 – 2000)

Bu dönemde ekonomide serbest piyasanın teşekkül ettirilmesi, özellestirme, ve özel teşebbüsün inkişaf ettirilmesi, yeni ekonomik yapının, gümrük, vergi ve mali sistemin yeniden oluşturulması, ticaretin liberalleşmesi, toprak ve tarım reformlarının yapılması, halkın sosyal imkanlarının arttırılması, eğitim ve sağlık şartlarının geliştirilmesi için gerekli hukuki alt yapının oluşuturulması amacıyla önemli kanunlar kabul edilmiştir. [3] Yine bu dönemde yabancı sermayenin ülkeye akımı sağlanmaya çalışılmış, önemli petrol anlaşmaları imzalanmış, bankacılık ve finans sisteminin yeniden yapılanmasına ilişkin önemli adımlar atılmış, enflasyon belli bir ölçüde kontrol altına alına bilinmiş ve en önemlisi Azerbaycan’ın ilk Anayasası kabul edilmiştir. Haksız rekabete ilişkin kanun, IMF programının kabul edilmesi, “Toprak Reformu Kanunu” , “Telekom Kanunu” , yeni “Gümrük Kanunu” , “İş Gücü Kanunu” , “Menkul Kıymetler Kanunu” , Petrol Fonu kurulması , yeni “ Özelleştirme Kanunu” , yeni “Vergi Kanunu” ikinci dönemde yapılan önemli reformlardır. [4]

Ülkenin ekonomik gelişim sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir nokta topraklarının % 20’nin Ermenistan işgali altında olduğudur. Değişim ve kalkınma amaçli politikanın zorluklarını daha iyi anlamak amacıyla, savaşın Azerbaycan`a getirdiği zararları kısaca aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- toprakların % 20’nin işgali (17.1 bin km²);

- bir milyondan fazla insanın göçe mecbur edilmesi;

- bölgede faaliyet gösteren 180’den fazla sanayi işletmesi, 7000 tarım işletmesi v.b. faaliyetini durdurması;

- 39.6 bin ton rezerve sahip olan 3 altın maden yatağı, 4 cıva ve antimon yatakları demir, krom, mermer, kireçtaşı, akik, mineral sular v.b. ’dan mahrum kalınması;

- Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile bağlantı niteliği taşıyan 130 km. uzunluğundaki demir yolunun işgali ve b.

Yukaridaki veriler dikkate alindığında savaş sonucunda, Azerbaycan`ın 25–50 milyar dolar arasında zarara uğradığı şeklinde hesaplamalar yapılmaktadır**.** [5]

2.4.3. Üçüncü Dönem (2001 ve Sonrasi)

Bu dönemde;

- İktisadi büyümenin ivme kazanarak devam ettirilmesi ve iktisat politikalarının güçlendirilmesi;
- İkinci Devlet Özelleştirme Programının kabul edilmesi ile, enerji sektorünün yeniden yapılandırılması ve kapasitenin arttırılması;
- İktisat politikalarının sosyal yönünün güçlendirilmesi, sosyal refah düzeyinin arttırılması, bu amaçla enerji sektörünün hızla gelişmesi sonucu elde edilen kaynaklarin diğer sektorlere yöneltilmesi;

gerceklestirilmesi hedeflenen önemli amaçlar olarak değerlendirilebilir. [2,3]

Bu aşamada uygulanacak olan iktisat politikası ile daha çok petrol sektorü dışındaki alanlarin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2.5. Ekonominin Altyapısı

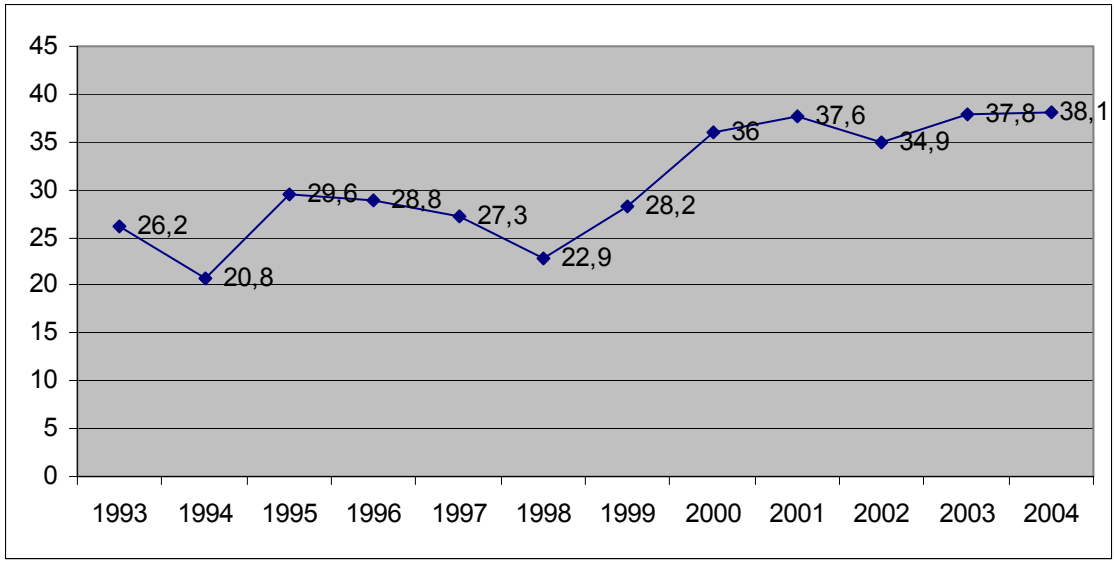
2.5.1. Sanayi Sektörü

Azerbaycan ekonomisinin petrole dayali olması nedeniyle sanayi sektörünün temelini kimya, petro–kimya, makine, imalat sektörü oluşturmaktadır. Azerbaycan'ın sanayi potansiyelinin % 20'lik kısmını, petrol işleme makineleri üretim sektörü ve buna bağlı makine-inşaat sektörü oluşturmaktadır. Enerji imalatı sanayii, elektronik ve metal işleme, makine ve gemi inşası, lastik, tekstil sanayıleri önde gelen sanayi dallarıdır. Hükümet, petrole bağlı endüstrileri stratejik sanayi dalları olarak kabul etmiş ve ozellestirme kapsamina almıştır. [6,7]

Gıda sanayiinde şarap üretimi en önemli üretim koludur. Hafif sanayide, tekstil, halı, deri ürünleri, ev mobilya başlıca üretim kollarıdır. Tekstil ve gıda sanayisinde sürekli bir düşüş gözlenmekte, ve bu sektörler ithal malları ile rekabette güçlük çekmektedirler. Ağır sanayide genelde ara mal ve yarı mamul üretilmektedir ve temelini petrol sanayii oluşturmaktadır .

Petrol ve petrol ürünleri ağırlıklı bir sanayi yapılanmasına sahip olan Azerbaycan'da 1990 yılından itibaren hızla düşen sanayi uretimi siyasi ve iktisadi istikrarın

sağlanmaya başlandığı 1995 yılından itibaren tekrar yükselme trendine girmiştir. Sanayi ürünlerinin GSMH içindeki payı yıllara göre aşağıdaki şekildedir:

Şekil 2.2: Sanayi Ürünlerinin GSMH içindeki Payı (ARDSK yayınları)

Başlıca sanayi ürünleri arasında; petrol, doğal gaz, petrol ürünleri, petrol teknik ekipmanı, çelik, demir cevheri, çimento, kimyasal, petro–kimya ve tekstil gibi ürünler bulunmaktadır.

Özel sektörün sanayi sektörü içerisindeki payının yıldan yıla artmakta olduğu görülmektedir, örneğin, sanayi ürünleri üretiminin 1998'de % 26.4'ü , 1999'da % 37.3'ü, 2000'de %43.7'si, 2002'de % 53.7'si, 2004'de % 57'si özel sektorün payına düşmektedir. [6]

2.5.2. Madencilik Sektörü

Azerbaycan yeraltı kaynakları bakımından çok zengin olmasına rağmen, üretim tesislerinde teknoloji geri kalmış, bazılarında ise üretim durdurulmuştur. Bu sebepten, madencilik sektöründe acil modernizasyona ihtiyaç vardir. [9]Örneğin, demir rezervlerinin 200–250 milyon ton civarında olduğu tahmin edilmektedir.Demir cevheri çıkarımı SSCB'nin dağılmasından sonra dursa da, Alman ve İngiliz firmaları demir yataklarının rehabilitasyonu ile ilgilenmektedir.

2.5.3. Elektrik Enerjisi

Azerbaycan`da kapasitelerinin % 85'ni kullanan sekiz termik santral ve altı hidroelektrik santral mevcuttur. Azerbaycan'da elektrik enerjisinin % 82'si termal elektrik istasyonlarında, % 18'i ise hidroelektrik istasyonlarda üretilmektedir.

Bu elektrik üretim merkezleri ülkenin elektrik ihtiyacını karsılayamamaktadır, bunun en önemli nedeni ise üretim tesislerinin eskimesi ve bakım–onarımın yapılamamasıdır. Üretim kaybı, % 15 – 20'dir. Enerji ihtiyacını karsılayabilmek icin Azerbaycan Rusya, Turkiye ve İran'dan enerji ithal etmektedir.

"Yenikent" hidro–elektrik santralinin kullanıma açılması, değeri 201 milyon dolar olan "Severnaya" elektrik istasyonunun inşasina başlanması elektrik enerjisi üretiminde yapılan önemli adımlardandır. Azerbaycan enerji sektörünün tümüyle yeniden yapılanması için 2.5 milyar dolara ihtiyaç olduğu tahmin edilmektedir. [6,7]

2.5.4. Tarım Sektörü

İklimi tarımsal üretime oldukça elverişli olan Azerbaycan'ın başlıca tarım ürünleri buğday, pamuk, tütün, çay, zeytin, sebze ve meyvedir. Ülkenin kendine yetecek kadar tahıl üretim potansiyeli vardır. Tarım sektörü ülke GSMH'nın %21.5 kısmını oluşturmakta ve bu sektör çalışabilir ahalinin %35'ini işle temin etmektedir. [6] SSCB'nin dağıimasının ardından BDT pazarını büyük oranda kaybeden ve genelde üretim güclüğü içerisinde bulunan Azerbaycan'ın tarımsal üretimi 1990-1995 yılları arasında %48 oranında azalmıştır, 1996 yılında yapılan toprak reformu ile söz konusu üretim artışına geçilmiştir. Çiftliklerin kurulma sürecinin hızlandırılması hakkında devlet başkanının emri, Çiftlikler hakkında kanun, Devlet Toprak Komitesinin kurulması, Toprak islahatının esasları hakkında ve kolhoz (kollektif işletmeler) ve sovhozların (devlet işletmeleri) islahatı hakkında çıkarılan kanunlar tarım sektörünün geliştirilmesi için yapılan önemli reformlardır. Bu reformlar Dünya Bankası, İslam Kalkınma Bankası, ve diğer uluslararası finans kurumlarından alınan tavsiyeler ışığında başlatılmıştır. [7]

Yapılan özelleştirmeler sonucunda, ülkede tarım ürünlerinin % 99.8'i özel sektör tarafından üretilmektedir. Tarım sektöründe üretim seviyesinin ve verimliliğin yükseltilmesini zorlaştiran en esas faktör maddi–teknik altyapıdakı zayıflamadır. Zengin ve çeşitli hayvanlar alemi olan Azerbaycan'da hayvancılık ve özellikle balıkcılık önemli sektörlerden sayılıyor. Belli ölcüde kümes hayvanları çiftlikleri

kurulabilmiştir. Azerbaycan siyah havyar üretiminde (Mersin–Nere balığı havyarı) önemli bir yerdedir. [6,7]

2.5.5. Turizm Sektörü

Ülkede turizm sektörü için gerekli doğal, tarihsel ve kültürel servetler mevcuttur. Turizm henüz gelişimin ilk aşamasında bulunuyor.

Azerbaycan'da iç turizm açısından gelir düzeyinin düşük olması, dış turizm açısından ise, ülkenin yurt dışında tanıtımının yeterlı olmaması, aksine Karabağ problemi olması nedeniyle tehlikeli bir bölge gibi algılanması önemli olumsuz etkenlerdir. Buna rağmen turizm altyapısı hızla gelişmektedir. Ülkede seyahat ajansları ağı hızla gelişmektedir. 1994 yılından bu yana turizm alanında çeşitli ülkelerle işbirliği anlaşması imzalanmıştır. [7] Azerbaycan tatil, plaj, yayla, av, kaplıca ve sağlık, kültür turizmi konusunda yatırımlara açık bir ülke konumundadır.

2.5.6. Ulaşim

Ulaşım ve haberleşme sektörü GSMH içinde yaklaşık %10 civarındadır. Azerbaycan'ın açık denizlere çıkışının olmayışı ve karayolu bağlantılarındakı zorluklar ulaşım alanındakı en önemli sorunlardandır. Haberleşme sektörü ise dünya ile entegrasyon sürecinde hızla gelişme kaydetmektedir .

Ülkede sadece biri büyük olmak üzere irili ufaklı 15 liman bulunmaktadır. Ülkenin en büyük hava limanı Bakü Uluslararası Deniz Ticaret Limanı'dır. Deniz yolu ile taşınan yüklerin büyük bir oranı petrol ve petrol ürünleridir. Deniz yolcu taşımacılığı eski ve yararsız durumdadır ve maddi, teknik altyapının sağlamlaştırılması gerekmektedir. [8]

Azerbaycan karayollarının toplam uzunluğu 25.000 km'dir. Azerbaycan'ın açık denizlere üç karayolu bağlantısı vardır. Bunlar; Gürcistan üzerinden Karadeniz'e, Rusya üzerinden Karadeniz'e ve İran üzerinden Basra Körfezi'ne ulaşan yollardır.

Demir yolu taşımacılığı sosyo-ekonomik yaşamın omurgasını oluşturmaktadır. Yüklerin yaklaşık % 70'i, yolcuların yaklaşık % 30'u demir yolu taşımacılığı ile gerçekleştirilmektedir. Demir yollarının toplam uzunluğu 2120 km'dir. Bakü'de şehir içi ulasımda metronun önemli bir yeri vardır. 1967'de faaliyete başlayan metro hatlarının günümüzdeki uzunluğu 28.5 km'dir.[6,9] Demiryollarının büyük kısmını

yeniden inşası gerekmektedir ki bunun icin 20 milyon dolarlık yabancı yatırıma gerek duyulmaktadır.

Azerbaycan`da toplam 27 adet havaalanı bulunmasına rağmen, bunlardan 5'i normal yolcu uçakları trafiğine uygun alanlardır. Bakü ve Gence havaalanları uluslararası trafiğe açıktır. Diğerleri şehirlerarası taşımacılıkta kullanılmaktadır. [9] Demiryolu ve su ulaşım sektörü tamamen devlete ait, havayolları sektörü ise devlet ve özel şirketler arasında paylaşılmış durumdadır. Kara taşımacılık sektöründe hem devlet hemde özel şirketler faaldir fakat özel şirketler gittikçe hakim konuma gelmeye başlıyor.

2.5.7. Haberleşme

Azerbaycan 1996 yılı Aralık ayında GSM hücresel telefon sistemine katılmıştır. Azerbaycan pazarında Azercell ve Bakcell adlı iki operatör faaliyet göstermektedir. Piyasada "Azercell"in payı % 86 , "Bakcell"in payı ise % 14'tür. Azerbaycan arazisinin % 71'i haberleşme ağı kapsamındadır. Üçüncü bir operatör şirketin açılması için görüşmelere başlanmıştır.

Azerbaycan`da telekom alt yapısı lokal devreler acısından yeterli olmakla birlikte ekonomik şartlar nedeni ile talebin sınırlı düzeyde kalmasından dolayı internet erişimi için yeterli yatırımın henüz yapılmadığı görülmektedir. Ayrıca internet trafiğini taşımak için çok büyük avantaj sağlamaya yönelik fiber transmisyon alt yapısı mevcuttur. Bu alt yapı şehirlerarası iletişim trafiğinin taşınması ve bu sayede internetin yaygınlaştırılması için kullanılabilecektir.[10] Azerbaycan'da ilk defa internet Orta Dogu Teknik Üniversitesi üzerinden, Azerbaycan İlimler Akademisi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Azerbaycan'da büyük bir internet ve data piyasası oluşmaktadır. Söz konusu piyasa gerek ülke çapında gerekse uluslarası bağlantılar anlamında önemli yatırımları kaldırabilecektir. Şu an diğer ülkelerle internet trafik yönlendirilmesi Moskova üzerinden sağlanmaktadır. [10]

2.6. Enerji Kaynakları ve Ekonomik Önemi

Azerbaycan enerji kaynaklarının keşif ve geliştirilmesi açısından yaptığı anlaşmalarla, tarihi bir fırsatı hem siyasi bağımsızlık hem de ekonomik bağımsızlık açısından yakalama imkanına sahip olmuştur. İmzalanan petrol anlaşmaları ülkeye yabancı sermaye girişini hızlandırırken, buna paralel olarak da yabancı yatırımlar ve uluslararası mali kuruluşların açtığı krediler artmıştır.

2.6.1. Petrol ve Doğal Gaz Potansiyeli

Azerbaycan Enerji Bakanlığı verilerine göre Azerbaycan'ın yapılan anlaşmaları kapsayan bölgelerinde 1 milyar ton petrol rezervi bulunmaktadır. Sadece Azeri–Cırak–Güneşli yataklarının petrol rezervlerı 730 milyon tondur ve Azerbaycan dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 0.7'sine sahiptir. [11]

Azerbaycan'ın onaylanan toplam doğal gaz rezervleri 1.37 trilyon m³'tür. Onaylanan doğal gaz rezervlerine gore Azerbaycan dünyanın % 0.8'ine tekabül eden bir doğal gaz rezervine sahiptir. [11] Yapılan bazı hesaplamalara göre Azerbaycan petrol rezervlerinin 60–67 yıl icerisinde tükeneceği ifade edilmektedir. Rus uzmanlara göre ise bu süre 25–35 yıldır.

2.6.2. Petrol ve Doğal Gaz Anlaşmaları

20 Eylül 1994 tarihinden itibaren Azerbaycan'da dünyanın 19 ülkesinden 33 şirketin katılımı ile 23 uluslararası petrol anlaşması imzalanmiştır. Üretim Paylaşım Anlaşmaları (PSA) tipli olan bu anlaşmalar 25–30 yıllık süreyi kapsamaktadır. Kararlaştırılan yatırımların toplam hacmi 60 milyar doların üzerindedir. [12] Petrol projelerinin gerceklestirilmesinde 72'si yerli şirket olmak üzere toplam 400 şirket yer almaktadır. Şirketlerin faaliyetleri inşaattan ekolojik hizmetlere kadar uzanmaktadır. 2000 yılından itibaren petrol çikarımından kendi payını almaya başlayan Azerbaycan, önemli hacimdeki ekonomik geliri 2006 yılından itibaren elde etmeye başlayacaktır. Devlet bütcesi gelirleri arasında petrolün payı 2002 yılında % 36.5 iken, 2003 yılında bu oran % 39.1 olmuştur. 2004 yılda ise söz konusu oran % 40.9 seviyesine çıkmıştır. [6,12]

Yapılan anlaşmaların en önemlisi 12 Aralık 1994'de yürürlüğe giren ve asrın anlaşması diye anılan Azeri-Çırak-Güneşli yatakları anlaşmasıdır. Anlaşmanın toplam yatırım bedeli 11 milyar dolar olup, 30 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. [13]

Asrın anlaşmasında mevcut paylasımın son seklı aşağıdakı gibidir: [14]

- BP (operator) - %34.13
- Unocal - %10.3
- SOCAR - %10
- INPEX - %10
- Statoil - %8.56
- ExxonMobil - %8

- TPAO - %6.75
- Devon - %5.62
- Itochu - %3.92
- Amerada Hess - %2.72

Hisselerin dağılımına bakıldığında en büyük payın ABD'ye ait olduğu görülmektedir.

Amerikan şirketlerinin toplam payı yaklaşık olarak % 40'dır. Amerikan ve İngiliz şirketlerinden sonra konsorsiyumdakı en büyük pay % 10'la Rus ve Azerbaycan şirketlerine aittir.

Anlaşma çerçevesinde ilk petrol 1997 yılında üretilmiş, 1999 yılında yurtdışına ihracına baslanmıştır.

Alanların işletilebilmesi için gerekli olan yatırımların % 90'ı Konsorsiyum tarafından yapılmaktadır. Azerbaycan yataklar üzerinde mülkiyet hakkını, ve alanların kullanılması üzerinde kontrol ve yönetim hukukunu kendisinde tutmaktadir.

İkinci önemli anlaşma 17 Ekim 1996'da yürürlüğe giren "Şahdeniz" yatağına ilişkin anlaşmadır. Yatırım hacmi 4.1 milyar dolar olan bu anlaşma da Üretim Paylaşım Anlaşması olup, 30 yıllık süreyi kapsamaktadır. Şahdeniz yatağında yaklaşık bir trilyon m^3 doğal gaz rezervi bulunmaktadır. [13,14] Yataktan 2006 yılının sonlarında doğal gaz ihrac edilmeye başlanacaktır .

Şahdeniz`de şirketler arasında pay değisimi şöyledir :

- İngiliz BP - % 25.5
- Norvec Statoil Alliance - % 25.5
- Azerbaycan SOCAR - % 10
- Rus Lukoil - % 10
- Fransiz TotalFinaElf - % 10
- İran OIEC - % 10
- Türk TPAO - % 9

Azeri-Çırak-Güneşli yatakları anlaşmasında İran'a % 5'lik pay verilmek istense de, Batının tepkisi nedeniyle devir gerçekleşememiştir. "Şahdeniz" anlaşmasında

%10'luk bir payın İrana verilmesi ile ilgili iki ülke arasında anlaşma imzalanmış, bu sebepten Washington, ABD şirketlerinin bu anlaşmada yer almalarını yasaklamıştır.

2.6.3. Boru Hatları

Azerbaycan Uluslararası Petrol Şirketi (AİOC)'nin hazırladığı rapora göre petrol taşınan güzergah sayısı Bakü–Novorossiysk, Bakü–Supsa, Bakü–Tiflis–Ceyhan olarak üçe indirilmiştir .

Bakü–Novorossiysk petrol boru hattı 1996 yılında Rusya ile imzalanan anlaşma ile petrol ihracına açılmıştır ve yılda 2.5 milyon ton Azerbaycan petrolu ihrac edilmektedir. [15]

Bakü–Supsa boru hattı Bakü'den Gürcistan'ın Supsa limanına varan Batı Boru Hattıdır ve 1999 yılı içerisinde tamamlanarak faaliyete geçmiştir. 2004 yılında 6.3 milyon ton petrol ihrac edilmiştir. [15]

Diğer hatların yetersiz kaldığı düşünüldüğünden, 2002 yılında 1768 km'lik Bakü–Tiflis–Ceyhan hattının inşaasına başlanmış, 2005'de yapılan törenle ise Baküden ilk petrol pompalanmaya başlanmıştır. Bakü–Tiflis–Ceyhan boru hattı faaliyetine tam olarak başlayınca yılda 25 milyon ton, 2007 yıldan itibaren ise Ceyhan limanına her yıl 45–50 milyon ton arasında petrol nakledilecektir.

3. AZERBAYCAN EKONOMİSİNİN MAKROEKONOMİK ANALİZİ

Azerbaycan'da ekonomik gelişme, makroekonomik istikrarın süreklilik arz ettiği bir ortamda devam etmektedir. Aşağıda değişim sürecini yaşayan Azerbaycan ekonomisinin makroekonomik analizi yapilmiştır.

3.1. Gayri Safi Milli Hasıla

1991–1995 yılları arasında GSMH'a önemli gerilemeler olsada,1995 yılından itibaren İMF ve Dünya Bankası ile işbirliği çerçevesinde başlatılan ekonomide yeniden yapılanma ve özelleştirme programları çerçevesinde, uygulanmaya başlanan ekonomik istikrar programıyla 1996 yılından itibaren büyüme sürecine girmiştir. Dönüşüm sürecinde Azerbaycan ekonomisi eski SSCB ülkeleri arasında en hızlı büyüyen ülkelerden biri olmuştur. Aşağıdakı tabloda 1991–2004 yılları arasında GSMH değişimi verilmiştir. [6]

Tablo 3.1: GSMH Değişimi

Yıllar	GSMH Değişimi (%)	Sanayi (%)	Tarım (%)
1991	-7.8	-8.9	0.3
1992	-22.6	-30.4	-23.8
1993	-23.1	-19.7	-15.5
1994	-19.7	-24.7	-12.8
1995	-11.8	-21.4	-7.0
1996	1.3	-6.7	3.0
1997	5.8	0.3	-6.1
1998	10	2.2	6.2
1999	7.4	3.6	7.1
2000	11.1	6.9	12.1
2001	9.9	5.1	11.1
2002	10.6	3.6	6.4
2003	11.2	6.1	5.6
2004	10.2	5.7	4.6

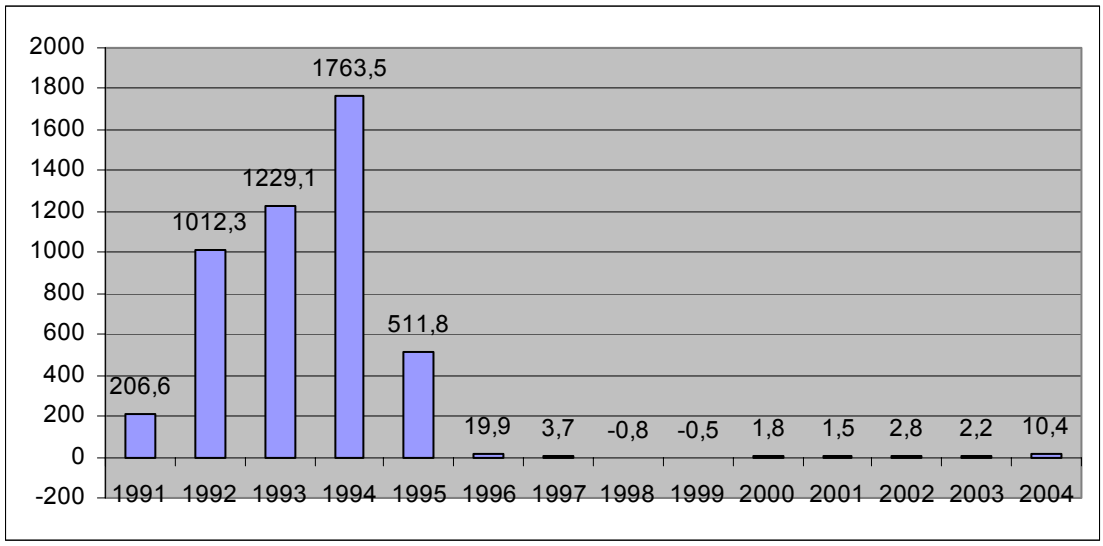
1998 yılında Azerbaycan ekonomisinin %10 büyüme kaydetmesinde, dünyada artmaya başlayan petrol fiyatlarının ve petrol anlasmalarının ülkeye çektiği yabancı sermayenin ve yılın özellikle son çeyreğinde inşaat sektörünün gösterdiği performans ve dış ticaretteki gelişme etken olmuştur. 1999 yılındaki durgunluğa rağmen petrol ve doğal gaz ile ilgili yatırımlarda artış gözlenmiştir. Buna rağmen diğer sektörlerde gelişme asgari seviyede kalmıştır. 2003 ve 2004 yılında ekonominin bütün alanlarında artış olmuştur. Bu artış, özellikle inşaat ve imalat sanayisinde gerçekleşmiştir. [6]

1995 yılından itibaren her yıl artış gösteren kişi başına milli gelir, 2004 yılında bir önceki yıla göre %20'lik bir artış kaydederek 1041 dolar olmuştur. Resmi verilere göre ortalama aylık ücret 1995 yılında 15, 2000 yılında 50, 2003 yılında 78, 2004 yılında 98 dolar olmuştur. Kişi başına milli gelir incelendiğinde, Bakü'de ortalama gelir düzeyinin yüksek olduğu, diğer şehirlerde ise gelir düzeyinin yaklaşık yarısını teşkil edecek bir seviyede olduğu tespit edilmiştir. [6]

GSMH içinde özel sektörün payı 1995'de %34 iken bu oran 2004 yılında %74'e varmıştır. GSMH içinde sanayi %37, tarım %11, ulaştırma %8, inşaat %13, haberleşme %3, ticaret %8, diğer sektorlerse %20'lik bir orana sahiptir. [6]

3.2. Enflasyon

Birlik ülkeleri arasında ekonomik bağımlılığın varolduğu Sovyetlerin dağılmasının ardından işletmelerin faaliyetlerinin durması, toplam arzın önemli oranda düşmesi ve sonuçta enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. [6] Şekil 3.1.'de 1991-2004 yılları arasındaki enflasyon oranı verilmiştir.

Şekil 3.1: Enflasyon Orani

Kısaca SSCB'nin dağılmasının ardından yaşanan ekonomik sorunlar ve savaş ekonomisi nedeni ile enflasyon oranları dört haneli rakamlara yükselmiştir. 1994 yılında %1763.5 ile en yüksek düzeye ulasan enflasyon, istikrar programının kararlı uygulamasının sonucu olarak 1997 yılında tek haneye düşmüştür. 2000 yılından itibaren fiyatlar genel düzeyinde yeniden artis gözlenmeye başlanmıştır. 2004 yılında ise %10.4 olarak gerçekleşmiştir. [6]

2004 yılındakı enflasyonun 1/3'ü para hacminin artması gibi parasal amillerden kaynaklanmıştır.Esas etkenler ise daha çok petrolün satış fiyatındaki artış, ithal olunan malların fiyatlarında belirli bir orandakı artış ve yatırım hacmindeki artış ve b. ile açıklanmaktadır.

"Azerbaycan Cumhuriyetinde Antienflasyon Metotlarının Güçlendirilmesi Hakkında " 31 Mayıs 2005'de cumhurbaşkanı tarafından imzalanan fermana uygun olarak Merkez Banka ilgili devlet kurumları ile birlikte antienflasyon uygulamalarına hız vermiş ve bunun sonucunda 2005 yılının kasım ayında enflasyon geçen yılın aralık ayına kıyasla %3.1inmiştir. Aynı yıl petrol ülkeleri olarak kabul edilen Kazakıstan'da enflasyon %6.9, Rusyada % 10 olmuştur. [16]

3.3. İstihdam

Toplam nüfusun istihdam düzeyinin zamanla cok az bir artış kaydettiği görülmektedir. Toplam nüfusun istihdam edilen oranı 1998'de %53.4, 1999'da % 56.7, 2001'de % 56.9 olmuştur'. 2004 yılında ise bu oran %57 civarındadır.

1995'den 2005'e gelindiğinde istihdamın daha çok ulaşım, haberleşme, tarım, turizm, inşaat alanlarında arttığı görülmektedir. [6]

İstihdam edilen işgücünün petrol ve doğal gaz üretimi ile ilgili alanlarda en yüksek aylik gelire sahip olduğu, ortalama en düşük aylık gelir ise sağlık ve eğitim sektöründe elde edildiği görülmektedir.

İşsizlik Azerbaycan'a çözüm bekleyen en onemli ve aktüel problemlerden biridir. İstatistik verilere göre resmi işsizlik oranı %1.5 civarında olsa da, bu oran görülenin bir hayli üzerindedir (%16-25). [6]

Mart 2001'e "Yoksulluğun Azaltılması ve Ekonomik Kalkınmaya Dair Devlet Programı" imzalanmıştır. Yoksulluğun azaltılması programını hayata geçirilmesini zaruri kılan sebepler vardır. Zira Dünya Bankası'ın verilerine göre, Azerbaycan'a halkın %40–50'inin günlük geliri 1 dolardan aşağıdır. Buna karşın asgari geçim için yaklaşik aylık 86 dolar gerekmektedir. Bir işçinin ortalama aylık geliri ise 64.4 dolardır. Buda Azerbaycan'a halkın önemli bir kısmının yoksulluk seviyesinde yaşadığını göstermektedir. [17]

İstatistik verilere göre 1996 yılında %60 civarında olan yoksulluk oranı 2004 yılına gelindiğinde % 42.5`e inmiştir . [17]

3.4. Özelleştirme

Azerbaycan'da özelleştirmenin hukuki dayanağı 7 Ocak 1993'de çıkarılan "Devlet Mülkiyetinin Özelleştirilmesi Kanunu"dur. Özelleştirmeden sorumlu olacak şekilde Emlak Bakanlığı kurulmuştur. Özelleştirme uygulamalaru Mülkiyet Kanunu, Devlet Mülkiyetinin Özelleştirilmesi Kanunu ve diğer kanunlar çerçevesinde Parlamento tarafından onaylanmış ve her yıl hazırlanacak Devlet Programı ile yürütülmesi esasına bağlanmıştır. Özelleştirme uygulamalarına bazı sınırlamalar getirilmiş ve stratejik olarak önemli olan kuruluş ve sektörler kapsam dışı bırakılmıştır. [18] Buna göre özelleştirilemeyecek sektörler aşağıdakilerdir:

- Petrol
- Doğalgaz
- Telekomünikasyon
- Sanatsal mekanlar
- Madenler

Ancak, bu kuruluşlar Devlet Başkanı veya Başbakan kararı ile özelleştirme kapsamına alınabilir.

1995-1998 yıllarını kapsayan birinci özelleştirme programı ancak 2000 yılında başarıyla tamamlanmıştır. Birinci özelleştirme programında özelleştirme programına alınan küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bir kısmı bu program çerçevesinde özelleştirilmiştir.

İkinci özelleştirme programı 10.08.2000. tarihinde imzalanarak orta ve büyük ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi planlanmıştır. Böylece devletin ekonomideki rolü iyice azaltılmaya çalışılmaktadır. Azerbaycan'da ülke arazisinin %56.9'u devlet, % 23.5'i belediye, % 19.6'ı özel mülkiyete aittir.

Reform uygulamaları ile kücük işletmelerin hemen hemen tamamı özelleştirilmiştir. 2004 yılı itibariyle sanayi ürünlerinin % 57'si, tarım ürünlerinin %99'u, ulaşım hizmetlerinin %57.8'i, haberleşme hizmetlerinin ise %71.3'ü özel sektorün payına düşmektedir. Özelleştirme sürecine katılan yabancı yatırımların oranı her geçen gün yükselme kaydetmektedir. Özelleştirmenin başladigi tarihten 2005 yılı başına kadar toplam değeri 651.1 milyar manat olan 40.7 bin küçük ölçekli işletme özellestirilmiş, 1537 devlet şirketi, 356 orta ve büyük ölçekli şirket anonim şirkete (sehimdar cemiyete) dönüstürülerek özelleştirilmiştir. Buna rağmen, temel ve stratejik sektörlerde devletin tekel durumu ve ağırlığı devam etmekdedir ve bu devlet tekeli ekonomik kalkınmaya engel olmaktadır. Devlet tekellerinden kurtulmanun yolu büyük ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi olsada, bu sürecin Azerbaycan'da yavaş ilerlemekte olduğu görülmektedir. [18] Anonim şirketlerin çoğu da daha çok devlet işletmesi gibi faaliyet göstermektedir. Sanayi sektörünün temel bölümü olan enerji sektöründe özel sektör olarak sadece yabancı müteşebbislerin varolduğu dikkate alındığında, bu sektörde özel mülkiyetin olmadığını söylemek mümkündür.

Istatistik verilere gore özelleştirmenin sonucu olarak 1997 yılında GSMH'nın % 46'sı, 2000 yılında %68'i, 2004'te ise %74'ü özel sekörde üretilmiştir. Dolayısıyla GSMH içerisnde devletin rolü giderek azalmaktadır. [6]

3.5. Yabancı Yatırımlar

Ülke ekonimisine yabancı yatırımcıların getirilmesi bir takım problemlerin çözümune sebep olacakti :

- ülke mallarının yurtdışı pazarlarına çıkarılmasına;
- yeni iş imkanlarının sağlanmasına ve öncü üretim organizasyonu türlerinin öğrenilmesine;
- işletmecilik ortamında medeni ilişkiler tecrübesinin öğrenilmesine;
- ülkeye yeni teknoloji ve araç gereçlerin getirilmesine;
- üretim kuruluşlarının gelişmesine ve b.

Bu amaçla da, daha bağımızlığın ilk günlerinden beri hükümet sadece petrol sektörune değil, ekonominin diğer sektörlerine de yabancı sermaye çekmek istiyordu. Bunu başara bilmek için bir takım şartlar temin edilmeli, bir takım kanunlar kabul edilmeli idi. 15 Ocak 1992 yılında "Yabancı Yatırımların Korunması" hakkında kanun kabul edildi. Bu kanuna göre yabancı yatırımcılara hukuksal açıdan kayıtsız şartsız korunması hakkında teminat saglanmış oldu.[19]

Yabancı yatırımcılar Azerbaycan Cumhuriyeti'nde asağıdaki şekillerde yatırım yapabilirler: [19]

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin tüzel ve gerçek kişileryle birlikte yaradılan kuruluş ve teşkilatlarda ortaklık ile;
- Bütünüyle yabancı yatırımcılara has olan kuruluşlar yaradılması ile;
- Kuruluşların , binaların , mülklerin , hisse senetlerinin, istikrazların ve b. elde edilmesi yolu ile;
- Toprak ve diğer doğal kaynakların kullanım yetkilerinin elde edilmesi yolu ile.

Çıkarılmıs olan kanun yabancı yatırımcılara ülke içinde ekonominin bütün sektörlerinde sınırsız faaliyet için izin vermiştir. Ayrıca, yabancı yatırımcılar sermaye yatırılacak alanın önemi dikkate alınarak yerli girişimcilerin çıkarlarını olumsuz etkilemeyeceği halde avantajlı konumdadırlar. Ayrıca, kanun devlete ve mahalli idareye ait mülkiyetin özelleştirilmesinde yabancı yatırımcıların katılımına izin vermektedir. Kanun yabancı yatırımlar için hukuki rejimin yerli kurumlar ve Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları için olan rejime eşit olduğunu ilan etmiştir. Yabancı yatırımcılar yatırımdan elde ettikleri karı tekrar yatırım amaclı kullana bilir, veya ülke bankalarında tutabilir, Milli Bankanın belirlediği kurallar ve şartlar esasında döviz alabilirler.[19] Bunun dışında, kanunda yabancı yatırımcılara tazminat ödemeleri hakkında ve kayıt, vergilendirme, sigorta, ödemelerin dövizle gerçekleştirilmesi, muhasebe ve hesap verme, işçi kabulü, ürünlerin ihrac ve ithali,

gümrük vergilendirmesi, menkullerin alımı, toprağın kullanımı, hükümetle imtiyaz antlaşmaları esasında madenlerin aranma ve işletilmesi ve b. gibi konularda yabancı yatırımcının faaliyetine dair birçok problemin halli ile ilgili maddeler mevcuttur. Genel olarak, 1991–1993 döneminde yabancı sermayenin ülkeye akımını gerçekleştirme noktasında basarılı olunmadığı görülmektedir. Azerbaycan ekonomisine 1994–2000 yılarında yaklaşık 5.9 milyar dolar hacminde bir sermaye yatırılmıştır. Bu yatırımların %77.2'sini dogrudan yatırımlar, %22.8'ini mali krediler oluşturmaktadır. Doğrudan yatırımların %73'ü ise petrol sanayisine yönelmiştir. 2001 yılında Azerbaycan ekonomisine yapılan yatırımların %70'i yabancı sermaye, %30'u yerli sermaye şeklinde dağılım göstermiştir. 2003 yılında bu oran yabancı sermayede %80.5, yerli sermayede ise %19.5 şeklinde görülmektedir. 2004 yılında Azerbaycan'a toplam 5.3 milyar dolar yatırım yapılmıştır. Bu oran 2003 senesi ile kıyaslandığında %36.1 daha çoktur. Yatırılan sermayenin %73.7'si yabancı sermaye, % 26.3'ü yerli sermayedir. 2004 yılında yabancı yatırımların %90.2'si petrol sektörüne yapılmıştır. [6]

Tablo 3.2 : Azerbaycan'a Yapılan Yatırım Miktarı (Milyon $)

Yıllar	1994	1995	1996	1998	1999
Toplam Yatırımlar	303	544	932	1932.2	1571
Yerli Yatırımlar	153	168.9	311.5	460.2	479.9
Yabancı Yatırımlar	150	375.1	620.5	1472	1091.1
Yılar	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Yatırımlar	1441.4	1561.8	2796.6	4166.7	5300
Yerli Yatırımlar	514.4	470	561.7	893.4	1300
Yabancı Yatırımlar	927	1091.8	2234.9	3273.3	4000

2004 yılına kadar yapılan toplam yatırım hacmine göre Azerbaycan, Doğu Avrupa ve BDT ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Son 11 yılda ülkeye yatırılan toplam yatırım hacmi 22 milyar dolar olmuştur.

1993–2004 yılları arasında Azerbaycan'da yapılan yatırımların ülkelere gore dağılımı dikkate alındığında %25'lik paylar ABD ve İngiltere'nin ilk sırada yer aldıkları görülmektedir. Türkiye ise %15'lik pay ile üçüncü sıradadır. İranlı yatırımcılar Azerbaycan ekonomisine 166 milyon dolar yatırım yapmış ve bu yatırımların 110 milyon doları petrol sektörüne yapılmıştır. Bu ülkelerin dışında, Fransa, Çin, İsveçre, Hollanda , Rusya ve.b ülkeler de Azerbaycan ekonomisine yatırım yapmaktadır. [6]

Yabancı yatırımcılar sadece yeni üretim araçlarının kurulmasına (örn. Baku Steel Company) yönelmemekte, aynı zamanda devlet sanayi komplekslerinin rekonstrüksiyonu ve gelişmesine de yönelmektedirler. Örneğin, aluminyum sanayisi bir Hollanda şirketi olan Fondel Metal'e, Sumgayıt boru fabrikası Targol Investment Limited İngiliz şirketine, Daşkesen dağ-maden fabrikası yine İngiliz şirketi olan Aldex Limited'e, Bakü Elektrik Ağı ise Türk Barmek şirketine verilmiştir.

Ülkede petrol sektörünün dışındakı sektörlerin de geliştirilmesi amacıyla 22 Temmuz 2003'de "Azerbaycana Yatırımların Teşviki" kurumu tesis edilmiştir. [62] Kurum, ülke ekonomisi ve ekonomiyi oluşturan esas sektörler ayrıca yapılabilecek yatırımlarla ilgili konferans ve seminerlerin verilmesi, bölgelerde faaliyette bulunan yerli ve yabancı yatırımcılar ve onlarla yapılabilecek işbirliği hakkında yeni yatırımcılara bilgi verilmesi, yatırım proje ve planlarının hazırlanmasında yatırımcılara yardım edilmesi gibi işleri kendine maksat edinmiş , yabancı ve yerli yatırımcılar arasında köpru rolünü üstlenmektedir. Petrol sektörünün dışındaki sektörlerin gelişmesinin amacı 2003-2005 yıları için hazırlanan "Devlet Yatırım Programı" projesinde de vurgulanmıştır.

Azerbaycan ekonomisindeki büyüme petrol sektöründen ve petrol sektörüne bağlı inşaat faaliyetlerinden, ulaşım sektörlerinden ve az miktarda tarım sektöründen kaynaklanmaktadır. Ekonominin geri kalan kısmında ise genel bir durgunluk hakimdir. Sözkonusu durgunluğu gidererek yabancı yatırımların petrol dışı sektörlere akımını arttırmak amacıyla 2004–2008 yıllarını kapsayan sosyo–ekonomik program hazırlanmıştır. Ekonomik bölgelere göre yatırım alanları EK.'de yer almaktadır.

3.6. Yabancı Sermaye Türleri

Azerbaycan'a başlıca yabancı sermaye akımı aşağıdaki şekillerde olmaktadır: [19]

- uluslararası finans kuruluşlarının kredileri;
- doğrudan konulan sermayeler;
- petrol primleri;
- diğer kredi ve sermayeler

Ülkeye gelen yabancı sermayenin büyük çoğunluğu kredi karakterlidir, yani gelecekte ilave faizlerle geri verilecektir. Uluslararası maliye kurumlarından alınan kredilerden başka, petrol sektörüne yöneltilen sermayeler de aslında kredilerdir ve bunlar çok yüksek faiz oranları ile birlikte Azerbaycan petrolü hesabına geri verilmelidir. Son üç yılda ülkeden dışarıya sermaye akımının artış eğiliminin de bununla bağlı olduğu görülmektedir. Bir taraftan Azerbaycan uluslararası finans kurumlarından aldığı kredilerle ilgili ödeme yapmakta, diğer taraftan uluslararası kurumlara üyelik hakkı ödemektedir. Ayrıca "asrın anlaşması"nda pay sahibi sermayedarların gelirlerinin iadesi de başlanmıştır.

Tablo 3.3: Yabancı Yatırımlar (Milyon $)

Yıllar	Toplam	Finansal Kredi	Petrol Sektörü	Ortak ve Yabancı Firmalar
1994	150	-	-	-
1995	375.1	220.4	139.8	14.9
1996	620.1	101.5	416.2	102.8
1997	1307.3	196.3	780.1	330.9
1998	1472.0	120	891.8	460.2
1999	1091.1	336.2	544.5	210.4
2000	927	262.9	546.1	118
2001	1091.8	192	820.5	79.3
2002	2234.9	223	1693	318.9
2003	3273.3	213	2810.2	250.1
2004	4056.3	75.0	3659.2	322.1

3.7. Yatırım İklimindeki Olumsuzluklar

Vergi oranlarının yüksekliği, serbest piyasa ortamına aykırı etkenler, tekelleşme, haksız rekabet ortamının varlığı, gerekli kanunı düzenlemelerin yetersizliği gibi olumsuzluklar müteşebbisler açısından endişe edilen konuların başında gelmektedir.

Vergi oranlarınının yüksek olması nedeniyle, özel sektörün kayıt dışı faaliyete üstünlük verdiği görülmektedir. Özel işletmelerin büyük bir kısmı, istihdam ettiği personeline verdikleri ücretlerin %90'ını gayri resmi olarak vermektedirler. Kayıt dışı ekonomi daha çok silah, narkotik ve b. ürünlerin kanunsuz üretimi ve satışı olarak algılanmasına rağmen, Azerbaycan'da esas olarak en basit üretim, ticaret ve hizmet alanlarında kayıt dışı ekonomik faaliyetler yürütülmektedir. Ülkede kayıt dışı ekonominin seviyesi ile ilgili bazı uluslararası teşkilatlar farklı rakamlar açıklamaktadırlar. Dünya Bankası uzmanlarına göre kayıt dışı ekonominin hacmi GMSH'nın % 60'ından fazladır. Bu oran 5 milyara tekabül etmektedir. Devlet İstatistik Kurumunun verilerine göre ise kayıt dışı ekonomi GSMH'nin % 18-20'sine tekabül etmektedir. Ekonomide kayıt dışını tercih eden veya tercih etmek zorunda kalan özel sektörün karşısına çıkan temel problemlerden biri olarak rüşvet gösterilmektedir. Uluslararası teşkilatlardan biri olan "Transparency International" tarafından dünyanın 133 ülkesini kapsayan, "Yolsuzluk Hakkında Tasavvur Endeksi" verilerine gore, Azerbaycan 124.cü sırada yer almaktadır . Verilere göre ülkede en çok ticaret ve yatırım sahasında mevcuttur ve yolsuzluk oranı başkent Bakü'de daha yüksektir.

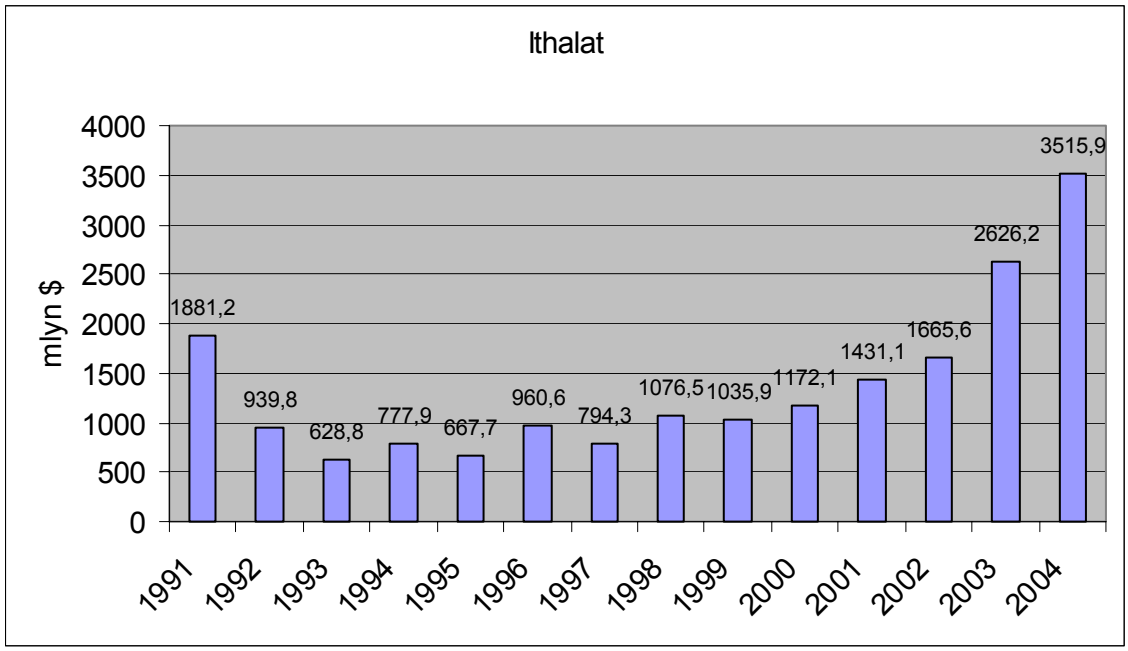
Ülkede işletmecilerin karşılaştığı diğer bir problem tekelcilk eğilimleridir. Bazı şirketlerin, iş adamlarının belirli alanları tekelleştirmesi özel teşebbüslerin gelişmesinin karşısına engel koymakta, hatta iş yerlerinin kapatılmasına neden olmaktadır. Tekellerin varlığı fiyatların kaotik şekilde artmasıyla sonuçlanmaktadır. Örneğin, 2000 yılında kurulan "Caspian Fish co.-Azerbaycan" şirketinin kurulmasından sonra ülkenin bütün balıkçılık sektörü bu şirketin elinde tekelleşmiştir. Hiç kimse bu şirketin izni olmadan balık ithal edememektedir. Ülkeye getirilen balık ithalatçılar tarafından "Caspian Fish"in adına resmileştirilmektedir. İthalatçılar getirdikleri balığın %20–30'ünü bu şirkete satmaya mecbur edilmektedir. Şirketin tekelleşmesi haksız rekabet oluşmasına ve balık fiyatlarının yükselmesine sebep olmaktadır.

3.8. Dış Ticaret

Bağımsızlığını elde ettiği yılların ardından 1994–1999 yılları arasında Azerbaycan'ın dış ticaret dengesi açik vermiştir. Ancak petrol ürünleri ihracının artması söz konusu açığı aşağılara çekmiştir. 1999'da 106.2 milyon dolar açık veren dış ticaret dengesi, 2000 yılından itibaren fazla vermeye başlamıştır. [6]

İhracat içinde petrol ürünleri önemli yer tutmaktadır. Petrol ve petrol ürünlerinin ihracat içindeki payı 1998'de %64.8, 2000'de % 84, 2002'de % 81.23 ve 2004'te %82 oranında olmuştur. Azerbaycan ihracatında petrol ürünlerinin ağırlıkta olması, Azerbaycan ekonomisini petrol fiyatlarına son derece bağımlı bir hale getirmektedir. Diğer ihracat ürünleri arasında ise gıda ve metaller önemli yer tutmaktadır. [6]

İthalatın yapısı ihracatın yapısına göre tamamen farklıdır. 1996 yılından beri, ekonomik düzelmeye bağlı olarak iç talebin yükselmesi sebebi ile ithalatta hızlı bir yükselme gözlenmektedir. Azerbaycan'ın 2004 yılı ticari ilişkilerinde özel sektörün payı, ithalatta %72.93, ihracatta ise %49.15 olarak gerçekleşmiştir. Ülke, ithalatta makine ve donanım gibi yatırım malları alarak üretim hacmini ve teknolojik seviyesini artırma eğilimindedir. [6] Şekil 3.2. 1991-2004 yılları arasında Azerbaycan'ın İthalat Hacminin Değişim göstermektedir.

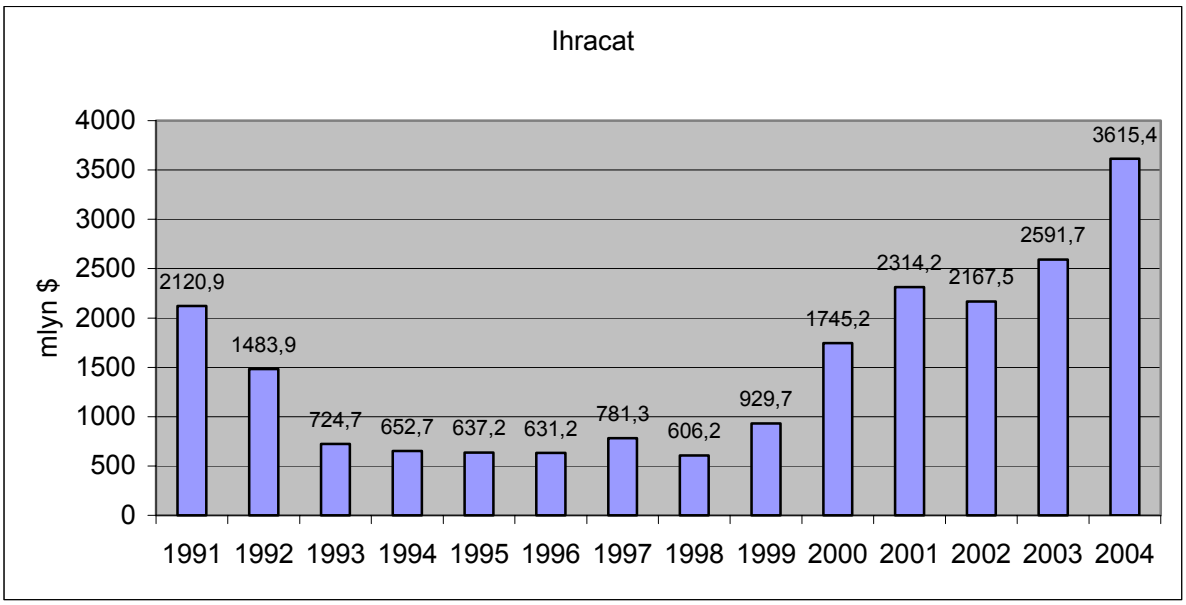

Şekil 3.2: Azerbaycan`ın İthalat Hacminin Değişim Dinamiği

2004 yılı ithalatta ilk 6 ülke; Rusya (%16.2), İngiltere (%12.0), Kazakistan (% 6.7), Türkiye (% 6.4), Almanya (% 5.6), Ukrayna (% 4.9) 'dır.

2004 yılı ihracatta ilk 6 ülke; Italya (%44.7), İsrail (% 9.0), Rusya (%5.8), Gürcistan (%5.2), Türkiye (%5.1), İran (%4.2)'dır. İtalya, Trieste terminalinden gerçeklestirilen petrol yüklemeleri sebebiyle Azerbaycan`ın ihracat yaptığı ülkeler içerisinde ilk sıradadır.

Ticarete Konu Olan Baslıca Maddeler: Petrol ve petrol ürünleri, pamuk, pamuk ipliği, polietilen, ham alüminyum, metal hurdaları, klima cihazları, elektrik motorları, tütün, şarap, deri, gıda ve temizlik ürünleri v.b.'dır. [6]

Şekil 3.3: Azerbaycan`ın İhracat Hacminin Değişim Dinamiği

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde dış ticaret ile ilgili düzenlemelerin daha da iyileştirilmesi hakkında yayınlanan 17.12.1996 tarih ve 520 sayılı Cumhurbaşkanı Fermanı ile dış ticaret işlemlerine kolaylıklar getirilmiştir. Bu Fermana esasen petrol ve petrol ürünleri, elektrik enerjisi, demir dışı metaller, pamuk ihracatta önem arz eden mallar kabul edilmiş, silah ve askeri mühimmat, barut ve patlayıcı maddelerin ithali ve ihracına Bakanlar Kurulu Kararı ile, yabani hayvanlar ve bitkilerden elde edilen hammadde ve yarı mamüller Tarım Bakanlığı, güzel sanat eserleri Kültür Bakanlığı, ilaç ve preparatları ve tıbbi gereçler Sağlık Bakanlığı, veterinerlikte kullanulan ilaçlar ve techizatlar Devlet Veterinerlik Komitesi'nin iznine tabi olup, etil alkol, alkollü içkiler, tütün mamülleri ise Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı tarafından verilen lisansla ithal-ihracı gerçekleştirilmektedir.[20]

Bagımsızlığını ilan etmesinin ardından gelen dönüşüm süreci ile birlikte, dış ticaretin yapısında değişiklikler olmuş, geçmiş ekonomik bölgeye olan bağımlılık azalma eğillimi göstermiştir. BDT ülkelerinin Azerbaycan`ın ithalatı içerisindeki payı 1991 de %80 iken, bu oran 2004'e kadar %34 seviyesine inmiştir. İhracatta BDT ülkelerinin payı 1991'de %94 iken 2004'de bu oran %17 seviyesine inmiştir. Azerbaycan'ın BDT ülkelerine bağlılığı azalırken Avrupa ülkelerine yönelik ithalat ve ihracatında artışlar kaydedilmiştir.

Tablo 3.4: BDT ve Diğer Ülkelerle Yapılan Dış Ticaret

	1995		2003		2004	
Ülkeler	BDT ülkeleri	Diğer ülkeler	BDT ülkeleri	Diğer Ülkeler	BDT ülkeleri	Diğer Ülkeler
İhracat	45%	55%	13%	87%	17%	83%
İthalat	34%	66%	32%	68%	34%	66%

2004 yılında ülkede 2962.3 milyon dolar değerinde 11501.2 bin ton petrol ve petrol ürünleri ihrac edilmiştir. Petrol ve petrol ürünlerinin % 5.6'i BDT ülkelerine, % 94.4'ü diğer yabancı devletlere ihrac edilmiştir. [6]

3.9. Dış Borc

2005 yılı başı itibariyle Azerbaycan'ın dış borc (1.588 milyar ABD doları) seviyesi GSMH'nın %18.6'sına tekabül etmektedir. Dolayısıyla kişi başına düşen dış borcu 192 dolardır. Azerbaycan ortalama aylık gelirin 60–70 dolar arasında olduğu kabül edildiğinde, 192 dolarlık dış borc dikkat çekici bir seviyede olmaktadır.

Tablo 3.5 : Yıllara Göre Dış Borç

Yıllar	Dış Borc Miktarı (Milyar $)	GSMH`nın %'si
1994	0,1	6,7
1995	0,3	12,4
1996	0,4	13,6
1997	0,5	15,8
1998	0,7	15,7
1999	0,72	15,8
2000	1,158	21,9
2001	1,250	21,9
2002	1,374	22,5
2003	1,570	22,0
2004	1,588	18,6

Tablo 3.5, Azerbaycan'ın yıllara göre dış borcnun yansıtmaktadır. Dış borcların büyük bir kısmı uluslararası kurumlardan alınan vadeli borclardır. Azerbaycan'ın borclu olduğu kurumlar arasında Japonya Uluslararası Bankası (425 milyon dolar), Dünya Bankası (422 milyon dolar), İMF (222 milyon dolar), Alman BLG Bankası (80 milyon dolar), Türkiye Eximbank (79.5 milyon dolar), Amerikan Eximbank (52.5 milyon dolar), İslam Kalkınma Bankası (48 milyon dolar), Avrupa Yeniden Kurma ve Kalkınma Bankası (80 milyon dolar) başta gelmektedir. [21] Ekonomik reformlar için alınan krediler 455.8 milyon dolar olup, bunun 208.9 milyon dolarını İMF, 246.9 milyon dolarını ise Dünya Bankası vermiştir. Yatırım projeleri için verilen kredi toplami ise 1132.2 milyon dolardır.

Azerbaycan'a yardımda bulunan ülkeler arasında ABD, Japonya, Almanya, İsviçre, Türkiye, İtalya ve Finlanda başta gelmektedir.

Değişim sürecinde geçen 13 yılı aşkin süre sonucunda gelinen noktada, makroekonomik göstergeler itibariyle istikrar sağlana bilmiştir: Manatın değeri istikrarlıdır, enflasyon düşük oranda seyretmektedir, bütçe açığı düşüktür, GSMH tatmin edici bir oranda ve istikrarlı olarak artmaktadır.

3.10. Azerbaycan Ekonomisinin Güçlü ve Zayıf Yönleri

- Başta fiyat istikrarı olmak üzere genel olarak makroekonomik açıdan istikrarlı bir ortamın varlığı;
- Dış borçların GSMH`ya oranının yüksek olmaması;
- Döviz kurunun istikrarlı olması;
- Ucuz işgücü ;

makroekonomik açıdan güçlü yönlerdir .

- Tarım ve hayvancılık sektörüne elverişli bir iklim ve arazi yapısına sahip olması;
- Turizmin gelişmesine elverişli ekolojik yapıya , doğal , tarihi ve kültürel zenginliklere sahip olmasi;
- Gıda sanayi için gerekli hammadde olarak tarım ve hayvancılık ürünleri üretimine imkan olması;
- Güçlü bir petrol ve doğal gaz sektörünün varlığı;
- Petro – kimya sanayisinin gelişmesi için gerekli girdilerin ve bilgi birikiminin ülkede yeterli düzeyde olması;
- Devlet teşvik politikalarının varlığı;
- Ulaşım ve haberleşme sektörlerinin gelişme potansiyeli;
- Finans sektörünün gelişim potansiyeli;
- İnşaat sektörü ve inşaat ürünleri üretimi için gelişim potansiyeli;
- Hazar`ın balıkçılık ve havyar üretimine elverişli olması

sektörel ve bolgesel açıdan güçlü yönlerdir.

- Nüfusun eğitim seviyesi;
- Siyasi istikrarın ve iradenin varlığı

ekonomi dışı güçlü yönlerdir.

- Serbest piyasaya geçişte bölgedeki ülkelere göre daha önde olması;

- Bağımsızlığını kazanan ülkeler arasında en fazla yabancı yatırımın yapıldığı ülke olması;
- Dünya ekonomisine entegrasyon düzeyi;
- Petrol ve doğal gaz ihracatçısı ülkeler arasında yer alması;
- Tarihi geçit ve ticari yollar üzerinde olması;
- Bölge ülkeleri arasında demokrasiye geçişte aldığı mesafe;
- Bölge ülkeleri arasında istikrarlı ve daha demokratik bir yönetimin varlığı;
- Stratejik konumu

Azerbaycan`ın ekonomik ve ekonomi dışı önemli fırsatlarıdır.

- İşsizlik sorunu;
- Eğitimli ve kalifiye işgücünün yurt dışına göçü;
- Büyük işletmelerin özelleştirme sürecinin yavaş işlemesi;
- Yolsuzluk ve rüşvet oran;
- İhracatın ve devlet bütçesinin petrol gelirlerine bağımlı olması;
- Gümrüklerde yaşanan problemler;
- Gelir düzeyinin düsük, gelir dağılımının dengesiz olması;
- Döviz kurunda dalgalanma beklentisi nedeniyle yeni para birimine duyulan güven eksikliği;
- Tekelcilik ve haksız rekabet ortamının olması;
- Kayıt dışı ekonomı

makroekonomik açıdan zayıf yönlerdir.

- Altyapı yetersizliği ve eski teknoloji;
- Petrol ve doğal gaz üretimine bagıntılı bir ekonomik yapı nedeniyle diğer sektörlerin gereken ilgiden yoksun olması;
- Finans sektörünün yeterince gelişmemiş olması;
- Bütçe gelirlerinin büyük oranda petrol ve doğal gaz sektörüne bağımlı olması;

- Bölgesel kalkinmada dengesizlik;
- Sektörel tekellerin varlığı

sektörel ve bölgesel açıdan zayıf yönlerdir.

- Bölgelerarası ulaşım engeli;
- Zihniyet değişimi

ekonomi dışı zayıf yönlerdir.

- Petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar;
- Karabağ probleminin devam etmesi;
- Sınır ülkelerin konumu;
- Hazar`ın statü sorunu;
- Deniz ve okyanus çıkışının olmaması

ekonomik ve ekonomi dışi önemli tehditlerdir.

4. AZERBAYCAN'DA İNŞAAT SEKTÖRÜ

Tarihi gelişim surecinde insan düşüncesi, ilmi seviyesi arttıkça onun yarattığı ve inşa ettiği şeylerin de kalitesi yükselmiştir. Azerbaycan'a inşaat sektörü eskilerden beri gelişmiş bir alandır. Fakat tüm ekonomisi sıkıntı çeken bir ülkenin doğal olarak inşaat sektöründe de her şeyin yerinde olması imkansızdır.

SSCB zamanında tüm inşaat devletin elinde toplanmıştı. Devlet kuruluşları olan inşaat müesseseleri yalnız devlet siparişlerine göre üretim gerçekleştirmekteydiler. İnşaat müesseseleri tüm malzeme ve hammaddeleri devletten alıp , üretimi de devlet hesabına yapmaktaydılar. Sovyetler Biriliğinin dağılmasıyla birlikte, o büyük makinenin bir parçası olan inşaat sektörü de doğal olarak bir sure için durgunluk periyoduna girdi. Postsovyet döneminin başlanması ile bir sureliğine "öldü" denilebilen inşaat sektöründe canlanma başladı. 1990'li yıllarda yapılan ekonomik reformlar, yapılaşma çabaları zamanla meyvesini vermeye başladı. Devlet sektöründe durgunluk olsa da bir sıra yerli ve yabancı kişi ve kurumların teşebbüsüyle yeni inşaat projeleri gerçekleştirilmeye başlandı. Devlet mülkiyetinin özelleştirilmesi inşaat sektöründe de kendini göstermeye başladı, bunun sonucunda da özel inşaat sektörünün ilk adımları atıldı. Bu sektörün yaratılmasında yabancı yatırımcıların, is adamlarının büyük rolü vardır.

4.1 Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan İnşaat Sektörü

Sovyetler Birliği döneminde inşaat sektörü ülke ekonomisinin gelişmiş ve ona liderlik yapan dallarından biri olmuştur. . İnşaatın esas yapıcı güçleri olan büyük inşaat fabrikaları sayesinde Azerbaycan'in her tarafında, ağırlıkla da büyük sanayi şehirlerinde sürekli inşaat isleri devam etmiştir. Hastane, okul, fabrikalara kadar her turlu inşaat islerini devlet müesseseleri, yani devletin kendisi yapmıştır. Postsovyet döneminin başlamasıyla birlikte eski düzende yer alan inşaat sektörü de çökmeye başlamış, devlet kendi müesseselerini çalıştıramaz hale gelmiştir.

Bu noktada kısaca Sovyetler dönemindeki kentleşme prensiplerine değinmekteki amaç, bu düşünce sisteminin Azerbaycan üzerindeki etkisini genel haliyle göstermektir.

Sosyalist kent ilkelerine göre bir kentin çeşitli semtleri arasında kesin ve acık ilişkiler bulunmamalı; oturma alanlarının kalitesi; insanların konut ve temel kent hizmetleri gibi en ilkel gereksinmelerin belli bir düzeyde karşılanması gerekiyordu.Sovyetler Birliği'nde Stalin döneminde sosyalist kentin kendine özgü bir kişiliği, sosyalist olmayan kentten ayrılığı bulunması gerektiği düşüncesi egemen olmuştur. Bu acıdan bakıldığında, sosyalist ülkelerin hemen hemen hepsi, kendilerine özgü kent yaratmaya çalışmıştır.

4.1.1 Sosyalist Ülkelerde Kent Planlamasında Yararlanılan Esas İlkeler

Sosyalist ülkelerde kent planlamasında yararlanılan esas ilkeler şunlardır: [22]

- Her turlu toprak üzerindeki özel mülkiyet hakkının kaldırılması ve topraktan elde edilen rantın toplum yararı için kullanılması. Böylece, topraklar bireylerden alınarak sosyalleştirilmiş dolayısıyla devlet planlama organlarına kentlerin yapısına istenen biçimin verilmesi için olanak sağlanmıştır.
- Konut yani barınılan yerlerin standartlaştırılması (yüzölçümü ve b. bakımdan).
- Kent büyüklüğünün sınırlandırılması. Bu ilkenin esas amacı, kent koy ayırımlarının giderilmesi düşüncesidir. Bu amaçla, artan nüfus uydu kentlere yöneltilmeli ve böylece kapitalist ülkelerin büyük kentlerinde yaşanılan sefaletin karsısı alınmalıdır. Fakat bu düşünce olumlu sonuç vermemiş, planlanmış uydu kentlerin nüfusları kısa zamanda 2-3 kat artmıştır.
- Kurulan kentlerin kapitalist ülkelerden farklı olarak ticari kimliğe değil, daha çok siyasal, kültürel ve yönetimsel bir kimliğe sahip olması. Esas amaç toplumun tüketim toplumu olmasının karsısını almak olmuştur.
- Kitlelerin konut gereksinimlerinin karşılanması. Konutların işyerlerine yakın olması bu ilkenin tamamlayıcı niteliğidir.
- "Komşuluk Birimi" kavramı. Bu ilke kentte eşitlik sağlanması için kullanılan önemli bir araç olmuştur.

4.1.2 Sosyalist Dönemde Azebaycanın Kentsel Yapısı

Sovyet hakimiyetinin ilk kurulduğu yıllarında sermaye yatırımı Baku–Apşeron bölgesinde toplanmış, ikinci dünya savasından sonra tüm Azerbaycan'a yayılmıştır. Hızla gelişen şehirlerde sanayileşmenin ortaya çıkardığı ihtiyaçların giderilmesinin baslıca yolu Marksist–Leninist düşünceli yazarların da eserlerinde belirttiği gibi konut inşaatının hızlandırılması olmuştur. 1929–1955 yılları arasında konut inşaatına yeterince yatırım yapılmaya başlanmış, 1956'dan sonraki yıllarda ise bu yatırımlar maksimuma çıkartılmış, ayrıca, inşaatlarda çalışan uzman sayılarında da artış gözlenmiştir. [23]

Bu dönemde yapılan önemli inşaat işlerine;" Novobakinski" petrol limanı inşası, "Mingecevir" hidrolik santrali, "Ali–Bayramlı" termik santrali, Sovyetlerin ilk demiryolu hattı olan Sabuncu elektrik demiryolu hattı, 50.000 civarında sanayi kuruluşları, sağlık eğitim ocakları,Azerbaycan'ın hemen hemen tüm yerleşim birimlerine doğal gaz, su hattı, kanalizasyon sistemi yapımı örnek gösterilebilir.

Bakü Tunel İnşaatı Teşkilatı ve Azerbaycan Bilimsel Araştırmalar Enstitüsü'nün mühendislerinin beraber hazırladıkları projeyle inşasına başlanan metro tünel sistemi 1967`de kullanıma acilmıştır. [23] Su an 48 km lık ulaşım ağına sahip metro Azerbaycanlıların hizmetindedir , ayrıca 4,1 km`lık yapılmakta olan hat , 10.2 km`lik projelendirilmiş hat mevcuttur . Halen yapım çalışmaları devam etmektedir .

Konut inşaatında "Komşuluk Birimi" kavramına önem verilmiştir. Bir kentte kaç mahalle yada komşuluk birimi bulunacağını, o kentin nüfusu belirliyordu. "Süper Blok" diye de anılan birimlerin bir araya gelmesiyle "mikrorayon" denilen oturma alanları oluşturulmuştur. Her bir mikrorayon kendi park, spor alanları, hastane, hamam ve b. içinde bulundurmaktaydı. Bu noktada, Bakü'nün yıllık büyüme hızı yeni mikrorayonların inşası ile doğru orantılı olduğunu vurgulamak gerekir. [23] mikrorayonların yanısıra özellikle Baku ve civarında, isçi kasabaları yaratılmaya başlamıştır. Şu an Bakü'nün ilçeleri olarak bilinen Montin, Kirov, Razin, bu kasabalara örnektir. Kasabalardaki binalar 3-4 katli olarak inşa edilmiştir.

O dönemde konut inşaatının hızlandırılmasını sağlamak amacıyla ülkenin sanayi merkezleri sayılan Baku, Gence, Sumgayit, Mingecevir'de hazır beton paneller (parçalar) üreten fabrikalar kurulmuştur. Bu fabrikalarda konutların esas büyük parçaları yapılıyordu, ve bu fabrikalar 1960'lı yıllardan sonra hızlı konut üretiminde

kullanılan en büyük araç sayılıyordu. Örneğin, Baku fabrikasında günde ortalama 13 odanın hazır parçaları üretiliyordu. [23] Bu yıllarda yapılacak evlerin %50'den fazlası bu fazlası bu fabrikaların yardımıyla yapılmıştır.

Halen "Hruşovka", "Stalinka", "Leningrad" projeli diye anılan bu evlerde yaşam devam etmekte, fakat bu evlere olan talep gün geçtikse azalmaktadır. Sovyet döneminde yapılan ulaşım, altyapı, toplu konut vb. yapıların kalıntılarının kullanım ömrü hemen hemen bitmiş duruma gelmiştir ki, bu da Azerbaycan'daki inşaatın hızlanmasının esas nedenlerinden biridir.

4.2. Post Sovyet Döneminde Azerbaycan`da İnşaat sektörü

Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra Azerbaycan inşaat sektörü yeterli yatırımların olmaması nedeniyle gerilemiştir. Politik ve ekonomik durumun istikrara kavuşmasıyla özellikle, 1996'dan itibaren yatırımlarda yukarı doğru bir artış olmuştur. Ekonominin dışa açılma politikası ile birlikte Azerbaycan'a önemli bir yatırım yapılmaya başlanmış ve inşaat sektöründe patlama yaşanmıştır.

4.2.1. Azerbaycan İnşaat Sektörü ile İlgili İstatistiksel Bilgiler

1990–2004 yıllarında Azerbaycan'in ekonomik ve sosyal kalkınması ile inşaat sektöründeki gelişmeler arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu yıllarda ülkede üretime dönük olan ve olmayan yeni büyük bina ve kompleksler inşa edilmiştir. Ayrıca faaliyette olan bazı binalar ise genişletilmiş ve restore edilmiştir.

İnşaat sektörünün GSMH'ya katkısı 1991'de % 8.1 iken, 1999'da %10.9 olmuştur. Söz konusu etki, 2000–2001 yıllarında düşük kalmasının ardından 2002 yılında yeniden yükselişe gecen oran 2004'ta %13'e ulaşmıştır. [6]

IMF tarafından yapılan değerlendirmelere göre sektörün ekonomiye katkısı resmi istatistiklerde göründüğünden fazladır. İnşaat faaliyetlerinin çok önemli bir kısmi kayıt dişi kalmaktadır. Petrol sektörüne yabancı yatırımların başladığı 1995 yılından itibaren inşaat faaliyetleri önemli bir oranda artış kaydetmiştir.

Yatırımların inşaat sektörüne plase edilen kısmi ise 1990–2004 yılları arasında dalgalanma gösterirken, 1990 yılı hariç, toplam yatırımlardan inşaat sektörünün aldığı pay %1'in altında kalmıştır. Yatırımların her gecen yıl daha büyük bir kısmi üretim amaçlı alanlara plase edilmiştir. [6]

İnşaat sektöründeki artış hızı, ilk aşamada yeni üretimin ve is alanlarının kurulmasına sebep olmuştur. 2004'de binlerle is yerinin açılmasında yeni inşa edilmiş müesseseler temel role sahip olmuştur. Gelişmeye paralel olarak sektörde istihdam hacmi de her gecen gün artarak 200 bin civarına ulaşmıştır. [24]

Azersanayetikinti, Azersutikinti, Azerenerjitikinti gibi uzmanlaşmış firmalar ve SOCAR (The State Oil Company of the Azerbaijan Republic), Hazar Denizcilik Şirketi, Azerbaycan Demir Yolları Departmanı gibi kuruluşların inşaat firmaları en büyük inşaat teşebbüsleridir. [24]

Her gecen gün eski binaların ve evlerin yıkılarak yerlerine yeni binaların inşa edilmesi ile Bakü'nün görünümü modernleşmektedir. Ancak çağdaş inşaat konstrüksiyonları ve inşaat malzemeleri, ayni zamanda jeolojik ve jeodezik keşiflerin sonucu Bakü'de maksimum 15 kattan yüksek bina inşasının olanaksız olduğunu göstermektedir. Öte yandan yeni inşa edilen çok katli binaların şehircilik ve yeşil saha ihmali bakımlarından da endişe verici olduğu görülmektedir. Bu endişeler de dikkate alınarak 2004 yılında, Bakü'nün merkezinde ve şehir çevresinde 12 katli binalardan daha yüksek binaların inşası yasaklanmıştır. [24]

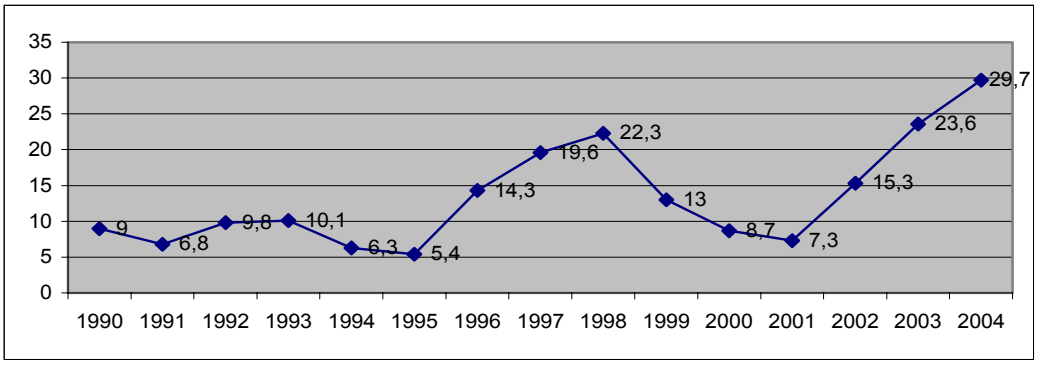
Boru hatlarının inşası, modern sanayi tesislerinin kurulması, yeniden yapılanma ve restorasyon projeleri ve özellikle, turizm–eğlence sektörü için otel, restoran ve çeşitli tesislerin inşası, Azerbaycan inşaat sektöründe önemli yatırım fırsatlarıdır.

Yeni inşaat projeleri, kaliteli inşaat malzemelerine olan talebi artırmaktadır. İç üretim ise gerek kalite gerekse miktar yönünden ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. İnşaat sanayicine ait malzemelerin ve hammaddelerin bol ve ucuz olması ve arz açığının bulunması nedenleriyle inşaat sektörü bu bakımdan da diş yatırımlar için özendirici bir sektördür.

Azerbaycan'da petrol sektörünün yani sıra ve petrol sektörüne paralel olarak inşaat sektörü de hızla gelişmektedir. Gelir düzeyinin yükselmesine paralel olarak yeni yerleşim alanları ve ticaret merkezleri yapmaya eğilimin artacağı dikkate alındığında, inşaat sektörü gelişmeye elverişli alanlardan biridir. İnşaat sektöründeki gelişme nüfus artış hızından bir kaç kat yüksektir. Bununla paralel inşaat malzemelerinin fiyatı da hızla artmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin son yıllardaki ekonomik ve sosyal acıdan gelişimi inşaat alanındaki faaliyetin hızla artısı ile doğru orantılıdır. 1990 yılından itibaren inşaat alanındaki gelişmeleri statiksel acıdan inceleyelim. [6]

1990-2004 yılları arasında inşaata yatırılan toplam para 24 trilyon manat olmuştur ki, bu yatırımın 14 trilyon manatı yabancı ve ortak şirketlerin, belediyelerin yaptıkları yatırımlardır. Aşağıdaki grafikte, yıllara göre yapılan yatırımlardaki artısı görülmektedir.

Şekil 4.1: İnşaata Yapılan Yatırımların Yıllara Göre Artış Dinamiği

Yapılan yatırımlarla beraber inşaat teşkilatlarının sayında da artış gözle görülür bir şekilde artmaktadır. Bu sayı 1990 yılında 1170, 1995 yılında 1949, 2000'de 4280, 2004'de ise 4868 çıkmıştır. İnşaat kurumlarının sayına göre ilk sırada Bakü (1233), sonra Sumgayit (104), ve Gence (60) gelmektedir. Yatırılan toplam paraya göre de ilk sırada Baku (1.6 trilyon manat) gelmektedir. [6]

Ülke ekonomisinde inşaata yapılan yatırımların oranı 1990`da % 9 , 1995`de %5.4 , 2004`de ise %29.7`ye yükselmiştir .

Aşağıdaki tabloda 1990–2004 yılları arasında ülkedeki inşaat kurumlarının sayı, toplam üretim içinde inşaata yapılan yatırımların oranı, bu yatırımlara katılan devlet ve özel , yabancı ve ortak şirketlerle ilgili bilgi istatistiksel bilgi verilmiştir. [6]

Tablo 4.1: İnşaata Yapılan Yatırımlar

	İnşaat kurumlarının sayı	Toplam üretim içinde inşaata yapılan yatırım, %	Devlet harcamaları, milyon manat	Özel, yabancı ve ortak şirketlerin yaptığı yatırımlar,milyon manat
1990	1170	9	198.7	0.3
1991	2290	6.8	272	84
1992	2597	9.8	1687	758
1993	2918	10.1	17491	4036
1994	2749	6.3	109516	25393
1995	1949	5.4	568553	101155
1996	2071	14.3	772062	393804
1997	2204	19.6	1000829	813172
1998	2239	23.3	954355	651949
1999	4390	13.0	737229	601368
2000	4280	8.7	879740	742756
2001	4436	7.3	700689	900193
2002	3750	15.3	1105915	1533543
2003	4581	23.6	1357918	3139603
2004	4868	29.7	1842131	5097722

İnşaatta doğal olarak, en önemli alanlardan biri konut inşaatıdır. Çünkü, ülkede, özellikle Bakü'de konut sektörüne daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Konut inşaatları devlet müesseseleri ve kuruluşları, toplumsal kuruluşlar, kooperatifler, gerçek ve tüzel kişilerin ve yabancı/yabancı ortaklı kuruluşların hesabına gerçekleştirilmektedir. İstatistiklere göre 1990 yılında devlet konut inşaatlarında % 30.7 oranında paya sahip olmasına rağmen, 2004 senesine kadar bu oranda hızlı bir düşüş gözlemlenmiş, 2004`de bu oran % 3` e düşmüştür. [6]

1990–2004 yılları arasında toplam alanı 17.04 milyon m² konut yapılmış (188.300 konut), bunun 8.4 milyon m²'i köy yerlerinde inşa edilmiştir. Yapılan toplam konut alanının 12.4 milyon m²'si ahalinin kendi imkanları ile yapılmıştır. Bu da 1990 yılında 1.95 milyon m² olmuş, 2003 yılına kadar 0.8 milyon m²'yedek düşüş göstermiş, 2004 yılında 1.1 milyon m²'ye yükselebilmiştir. Baku'de 1999 senesine oranla 2004 yılında kullanıma verilen konut alanı 5.5 defa artmıştır. [6]

Ülkede beş ve daha çok katlı binalar %70 oranında artmıştır. Son yıllarda özellikle Bakü'de inşa edilen binaların büyük çoğunluğu 9-16 katlidir. 1991'de 29000, 1995`de 6600, 2000'de 5400, 2003'de ise 14200 konut kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Ayrıca, bu yıllarda 5400 yataklık hastane, 11000 hastayı kabul edebilecek durumda olan poliklinik, 450 sanatoryum ve dinlenme tesisleri, 500 yaslılar ve hastalar için bakim evi, 151 bin öğrenci kapasiteli 369 okul (305'i köylerde), 1110 teknik/meslek liseleri, 11100 kültürel amaçlı bina ve b. inşa edilmiştir. [6]

İnşaat teşkilatlarında kişi basına ortalama yıllık çalışma süresi (gün bazında) 233.7 gündür. Süre kaybı esasen bayram ve pazar günleri, hastalık, izin ve diğer problemlerden kaynaklanıyor.

İnşaatın devam etmesi için yapılan harcamaların büyük bir kısmini malzeme tutuyor. Geri kalan harcamalara ise isçi ücretleri, amortizasyon, ve diğer harcamaları sayabiliriz. Örneğin, 2004`de bu göstericiler sırasıyla % 65.3, % 12, ve % 20.2 olmuştur. [6]

1990 yılında 32 olan proje teşkilatlarının şayi 2004'de 66'ya yükselmiş, bunların 38'i devlet, 28'i özel kuruluşlardır. Devlet ve özel sektör arasındaki iş bölgüsü oranı % 50'dır.

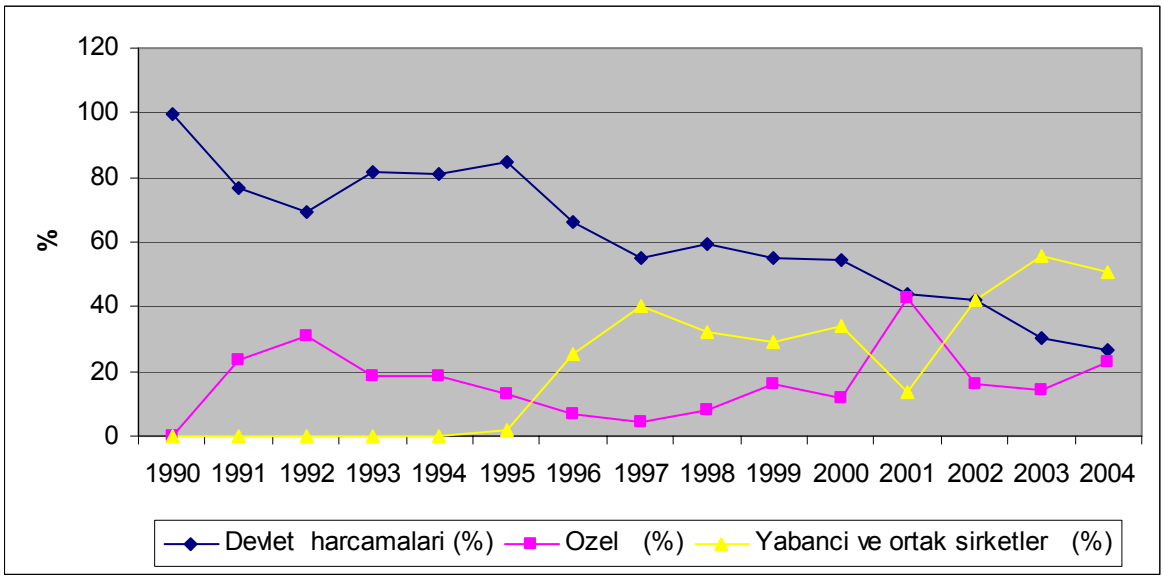
Ülkede yabancı ve ortak şirketlerin şayi 1995 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Örneğin, inşaat alanında 2004 yılındaki yatırım hacmi %50.8'dır. 1995 yılında ülkede 12 yabancı ve ortak şirket faaliyette bulunmuş, 2000 yılından sonra bu rakam 180'nin üzerine çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda inşaat sektörüne yapılan yatırımlar içerisinde devlet, özel, yabancı ve ortak şirketlerin oranı gösterilmiştir. [6]

Tablo 4.2: İnşaata Yapılan Yatırımlarda Devlet , Özel ve Yabancı Şirketlerin Oranı

	Devlet harcamaları (%)	Özel (%)	Yabancı ve Ortak Şirketler (%)
1990	99,8	0,2	-
1991	76,4	23,6	-
1992	69	31	-
1993	81,6	18,4	-
1994	81,2	18,8	-
1995	84,9	13,2	1,9
1996	66,2	6,6	25,2
1997	55,2	4,3	40,5
1998	59,4	8,2	32,4
1999	55,1	16	28,9
2000	54,2	11,9	33,9
2001	43,8	42,6	13,6
2002	41,9	16,3	41,8
2003	30,2	14,3	55,4
2004	26,5	22,7	50,8

1990 yılında devletin yaptığı yatırımlar % 99.8, 2000 yılında % 54.2, 2004 yılında ise % 26.5'e inmiştir. İnşaat sektörüne devletin yaptığı yatırımların azalması, ve yerini özel sektöre bırakması, daha istiklalin ilk senesinde başlatılan geniş çaplı devlet mülkiyetinin özelleştirme surecinin ve yatırımlarla ilgili yapılan ıslahatların sonucudur. Aşağıdaki grafikte devlet yatırımlarının 1990-2004 yılları arasında keskin düşüş gösterdiği, özel ve yabancı/ortak şirket yatırımlarının ise yükseldiği görülmektedir.

Azerbaycan'a 2004- 2008 yılları arasında 16.8 milyar Dolar yabancı yatırımın gelmesi beklenmektedir.

Şekil 4.2: Yatırımların Yıllara Göre Değişimi

Ülkedeki altyapının yenilenmesi ve geliştirilmesine özel önem verilmektedir. "Azerbaycan'daki küçük kasabaların su arzının geliştirilmesi" çerçevesinde 39.9 milyon Dolardan fazla kaynak bu bölgelerdeki su arzı sisteminin rehabilitasyonuna tahsis edilmiştir. 2004 yılının Kasım ayında Gence ve Şeki'de 100 milyon Dolar değerinde yeni kanalizasyon sistemleri ve su kanalları inşaatı başlatılmıştır.

Ülkede uluslararası ulaşım yolları basta olmak üzere otomobil yollarının 2008'e kadar yeniden inşa edilmesi planlanmıştır. Azerbaycan içerisindeki yerel yolların inşası ve yenilenmesine yönelik projelerin 2005 devlet bütçesinde yer alması tasarlanmış, 2004 yılı sonuna kadar 14.3 milyon Dolar tahsis edilmiş ve 30.6 milyon dolar ise 2005 için tahsis edilmiştir. 2005 yılında 28.4 milyon $ değerindeki Bakü çevre yolunun inşaatı planlanmaktadır.

2004–2008 yılları içinde 1225 kilometre uzunluğunda şehirlerarası yolda, 1807 kilometre uzunluğunda şehir içi otomobil yollarında onarım ve yeniden inşa faaliyetleri yürütülecektir. 2008 yıl sonuna kadar bitirilmesi planlanan yol inşaat çalışmalarına; Baku–Elet–Gürcistan sınırı boyunca 508 km olan yolun Baku–Elet bölümünde yeniden inşa faaliyetleri, proje değeri 41 milyon dolar olan Gazimemmed–Kurdemir yolunun inşası; proje değeri 102 milyon dolar olan Kurdemir–Ucar–Yevlah–Gence yolunun inşası; proje değeri 280 milyon dolar olan Baku–Guba–Rusya yolunun inşası; proje değeri 30 milyon dolar olan Baku cevre yollarının yeniden yapılandırılması ve b. örnek göstermek mümkündür.[6]

Azerbaycan küresel ulaşım koridorlarının oluşturulmasında önemli bir konumdadır. TRACECA programı çerçevesinde "Baku-Gazi-Magomet-Yevlakh-Gence Gürcistanla ortak sınır" oluşan İpek Yolu'nun yeniden inşa edilmesine başlanmıştır. Proje 650 milyon $ değerindedir. "Kuzey-Güney" Uluslararası Ulaşım Koridoru (Kuzey Avrupa-Rusya-Azerbaycan-Iran-Hindistan) geliştirme planına göre, kuzeyde Rusya Federasyonu sınırından başlayan güneyde İran sınırında son bulan otoyolun Azerbaycan bölümü komisyona sunulacaktır. Ayrıca, söz konusu proje çerçevesinde 511 km uzunluğunda demiryolunun yeniden inşası planlanmıştır.Kara yollarının yapım ve onarımı amacıyla EBRD ve Dünya Bankası destek vermektedir. İpek Yolu Asya, Hazar Denizi, Azerbaycan, Gürcistan ve Karadeniz'den gederek Avrupa ya uzanan hem ticaret yolu hem de tarihi ve kültürel zenginlikleri paylaşmak adına Avrupa ve Asya arasında köprü rolünü oynamaktadır. [25]

İran, Rusya ve Azerbaycan arasında 2005 yılının başında Bakü'de "Kuzey–Güney" ulaşım koridoru projesi imzalanmıştır. Proje Hazar denizi limanları, Rusyanin su kanalları ve demir yolları vasıtasıyla İran körfezi ve Güney Asya'dan Avrupa'ya yük taşınmasını amaçlamaktadır. Proje çerçevesinde Rusya, Azerbaycan ve İran arasında Gezcin–Rest demir yolu hattının projelendirilmesi, inşası ve kullanımı, ayni zamanda Astara (Azerbaycan)–Astara (İran) demir yolunun projelendirilmesi ile ilgili ortak şirketin kurulması hakkında memorandum imzalanmıştır. Projenin gerçekleşmesi ile Azerbaycan kuzeyden güneye taşınacak yüklerin geçiş merkezi olacaktır.

4.2.2 Malzeme

İnşaatın gelişmesi inşaat malzemeleri pazarının gelişmesine bağlıdır. Pazarın faaliyeti daha çok yerli inşaat malzemelerine, demir-beton, tas, tuğla, cam, yapıştırıcılar, çimento, çelik, ve b. üretimine ve üretim hacminin arttırılmasına bağlıdır. Çünkü yukarda da gördüğümüz gibi inşaat üretiminde en çok harcamalar inşaat malzemelerine yapılan harcamalardır. Bunun sebebi, bir çok inşaat malzemesinin ülkede üretilmediğinden dolayı yurtdışından ithal edildiği, ayrıca ülkedeki malzeme üretiminde olan kusurlardır. Bu kusurlardan en önemlilerini aşağıdaki şekilde gösterebiliriz:

- fabrikaların ürettikleri malin üretim sahaları için yararlı olması gerektiği prensibinin fazla önemsememesi. Üretilen malzemenin farklı durumlar için

yararlılık derecesi değişkendir, ve dolayısıyla bu acıdan gelişime ihtiyaç duyulmaktadır.

- fabrikaların yerleştirilmesi acısından oluşan sorunlar. Örneğin, herhangi bir bölgede yerleşen üretim birimi bölgenin ihtiyacından çok daha fazla malzeme üretiyor, bunun aksine olarak diğer bölgelerde ise yerli üretimin olmaması ulaşım harcamalarının artmasına ve isin gecikmesine neden oluyor.

Küçük çaplı isletmelerin de inşaat malzemeleri piyasasına katılması, bu pazardaki rekabetin güçlenmesi ve ayni zamanda üretilen malzemenin kalitesinin artması gibi olumlu sonuçlar vermektedir. Fakat yukarıdaki sorunlar inşaatın hızı acısından ve fiyatların düşebilmesi acısından çözülmesi gereken problemlerdir .

Mevcut üretim düzeyi ve çeşitliliği talebi karşılayamadığından Azerbaycan önemli miktarda inşaat malzemeleri ithal etmektedir. Önemli inşaat malzemeleri üretim miktarları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.[6]

Tablo 4.3: Ülkede Bazı İnşaat Malzemelerinin Üretimi

Ürün Grubu	Birim	2003	2004	% Değişim
İnşaat Kumu	Ton	516.6	574.5	11.2
Çakıl taşı, kırılmış/ezilmiş taşlar, çakmak taşı ve yassı iri çakmak taşı	Ton	685.7	692.5	1.0
İnşaat için kireç taşı	Ton	761.9	769.5	1.0
Lak-boya mamulleri	Ton	1.7	1.3	-23.5
Plastikten kapı ve pencere blokları	Ton	864.3	605.6	-29.9
Çimento	Ton	1.024.4	1.414.7	-39.7
Çimentodan prefabrik yapılar	Küp	42.7	26.9	-37.0
İnşaat tuğlaları	Küp	48.7	92.6	90.1
Çimento ve betondan inşaat blokları	Ton	7.717.7	8,800.1	14.0
Kireç taşı	Ton	349.3	323.1	-7.5
Hazır beton	Ton	212.2	614.9	189.8
Selüloz lifli asbest-çimentodan levhalar	m²	5.326.5	5,325.3	0.0
Pencere camları	m²	283.7	170.4	-39.9
Dökme demir	Ton	954.2	813.3	-14.8
Dökme çelik	Ton	1.530.6	21,516.2	1305.7
Büyük çaplı boruların izloasyonu	Km	229.1	278.9	21.7
Demir ve çelikte teller, halatlar	Ton	874.6	1,265.9	44.7
Muslukçu Eşyası	Ton	118.6	169.9	43.3

Ülkede inşaat malzemelerinin üretimi 1990'lı yıllardan itibaren iyileşmeye doğru gitmektedir. Son 15 yılda Azerbaycan'ın ayrı ayrı illerinde yıllık üretim gücü 1-10 milyon adet olan 10 tuğla fabrikası, yıllık üretim gücü 1.2-2 bin m³ olan 3 demir-beton fabrikası, yıllık üretim gücü 2 bin ton olan asfalt-beton fabrikası, yıllık üretim gücü 16 bin m² olan tas ocağı, yıllık üretim gücü 5 bin m³ olan demir-beton parçaları üreten fabrika, cam, bitüm, kauçuk üreten fabrikalar ve b. kurulmuştur. [6]

İnşaat malzemeleri alanında faaliyet gösteren çok sayıda firma bulunmaktadır. Ülkede, yıllık 350 bin tonluk kapasiteye sahip ve halihazırda yılda 250 bin ton çelik üretimi yapan "Baku Çelik Fabrikası", çeşitli amaçlara yönelik plastik borular üreten "NJT-2000", çakıl taşı, bentonit ve kaldırım taşı gibi çeşitli inşaat malzemeleri üreten "Azinşaat Sanayi Şirketi" bunlardan bazılarıdır. Azerbaycan'ın yıllık çimento talebi yaklaşık 2.5 milyon tondur. Ülkede çimento üretimi yapan Isviçreli "Holcim Group"a ait Garadağ Sement isimli bir fabrika bulunmaktadır. Fabrikanın üretim kapasitesi 1.1 milyon ton olmasına rağmen yıllık 1 milyon çimento üretimi yaptğı tahmin edilmektedir. Azerbaycan yılda 1.5 milyon ton çimento ithalatı yapmaktadır. Bölgelerin kalkınmasına yönelik olarak hazırlanan Devlet Programı kapsamında Şeki şehrinde asfalt (bitum) üretimi yapacak bir fabrikanın inşasına bu yıl başlanmıştır.

Çoğu Azeri inşaat firmasına göre, Azerbaycan'daki inşaat malzemeleri sektörü daha sonuç odaklı, zamana duyarlı, genellikle düşük kalite ürünleri ve işçiliği kabul etmeyen bir sektördür. Firmalar inşaat malzemeleri ve inşaat sektörüne yönelik hizmetleri zamanında dağıtımının yapılmasını istediklerinden stok Azeri firmaları için önemli bir unsurdur. Stok bulundurma, inşaat işleri yapan firmalar için mali bir yük ve risk taşımaktadır.

İnşaat malzemeleri çoğunlukla Türkiye ve Dubai kaynaklı olmak üzere Azeri pazarında bulunabilmektedir. Türk ve Dubai kaynaklı ürünler orta ve düşük kaliteli ürünler olarak algılanmaktadır. ABD'li ve Avrupalı ürünler pazarda daha kaliteli olarak algılanmakta ve ödeme gücü yüksek tüketiciler tarafından talep edilmektedir. Yerel kaynaklar satışların, ürünlerin çabuk bulunabilmesine bağlı olduğunu ifade etmektedirler. [61]

Demir-çelik ürünleri, prefabrik yapılar, elektrik devresi teçhizatı, çimento, seramik, kaldırım taşları, duvar karosu, plastik inşaat malzemeleri, aydınlatma cihazları, alçı, inşaata elverişli elverişli taşlar, demir çelikten cıvata,somun, vida vd., boyacılıkta

kullanılan maddeler, ve diğer bir çok inşaat malzemeleri yurtdışından te´min edilmektedir. Azerbaycan´ın ülkelere göre inşaat malzemeleri ithalatı aşağıdaki tabloda görülmektedir. [6]

Tablo 4.4: Azerbaycan´ın Ülkelere Göre İnşaat Malzemeleri İthalatı (1000$)

Ülke	2000	2001	2002	2003	2004	02/01 Değişim %	03/02 Değişim %	04/03 Değişim %	2004 % pay
Malezya	276	0	0	276	77,308	-	-	27910,1	16,6
Türkiye	35,686	30,812	29,835	39,208	70,221	-3,2	31,4	79,1	15,1
Japonya	18,860	3,225	3,508	12,988	55,868	8,8	270,1	330,2	12,0
İran	13,972	21,586	26,202	24,787	43,893	21,4	-5,4	77,1	9,4
İngiltere	3,838	4,023	10,043	10,352	40,350	149,6	3,1	289,8	8,7
Rusya	14,759	16,067	14,428	37,071	35,806	-10,2	156,9	-3,4	7,7
İtalya	1,064	3,500	6,326	10,445	30,774	80,7	65,1	194,6	6,6
Almanya	2,777	4,213	10,298	17,132	20,499	144,4	66,4	19,7	4,4
İsveç	112	573	1,741	671	19,019	203,8	-61,5	2734,4	4,1
Belçika	1	0	85	474	14,292	-	457,6	2915,2	3,1
Fransa	1,026	1,696	2,806	72,037	13,767	65,4	2467,2	-80,9	3,0
Hollanda	638	1,022	659	3,265	11,609	-35,5	395,4	255,6	2,5
ABD	314	749	4,617	2,760	5,163	516,4	-40,2	87,1	1,1
Norveç	146	1,566	8	140	4,529	-99,5	1650,0	3135,0	1,0
İspanya	929	816	965	2,110	4,372	18,3	118,7	107,2	0,9
Çek Cumh.	2,296	2,799	2,931	3,245	3,478	4,7	10,7	7,2	0,7
Polonya	912	1,406	1,677	2,003	2,774	19,3	19,4	38,5	0,6
Romanya	0	530	984	2,892	2,605	85,7	193,9	-9,9	0,6
Çin	142	1	1,016	0	2,515	101500	-100,0	-	0,5
Diğer Ülkeler	6,682	11,963	17,462	15,003	6,472	46	-14	-57	1,4
Toplam	104,430	106,547	106,547	256,859	465,314	27,3	89,4	81,2	100,0

2003 yılı verilerine göre Azerbaycan'ın toplam inşaat malzemeleri ithalatında birinci sırayı Malezya'nın aldığı görülmektedir. Malezya'nın Azerbaycan'a yaptığı inşaat malzemelerinin % 97'sini bir kalemden oluşmaktadır. Malezya 730511 ürün grubundaki "Demir-çelikten diğer tüp ve borular-kaynaklı vb.-çapı>406, 4mm"den 2003 yılında Azerbaycan'a 77.3 milyon Dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Malezya'nın 2003 yılından önce Azerbaycan'a inşaat malzemeleri ihracatı bulunmamaktadır. Malezya gibi İsveç, Çek Cumhuriyeti sadece bir kalem ihracatıyla Azerbaycan pazarında pay almaktadır. Ürün çeşitliliği ve sürekliliği açısından Türkiye pazardaki en büyük pay sahibi ülkedir. Çeşitli lojistik dezavantajlarına rağmen Türkiye'nin pazardaki payı sürekli olarak artmaktadır.

2004 yılında Azerbaycan´a en fazla inşaat malzemeleri ihrac eden ülkeler sırasıyla Malezya (%16,6), Türkiye (%15,1), Japonya (%12) , İran (%9,4), İngiltere (%8,7), Rusya Federasyonu (%7,7)'dur. Yıllara göre bakıldığında Türkiye Azerbaycan´a en fazla inşaat malzemesi ihrac eden ülke konumundadır.

Bakü şehrindeki inşaat faaliyetlerinin yoğunluğu devam etmektedir. Konutlar ve ticari binaların büyük kısmı yenilenmektedir. Ahşap yer kaplamaları, tuğlalar, seramik ürünleri ve klimalar gibi inşaat malzemelerine olan talep büyümektedir. Ayrıca, petrol ve doğal gaz projeleri için prefabrik yapılara da talep vardır. İnşaat malzemeleri sektöründe son iki yılda patlama yaşanmıştır.

Bakü'ye göçlerin artması ve eski tip evlerden ziyade yeni evlerin tercih edilmesi nedeniyle emlak fiyatları artmıştır. Alım gücü yüksek kesim daha çok lüks inşaat malzemelerini tercih etmektedir. İnşaat sektöründeki gelişmenin 5-10 yıl daha devam edeceği beklenmektedir. Pazardaki en önemli tedarikçiler Rusya, Iran ve Türkiye'dir. Türkiyenin bu sektördeki en önemli dezavantajlarından birisi nakliyenin rakip ülkelere göre pahalı olmasıdır. Azerbaycan'a doğrudan demiryolu ulaşımı olmadığından taşımada birim maliyet yüksek olmaktadır. Rusya ve Iran nakliye açısından ülkemizden daha avantajlı konumdadır.

Ülke bir geçiş ve gelişim aşamasında bulunduğundan büyük otoyol, inşaat ve altyapı projeleri hazırlanmakta ve uygulamaya geçmektedir. 4 yıllık süre zarfında ana ve ara yolların yapımı tamamlanacak ve yolların yapımının önemli bir kısmı devlet garantili krediler aracılığıyla yapılacaktır. Bununla birlikte mevcut konutların ve ticari binaların yenilenmesi, devlet programında yer alan çok sayıdaki alt yapı projeleri, petrol ve doğal gaz projelerine yönelik inşaat faaliyetlerinin artması ve uluslararası kuruluşların finansman sağladığı büyük alt yapı projelerinin hayata geçirilmesi nedeniyle Azerbaycan'ın inşaat malzemelerine yönelik talebinin süreceği tahmin edilmektedir.

4.3 Yeni Ekonomik Durumda İnşaat Sektöründe Gerçekleştirilen Reformlar ve Yeni Uygulamalar

4.3.1 Küçük Girisimciligin Oluşturulması ve İnşaat Sektöründe Onemi

Eski Sovyetler Birliği ekonomisinden ve sistemin getirdiği sert planlama deneyiminden sonra serbest piyasa ekonomisine gecikmesinde bir sıra zorluklarla

karşılanmıştır. Bugünkü durumda piyasa ilişkilerinin olusturulmasinin ve belirli ekonomik gelişmeye ulasmanin önemli araclarindan biri çok sayıda kucuk müesseselerin yaratilmasi ve geliştirilmesidir.

Mulkiyet çok türlülüğünün ve rekabetin ortaya çıkmasında, monopolleşmenin ortadan kaldırılmasında, serbest girisimciligin gelişmesinde, çok sayıda yeni is yerleri açmakla issisizligin azaltılmasında, toplumda sosyal tansiyonun ortadan kaldırılmasında, tüketim piyasasının mal ve hizmetlerle doldurulmasında, küçük ölçekli taleplerin ödenmesinde, yeni düşünce ve buluşların üretime tatbikinde ve bölgelerin ekonomik–sosyal sorunlarının çözümünde küçük çaplı isletmelerin büyük rolü vardır.[26]

Azerbaycan'da küçük çaplı müesseselerin yaranması sureci cokta hızlı olmamıştır. Örneğin, 1990 yılından 1997 yılının sonuna kadar ülke ekonomisi sektörlerinde 15.000 küçük çaplı müessese yaranmıştır. Bu rakam yabancı ülkelerin bir çoğunda bir yılda yaranan müesseselerin sayından azdır. 2004 yılında ülkedeki küçük çaplı müesseselerin şayi 19462'ye çıkmıştır. [26]

Azerbaycan'da küçük isletmecilik esasen ticaret ve hizmet sektörlerinde gelişmiştir. Merkez İstatistik İdaresinin bilgilerine göre, Azerbaycan'da 2004 yılında 19462 küçük çaplı firma faaliyet göstermiştir ki bununda % 6.8'i tarım ve hayvancılık sektöründe, %10.1'i sanayi, %6.35'i inşaatta, %48.73'i otomobil ve tekstil (satışı) sektöründedir. 2004 yılında Azerbaycan'da küçük müesseselerin sektörlere göre bölgüsü aşağıdaki tabloda verilmiştir. [6]

Tablo 4.5: Azerbaycan`da küçük müesseselerin sektörlere göre bölgüsü , 2004

	Faaliyette olan işletme sayısı	çalışan isçi şayisi	Üretimin toplam hacmi (mlyn manat)	Ort.aylık maaş (bin manat)
Toplam	19462	135831	7103253.7	369.3
tarım , hayvancılık	1332	10418	58595.1	94.1
Sanayi	1966	23312	1412604.4	326.4
İnşaat	1236	29553	3255280.2	823.1
Otomobil ve tekstil sektörü (satış)	9485	26687	739836.5	201.7
Otel ve restoranlar	391	2122	32249.2	201.3
Nakliye . depo , ulaşım	421	6140	517800.7	441.5
Gayrimenkul işlemleri	1255	8041	653932.5	347.5
Eğitim	82	1467	18183.9	204.2
Tıbbi ve sosyal hizmetler	161	2432	19282.5	198.6
diğer sosyal ve özel hizmetler	663	8782	326892.1	226.4
diğer ...	2470	16877	68596.6	199.5

2 Aralık 1997 tarihli "Devlet Şirketlerinin İptali", 16 Temmuz 1998 tarihli "Sehimdar Cemiyetlerin Yaratılması" konusundaki fermanlar, 17 Haziran 1997 tarihli karar ve b. girisimciligin hukuki temelini oluşturmaktadır.

Kanunlar esasında herhangi bir iş dalında faaliyete başlayan bir girişimcinin çeşitli ve geniş ölçekli hakları mevcuttur: [27]

- girişimci kendisi bir şirket kurmakla, bir müesseseni satın almakla, müessese sahibiyle sözleşme imzalamakla girişimcilik faaliyetine başlar ve bu faaliyeti sürdürebilir, bankalarda hesap açma, her tur hesaplaşma, kredi ve nakit işlemlerini gerçekleştirebilir;
- sözleşme esasında her turlu finansal kaynakları, entelektüel mülkiyet sahiplerini, tüzel ve gerçek kişilerin emlakini ve emlak hukuklarını elde ede ve kullanabilir;
- bağımsız olarak, üretim planlaması oluşturur, kendi mamulüne tüketici ve satıcılar seçer, belirli sınırlarda fiyatları belirleyebilir;
- uluslararası ekonomik faaliyetler sürdürür , döviz işlemleri gerçekleştire bilir;

- mevcut yasal düzenlemeler ve müessesenin yönetmeliğine (tüzüğüne) uygun olarak kendi basına veya müessesenin adından isçi ala ve çıkara bilir;
- mevcut yasal düzenlemelere, sözleşmeye ve müessesenin yönetmeliğine uygun olarak, vergi ve diğer yasal yükümlülükleri ödedikten sonra müessesenin geri kalan gelirini serbestçe kullanabilir;
- devlet sosyal güvenlik, tip ve sosyal sigorta hizmetlerinden yararlana bilir;
- hukuk çerçevesi içinde mahkemede gerçek ve tüzel kişiler, devlet kuruluşlarına karsı dava açabilir.

24 Temmuz 1997 tarihli 610 sayılı ferman ile onaylanan "Küçük ve Orta Dereceli Firmalara Devlet Yardımı Programı"nın özel sektörün gelişiminde önemli rolü vardır. [28] Son yıllarda küçük ve orta çaplı firmalarda treyningler, seminerlerin yapılması hızlandırılmıştır ki, bu da isletmecilerin gelişmiş ülkelerin tecrübelerinden yararlanmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu amaçla is adamları tecrübe ve deneyimlerini arttırmak maksadıyla Avrupa ülkelerine gönderilmektedir. Ülkede 7 teknolojik merkezde (TEKMER) isletmecilere kurslar verilmekte, 23 bölgede KUSEM (küçük müesseselerin gelişimi merkezi) hizmet vermektedir. Bu merkezlerden 5000'nin üzerinde şirket yararlanmaktadır. Ayrıca, ülkede TACIS, UNDP, GTZ 'nin yardim ve destek programı projeleri de uygulanmaktadır.

Üretim yönlü küçük müesseselerin gelişmesine yönelik devlet yardımı 2 yere ayrılıyor: [28]

- direkt küçük müesseselerin kendilerine ait edilenler (maliye yardımı, indirimli krediler, vergi indirimleri)
- küçük müesseselere çeşitli hizmet gösteren kurumlara yönelik olanlar (indirimli krediler, vergi indirimleri, risklerin sigortalanması)

Küçük isletmecilikte az miktarda öz sermaye ve çok miktarda borç sermayesi karakteristiktir. Finanse etmede diş kaynaklar gibi bütçe kaynakları, özel bankaların uzun vadeli kredileri, gayri-devlet fonlarının kaynakları ve b. örnek vere biliriz. Esas iç kaynaklar olarak gelir, amortisman ayırımları, girişimcilerin kendi bütçeleri, faaliyetin sigortalanmasından sağlanan kaynaklar ve b. göstere biliriz. [28]

Azerbaycan'da adi gecen kaynaklar içerisinde en çok hisse banka kredilerinin, en az hisse ise devlet yardımlarının payına düşmektedir.

Dış finansman kaynağı olarak uluslararası düzeyde teknik yardim adi altında verilen kaynakları örnek vermek mümkündür. Ülkede kısa vadeli kredi sistemi daha yaygındır, bunun esas sebebi kısa zamanda kar elde edilebilen sektörlerin gelişimi ile ilgilidir. Esasen ticaret ve gıda sektörünün kredi kaynaklarına talebi çoktur. [28]

4.3.2 İnşaat Birimlerinin Özelleştirilmesi

Özelleştirmenin esas amaçları aşağıdakilerdir :

- üretim birimleri için özel mülkiyet ve serbest rekabet prensiplerine bağlı olarak kendi–kendini denetleyebilecek/dengeleyebilecek piyasa ekonomisinin oluşturulması;
- üretim birimi strüktürünün/yapısının piyasa ekonomisinin taleplerine uygun bir şekilde tekrar oluşturulması;
- kullanılmayan tüm kaynakların tekrar yeni ekonomik surece katılması;
- yatırımların, özellikle yabancı yatırımcıların ülkeye dikkatinin arttırılması;

Üç tip özelleştirme mevcuttur: [29]

- tam özelleştirme: devlete ait olan müessesenin yarısından daha fazla veya tümünün satılması.Bu zaman müessese devlet statüsünü kaybetmektedir.
- kısmi özelleştirme: müessesenin değerinin %50'den daha azının satılması. Bu zaman müessese devlet statüsünü korumaktadır.
- özelleştirme surecinde mülkiyet hukukunun sınırlandırılması: Tam ve ya kısmi özelleştirilen firma veya emlakin idari islerinin tam olarak gerçek veya tüzel kişilere verilmemesi durumudur.

Özelleştirme programına göre özelleştirilecek tesis ve müesseseler küçük, orta ve büyük olarak 3 gruba ayrılmıştır. Küçük müesseseler esasen acık artırma ile satılmaktadır. Daha büyük müesseseler ise önce anonim şirket statüsüne dönüştürülmekte, sonra özelleştirilmektedir. Bu şirketler; hisselerinin en az %50'si çek acık artırmaları ile, %15'i müessese çalışanlarına çek karşılığında , % 10'u paralı acık artırma ve kalan %25'inin ise devlet tarafından kapalı yatırım fonuna verilmesi ile özelleştirilmektedir. Hisselerin %50'den fazlası satıldığında müessese devlet statüsünü kaybetmiş oluyor. Orta ölçekli firmalarda kira yoluyla zorunlu özelleştirme daha yaygındır. Alici müesseseyi tümüyle alma imkanına sahip değilse banka kredileri kullanarak 5-7 yıl içinde meblağın tam olarak ödenmesini taahhüt eder. [29]

Sehimdar Cemiyetleri / Stock Company / Anonim şirket ikiye ayrılmaktadır :

- Kapalı Sehimdar Cemiyeti: Hisseler belirli sayıda üyeler arasında paylaştırılmaktadır ve paylaştırılan hisse senetleri satılamaz.
- Açık Sehimdar Cemiyeti: Sermaye hisse senetlerinin acık satışı yoluyla sahiplerini bulmaktadır. Her kes hisse alabilir, satabilir, veya ortaklık kurabilir. [29]

İnşaat teşkilatlarının hemen hemen hepsi (isçi sayısına, sermayesine ve b.) küçük ve orta çaplı müesseseler kabul edilmektedir. Bu sebeple de onların özelleştirilmesinde en uygun yol kiralama yoluyla özelleştirmedir . Bu şekilde 5–7 yıl içinde özelleştirme tam olarak sona ermektedir. Kira yoluyla özelleştirme birlik ilkesini yaygınlaştırmaktadır, çünkü şirketin ortakları onun ekonomik göstericilerinin maksimuma ulaşması acısından ayni şirket politikasında birleşmektedirler , ayrıca kira yoluyla özelleştirmede ilk ödeme büyük meblağ olmadığı için alıcılara kolaylık sağlamaktadır.

4.3.3 İnşaat Sektöründe Monopolün Engellenmesi İçin Yapılan ve Yapılması Gereken İsler

4 mart 1993 yılında "Anti–Monopol Faaliyeti" hakkında kanun çıkarılmıştır. Kanuna göre ülkede piyasanın %35'den fazlasını elinde bulunduran şirket veya teşkilat tekelci kabul edilmektedir. 2 Haziran 1995'de "Haksiz Rekabet Hakkında" çıkarılan kanun monopolleşmeyi engellemek için ilk kanuna ek olarak çıkarılmıştır.[30]

Genel olarak monopolleşmenin karsısını alabilmek için inşaat sektöründe uzmanlaşmış 14 devlet idari strüktürlerinin (şirket, teşkilat, ve b.) iptal edilmesi, ayrıca serbest ve rekabet yetenekli şirketlerin oluşturulması gibi önemli reformların uygulanması gerekmektedir. [30]

İnşaat şirketlerinin uzmanlaştırılmış durumda olması, sektörde yeterli derecede gelişmiş üretim pazarının olmamaması inşaat müesseselerinin bazılarının halen egemen durumda olmasını sağlayacaktır. Bu sebeple böyle kurumların sürekli denetim altında tutulması gerekmektedir. İnşaat sektöründe tekelleşmenin engellenmesine ek olarak anti–monopol denetimleri ve gerekli hallerde tanzimlenmesi metotları uygulanmalıdır. Sektörde siparişlerin ihale sistemi ile gerçekleştirilmesinin maksimuma çıkarılması gerekmektedir. Buna ek olarak, fiyatlar kontrol altına alınmalı ve fiyat seviyesi esassız olarak yükseltilirse bunun

sebepleri araştırılmalı, ve gerekli durumlarda karlılık seviyesinin dengelenmesi metotları kullanılmalıdır. [30]

Son yıllarda, sektörde siparişlerin devlet kuruluşları tarafından paylaştırılması hallerinin önüne gecilmesi konusunda önemli adımlar atılmış, ama yine de segmentlere bölünmenin ve bu segmentlerde belirli inşaat kurumlarının güçlenmesinin önüne geçilememiştir. 1997 yılında çıkarılan ihale kanunu ile bir çok uluslararası teşkilatların ve maliye kurumlarının maliyeleştirilmesi isleri, Petrol Konsorsiyum (birlik)unun siparişi ile inşaat teşkilatları arasında ihaleler geçirilmesine başlanılmıştır. Bu ihaleler sektörde rekabetin güçlenmesine hız vermiştir. Son yıllarda merkezden maliyeleştirilen büyük hacimli inşaat islerinde ihalelerin geçirilmesi hakkında çıkarılan devlet tarafından imzalanan kararlar sektör gelişiminde önemli adımlardan kabul edilmektedir. Buna rağmen ihalelerin uygulandığı alan yeterli derece geniş değildir. Yerli yatırımcıların sermayeleri hesabına yapılan inşaatlarda genel olarak ihale uygulanmamaktadır. Diğer taraftan, son zamanlar yapılan ihalelerin şartları her zaman Azerbaycan firmalarının menfaatlerine uygun gelmemektedir. Uluslararası kurumlar tarafından yapılan ihalelere katilim şartı sermaye yetersizliğinden dolayı bir çok yerli firmanın bu ihalelere katilim şartını zorlaştırmaktadır. Değeri yüksek olan uluslararası ihalelerin yapılması şartı da bir çok yerli inşaat şirketlerinin rekabet ortamından sıkıştırılarak çıkarılmasına neden olmaktadır.

Azerbaycan'da monopolleşmenin engellenebilmesi için ve sağlam rekabet ortamının oluşturulabilmesi amacıyla aşağıdaki yöntemler kullanılmaktadır: [31]

- sektördeki devlet kurumlarının monopole dönüşmesinin engellenmesi;
- devlet mülkiyetinin özelleştirilmesi surecinde uzmanlaşmış şirket, idare ve teşkilatların bölünmesi probleminin çözülmesi;
- rekabet yetenekli inşaat müesseselerinin oluşturulması;
- inşaatla ilgisi olmayan bakanlık, idari kurumlar ve şirketler kapsamında faaliyette olan özel amaçlı inşaat şirketlerinin bağımsızlaştırılması ayrıca sehimdar cemiyetlere dönüştürülmesi;
- özelleştirme ve yeniden yapılanma surecinde, rekabeti engelleyebileceği olağan olduğu için, bazı firmaların daim yüklenici bazılarınınsa her zaman alt yüklenici veya taşeron konumunda olması gibi durumların engellenmesi;

- sektörün bir takım şirketler arasında suni şekilde kendi aralarında paylaştırılmasının önüne gecikmesi, bu amaçla ihalelerin geçirilmesinin genişletilmesi;
- ihale mekanizmasının geliştirilmesinin hızlandırılması ve ülkedeki inşaat şirketlerinin yapılan ihalelere katilimi için ortamın sağlanması;
- gayri–inşaat profilli bakanlık, kuruluş ve şirketler kapsamındaki inşaat strüktürlerinde yeniden yapılanmanın uygulanmasını beklemeden bu kurumlar tarafından verilen siparişlerin uygulanmasına inşaat şirketlerinin acık ihale usulüyle katılımının sağlanması;

Azerbaycan'ın üretim potansiyelini gelişmiş ülkeler seviyesine ulaştırmak, dünya ekonomisine adapte olabilmek için ülke ekonomisinde yeniden yapılanma ve modernleşme islerini yürütebilmek için yeterli sermayenin sağlanması gerekmektedir. Uzmanların fikrince, bu ise 20-25 milyar dolar sermaye gerekmektedir.

4.3.4 İnşaat Sektöründe Rekabet Ortamının Oluşturulması

İnşaat sektörünün gelişmesi konusunda önemli adımlardan biri yeterli rekabet ortamının oluşturulması faktörüdür.

Ülkede rekabet ortamının geliştirilmesinde en önemli etken siparişlerin tender prensibiyle uygulanmasıdır. 11 Nisan 1997'de "Tender hakkında" kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunda yerli firmaların rekabet ortamına girmesine zemin yaratılmıştır. Örneğin, kanunun 32.4.4. ve 37.2.1. maddelerine esasen ve Dünya Bankasının direktifleri esasında, ihale zamanı yerli firmanın teklif ettiği fiyat yabancı firmanın sunduğu tekliften % 7.5'e kadar fark teşkil ediyorsa, ihale yerli firmaya verilmelidir. [31] Buna rağmen ülkede tender sisteminin uygulanışı yeterli derecede değildir, tenderlerin şartları her zaman yerli şirketlerin ihtiyaç ve taleplerine uygun olmamaktadır. Bu sebeple tender mekanizmasının geliştirilmesi inşaatta rekabetin yükseltilmesi için şarttır.

1995'de ülkedeki inşaat firmalarının sayı 1994, 2000'de 3280, 2004'de ise 4868'e kadar yükselmiştir. Firma sayısının bu kadar fazla olması, sektörün ayrı ayrı bölümlerinin monopolleşmesine engel olunmasında problemlere neden olmaktadır. Uluslararası pazarda servis rekabeti çok ilerlemiştir (müşteri psikolojisini dikkate alınarak kalite, teknoloji, ve kommunal hizmetlerin buna uyarlanması). Küçük çaplı

firmalar sermaye yetersizliği yüzünden bu konuda rekabette geri kalmaktadırlar. Bu sebepten bu firmaların uyguladiklari iş politikası esasen fiyat rekabetine yöneliktir.

Küçük çaplı firmalar kendi amaç, görev ve stratejilerini daha büyük firmaların stratejisiyle kıyaslama yoluyla değerlendirebilir, böylece şirket uzun vadeli faaliyeti için teminat kazanmış olur. Bu ayni zamanda rekabetin geliştirilmesi için kullanılabilen bengmarketing (kıyaslamalı analiz metodu)metodudur . Bu metotta aşağıdaki sorular araştırılmalıdır : [31]

- şirketin faaliyetinin yetersizlikleri ve rakiplerinden geri kalış sebepleri;
- negatif durumların karsısının tam veya kısmen alınması yolları;
- büyük firmaların stratejilerini uygulama yolları;
- rekabet türleri ve b.

2001 yılında Uluslararası Yatırım ve İnşaat Ekonomi Enstitüsü Bağımsız Devletler Topluluğu'nda inşaat sektöründe incelemeler ve araştırmalar yaparak, stratejik analizler yürütmüş, üretim kalitesini denetlenmiş, ayrıca çalışan personelin faaliyeti denetlenmiştir. Üretim yöntemi, üretim gücü, malzeme ve teçhizat, esas üretime ait olan teçhizat ve malzeme, idari personelin tecrübesi, is güvenliği gibi konular analiz edilmiştir. Bu araştırma projelendirme, lojistik, malzeme giderleri, sure, işletme, planlamanın uygulanması gibi süreçleri kapsıyordu. Araştırmanın sonucu olarak BDT ülkelerinin inşaat firmalarındaki esas problemler :

- isletme konusundaki yetersizlikler;
- maliyet, gelir-giderlerin yeterli seviyede hesaplanmaması;
- isçiler ve idari heyet arasında güven faktörünün eksik olması (özellikle düz isçiler arasında);
- müşterilere yönelik politikada yetersizlikler;
- bilgisayar kullanımında ve yeni cağın taleplerine uygun projelendirmedeki eksikliklerdir.

Rekabet ortamının gelişimine yönelik önemli etkenlerden biri de isletme sisteminin geliştirilmesidir . Bu amaçla uzman isletmeciler hazırlanmalı, onlara gerekli hukuk ve yetki verilmelidir. [31]

4.3.5 İnşaat Sektöründe Fiyat Mekanizması ve Devlet Tarafından Tanzimlenmesi

Devletin ülke ekonomisine etkilerinden biri de fiyat dengelenmesidir. Fiyatların dengelenmesi devlet için çok önemlidir, çünkü fiyatın artış hızı, enflasyon hızının yüksek olması demektir ki, buda üretim piyasasının çöküşüyle sonuçlanabilir. Hiperenflasyon ortamında geleceğe yönelik kararların alınması çok zordur, bu yüzden devlet kurumları enflasyon surecini sürekli kontrol altında tutma zorunluluğu duymaktadır. [30]

"Azerbaycan Cumhuriyetinde Anti Enflasyon Metotlarının Güçlendirilmesi Hakkında " 31 Mayıs 2005'de Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan fermanına uygun olarak Azerbaycan Merkez Bankası ilgili devlet kurumları ile birlikte anti enflasyon uygulamalarına hız vermiş ve bunun sonucunda 2005 yılının kasım ayında enflasyon gecen yılın aralık ayına kıyasla % 3.1inmistir. Ayni yıl petrol ülkeleri olarak kabul edilen Kazakistan da enflasyon % 6.9 , Rusyada % 10 olmuştur. [16]

Fiyat politikasının esas amacı piyasadaki ilişkilerin gelişmesi, ekonomik ıslahatların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan fiyat ve tarifelerin liberalleşmesinin gerçekleştirilmesi amacıyla fiyat mekanizmasının dengelenmesidir. Devletin fiyat denetimi aşağıda gösterilen uç metotla uygulanabilmektedir: [30]

- fiyatların devlet tarafından belirlenmesi; Buna merkezleştirilmiş ekonomi politikası denir ki, bu zaman tüm şirketlerin ürününe fiyat belirlemektedir.
- fiyatların devlet tarafından dengelenmesi (Gelirlerin, para tedavülünün, monopolyanin, arz–talebin ve b. dengelenmesi);
- haksiz rekabet, anti–monopol ve b. kanun ve tasarılarla "fiyat oyununun oluşturulması"; adil olmayan fiyat reklamına, fiyatların yatay veya dikey oluşumuna ve b. yasakları getirilerek serbest pazar fiyatları oluşturuluyor.

Ülkede fiyatların devlet tarafından dengelenmesi mahkeme, belediyeler ve diğer devlet kurumları tarafından denetlenmektedir. Öncelikle fiyatlar parlamento tarafından fiyat hukukunu oluşturan belirli yasa ve tasarılar esasında belirleniyor. Daha sonra Bakanlar Kurulu, Ekonomi Bakanlığı, Merkez Bankası gibi kurumlar bu kanunlar esasında denetleme ve dengelemeyi yapıyorlar. Emniyet birimleri ise kanunların çiğnenmesi durumunda devreye giriyor.

Tüm sektörlerde olduğu gibi inşaat sektöründe de fiyat politikası arz – talep ve para tedavülüyle karşılıklı faaliyet esasında oluşmaktadır. İnşaat sektöründe fiyat politikası ülke genelinde genel ve özel prensiplere dayanmaktadır.

Genel prensipler aşağıdakilerdir: [30]

- ülke ekonomisine uygun fiyat mekanizmasının oluşturulması;
- fiyat oluşumunun demokratikleştirilmesi ve liberalleştirilmesi;
- bilimsel acıdan araştırma;
- fiyat oluşumu surecinin aralıksız devam etmesi;
- devlet denetim sisteminin oluşturulması;
- fiyat dengelenmesinde ekonomik ve hukuksal metotların uygulama prensipleri;

Özel prensipler her sektörün spesifik özellikleri dikkate alınarak fiyat mekanizmasının oluşturulmasıdır.

İnşaatta fiyat oluşturulduğu zaman ürünün durağan olduğu; işçilerin ve teçhizatın sürekli yer değiştirdiği; inşaat surecinin uzun süreli olması (surecin çok uzun olması sermayenin belli bir surede olsa "ölü sermaye" ye dönüşmesine neden oluyor); malzeme naklinin akıcı olup olmadığı; hava koşullarının etkisi; surecine katılanların ilişkileri (yatırımcı, yüklenici, ve b.) ve b. koşullara dikkat edilmesi gerekmektedir.

4.4 Azerbaycan İnşaat Sektörünün Güçlü ve Zayıf Yönleri

İnşaat gelişim potansiyeli, GSMH içinde %13'lük payla sanayi sektöründen sonra ikinci yerde bulunması, inşaat malzemeleri sektörünün gelişim potansiyelinin bulunması, sektörün gelişimine yönelik güçlü teknik altyapıya sahip mühendis ve mimar kadrosunun bulunması ve Mimarlık ve İnşaat Üniversitesinin bulunması, küçük girişimciliğin oluşturulması; tekelleşmenin engellenmesi için yapılan işler; tender sisteminin uygulanması gibi sektörde sağlam rekabetin oluşturulmasına yönelik adımların atılması; sektörde fiyat mekanizmasının devlet tarafından oluşturulması ve denetlenmesinin sağlanması gibi sektörün gelişimine yönelik uygulanan reformlar, yabancı sermayenin sektöre yöneltilebilmesi gibi olumlu faktörler sektörün gittikçe geliştiğini göstermektedir.

Tekelleşmenin tam olarak önlenememesi, yerel malzeme üretiminin yetersiz olması, reformların yetersiz uygulanması, ithal inşaat malzemelerinin nakliyeden kaynaklanan yüksek fiyatlarının olması ve bunun inşaat maliyetini güçlü bir şekilde etkilemesi, tüm

sektörler için geçerli olan bürokrasi ve yolsuzluk engellerinin çözülememesi, yapılaşma ve modernleşme işlerinin ve bu işlerin yapılabilmesi için maddi altyapının zayıf olması, teknik donanım ve araç-gereçlerin yeterli seviyede olmaması, ihale sisteminin yetersiz uygulanması sektörün zayıf yönleridir. Ayrıca, inşaatın işletilmesi konusundaki yetersizlikler, maliyet ve gelir-giderlerin yeterli seviyede hesaplanmaması, işçiler ve idari heyet arasında güven faktörünün eksik olması (özellikle düz işçiler arasında), müşterilere yönelik politikada yetersizlikler, bilgisayar kullanımında ve yeni cağın taleplerine uygun projelendirmedeki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

Mevcut konutların ve ticari binaların yenilenmesi, devlet programında yer alan çok sayıdaki alt yapı projeleri, petrol ve doğal gaz projelerine yönelik inşaat faaliyetlerinin artması ve uluslararası kuruluşların finansman sağladığı büyük alt yapı projelerinin hayata geçirilmesi Azerbaycan inşaat sektörüne yatırım yapan ülkeler ve Azerbaycan açısından önemli fırsatlardır.

Azerbaycan'da sektörel yatırımların daha çok petrol sektörüne yapılması ve bu doğrultuda GSMH'ın önemli bir bölümünün petrol gelirlerinden oluşması endişe vericidir. Sadece doğal kaynaklara dayalı petrol sanayii itişli büyüme süreci ve bu sektörün aşırı kullanımının getirdiği ekonomik yapının, diğer sanayilerin sağlıklı gelişmesini engellemesi ülkenin dengesiz iktisadi büyümesine işaret etmektedir. Kısaca "Hollanda Hastalığı" diye anılan bu durum Azerbaycan'ın ekonomisini tehlike altına sokmaktadır. Petrol sektörünün yoğun artımı ile bağlı olarak ücret ve fiyat çekişmesi petrol dışı sektöre oranla artabilmekte ve sonuçta emek piyasası ile fiyatlar arasında denge bozulabilmektedir.Örneğin, Azerbaycan'da 1994 yılından itibaren reel döviz kurundaki artış, diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindeki artıştan daha yüksek olmuştur.Ülkede, Hollanda Hastalı'ğına karşı politik, kurumsal, makro-ekonomik, sektörel ve bölgesel bazda çeşitli önlemler alınmaktadır. Bölgesel sosyo-ekonomik kalkınma programı ile petrol dışı sektörlerin ve Bakü dışı bölgelerin kalkınmasına ilişkin çalışmalarını örnek vermek mümkündür.

Hollanda Hastalığı'nın ülke ekonomisine vurabileceği zararlar her sektörde olduğu gib inşaat sektörü açısından da tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca, ülkenin halen savaş ülkesi olması sebebiyle ileride çıkabilecek olası savaş, sektör açısından tehditlerden bir olarak düşünülmektedir.

5. Yatırım Projesi Kavramı

5.1. Ulusal Planlama

Genel anlamda "ulusal planlama" politik olarak belirlenmiş ulusal amaçları, belirli bir sürede gerçekleştirmek için alternatif stratejiler arasında seçim yapabilmek ve sermaye, yetişmiş insan gücü ve doğal hammaddeler gibi sınırlı kaynakları birbiriyle yarışan alanlar arasında akılcı (rasyonel) bir biçimde tahsis edebilmek için kullanılan bir tekniktir. Diğer bir değişle planlama, ekonomide kaynak tahsisi kararlarına, önceden belirlenmiş ve birbirileri ile tutarlı hedeflere ulaşmak amacıyla yapılan müdaheledir. [32]

Devlet ya da hükümet politikalarının koordinasyonu ve akılcı bir çizgiye oturtulması planlamanın en önemli işlevini oluşturur. Bu nedenle planlama, alternatif politikaların ve amaçların fayda ve maliyetlerini belirlemekte kullanılan bilgiyi organize eden bir araç olarak da düşünülebilir.

Ulusal planlamayı oluşturan genel kavramlar "ulusal amaçlar" ve bunların somuta indirgenmiş hali olan "hedefler kümesi" ile "kaynakarın akılcı kullanımı" kavramlarıdır. Akılcı kullanım, kaynakların sektörler ve bölgeler arasında belirli öncelikler çerçevesinde zamana yayılarak yapılabilir, tutarlı ve optimum şekilde dağıtılmasıdır. Ulusal amaçlar ve buna bağlı olarak oluşturulan hedefler kümesi, ulusal planın ayrılmaz parçaları olmakla birlikte, tek başlarına bir plan oluşturamazlar. Plan, bu amaçlara nasıl ulaşılacağını; kaynakların nasıl kullanılacağını ve hangi araçlardan yararlanılacağını göstermek zorundadır. Plan amaçları, her ülkenin kendi koşullarına ve politik tercihlerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir.[32] Önemli olan, amaçlar ve hedefler arasındaki dengenin sağlanması ve alternatif maliyetlerin gözönünde bulundurulduğu öncelikler setinin belirlenmesidir. Genel amaç olan "toplumsal refahın yükseltilmesi"ne yönelik olarak ulusal planlarda sıkça rastlanan amaçlardan bazıları şunlardır:

- Hızlı ve dengeli büyüme
- Kişi başına milli gelirin arttırılması
- Tam istihdamın sağlanması
- İnsangücü kaynaklarının niteliğinin yükseltilmesi
- Bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi
- Sanayileşmenin , bilim ve teknolojiye geçişin hızlandırılması
- İdari ve yönetim sistemin iyileştirilmesi
- Ödemeler dengesinin iyileştirilmesi
- Enflasyonun aşagı çekilmesi
- Dış dünya ile bütünleşme

5.2. Yatırım Kavramı

Ekonomide yatırım; milli gelirin yeni imalat ürünleri kurmak ve eskiyen üniteleri yenilemek için ayrılan kısmıdır.Yatırım kavramının tanımı ve kapsamı, değişik bakış açılarına göre önemli farklılıklar gösterir. Söz konusu bakış açıları şunlardır:

- Makro Ekonomi Açısından Yatırımlar
- Ulusal Hesaplar Sistemi Açısından Yatırımlar
- Yatırımcı Kuruluşlar (Özel ve Kamu) Açısından Yatırımlar
- Bütçe Tekniği (Sınıflandırılması) Açısından Yatırımlar
- Kişiler Açısından Yatırımlar
- Proje Açısından Yatırımlar
- Proje Analizi Açısından Yatırımlar

Sabit sermaye yatırımları ise bir ekonomide üretim faktörlerinin; mal ve hizmet üretimini çoğaltmak, özellikle gelecek dönemlerde tüketim ve ihracat imkanlarını artırmak amacıyla, belli bir dönem içinde reel sermayenin artırılması, korunması ve düzenlenmesı için kullanılmasıdır. Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen Ulusal Hesaplar Sistemi SNA (1993) tanımına göre sabit seraye yatırımları " mal ve hizmet üretmek amacıyla üretici birimlerce üretim süresinde bir yılı aşkın bir süre boyunca sürekli olarak ya da tekrarlanan bir şekilde kullanılan ve ayrıca kendileri de üretilmiş olan her türlü dayanıklı mal için yapılan harcamadır ". [33]

Sabit sermaye yatırımları genel olarak iki grupta incelenmektedir:

1. Mevcut makina ve teçhizata ilaveler
2. Mevcut (bina, yol, baraj, vb.) inşaatlara ilaveler

Kişi ve firma bazında yatırım olarak kabul edilen bazı işlemler ulusal ekonomi açısından yatırım kapsamına girmemektedir. Toplumun sahip olduğu mevcut sermaye stokunun üzerindeki haklarını gösteren mali aktiflerle ilgili işlemler (hisse senedi, tahvil, vb. menkul değerlerin alınıp satılması gibi) yatırım olarak kabul edilmez. Hangi harcamaların yatırım olduğunun, hangilerinin yatırım sayılamayacağının ya da üretilen mal ve hizmetlerin kullanım amacına göre yatırım sayılıp sayılmayacağının iyi anlaşılması gerekmektedir. Çünki, kişi ve kuruluşlar açısından yatırım olarak kabul edilen çeşitli işlemler, makro ekonomi açısından yatırım kapsamına girmemektedir. Örneğin; kurulmuş ve kullanılmakta olan üretim tesislerinin el değiştirmesi makro açıdan yatırım sayılmadığı halde, onu satın alan özel girişimci açısından yatırım kabul edilmektedir.

5.3. Proje Kavramı

Bu çalışmada "proje" kavramı ile kastedilen "yatırım projesi" dir. En geniş anlamda, proje belli mal ve hizmetlerin üretiminin gerçekleştirileceği tesisler oluşturmak amacıyla kaynak tahsis edilmesini öngören yatırım önerisidir. Birleşmiş Milletler Sinai Kalkınma Teşkilatı yatırım projesini, "bir toplumda belirli bir zaman içinde, mal ve hizmetlerin üretimini artırmak için bazı olanakları yaratma, genişletme ve/veya geliştirmeye dönük bir öneridir" şeklinde tanımlamaktadır. [33] Herhangi bir yatırım projesi; bir gereksinimden doğup bu gereksinimi karşılamaya yönelik olarak şekillendirilmeli, kendi başına değerlendirilen bir yatırım özelliğine sahip olmalı, belli zaman aralığında ve mekanda gerçekleşmek üzere programlanmalı, belli girdiler (kaynak) kullanmak suretiyle amaçlanan çıktılarını üretebilmelidir.

Alternatif yatırım projeleri arasından seçim yaparak yatırım kararına ulaşma işlemine proje analizi denir. Proje analizi, temel olarak, projelerin tükettikleri kaynaklar ve ürettikleri mal ve hizmetlerin karşılaştırılmasıdır. Bu karşılaştırma sonucunda en yüksek net faydayı üretebilecek alternatif proje seçilir.

5.4. Projelerin Sınıflandırılması

Projeler; büyüklüklerine, yürütücülerine, amaçlarına, üretime yaptıkları katkı biçimlerine, ürettikleri mal ve hizmetin yer aldığı sektöre ve niteliklerine göre sınıflandırılırlar. [32]

Projeler , büyüklükleri bakımından büyük, orta ve küçük ölçekli projeler olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Yürütücü kuruluşları bakımından kamu projeleri ve özel sektör projeleri olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca kamu ve özel sektörün birlikte yürüttüğü karma karakterli projeler de olabilir.

Amaçları bakımından projeler üçe ayrılmaktadır; kar amaclı projeler, kar amacı gütmeyen projeler (kamu sektörü tarafından yürütülen sosyal amaçlı altyapı projeleri vb.) ve faydaları çoğu kez ölçülemeyen araştırma projeleri.

Projeler, üretime yaptıkları katkı biçimi bakımından altyapı ve doğrudan üretken projelere ayrılmaktadır. Altyapı projeleri kendi içinde ekonomik altyapı projeleri (karayolları, demiryolları, havaalanları, limanlar, enerji vb.) ve sosyal altyapı projeleri (eğitim, sağlık, konut, içme suyu, kanalızasyon vb.) şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Üretilecek mal ve hizmetin yer aldığı sektöre göre projeler; tarımsal , madencilik, imalat sanayi, enerji, ulaştırma–haberleşme, sağlık, turizm projelerine ayrılmaktadırlar. Projeler alt sektör bazında da sınıflandırılabilir. Örneğin, tekstil, gıda, demir–çelik, karayolu, havayolu, demiryolu vb.

Nitelikleri açısından yatırım projeleri aşağıdakilere ayrılmaktadır:

1. Etüt Projeleri
2. Yeni Yatırım Projeleri
3. Tevsi Projeleri
4. İdame ve Yenileme Projeleri
5. Tamamlama ve Darboğaz Giderme Projeleri
6. Modernizasyon ve İyileştirme Projeleri
7. Araştırma–Geliştirme Projeleri

Etüt projeleri tek başlarına bağımsız projeler olmayıp henüz uygulamasına başlanmamış olan projelerin ilk aşamasını oluştururlar. Yapılabilirlik etütleri projeler hakkında yatırım kararı vermek ve uygulamayı başlatmak amacıyla hazırlanmaktadırlar.

Yeni yatırım projeleri, üretilmekte olan ya da henüz bulunmayan bir malın ya da hizmetin üretilmesine dönük olarak gerçekleştirilen bağımsız projelerdir.

Tevsi projeleri, kurulu bir tesisin mal ve hizmet üretim kapasitesini artırmak amacıyla yapılan yatırımlardır.

İdame ve yenileme projeleri, dönem içinde aşınan, eskiyen, yıpranan ya da hasar gören tesislerin (altyapı, makina–donanım vb. üretim araçlarının) korunması ve yenileri ile değiştirilmesi için üretim kapasitesi ya da özellikleri değiştirilmeden bir yıl içinde başlanıp bitirilen yatırımlardır. Ancak, olağan bakım–onarım harcamaları bu tür yatırım projeleri ile karıştırılmamalıdır.

Tamamlama ve darboğaz giderme projeleri, mevcut tesislerin darboğazlarının giderilmesi ve eksik kalmış kısımlarının tamamanması amacıyla yapılan, ancak kapasite artırmaya dönük olmayan yatırımlardır.

Modernizasyon ve iyileştirme projeleri, gelişen ve değişen teknolojik olanakların kullanılması yoluyla mal ve hizmet üretiminin artırılması, kalitesinin yükseltilmesi ya da verimliliğinin artırılması için yapılan yatırımlardır.

Araştırma–Geliştirme projeleri, bilimsel araştırma yapmak ve yeni teknolojiler geliştirmek üzere araştırma kurumlarınca ve özellikle üniversitelerce yürütülen projelerdi. Ancak Birleşmiş Milletlerin geliştirdiği Ulusal Hesaplar Sistemi SNA´ya gör; bilimsel araştırma amacıyla yapılan faaliyetlerin tümü için yapılan harcamalar yatırım olarak kabul edilmemektedir. Yalnızca proje kapsamında satın alınan ve yatırım malı niteliğinde olan makina–donanım, bina, diğer yapılar ve benzeri konularda yapılan harcamalar yatırım harcaması olarak kabul edilmektedir.

6. AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN PLANLANMASI

6.1 Kalkınma Plan Stratejileri

Bağımsızlık döneminde ülkede bir sıra kalkınma stratejileri uygulanmış ve önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Ülkenin gelişimini amaçlayan bu stratejik kalkınma programlarında belirtilen genel öncelikler aşağıdakilerdir: [34]

- sosyo ekonomik gelişim;
- sanayi sektörünün gelişimi;
- petrol dışı sektörlerin gelişimi;
- ekonomik yapılanmanın gelişimi;
- sosyal ortamın gelişimi;
- savunma mekanizmasının güçlendirilmesi;
- fakirlik oranının azaltılması;
- bölgelerin gelişimi;
- işsizlik sorununun çözümü;
- yolsuzluğun önlenmesi;
- dünya ekonomisine entegrasyonun sağlanması;

Bu amaçla, uygulanmaya konmuş önemli programlar şunlardır : [35]

- Azerbaycanda küçük ve orta çaplı işletmelere devlet yardımı programı (1997-2000);
- Azerbaycanda küçük ve orta çaplı işletmecilerin gelişimi programı (2002-2005);
- Azerbaycanda ağır sanayinin gelişimine yönelik devlet programı (2002-2005)
- Zirai kalkınma programı (2002-2006);
- Azerbaycanda ekonomik gelişim ve fakirliğin azaltılmasına yönelik devlet programı (2003-2005);
- Bölgesel sosyo-ekonomik kalkınma devlet programı (2004-2008)

Azerbaycan'da 15'den çok devlet programı uygulamaya konulmuştur. Bu programların her biri milli ekonominin serbest piyasa ekonomisine göre yeniden yapılanmasını gerçekleştirerek, Azerbaycan'ın uluslararası ekonomik entegrasyonunu hızlandırmayı, halkın refah seviyesini iyileştirmeyi, yoksulluğun ve işsizliğin azalatılmasını amaçlamaktadır.

En önemli kalkınma programlarından biri kabul edilen bölgesel kalkınma programı'nda ülkenin 10 ekonomik coğrafi bölgesinde 30 temel projenin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Amaç bölgelerin potansiyel servetlerini verimli kullanarak petrol dışı sanayi alanlarının seviyesini yükseltmek ve halkın yaşam standardını daha da iyileştirmektir.

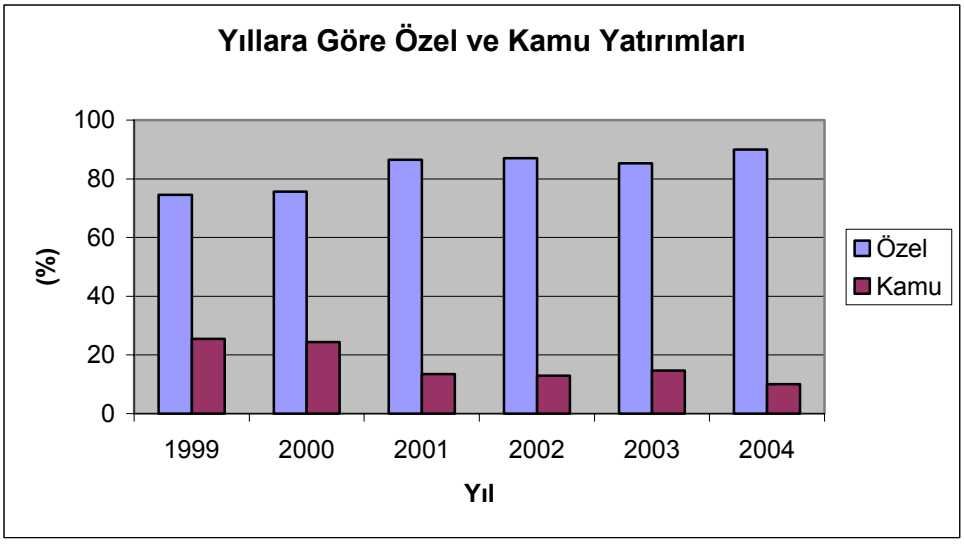
Bunların dışında turizm sektörüne, işsizlik sorununun giderilmesine, petrol dışı sektörlere ticaret ve yatırımın entegre olunmasına ve b. yönelik devlet programları yürürlüğe girmiş, yatırım faaliyetleri hakkında, özellikle yabancı yatırımcılara kolaylık sağlanması, yabancı sermaye yatırımlarını ve iç tasaruffu arttırarak serbest piyasa ekonomisine dayalı olarak reel ve sürekli büyümeyi sağlamak açısından bir takım kanunlar çıkarılmış ve daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere mesafeler katedilmiştir.

Rekabeti, verimliliği, ekonominin rekabet gücünü ve ihracatı arttırıcı, kamu açıklarını ve enflasyon hızını azaltarak sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayıcı yatırım politikaları uygulanmış, kamu yatırımlarının hedeflenen sektörel yapıyı gerçekleştirebilecek ve kamunun temel fonksiyonlarını en etkin bir şekilde yerine getirmesini sağlayabilecek nitelikte programlanmasına özen göstermiştir.

Daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi Azerbaycan ekonomisi üç dönemde incelenmektedir. İlk dönemin sonlarına doğru gerçek serbest pıyasa ekonomisinin kurulması, demokratik devlete geçişi sağlamak için ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. İkinci dönemde serbest piyasanın teşekkül ettirilmesi, özellestirme, ve özel teşebbüsün inkişaf ettirilmesi, yeni ekonomik yapının, gümrük, vergi ve mali sistemin yeniden oluşturulması, ticaretin liberalleşmesi, toprak ve tarım reformlarının yapılması, halkın sosyal imkanlarının arttırılması, eğitim ve sağlık şartlarının geliştirilmesi için gerekli hukuki alt yapının oluşuturulması yönünde stratejiler uygulanmıştır. Üçüncü dönemde iktisadi büyümenin ivme kazanarak devam

ettirilmesi ve iktisat politikalarının güçlendirilmesi, ikinci devlet özelleştirme programının kabul edilmesi ile, enerji sektorünün yeniden yapılandırılması ve kapasitenin arttırılması, iktisat politikalarının sosyal yönünün güçlendirilmesi, sosyal refah düzeyinin arttırılması, bu amaçla enerji sektörünün hızla gelişmesi sonucu elde edilen kaynaklarin diğer sektorlere yöneltilmesi gerceklestirilmesi hedeflenen önemli amaçlardır. Bu aşamada uygulanacak olan iktisat politikası ile daha çok petrol sektorü dışındaki alanlarin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Dönemleri genel olarak değerlendirdiğimizde kalkınma amaçlı devlet programlarının esas amaçları sosyal politika, endüstriyel ve teknolojik politikalar, tarım politikası, ulaşım altyapısı, çevrenin korunması ve doğal kaynaklar, para politikası, vergi ve mali politikalar, yatırım politikaları, politik ve ekonomik reformlar, devlet varlıklarının yönetimi ve b.dır.

Şekil 6.1: Yıllara Göre Özel ve Kamu Yatırımları (%)

Yıllara göre bakıldığında, özelleştirmenin sonucu olarak özel sektör yatırımlarının ağırılıkta olduğu görülmektedir. Kamu yatırımları, 1999 yılında % 25,5 olmasına rağmen, 2004'de %10'a düşmüştür.

Her ne kadar petrol sektörü ülkenin en gelişmiş sektörü olsada, diğer sektörlerin geliştirilmesine yönelik planlama çalışmaları ve programlar çıkarılmakta ve hazırlanmaktadır. Bu aşamada, tarım, imalat, madencilik, petrol, enerji, sanayi ve b. temel sektörlede üretilecek mal ve hizmetlerin arz–talep dengeleri, ithalat, ihracat, kapasite, üretim teknolojilerinin durumu, sektörde yürütülen yatırımlar, rekabet edilebilirlik ve b. konular ayrıntılı olarak incelenmiş, sektörler arası ve sektör içi

öncelikler ile sektörlerle yatırım projeleri arasındaki ilişkilerin belirlenebilmesi maksadıyla çalışmalar yapılmış ve hala yapılmaktadır.

Sektör analizinin yapılmasındaki esas amaç proje planlama çalışmalarında kolaylık sağlamaktadır. Aksi takdirde proje planlama çalışmaları sürecinin yavaşlamasına ve yanlış yatırım kararlarının alınmasına sebebiyet verilebilir. Planların bütünlüğü, tutarlığı ve uygulama aşamasındaki başarısı, yapılan tercihlere en uygun ve etkin projelerin seçilmesine bağlıdır. Proje planlama çalışmalarında projeler ele alınmakta olup, kamu yatırımlarının hangi sektörlere yatırılacağı konusunda tercihler incelenmekte ve kamusal kaynakların sabit sermaye yatırımlar açısından kullanılacağı alanlar belirlenmektedir.

Özetlemek gerekirse, Azerbaycanda planlama süreci kalkınma stratejisi, stratejik kalkınma planları, sektörel planlar ve proje planlaması bazında incelenmektedir.

6.2 Kamu Yatırım Programında Görev Alan Kurumlar

6.2.1 Devlet İstatistik Ajansı

Devlet İstatistik Ajansından Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atanan başkan sorumludur ve yine Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir, ajansın yönetilmesinde başkana yardımcı olacak iki yardımcısı bulunmaktadır. Ajansın yönetim biçimi Bakanlar Kurulunca belirlenmektedir. Merkez teşkilatı ana hizmet birimleri ile danışma birimi ve yardımcı birimlerden oluşmaktadır. Devlet İstatistik Ajansı devlet bütcesi tarafından maliyeleştirilmektedir. [36]

Devlet İstatistik Ajansının görevleri aşağıda belirtilmektedir: [36]

- istatistik alanında devlet politikasının uygulanması, iktisadi, sosyal, kültürel, demografik yapıyla ilgili istatistik verilerin hazırlanması ve onların ülkedeki sosyo-ekonomik sürece uygunluğunun temin edilmesi;
- istatistik verilerin analizi ve tahminlerin, etütlerin yapılması;
- biriktirilmiş veriler ışığında ülke ve bölgelere yönelik istatistik kitap, derlemelerin hazırlanması, verileri kapsayan bilgi bankasının kurulması;
- kendi yetkileri çerçevesinde uluslararası ajanslarla işbirliğinin yapılması;
- bilimsel araştırma ve tekniklerin takip edilmesi, ajans faaliyetlerini kamuoyuna duyurmak amacıyla ulusal ve uluslarası seminerler, konferanslar ve toplantıların düzenlenmesi;

- kamu kurum ve kuruluşların, gerçek ve tüzel kişilerin istatistik çalışmalarına yardımcı olunması, koordinasyonun sağlanması;
- diğer yetkiler.

6.2.2 Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı Azerbaycan Cumhuriyetinde maliye politikasını uygulayan, devlet maliye sistemini yöneten, takip eden, denetleyen devlet kurumudur. [37]

Maliye Bakanlığı hizmet birimleri:

- analitik analiz komitesi;
- bütce şubesi;
- vergi politikası ve gelirler komitesi;
- uluslararası ekonomik ilişkiler komitesi;
- devlet maliye kontrolü şubesi;
- sosyal alanların maliyesi şubesi;
- hazine komitesi;
- hukuk şubesi;
- insan kaynakları şubesi;
- iç borçlanma şubesi ’dir .

Maliye Bakanlığının görevleri şunlardır: [37]

- devletin maliye, bütce, vergi ve gümrük politikasına yönelik tekliflerin hazırlanması ve uygulanması;
- devlet bütce projesinin hazırlanması, uygulanması, yönlendirilmesine ilişkin hizmetlerin yürütülmesi;
- devlet hesaplarının tutulması, saymanlık hizmetlerinin yapılması;
- devlete ait malların, bütce fonlarının, kamu malları, kamu kurum ve kuruluşlarının taşınmaz malları konusundaki yönetim esaslarının belirlenmesi ve diğer işlemlerin yapılması;
- devlet garantisi altına alınan iç ve dış kredilerin harcanması üzerinde maliye denetiminin yapılması;
- gelir gider işlemlerine ait kanun tasarılarının ve diğer mevzuatın hazırlanması veye hazırlanmasına katılım;
- bakanlıpın ilgili kuruluşlarının yatırım programlarının incelenmesi, onaylanması, takip edilmesi ve denetlenmesi;

Maliye Bakanı Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır ve kuruluşun en üst amiri olduğu için bakanlık görevlerinin gerçekleştirilmesinden bizzat sorumlu bulunmaktadır.

6.2.3 Azerbaycan Merkez Bankası

Azerbaycan Merkez Bankası, "Milli Bankın Yaradılması Hakkında " Cumhurbaşkanı tarafından 11 şubat 1992'de çıkarılmış olan kanun esasında, Devlet Bankası, geçmiş SSCB Sanayi–İnşaat Bankası, SSCB Tarım–Sanayi Bankasının Azerbaycan'daki banklarının birleştirilmesi sonucunda kurulmuştur. [38]

Ülkede Merkez Bankasının para piyasaları üzerindeki hakimiyeti tamdır. Temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak ve banka, ödeme sistemini belirlemektir.Banka, Cumhurbaşkanlığının önerilerini dikkate alarak fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını belirlemektedir.

Merkez Bankasının temel görevleri şunlardır : [38]

- devletin para ve döviz politikasının belirlenmesi;
- nakit para akişinin teşkili;
- döviz denetimi ve bununla ilgili düzenleyici tedbirlerin alınması;
- para birimi Manatın iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirlerin alınması ve döviz-altın karşılığındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejiminin belirlenmesi;
- döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı;
- altın ve döviz rezervlerinin yönetilmesi;
- mali pıyasaların izlenmesi;
- yerli paranın hacim ve tedavülünün düzenlenmesi, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemlerinin kurulması, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlem ve denetimini sağlayacak düzenlemelerin yapılması , ödemeler için elektronik ortam da dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçların belirlenmesi;
- banka sistemlerinin aktiflerinin korunması;
- sosyo-ekonomik kalkınmanın hızlanmasına yönelen kompleks faaliyet programlarının uygulanmasını destekleyen politikanın uygulanması;

- bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerinin belirlenmesi;

Merkez Bankası devlet bankası olup, devlet kurumları ile karşılıkllı ilişkiler içerisinde bulunma yetkisine, açık piyasa işlemleri yürütme, faiz oranlarının belrilenmesi, rezervlerin belirlenmesi, kredi kurumlarının yeniden maliyeleştirilmesi, depozit işlemleri, nakit para akışının sağlanması yetkilerine sahiptir.

Merkez Bankası İdari Heyetinin yetkileri şunlardır : [38]

- her yıl için devletin para ve döviz sisteminin belirlenmesi ve onaylanması;
- para politikası araçlarına ait kararların alınması;
- açık piyasa işlemlerinin şartlarının belirlenmesi;
- bütce değişikliklerinin onayı;
- yıllık maliye hesaplarının onayı;
- döviz-altın rezervlerinin kullanımı stratejisinin belirlenmesi;
- enflasyon hedeflerinin tespiti;
- nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlemlerinin yürütülmesi;
- Azerbaycan Cumhuriyeti banka sisteminde yabancı yatırım limitinin belirlenmesi;
- mali piyasaların izlenmesi amacıyla görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli istatistiksel bilgilerin toplanması;
- bankalar hakkında kanunda belirtilen diğer yetkiler.

6.2.4 Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı

Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı 30 nisan 2001'de Devlet Mülkiyeti Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İşletmecilerin Desteklenmesi ve Tekelleşmeye Karşı Devlet Komitesi, Yabancı Yatırımlar Ajansı'nın birleştirilmesi yoluyla kurulmuştur. Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı Azerbaycan Cumhuriyetinin sosyal-ekonomik gelişimi ve uluslararası işbirliği, makroekonomi, ticaret, yatırım, işletmeciliğin gelişimi, devlet emlekının özelleştirilmesi ve yönetilmesi, tekelleşmenin sınırlandırılması ve rekabetın geliştirilmesi alanlarında devlet politikasını düzenlenmesi ve uygunmasından sorumludur. [39]

Bakanlığın görevleri şunlardır: [40]

- ülkenin sosyal-ekonomik gelişimine yönelik stratejinin belirlenmesi devlet ekonomi programlarını oluşturulması;
- Azerbaycanın ekonomik durumunun analizine dayalı olarak sosyal-ekonomik aktivitelerin belirlenmesi;
- merkezi ve yerel yöneticilerin ekonomik reformlar üzerinde ortak düşüncede birleştirilmesi;
- yabancı ülkelerle uluslararası ve ulusal finansal kurum ve kuruluşlarla ekonomik işbirliğine yönelik devlet politikasını belirlenmesi , ayrıca yabancı ekonomik ilişkilerin etki sınırlarının belirlenmesi;
- ticaret , yatırım politikasının hazırlanması;
- bölgesel ekonomi politikasının hazırlanması ve uygulanması;
- işletmecilere ortak ve eşit hakların tanınmasıyla ilgili uygulamaların gerçekleştirilmesi;
- devlet mülkiyetinin özelleştirilmesi ve yönetilmesi alanında devlet politikasının uygulanması;

Bakanlığın birimleri şunlardır: [40]

- yönetim birimi;
- ekonomi politikası ve tahmini birimi;
- yatırım ve uluslararası işbirliği birimi;
- antimonopol politikasi birimi;
- hukuk birimi;

Yabancı yatırımın ülkeye çekilmesi, özelleştirme, kalkınma planları ve yıllık programlarda belitilen hedefler doğrultusunda ve takip edilen ekonomi ve maliye politikalarıyla uyumlu bir şekilde uygulanmasını sağlamak, uygulamaya ait bütceleme işlemlerini yapmak; iki ve çok taraflı dış ekonomik ilişkiler ve anlaşmalarla ilgili hizmetleri yürütmek; yabancı kurum ve kuruluşlardan borç ve hibe almak veya vermek; bakanlığın görev alanına giren konularda özel ve kamu kuruluşlarında kamu adına denetim yapmak, kuruluşca hazırlanan bütce tekliflerini inceleyerek bunların kalkınma planları ve yıllık programlara uygunluğunu sağlamak; tutarlı dengeli ve etkili bir bütce politikasının yürütülmesi amacıyla kamu istihdam politikası ve giderlerle ilgili kanun, tüzük, kararname ve yönetmeliklerin uygulanmasını düzenlemek; ülkenin sanayi politikasını belirlemek ve uygulamak;

sanayileşme potansiyellerine ait araştırma, planlama ve proje çalışmalarını yapmak ve denetlemek de bakanlığın yetkileri arasındadır.

Bakanlığın yatırım komitesinin görevleri şunlardır: [40]

- kalkınma planı ve yıllık programlarda Bakanlık ve ilgili kuruluşların sorumluluğuna verilen yatırım konularına ait sinai araştırmayı yaparak, yatırım projelerini tetkik etmek, değerlendirmek, ve alakalı mercilere intikalini sağlamak, tatbik etmek veya ettirmek;
- bölge ve eyaletlerin sanayi yerleşme alanlarına ve potansiyellerine ait araştırma , etüt ve planlama çalışmalarını yapmak veye yaptırmak;
- yatırım projelerinin tamamlanmasından sonraki aşamada projenin uygulanmasıyla sonuçların verimlilik, üretim ve diğer etkiler açısından değerlendirilmesini yapmak ve varılan sonuçları ilgili bakanlıklara rapor halinde sunmak;
- özel sektör ve yabancı sermaye faaliyetlerinin plan hedef ve amaçlarına uygun bir şekilde yürütülmesini düzenleyecek teşvik ve yönlendirme politikalarının genel çerçevesini hazırlamak ve Hükümete teklif etmek;
- ferdi tasarrufların sanayi yatırımlarına kanalize edilmesini sağlamak maksadıyla kamu kuruluşlarının, kooperatiflerin, çok ortaklı şirketlerin ve yurtdışında mevcut tasarruf sahiplerinin, iktisadi ve insangücü imkanlarını uygun yatırım sahalarına yönlendirmek; rehberlik etmek, gerektiğinde yatırım projelerinin hazırlanmasına yardımcı olmak ve bu yatırımlara ait fizibilite etütlerini yapmak veya yaptırmak.

6.3 Azerbaycan Kamu Yatırım Programı Hazırlama Süreci

Azerbaycanda yıllık devlet plan ve stratejilerinin hazırlanmasından sorumlu kurululşlar esas itibarile Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu, Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığıdır.

İlk olarak Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı bünyesinde uzmanlardan oluşturulan özel bir heyet plan çalışmalarına başlar ve topladıkları bilgileri teknik çalışmalarla değerlendirdikten sonra Cumhurbaşkanı'nın tercih ve direktifleri doğrultusunda ve anayasal amaçları da gözönünde bulundurarak "plan stratejisi" taslağını hazırlar. Hazırlanan plan stratejisi taslağı onaylanmak üzere Bakanlar Kurulu'na gönderilir.

Stratejinin onaylanması ile birlikte kalkınma planıında yer alacak ekonomik, sosyal ve kültürel hedeflerin belirlenmesi için gözönünde tutulacak amaçlar, hedefler ve uygulanacak politikaların çevresini çizen temel ilkeler belirlenmiş olur.

Kalkınma planı çerçevesinde yürütülen yıllık yatırım programlarını hazırlama süreci kamu kuruluşları için Bakanlar Kurulu'nun çağrısı ile başlamaktadır. Kamu yatırım programlarının oluşturulması çalışmaları Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan yatırım programı hazırlama esasları dokümanının tüm ilgili bakanlıklara gönderilmesiyle başlamaktadır.

Yatırım dokümanı Bakanlar Kurulu'nun onayından geçtikten ve bakanlıklara gönderilmesinin sonra, bakanlıklar söz konusu dokümanda yer alan öncelikler, kaynak kısıtlamaları, yatırım faktörleri ve başka temel esaslar dahilinde hazırladıkları yatırım tekliflerini Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı'na gönderirler. Kuruluşlar, belli büyüklükteki yeni proje teklifleri ve proje revizyonu teklifleri ile birlikte ilgili yapılabilirlik etütlerini de Bakanlığa göndermek durumundadırlar.

Bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının gönderdikleri yatırım teklifleri ve yapılabilirlik etütleri, Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı tarafından incelendikten sonra kuruluş temsilcileri ile Bakanlıkca oluşturulan uzman heyet arasında teknik düzeyde görüşmeler yapılır.

Görüşmelerle eş zamanlı olarak bütçe büyüklüklerinin ve kamu dengelerinin belirlenmesi amacıyla Devlet İstatistik Ajansı, Maliye Bakanlığı, Azerbaycan Merkez Bankası, Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı'nın katıldığı çalışmalar yürütülür.

Teknik ve bütçe konusunda görüşmeler sonrasında Bakanlıkca hazırlanan yatırım programı taslağı makro ve sektörel hedefler gözetilerek oluşturulur. Bu çalışmalar sonucunda oluşturulan yıllık programda yer alacak olan sosyo-ekonomik hedefler ve politikalar Bakanlar Kurulu'na revize edilmek ve onaylanmak üzere sunulur.

Makro sektörel hedefler ve politikalar revize edilip onaylandıktan sonra, Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan yatırım programı ile kamu yatırım projelerine bu hedef ve politikalarla uyumlu olarak sektörler, kuruluşlar ve bütçe türleri itibariyle kaynak tahsisi yapılır. Yatırım programının mali açıdan denetlenmesi ve onaylanması Bakanlar Kurulun'ca yapılır. Bakanlar Kurulu'nun onayından geçen program Cumhurbaşkanı'na gönderilir. Bütçe Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra resmi gazetede yayınlanır. [41]

Yatırımlar ilgili bakanlık ve kamu kuruluşları tarafından yürütülmekte ve Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı tarafından kontrol edilmekte ve izlenmektedir.

6.4 Kamu Yatırım Projelerinin Planlama Aşamaları

Kamu yatırım projelerinn hazırlanmasında ve uygulanmasında dikkat edilmesi gereken unsurlar projelerin ülkenin ekonomik ve sosyal yapısındaki gelişmelere karşılık verecek nitelikte olması ve projenğn finansmanının gerçekçi bir şekilde tespit edilmesidir.

Kamu yatırım projelerinin gerçekleşmesi 5 evreden oluşmaktadır: [41]

- Proje oluşturma;
- Proje hazırlama;
- Projenğn analizi ve seçimi;
- Projenin uygulanması ve izlenmesi;
- Projenin tamamlanması ve değerlendirilmesi.

6.4.1 Proje Oluşturma

Proje planlaması aşaması, ilgili bakanlıklar ve kamu kuruluşları tarafından yatırım olanaklarının araştırılp proje fikirlerinin derlendiği, değerlendirildiği ve ön elemeden geçirildiği "proje oluşturma" çalışmaları ile başlamaktadır.

Bu aşamada öncelikle alt dallar bazında yatırım öncelikleri belirlenir. Daha sonra ileride tekrar değerlendirilmeye tabi tutulacak projeler seçilerek listelenir. Proje listelerinin ve kabaca tahmin edilmiş maliyetlerinin yer aldığı taslak niteliğinde olanak etütleri hazırlanır. Bu çalışmalar ayrıntıl analizlerden çok, tahminlere dayanmaktadır. Maliyetler, karşılaştırılabilir ve halen uygulanmakta olan yada geçmişte gerçekleştirilmiş projelerden alınarak ve çeşitli indeksler kullanılarak tahmin edilir. Bunun nedeni, bir yatırım olanağının göze çarpan gerçeklerinin çabuk ve maliyeti yüksek olmayacak biçimde saptanmasıdır.

Yatırım projesi fikrinin oluşturulmasında ve "proje olanakları etüdü"nün hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar aşağıdaki şekilde özetlenebilir: [41]

- Cumhurbaşkanının tercih ve önerileri;
- Sektörel plan ve stratejiler;
- Bölgesel araştırmalar;

- Kalkınma planıları;
- Pazar araştırmaları;
- Kaynak araştırmaları;
- Yardım ve hibeler;
- Eski projeler.

Proje fikrinin çıkış noktası, Cumhurbaşkanı, planlama birimleri, bir hükümet üyesi, herhangi bir yatırımcı kamu kuruluşu olabilir. Karşılıklı fikir alışverişi sonrasında oluşan proje fikrinin ön incelemesi, bakanlıklar ve kamu kuruluşlarının kendi bünyelerinde yapılır. [41]

6.4.2 Proje Hazırlama

Proje fikrinin belirlenmesi, ön elemeye tabi tutulup benimsenilmesinden sonra önce ön yapılabilirlik etüdü çalışması, daha sonra kapsamlı ve ayrıntılı bir proje çalışması (yapılabilirlik etüdü) başlatılır.

Ön yapılabilirlik etüdü çalışmalarında aşağıdakiler yapılır : [41]

- Pazar araştırması;
- Kapasite ve yer seçimi;
- Hammaddeler ve diğer girdiler;
- İşgücü;
- Altyapı ve inşaat işleri;
- Finansman;
- Teknoloji , makine ve donanım etütleri.

Yatırmcı bakanlıkların yatırım komiteleri ön yapılabilirlik etüdü ile yatırım konusunun uygun olup olmadığını araştırırlar.Yapılabilirlik etüdü yatırımcı kurluşun ne üreteceğini, nerye satacağını, nasıl üreteceğini, ne kadar maliyetle bir yatırım yapacağını, yatırımı nereye yapacağını ve ne kazanacağını gösteren bir rapordur. Bu raporlar ilgili yatırımcı kamu kuruluşunun bünyesinde çalışan yatırım komiteleri tarafından gerçekleştirilir. Bu komitelerde ön yapılabilirlik ve yapılabilirlik etütlerini gerçekleştirecek uzmanlar bulunur.

Yapılabilirlik etüdü çalışmasında aşağıdakiler yapılmaktadır: [41]

- Pazar araştırması ve analizi;
- Kapasite ve yer seçimi;
- Hammadde ve diğer girdilerin etüdü;
- İşgücü ve eğitimi;
- Altyapı (su , elektrik , bağlantı yolları v.b.);
- Arazi düzenlemesi;
- Plan , prje ve tasarımlar;
- Teknoloji seöimi makine ve donanım;
- Üretim planlaması ve uygulama programı;
- Çevresel etki değerlendirilmesi;
- Yatırım tutarı ve işletme dönemi gelir gideri;
- Finansal planlama.

Yapılabilirlik etütleri, kesin yatırım kararının verilmesinden ve uygulama projelerinin hazırlanmasından önce yapılan ve projelerin teknik, ticari, finansal, ekonomik, sosyal ve kurumsal yapılabilirliklerini analiz eden kapsamlı bir çalışmadır.

6.4.3 Proje Analizi ve Seçimi

Proje analizi, aşamalı plan hazırlama sürecinin son aşamasını oluşturur. Proje analizinin amacı, kısıtlı kaynakların etkin kullanılmasını, mal ve hizmet üretiminin akılcı olmasını sağlamaktır.

Yatırım projelerinin hepsi kaynak tüketip belirli getiriler sağlarlar. Bir yatırımın yapılması konusunda karar verebilmek için proje hazırlama sırasında hesaplanan toplam getirinin projenin inşaatı dahil tüm yaşamı süresinde tükettiği kaynaklara eşit ya da daha fazla olması beklenir. Bunu tespit edebilmek için projelerin iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekir. Bir plan ne kadar ço sayıda ve iyi analiz edilmiş projeye dayandırılırsa, sağlamlığı ve tutarlılığı o ölçüde yüksek olur. Bu amaçla proje raporları konusundan uzman kişiler tarafından ıncelenir, projelerin teknik analizi, projenin finansman yapısının ve kaynaklarının analizi, ulusal ekonomi açısından karlılık analizi, sosyal refah açısından karlılık analizi, yatırımın yapılacağı bölge için çevre analizi yapılır.

Proje seçimi aşaması, projelerin kalkınma planı ile bütünleştirildiği aşamadır. Bu aşamada ilk olarak, yatırımcı kamu kuruluşları tarafından teklif edilen yeni projelerin

fayda ve maliyetlerinin yukarıda özetlenen proje analiz yöntemlerine göre gerekli düzeltmeler yapılarak hesaplanmasından ve projelerin değişik ölçütlere göre mikro olarak analiz edilmesinden sonra ön elemeleri yapılır.

Ticari, ekonomik ve sosyal açıdan yapılabilir projelerin belli bir ödenekle yatırım programına dahil edilebilmesi için, bu projelerin ulusal sosyal ve ekonomik politikalarla ve kalkınma plan ve programları ile tutarlı olmaları gerekir.

Ön elemeden geçen ve onaylanan projeler belli bir ödenek tahsisi ile "Yatırım Programı"na dahil edilir. [41]

6.4.4 Proje Uygulaması

Yatırım programına alınan projeler için ayrılan finansal kaynaklar, yürütücü kuruluş tarafından somut olarak elde edilir, harcanır ve yatırım projesi fiziksel olarak gerçekleştirilir. Bu aşamada yapılan çalışmalar ana hatlar itibari ile şunlardır: [41]

- Yatırımcı kuruluş içindeki ve dışındaki koordinasyonu sağlamak, finansman sorunlarını çözmek ve diğer işlemleri yapmak üzere proje uygulamasından sorumlu ekibin atanması;
- Finansal planlamanın yapılması ve finansmanın sağlanması ile ilgili yasal işlemlerin (kredi başvuruları ve anlaşmaların yapılması , ödenek sağlanması v.b.);
- Ödeneklerin (iç para ve/veya kredi) nakit olarak temin edilmesi;
- Teknoloji anlaşmaları (patent , know-how , lisans v.b.);
- Yasal işlemlerin tamalanması;
- Projenin yapılacağı arazinin tahsis edilmesi işlemleri;
- Ayrıntılı mühendislik tasarımlarının ve uygulama projelerinin bitirilmesi;
- İhale belgelerinin (teknik şartnameler, keşif, sözleşme örneği v.b.) hazırlanması, ihalenin yapılması, ihale görüşmeleri, pazarlıklar ve sözleşmenin yapılması;
- Proje uygulamasının izlenmesi ve denetlenmesi;

6.4.5 Projenin Tamamlanması ve Değerlendirilmesi

Projenin uygulanmasıyla ulaşılan sonuçların verimlilik, üretim ve diğer etkiler açısından değerlendirilmesi, ve gelecekteki planlama çalışmaları (plan ve projelerin hazırlanması, analizi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi) için bilgi

bankasının oluşturulması proje tamamlandıktan sonra yapılan değerlendirilmenin esas amaçlarıdır.

Kamu yatırım projelerinin değerlendirilmesi Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren Yatırım komitesi tarafından gerçekleştirilir. Komite yaptığı değerlendirmeleri ilgili bakanlık veya kamu kurluşlarına gönderir. Yapılan değerlendirmelerin sonuçlarından ilgili bakanlık ve kamu kuruluşları faydalanarak yeni yatırım projeleri geliştirir. [40,41]

Tamamlama sonrası yapılan değerlendirme geriye bakarak proje, program ya da proje uygulanmasıyla gerçekte ulaşılan sonuçların planlananlar ile karşılaştırılması, alınan kararların ve gerçekleştirilen projelerin ulusal ekonomi ve sosyal refah açısından makul ve faydalı olup olmadığı konusunda fikre varılmasıdır.

6.5 Azerbaycan İhale Siteminde Görevli Kurumlar

6.5.1 Cumhurbaşkanlığı

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in yönetiminde geniş yetkilerle donanmış kişidir. Cumhurbaşkanı'nın, Millet Meclisi seçimleri; devlet bütcesi'nin onayı için Millet Meclisi'nin onayına verilmesi; devlet iktisadi ve sosyal programlarının onaylanması; Millet Meclisi'nin onayı ile Başbakanın atanması; Bakanlar Kurulu üyelerinin göreve atanması; merkezi ve yerel belediyelerin oluşturulması; Mahkeme başkanlarının göreve atanması; Merkez Bankası Başkanı'nın göreve atanması; yabancı ülkelerde ve uluslarası teşkilatlarda ülkeyi temsil edecek şahısların belirlenmesi; uluslarası sözleşmelerin imzalanması; kanunların imzalanması ve yayımlanması gibi birçok yetkileri bulunmaktadır. [42]

Bir projenin ilgili bakanlıkca ihale edilme kararının ve daha sonra ihalenin sonucunun onaylanması kararı Cumhurbaşkanı yetkisindedir. Cumhurbaşkanı onay vermediği takdirde ihale geçersiz sayılır. [42]

6.5.2 Bakanlar Kurulu

Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı'nın en üst icra kurumudur ve onun karşısında sorumluluk taşımaktadır. Bakanlar Kurulu; başbakan , yardımcıları , bakanlar , ve diğer merkezi yönetim kurumlarının başkanlarından oluşmaktadır.

Kurulun başlıca görevleri şunlardır: [42]

- devlet bütcesi projesinin hazırlanması ve Cumhurbaşkanı'nın onayına verilmesi, bütce yönetiminin temini;
- maliye-kredi ve para politikasının, devlet sosyo-ekonomik programlarının uygulanmasının temini;
- bakanlıklara ve diğer merkezi yöneticilerin denetlenmesi;
- Cumhurbaşkanı'nın onun yetkisi çerçevesine dahil ettiği diğer işler.

Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kurulu dışında ihale sisteminde Maliye Bakanlığı ve Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı ihale hakkında çıkarılan kanunun belirli maddelerine göre katılmak durumundadırlar. İhale komisyonuna katılma, ihaleye çıkarılan malın fiyatının belirlenmesi buna örnektir. [43]

6.5.3 Devlet İhale Ajansı

Ajans Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 16 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe giren fermanı esasında kurulmuştur. Ajans ihale sisteminde devlet politikasını uygulayan devlet kurumdur. Ajans faaliyetlerini Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Cumhurbaşkanının çıkardığı yasalar, Bakanları Kurulunun kararları, diğer yonetmelik , tüzükler ve uluslararası sözleşmeler ve 20 Şubat 2003 tarihinde "Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İhale Ajansı Hakkında" çıkarılan yönetmelik çerçevesinde gerçekleştirmektedir. [43]

Devlet İhale Ajansının görevleri şunlardır: [43]

- ihale sisteminde devlet politikasının uygulanması;
- devlet satınalmalarını düzenleyen yönetmelik ve tüzüklerin oluşturulması ve bunların onaylanması amacıyla Cumhurbaşakanına ve Bakanlar Kurulu'na gönderilmesi;
- ihale sürecinin yasal çerçeve uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi ve yasal olmayan bir durum görüldükte ihale sürecinin kanunda belirtilen süre zarfında (7 iş günü) durdurulmasına, gerekirse ihale sonuçlarının iptaline karar verilmesi;
- ihale sürecine anlaşılmazlıkların araştırılması ve giderilmesi;
- katılımcılara yardım amaclı seminerler , konferanslar düzenlenmesi, eğitim amaçlı kaynakların hazırlanması;
- ihale sistemi ile bağlı yasal yönetmeliklerin kamuya ulaştırılması;

- ihale konusunda yıllık hesapların yapılması ve Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nun onayına verilmesi;
- bilgi bankasının oluşturulması;
- yabancı ülkelerle anayasada belirtilen yasalar çerçevesinde işbirliğinin yapılması;
- Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarının belirttiği diğer görevler.

6.5.4 Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İnşaat ve Mimarlık Komitesi

Bağımsızlık öncesi Devlet İnşaat Komitesi, bağımsızlıktan sonraki dönemde ise Devlet İnşaat ve Mimarlık Komitesi inşaat işlerinin koordinasyonu ve genel teknik politikasını yürütmektedir. İnşaatın ayrı ayrı alanları ise anonim şirketlerce yönetilmektedir. AzerSanayiİnşaat, AzerSuİnşaat, AzerKentİnşaat , AzerTunelMetro İnşaat v.b. ornek verilebilir.[44]

Devlete ait satınalma ve inşaat ihaleleri 29 Ocak 2002 tarihli ihale kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. İnşaat ve Mimarlık Komitesi inşaat ihalesi olması durumunda ihaleyi kontrol ve gözetim amacıyla görevlidir. [43]

Konut ve İnşaat Komitesinin görevleri: [44,45]

- kamu yapılarının ve tesislerinin inşaat ve esaslı onarım işlerini yapmak veya yaptırmak;
- ihalenin başlangıcından sözleşmenin imzalanmasına kadar olan süre içinde yapılan işlemlerde kanun ve ilgili hükümlerine uygunluğunu denetlemek;
- çeşitli özellik ve ölçekteki imar planlarının, şehir altyapı tesislerinin projeye esas standartlarını hazırlamak;
- yapım işleri konusundaki standart ihale dokümanlarını ve tip sözleşmeleri hazırlamak;
- ülkenin şart ve imkanlarına göre ve faydalı yapı malzemesinin ekonomik ve standartlara uygun imalini ve kullanılmasını sağlayacak tedbirleri almak;
- gerçek ve tüzel kişilere yapılan işler dışında, yurtiçinde kamu kurum ve kuruluşlarına iş yapan ve belirlenecek gerekli nitelikleri taşıyan müteahhitlere belge vermek ve gizli sicillerini tutmak;
- yurtdışında iş yapmak isteyen müteahhitlere ilgili olarak mevzuatın gerektirdiği işlemleri yapmak, sicillerini tutmak;

- bir kamu hizmetinin görülmesi amacı ile resmi bina ve tesisler için imar planlarında yer ayrılması veya bu amaçla değişiklik yapılması gerektiği takdirde eyaletler ve ilgili belediyelere talimat vermek ve gerçekleştirilmesini sağlamaktir.

Bu komiteye bağlı Proje Ekspertiz Departmanı, Lisans Merkezi, İnşaat ve Mimarlık Denetimi , İnşaat ve Mimarlık Araştırma Enstitüsü mevcuttur.

6.5.5 Proje Ekspertiz Departmanı

Bu kuruluş yatırım kararı çıkmadan önce projeleri yapı tekniği, boyutları ve standartlara uygunluk açısından teknik olarak inceler ve projenin sahibi ilgili bakanlığa rapor eder. Proje ekspertiz departmanı konunun profesyonellerinden oluşturulur. Gerekli kişiler İnşaat ve Mimarlık Komitesi tarafından atanır . Bu birimin görevleri şunlardır: [45]

- devlete ait bina ve tesislerin proje ve keşiflerin yapılmasını sağlamak;
- kamu konutları ile ilgili daimi iskana ait her türlü yapı ve konutların; etüt, proje ve keşiflerini yapmak;
- her türlü gerçek ve tüzel kişilerce, kamu yararına yaptırılacak bina ve tesislerin talep edildiği ve bakanlıkca uygun görüldüğü takdirde, etüt, proje ve keşiflerini yapmak.

6.5.6 İnşaat ve Mimarlık Denetimi

Bu denetim birimi, bünyesinde bulunan uzman mühendis ve mimarlar aracılığıyla projenin, ihalenin tamamlandıktan sonra yapım aşamasında işveren bakanlığın talebiyle projenin istenen standartlarda yapılıp yapılmadığını kontrol eder. Eksik görülen kısımları projeyi gerçekleştiren müteahhide rapor halinde sunar.

İnşaat ve Mimarlık Denetimi biriminin görevi şunlardır: [44,45]

- bakanlıkca gönderilen, her türlü etüt, proje kontrol, inşaat anlaşmazlıkları ile ilgili anlaşmazlıkları incelemek ve karara bağlamak;
- bayındırlık ve iskan işleri ile ilgili her türlü teknik gelişmelerden ülkede uygulanması faydalı görülenler hakkında teklifte bulunmak;
- bayındırlık ve iskan işleri ile ilgili şartnameler, tip sözleşme, yıllık fiyat analizlerini hazırlamak ve yayınlamak;

- bakanlıkca verilen konularda araştırma, inceleme ve benzeri hizmetleri yürütmek;
- denetimi yapan mühendis ve mimarların çalışmalarını yerinde izlemek;
- denetimi yapan görevlilerden gelen raporları incelemek, varsa eksikliklerin giderilmesini sağlamak, alınacak önlemlerin ve yapılacak işlemlerin sonuçlarını izlemek ve alınması gereken önlemlere ilişkin önerilerde bulunmak.

6.5.7 İnşaat ve Mimarlık Araştırma Enstitüsü

Bu birimin görevleri şunlardır: [44,45]

- ülkenin farklı yöre, şart ve özellikleri dikkate alınarak inşaat malzemeleri ile sistemleri ve teknolojilerine ilişkin tespitler ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak;
- yapılarda enerji tasarrufunu sağlayıcı ve maliyeti düşürücü tedbirler üzerinde çalışmak, sonuçlarının mevzuatta yer almasını ve uygulamaya konulmasını sağlamak;
- çeşitli özellik ve ölçekteki imar planlarının ve şehir altyapı tesislerinin projeye esas standartlarını hazırlamak;
- teşkilatın eğitim planını hazırlamak , yayınlamak ve uygulanmasını izlemek; hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanmasında, personelin yurt içinde ve yurt dışında yetiştirilmesi amacıyla seminerlerin, kursların düzenlenmesinde yardımcı olmak , eğitim merkezleri açmak ve yönetmek;
- çeşitli özellik ve ölçekteki imar planlarının norm ve standartlarını hazırlamak ve yayınlamak görevlerini de yerine yetirir.

6.5.8 Lisans Merkezi

İnşaat faaliyetleri lisans şartına bağlanmıştır ve lisans almaksızın herhangi bir faaliyete başlamak yasaktır. Müteahhit şirketin taşeronu olarak faaliyet gösteren firmanın da tüm lisans ve diğer yükümlülükleri ana müteahhit firma tarafından yerine getirilmekte ve sorumluluk ana firmaya ait olmaktadır. İnşaat lisansı vermek konusunda yetkili mercii Lisans Merkezi'dir. Yabancı inşaat şirketleri inlaat lisansı alabilmek için öncelikle Azerbaycan yasalarının öngördüğü şekilde Lisans

Merkezi'ne başvurarak şirketin kayıt işlemlerini yerine getirmelidir. İnşaat lisansını bir yıl geçerli olup her yıl yeniden değerlendirmeye alınmaktadır. [45]

6.6 Projelerin İhale Edilmesi

Devlete ait satınalma ve inşaat ihaleleri 11 Nisan 1997 tarihli ihale kanunun yeniden düzenlenmesiyle 29 Ocak 2002 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın onayı ile yürürlüğe giren İhale Kanunu çerçevesinde, İhale Komisyonu'nun teklifi ve ihale yapanın kararı ile gerçekleştirilmektedir. Aynı Kanun'a göre Azerbaycan Cumhuriyeti adına yetkilendirilen ilgili Valilik Organları veya bunların emriyle diğer organ ve örgütler ihale yapabilir. Azerbaycan Cumhuriyetinin ilgili Valilik Organı sözkonusu yasalarla veya bu yasaların verdiği yetki ile kurulan fonlar, devlet müesseseleri, özel ve karma şirketleri, ticari bankalar, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren yabancı şirketler ve yabancı sermayenin iştiraki ile oluşturulmuş ortak müesseseler kendi adlarına ihale yapabilirler. [43]

Eğer bu kanunda belirtilen başlıca şartlar onaylanan uluslararası antlaşmada belirlenirse, bu uluslararası antlaşma şartları kullanılır. Özel şirketlerin satın alma ve inşaat konusunda ihaleye çıkmalarına devlet tarafından müdahale edilmemektedir. Uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerle elde edilmiş ödenek ve yabancı kredilerle finanse edilen işler alanında ihale, ilgili anlaşma ve sözleşmelerde yeralan şartlar çerçevesinde ilgili Valilik Organı tarafından yapılır. Ancak Cumhurbaşkanı'nın 07.04.1997 tarihli Fermanına göre A.C. Bakanlar Kurulu'nun garantisi ile alınmış dış kredilerle finanse edilen ihaleler A.C. Bakanlar Kurulu veya onun talimatı ile ilgili Valilik Organları tarafından yapılır.

Devletin İhale Sürecinin Hukuki düzenlenmesi : [43]

- ihale için kullanılan parayı yararlı ve verimli harcama;

- Kanunda belirtilen şartlar dışında, bütün muhtemel yüklenicilerin devlet ihale sürecine katılmasına eşit imkan sağlamak;

- muhtemel yükleniciler arasında dürüst rekabet;

- devlet ihale sürecinin açıklık prensiplerine dayanır.

Devletin gizli bilgileri dışında, yapılması hazırlanan veya yapılan devletin ihale hakkında bilgileri ihaleyi organize eden süreli yayında yayımlanır ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kanunlarında belirlenen şekil ve sürede Devlet İnşaat ve Mimarlık Komitesine teslim edilir. Komite muhtemel yüklenicilerin devletin ihale süresince kendi katılımını planlaması için devletin ihalesi hakkında bilgiyi süreli yayında daima yayımlar ve genel iletişim araçları ile (internet ve b.) bildirir. [43]

İhaleye iştirak etmek isteyenler ihaleyi yapana aşağıdaki belgelerle başvurmak zorundadırlar: [43,46]

- İhaleye katılma başvuru dilekçesi;
- Katılım palının ödeneceğine dair banka mektubu;
- İhale teklifi;
- Katılımcının adı, soyadı, hukuki statüsü;
- Katılımcı hakkında teknik bilgi;
- Katılımcının son bir yıldaki finans durumu hakkında banka belgesi.

Katılımcı yukarıda belirtilen belgelerle birlikte teklifini ihale prosedürünün başlamasına en az bir gün kala ihaleyi yapana teslim etmek zorundadır. Katılma hakkının toplam değeri, ihalenin muhtemel değerinin yüzde 0,5'i oranında ve ihale masrafının 1,5 katından fazla olamaz. İhale teklifinin teminatı ise ihale değerinin %1'inden, %2'sine kadar olabilir. Teklif teminatının geçerli olduğu süre tekliflerin içinde bulunduğu zarfların açıldığı tarihten itibaren en az 60 takvim günü olarak belirlenir ve sözleşme yapıldıktan sonra ihaleyi kazanan firmaya teklif teminatı geri ödenir. [43]

Devlet kuruluşları tarafından düzenlenen ihale süresine katılması için muhtemel yüklenici şu ihtisas taleplerine uygun olmalıdır:

- ihtisas bilgisi ve satın alınacak mallar, iş ve hizmet piyasasında iş tecrübesinin olması;
- devletin ilgili kuruluşu ile ihale antlaşmasını yapmak için medeni hukuk salahiyetinin olması;
- devletin ilgili kuruluşu ile yapılan ihale antlaşmasına göre taahhütleri yapmak için gerekli kaynak, maddi ve emek gücünün olması;

- ödeme salahiyetinin olması, tasfiye olunmaması, mülkünün müsadere olmaması gereklidir, onun ekonomik, para kaynakları faaliyeti kanunlara uygun olarak dondurulmuş olmamalıdır.
- devletin ihale hakkında son iki yıl içerisinde yapılan antlaşmalar boyunca tahhütlerini yerine getirmediği veya yeterince yerine getirmediği için mahkemede davalı olmamalıdır.

Azerbaycanda ülkenin stratejik kalkınma planı doğrultusunda işveren olacak bakanlık kendi içinde faaliyet gösteren yatırım komitesinde yaptığı çalışmalar sonucunda projeyi bakanlar kurulu gündemine almakta ve ihale edilme kararı Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmaktadır. [43]

Projenin duyurulması ile ilgili İnşaat ve Mimarlık Komitesi ve işveren bakanlık aracılığıyla yapılmaktadır. Aynı zamanda devlet televizyonunda ve internette konuyla ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Duyuru ülkede faaliyet gösteren firmaları ve yatırımcıları bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

İhaleyi organize edenin ismi ve adresi; işlerin yapılması ve hizmet verme yeri; iş yapma ve hizmet vermede istenilen süreler; ihale evrakını teslim alma yeri ve onun şekilleri; ihale sunumları teslim edilen yer ve son tarihi ve ihale sunumu konulan zarfın açılacağı yer ve tarihi gibi bilgiler ihale dğzenlenmesi hakkında bildiride yer almaktadır. [43,46]

İhale kanununa göre, istekli yüklenici kendinden istenilen ihtisas konularını isatlamak için teslim edilmesi gereken evraklar hakkında istenilen bilgiler; teknik özellikleri, plan, proje ve şemalarla birlikte, satın alınacak mallar, iş ve hizmet türleri nitelendirilen yazılar ve onlardan talep edilen teknik ve kalite niteliklerinin açıklamaları; yapılacak işlerin ve hizmetlerin ölçüleri; işlerin yapılacak ve hizmetin verileceği yeri; işlerin yapılam ve hizmetin verilmesi için istenilen süre; ödeme türü ve devletin satınalma antlaşmasının örneği; kazanan ihale sunumunu belirleme fiyatından başka, bütün ölçütlerin açıklanması ve bu ölçütlerin kıyaslanmalı önemi, ihale sunumunu değerlendirme ve karşılaştırma yöntemlerinin açıklanması; eğer iş ve hizmetin kaşılaştırılmalı nitelikleri ihaleye katılırsa ihale sunuşlarına kıyaslamalı şekilde değerlendirme ve kıyaslama yönteminin talimatları ve nitelikleri, antlaşma şartları veya ihale evrakında belirtilen diğer talepler; iş ve hizmetin kendi değerinin dışında, fiyatın diğer öğeleri (nakli, sigorta, gümrük, vergi ve ödemelerle ilgili

giderleri) içermeli olup olmadığını talimatlarla birlikte, sunumun fiyatını hesaplama yöntemleri gibi bilgiler ihaleyi organize eden kamu kuruluşu tarafından bütün muhtemel yüklenicilere verilmelidir.

İhale duyurusu yapılmadan önce ihale komisyonu tespit edilir. Üyeler uzman ya da resmi devlet görevlileridir. İhale Komisyonu'nun teklifi ve ihale yapanın kararı ile kapalı veya açık şekilde yapılır. [46]

Aşağıdaki hallerde ihale kapalı gerçekleştirilir:

-İhaleye katılabileceklerin sayısı sınırlandığında veya önceden belirlendiğinde;
- İhale ülkenin güvenlik ve savunması ile ilişkili olduğunda;
- İhaleye ayrılan ödeneğin belli bir amaca tahsis edilmiş olması hallerinde.

Açık ihale basında ilan yoluyla gerçekleştirilen ihale şeklidir. İhale prosedürünün tamamlanmasından sonra basında iki kez ilan verilir. İlk ilan ihale tarihinden 30 gün önce, ikincisi de ihale tarihinden 20 gün önce verilir. İhaleye yabancı katılımcıların iştiraki sözkonusu olduğunda ilan aynı sürelerde uluslararası ölçekte yayınlanan yayın organlarına da verilir.

Açık ihale ilanında aşağıdaki bilgiler yeralır: [46]

- İhaleyi yapan hakkında bilgi;
- İhale konusu hakkında bilgi;
- Katılma payının miktarı ve ödenileceği hesap numarası;
- İhaleyi kazanan katılımcının elde edeceği gelirden ödeyeceği vergi ve rüsumlar için yapılacak indirimler;
- İşin zamanından önce bitirilmesi halinde yapılacak indirimlerin miktarı ve ödeme koşulları;
- Katılımcılardan istenilecek belgeler;
- İhale hakkında katılımcılara ek bilgi sağlayacak referanslar;
- Katılımcının teklif teminatına ait şartlar.

İhale komisyonu ihaleye katılmak için kabul edilen ihale sunumlarını değerlendirip, onları karşılaştırır ve en düşük fiyat esasında veya ihale sunumun fiyatı; teknik hizmet verme ve onarmaya giden masraflar; işlerin veya hizmet vermenin tamalanma süreleri; ödeme talepleri; iş ve hizmete garanti verme talepleri; oldukça yüksek ekonomik verimliliği sağlayan diğer ölçütler (ek yatırımlar, iş sağlama, teknoloji ve

yönetim, ilmi ve teknik kadro hazırlama); muhtemel yüklenicinin ihtisas bilgileri, otoritesi, güvenliği bilgileri; ihale lanununa uygun olarak yerli üreticiler olan muhtemel yüklenicileri destekleme gibi ölçütleri dikkate alarak kazanan ihale sunumunu açıklar.

İhale komisyonu ihale sunumları konulan zarfların açıldığı tarihten itibaren on takvim gününü aşmayan süre içerisinde ihale sonucunu çıkarır. İhaleyi organize eden

ihale sonuçları çıktığı günden itibaren üç iş günü içerisinde ihale sonuçları hakkında tutanağın kopyasını yetkili organa teslim eder. İhaleyi organize edici ihale sonuçları yapıldığı günden itibaren yedi iş günü içerisinde ihale sonuçlarını, ihaleyi kazananı ve onun adresini, ihaleyi kazanan iş ve hizmet türünün adı ve ayrı fiyatlarını göstererek, süreli yayında yayımlayarak bütün katılan istekli yüklenicilere bildirir. [43,46]

Fiyat tekliflerini kullanarak yükleniciyi seçme yöntemi en az iki muhtemel yüklenicinin davet edilmesi ile gerçekleşir. İşveren Bakanlık veya kamu kuruluşu projenin tüm teknik bilgilerini davetlilere bir dosya halinde verir. Proje endüstriyel bir tesis ise ürün ve ara ürünler, proses, kapasiteler ve teknoloji tanımlanır. Altyapı ve hammadde kaynakları hakkında davetliler bilgilendirilir. Kamu yapıları ve diğer projelerde ise boyut, konsept ve yapı fonskiyonlrı tanımları yapılır. Davetlilerden proje için teklif vermeleri istenir.

İlgili yasaya göre ihale duyurusu aşağıdaki hususları kapsamak zorundadır : [46]

- yarışmanın nerede yapılacağı, ihale sahibine ilişkin istenilen belgelerin neler olduğu;
- istenilen mal ve hizmetlerin teslim tarihinin, teklif başvurularının nerede ve ne şekilde yapılacağının başvuru ile ilgili genel kuralların belirtilmesi;
- ilgili yasaya göre ihale duyurusundaki (inşaat ihalesi) mal alım ihalelerinde belirtilen hususlara ilave olarak inşaat ile ilgili tüm teknik şartların belirtilmesi;

Proje ihalesini düzenleyen bakanlık seçim konusunda projenin başarılı bir şekilde tamamlanması için aşağıdaki hususlara dikkat etmektedir :

- Katilan insaat firmasinin ihalede teklif edilen isin hacmi kadar is yapmis olmasi. İhale komisyonunun dikkat ettigi esas husus firmanin belirli donemde yaptigi isin toplam hacmidir.

- İhaleye katilan firmanin ihalede teklif edilen islerin karakterine uygun isleri yurutup yurutmedigi. Ornegin, kazi, beton dokum ve b. Firma teklif olunan yonde is kendi is deneyimini gostermelidir.

Buna ragmen, yasalara gore Azerbaycan Cumhuriyeti'nde teklif edilen ihale profilinde daha once herhangi bir is yapmaması firmanin ihaleden uzaklastirilmasina sebep degildir. [46]

İhale komisyonu kazanan firmayı belirledikten sonra İnşaat ve Mimarlık Komitesi gerekli incelemeleri yaptıktan sonra ihale sonucunu onaylar. Bu komite ihale sonucunu Cumhurbaşkanlığı'na gönderir. İhale, Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra ihaleyi organize eden bakanlık veya kamu kuruluşu ile kazanan firma arasında gerekli anlaşmalar ve sonuç sözleşmesi yapılır. Sonuç sözleşmesinin tam metnini ihaleyi yapan hazırlar, imzalar ve ihale prosedürünün gerçekleştirileceği günden itibaren 3 iş günü içinde ihaleyi kazanana verir. Aksi takdirde ihalenin sonuçları geçersiz sayılır ve ihaleyi kazanan ihale değerinin %5'i kadar tazminat ödemek zorunda kalınır.

İhale konusunda devlet ajentalari sozlesmelerin gereğini yerine getiremeyen, ve ihaleye katilamayan firmalardan ibaret "Tara Siyahısı" listesi hazirliyor ve bu liste Dunya Bankası Ajentalarına sunuluyor.

İhaleye katılanların katılım payları (ödedikleri paralar) hiçbir durumda geri ödenmez. İhalenin yapılmasından kaynaklanan masraflar (ilan, reklam, ihalenin yapıldığı yerin kirası, komisyonun diğer masrafları v.s.) ihaleye katılma hesabından geri ödenir. Eğer ihaleye katılma haklarında mevcut olan para ihale masraflarından fazla ise bu fazlalık ihaleyi yapınanın tasarrufuna geçer. Aksi sözkonusu olduğunda fark ihaleyi yapan tarafından ödenir. [46]

Azerbaycan'da ihale sistemi 1997 yılından itibaren uygulanmaya başlanmış, ve son üç yılda özellikle kamu ihalelerinin yapılması konusunda önemli adımlar atılmıştır.Bu sebeple, gerekli kanun tasarıları çıkarılmış, sistemin daha iyi çalışması adına monitoring sistemi oluşturulmuş, ve ihale duyurularına daha kolay ulaşılabilmesi için www.tender.gov.az internet sayfası hizmete verilmiştir.

Aşağıdaki tablo'da, Azerbaycan'da yıllara göre devlete ait inşaat ihaleleri verilmiştir.

Tablo 6.1: Yıllara Göre Gerçekleşirilen Kamu İhaleleri

Yıllar	2003	2004	2005
Tüm Kurumlarca Yapılan Kamu İhaleleri	648	3023	5069
Devlet İhaleleri	390	2167	3583
Uluslararası Finans Kuruluşlarınca Yapılan İhaleler	17	24	14
Devlet Kurumlarının Kendi Bütçeleri ile Gerçekleştirdiği İhaleler	241	832	1472

Tablo'dan da görüldüğü gibi, 2003 yılı ile 2005 yılı arasında toplam kamu ihalelerinin sayısında % 600'lük bir artış gözlenmektedir. Bu da, son yıllardaki politik ve ekonomik istikrarın güçlenmesinin sonucudur. Uluslar arası finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen ihalelerde 2005 yılına gelindiğinde sayıda düşüş görülmekle birlikte, ihalelerin toplam kontrat bedelinde artış gözlemlenmektedir. Ayrıca, Azerbaycan Petrol Şirketi, "Azerkimya" ve "Azerbaycan Hava Yolları" gibi devlet kurumlarının kendi bütçeleri ile gerçekleştirmiş olduğu kamu ihalelerinin sayısında da artış görülmektedir.[43]

6.7 Sözleşme Tipi

Azerbaycan yatırımları genellikle anahtar teslimi olarak ihale edilmektedir. Anahtar teslimi sözleşme, projesi ve şartnamesine uygun olarak inşa edilmesi karşılığı belirlenen sabit bir fiyatın yükleniciye ödenmesini öngörmektedir. Yatırımcı kuruluş bünyesindeki yatırım komitesi ve İnşaat ve Mimarlık Komitesi'nin proje ekspertiz departmanı tarafından yapılan ön yapılabilirlik etüdü bir tavan fiyatı oluşturmakta ve ihale komisyonu ihaleye katılan firmalardan seçilen yüklenici ile bu fiyat üzerinden ön sözleşme yapmaktadır. [43,44]

Anahtar teslimi sözleşmeler işveren ve yüklenici arasında imalat bedelinin tespitine yönelik anlaşılmazlıkları azaltmakla, belirsizlikleri işveren lehine büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Uygulanan anahtar teslimi sözleşmelerin fiyat sabitliği prensibinden dolayı, şartnamesi detaylı hazırlanmış, spesifikasyon ve beklenen performansları çok iyi tanınmıştır. Ödemeler hakediş esasına uygun olarak gerçekleşmeye paralel olarak yapılmaktadır.

Anahtar teslimi teklif alınmakla birlikte yapılacak iş birim fiyatlarla da tablolanmaktadır. Birim fiyatların istenmesindeki amaç gerçekleştirilen inşaat projelerinde bir veri tabanı oluşturmak, işçilik ve malzeme bakımından rayiç belirlemektir. Birim fiyat gibi inşaat maliyeti de istenilmekte ve kıyas unsuru kabul edilmektedir. [43,44]

İşveren, yatırımcı bakanlık veya kuruluş olduğu için onaylar tek bir elden alınıp yükleniciye teslim edilmektedir. Anahtar teslimi olarak hazırlanan sözleşmede belirtlen ürün spesifikasyonuna ve kapasitesine uygun üretim performansının sağlanması esastır. Onay sonrası saha yükleniciye teslim edilir. Sözleşmede öngörülen iş avansı ödemesi yapılır. Avans karşılığı yükleniciden teminat alınır. Teminatın büyüklüğüne göre ülke içinde yüklenicinin daha önce yaptığı yatırımlar veya bankalardan alınan teminat mektupları işverene avans ödemesi karşılığı verilir.

6.8 Projelerin Uygulanmasının İzlenmesi

Kalkınma planı, yıllık programlar ve yatırım programının uygulanması açısından izlemenin amacı, uygulama araçlarının, yani projelerin amaç ve hedefleri gerçekleştirecek nicelik ve nitelikte uygulanıp uygulanmadığının araştırılması, varolan sorun ve darboğazların belirlenmesidir.

Uygulama sırasında ortaya çıkan sorunlar, yatırım projelerinin doğrudan kendilerinden kaynaklanabilir. Proje hazırlanırken yapılan teknik ve maddi hatalar, finansmanıı sağlam kaynaklara dayandırılmamış olması ve proje analizi aşamasında bunların gözden kaçırılmış olması uygulamada sorunlar oluşturur. Ayrıca gerek projenin uygulandığı zemin, gerekse diğer ana ve yardımcı hizmetlerin sağlanması açısından da sorunlarla karşılaşılabilir.

Proje uygulamasının kontrol görevi için, projenin sahibi ilgili bakanlığın talebiyle İnşaat ve Mimarlık Komitesinin, İnşaat ve Mimarlık Denetimi biriminde çalışan uzman mühendis ve mimarlar görevlendirilir. [44] Bu bölüm, bünyesinde bulunan uzman mühendis ve mimarlar aracılığıyla projenin, ihalesi tamamlandıktan sonra yapım aşamasında projenin istenen standartlarda yapılıp yapılmadığını kontrol eder. Eksik görülen kısımları projeyi gerçekleştiren müteahhide rapor halinde sunar.

7. AZERBAYCAN KAMU YATIRIM PROJELERİNİN FİNANSMANI

Gelişmekte olan ülkelerin özellikleri incelendiğinde; politik istikrarsızlık, düşük yaşam standartları, düşük üretkenlik seviyesi, yüksek işsizlik, verimsiz çalışma ve proje finansman özelliklerinin önem taşıdığı görülmektedir. Bu özellikleri nedeniyle gelişmekte olan ülkeler, genellikle dış kaynaklardan finansman ihtiyaçlarını sağlamaktadırlar. Özel sektör projeleri veya küçük projeler yerel kaynaklardan sağlanabilirken; kamu sektöründeki büyük projeler genellikle uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan kredi veya hibelerle gerçekleştirilmektedir. Dış finansman kaynakları, dış finansman sağlayan yabancı ülkeler, ülkelerce oluşturulan birlikler, resmi finansman fonları, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar ile uluslararası sermaye ve finansman piyasalarında faaliyet gösteren yatırım ve kalkınma bankaları da dahil olmak üzere tüm bankalar, satıcı ve alıcı kredisi sağlayan kuruluşlar ile firmalardır. Bu kuruluşlar arasında kalkınma bankaları önemli bir yer tutmaktadır.

Kalkınma bankalarının temel fonksiyonu, genellikle özel sektör tarafından karlı bulunmayan veya özel sektörün mali gücünün dışında kalan büyük tutardaki projeler için finansman sağlamaktır. Kredileri orta ve uzun vadeli olup, faiz oranları ticari kredilerden daha düşük ve geri ödeme süreleri daha uzundur.

Proje finansmanına katılan kuruluşlar , projeleri ekonomik ve finansal kriterlere göre değerlendirirler. Bu kuruluşların proje seçiminde genelikle belli sektörlerdeki gelişme ya da bölgesel kalkınma gibi konular yer almamaktadır. Çokuluslu yatırım ve kalkınma örgütleri için projelerin finansal ve ekonomik geri dönüşlerinin yanı sıra amacı da önemlidir. Projelerin yaratacağı fayda kredi veren örgütünde amaçlarına yönelik olmalıdır.

Azerbaycanda kamu yatırım projelerinin finansmanı devletin kendi bütcesinden, Özel Teşebbüse Yardım Milli Fonu'ndan, Devlet Petrol Fonu'nun kaynaklarından ve uluslararası kurumların kredileri ile gerçekleştirilmektedir.[47]

Bu bölümde Azerbaycanın uluslararası ekonomik ilişkileri ve ülkeye proje kredisi sağlayan yatırım ve kalkınma örgütleri ele alınmaktadır.

7.1 Azerbaycan'ın Uluslararası Ekonomik İlişkileri ve Ülkeye Proje Kredisi Sağlayan Kuruluşlar

Azerbaycan'ın üyesi olduğu kurumlar şunlardır: [48]

Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Para Fonu (IMF), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (BSEC), CCC (Commodity Credit Corporation), Avrupa Konseyi (CE–gözlemci), Göçmen Çalışmaları Merkezi (CIS), Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC), Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (EBRD), Avrupa Iktisat Komisyonu (ECE), Ekonomik İşbirliği Teşkilati (ECO), Asya ve Pasifik Ekonomi ve Sosyal Komisyonu (ESCAP), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarim Teşkilati (FAO), Uluslararasi Sivil Havacılık Organizasyonu (ICAO), ICRM, IDA (International Development Association), İslam Kalkınma Bankası (IDB), Uluslararası Tarım Kalkınma Fonu (IFAD), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), İntelsat, İnterpol, NAM (Non–Aligned Movement–gözlemci), Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı UNCTAD, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Endüstriyel Kalkınma Örgütü (UNIDO), Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), Dünya Ticaret Örgütü (WTO–gözlemci).

Azerbaycan'a kredi veren kuruluşların başında Avrupa Birliği (TACIS, TRACECA, INOGATE), İMF, Dünya Bankası (IBRD), ABD İhracat ve İthalat Bankası, Uluslararası Kalkınma Örgütü, Avrupa Yeniden Yapılanma Kalkınma Bankası (EBRD), Türk Eximbank, İslam Kalkınma Bankası, Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası, Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası, IFC, Kreditanstalt fur Wiesderaufbau (Almanya) gelmektedir. [48]

7.2 IMF ile Iliskiler

IMF 1944 yılında kurulmuş, 1947 tarihinde ise finansman işlemlerine başlamıştır ve 181 üyesi bulunmaktadır. Fonun amacları arasında; uluslararası parasal işbirliği, uluslararası ticaretin dengeli gelişmesi ve genişlemesi, dövizlerin karşılıklı olarak stabilize edilmesi, çok uluslu karşılıklı ödeme sisteminin geliştirilmesine yardımcı olunması, genel kaynakların üye ülkelerin kullanımına gerekli hallerde geçici olarak sunulması ve üye ülkelerin uluslararası ödemeler dengelerindeki dengesizliklerin giderilmeye çalışılması sayılabilir. [49]

18 Eylul 1992 tarihinde İMF'ye üye olan Azerbaycan, İMF'den ilk krediyi 19 Nisan 1995 tarihinde almıştır. Bu kredinin tutarı 46 milyon dolardır. [49]

İMF, Azerbaycan'da 1995–1996 ekonomik reform programını desteklemek için 132 milyon dolarlık, 1998 programını desteklemek için 64 milyon dolarlık, 1999'da ekonomi ve finansal programı desteklemek için 112 milyon dolarlık, 2001'de "Fakirliği Azaltma ve Büyüme Kolaylığı" adı altında 100 milyon dolarlık kredi ayırmıştır. 2005 yılı itibariyle Azerbaycan`ın İMF`ye ödemesi gereken kredi miktarı 222 milyon dolardır. [48,49]

7.3 Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (EBRD)

Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası 29 Mayıs 1990 tarihinde Paris'te imzalanmış anlaşma çerçevesinde kurulmuş ve kuruluş amacı serbest Pazar ekonomisine geçişin hızlandırılması ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde özel sektörün çoğulculuk, demokrasi ve pazar ekonomisi bağlamında desteklenmesidir. Banka'nın üyeliği tüm Avrupa ülkelerine, Avrupa üyesi olmayan fakat IMF üyesi olan ülkelere, Avrupa Birliği'ne ve Avrupa Yatırım Bankası'na (EIB) açıktır. [50] Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası'nın finansman şekli piyasa faizine dayalı uzun vadeli krediler şeklindedir. Bu kredileri fonlamak için sermaye piyasalarına borçlanırlar ve bu fonları gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetlere yeniden borç verirler. Çok uzun vadeli kredileri piyasa faizinden çok daha düşük bir oran üzerinden verirler. Bu krediler, fon sağlayan ülkelerdeki hükümetlerin katkılarıyla fonlanırlar. Daha çok teknik yardım, danışmanlık hizmetleri veya proje hazırlama amaçlarıyla bazı çok taraflı kalkınma bankaları bağış finansmanı da teklif ederler.

Bu kalkınma bankası Azerbaycan'daki petrol, taşımacılık, banka sektörü gibi alanların gelişmesine destek vermektedir. Bu ise Azerbaycan'da petrol dışı sektörlerin gelişmesini sağlamaktadır. Ülkede sermaye yatırımı ortamını oluşturmak için özellikle küçük ve orta çaplı işletmelere, özel sektöre yardım etmektedir. Banka ayrıca Azerbaycan'da petrol ve doğal gaz sektörüne yaptığı yardımları da devam ettirmektedir. [48]

Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası 2004'te Azerbaycanla 14 proje ile ilgili çeşitli anlaşmalar imzalamıştır . Bu çerçevede Azerbaycan'a 300 milyon dolara yakın kredi vermiştir. Bu kredi esasen petrol sektörüne plase edilmiştir. [50]

7.4 Asya Kalkınma Bankası ile İlişkiler

Asya Kalkınma Bankası 1963 yılında Asya Ekonomik İşbirliği Konferansı'nda alınan karar ve 1965 yılında Bırleşmiş Mılletler Ekonomik ve Sosyal Komisyonu tarafından Asya Kalkınma Bankası üzerine alınan karar doğrultusunda kurulmuştur. Banka 1966 yılında faaliyete geçmiş, 1968te ise borç vermeye başlamıştır. [51]

Banka gelişmekte olan üye ülkelere kredi vermekte ve sermaye yatırımı yapmakta; kalkınma proje ve programlarına teknik yardım ve danışmanlık hizmeti vermekte; kamu ve özel sektör sermayesini kalkınma yatırımları için kullanmakta; üye ülkelerden gelen, kalkınma politika ve planlama yardım isteklerine cevap vermektedir.

Kredileri finanse eden bankanın kaynakları Asya Kalkınma Fonu'nda kayıtlıdır. Krediler bankanın gelişmekte olan daha fakir ülkelerine 10, 35 ve 40 yıllığına verilmektedir. Bunun 10 yılı geri ödemesizdir, yıllık yüzde %1 faiz alınmaktadır.

2001 yılından Azerbaycan'da faaliyete başlayan Asya Kalkınma Bankası, çalışmalarını özellikle halkın mal ve hizmet ihtiyacının sağlanması ve özel sektörün gelişmesi için çevrenin ve iş yerlerinin oluşturulması yönünde yoğunlaştırmıştır.

2001-2004 yıllarında Banka'nın ayırdığı ve easasen yoksulluğun azaltılmasına, özel sektörün geliştirilmesine yöneltilen kredilerin toplam hacmi 90 milyon dolar olmuştur. 2005 yılında ülkeye 18 teknik yardim projesi çerçevesinde 10.5 milyon dolar grant ayıran Banka, 2005–2007 yılları arasında 100 milyon doların üzerinde kredi ayırmayı planlamıştır. [48,51]

7.5 İslam Kalkınma Bankası ile İlişkiler

İslam Kalkınma Bankası 10 Ağustos 1974 yılında Suudi Arabistanın Cidde kentinde İknici İslam Ülkeleri Maliye Bakanları Konferansı tarafından yapılan anlaşma dogrultusunda kurulmuştur. Bankanın temel amacı İslami prensipler ısığında üye ülkelerin ve çeşitli ülkelerde yaşayan Müslümanların ekonomik gelişimlerinin ve sosyal ilerlemelerinin sağlanmasıdır. Banka, üye ülkelerinin çeşitli projelerini İslami

kurallara uygun olan farklı sayıdaki finansman yöntemleriyle finanse etmektedir. Bu finansman şekilleri; faiz yüksüz borçlanma, sermaye katılımı, leasing, taksitli satışlar ve kar payı olarak sıralanabilir. Bunlara ek olarak, üyeleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine destek olmakta ve üyelerine teknik yardım sağlamaktadır. [48,52]

Banka üyeleri arasındaki ticaretin artırılmasını teşvik etmek ve desteklemek amacıyla İhracat Kredisi ve Yatırım Sigortası İçin İslami İşbirliğini (ICIEC); sermaye kaynaklarının değerendirilmesi ve bu kaynakların özel sektöre doğru transferinin sağlanabilmesi için Yatırım Hesabı, İslam Bankası Portföyü (IBP) ve Birleşik Yatırım Fonu'nu; doğal felaketlere uğrayan üyelerine yardım etmek, sağlık ve eğitim projelerinin finansmanı yoluyla sosyo-ekonomik durumlarını düzelmek amacıyla Özel Yardım Hesabını; İslami esaslara uygun bankacılığın geliştirilmesi için İslami Araştırma ve Eğitim Enstitüsünü (IRTI) kurmuştur. [52]

Bunların dışında asıl amacı yatırımları desteklemek olan İslami Kalkınma Bankası'nın bünyesinde İDB için kaynakları mobilize etmek ve hisse senedi sahiplerine yatırımlarında uygun getiriler sağlamak amacıyla Yatırım Fonu Ünitesi'ni kurulmuştur. Fonun yatırım stratejisinin temel itici gücü; doğrudan doğruya finansman ve İKB, İslam Bankaları Portföyü (İBP) ve diğer finans kurumlarının ortaklaşa finansmanı yoluyla İDB'ye üye ülkelerdeki özel sektörün uygulanabilir projelerini finanse etmektir . Uzun dönemli finansman; 5 yıldan 10 yıla değişen vadelerde, finansal kiralama, taksitli satış ve istisna gibi finansman türleri aracılığıyla verilmektedir. Fon, ayrıca yatırımlarında elde ettiği getirileri maksimize etmede kullandığı likit fonlarını değerlendirmek için kısa dönemli (6-24 ay) ticaret finansmanı (murabaha finansmanı) operasyonlarını da finanse etmektedir.

İslam Bankaları Portfoyü, İDB bünyesinde 1987 yılında oluşturulmuş bir fondur. Fonun hissedarları İDB dahil İslam ülkelerindeki ticareti ve yatırımı geliştirmeye yönelik olarak kullanılmaktadır. Kısa dönem finansman sadece imalat sanayii ürünlerinin ithalatı için sağlanmaktadır.

Azerbaycan 1992'den beri İslam Kalkınma Bankası'nın üyesidir. 2004 sonu itibariyle Banka tarafından Azerbaycan'a ayrılan 152 milyon dolar kredi enerji sektörü ile ilgili projelerin gerçekleştirilmesine, yolların yeniden inşasına, su ve kanalizasyon sisteminin iyileştirilmesine yönelmiştir. İslam Kalkınma Bankası

haberleşme ve enerji projelerinin gerçekleştirilmesi, özel teşebbüsün yaygınlaşması amacıyla Azerbaycan'a 2005'te 58 milyon dolar kredi ayırmıştır. [48]

7.6 Japonya Uluslararası İşbiriliği Bankası ile İlişkiler

Japonya Uluslararası İşbiriliği Bankası (JBIC) 1 Ekim 1999 tarihinde, Japon Eximbank (JEXIM) ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Fonu (OECF)'nun birleşmesi sonucunda kurulmuştur. Bankanın amacı, kreedi verme ve diğer finansal işlemler aracılığıyla Japon ekonomisinin ve uluslararası ekonominin güçlü bir şekilde kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Banka Grubu, kalkınma hedeflerine daha etkin bir şekilde ulaşabilmek ve daha iyi eigüdüm sağlayabilmek için yardım ettiği ülkelerin kalkınma kuruluşlarıyla ortaklıklar kurarak çalışır. Çalışmalar farklı komiteler tarafından koordine edilir ve yıl boyunca danışmalarda bulunulur. [53] Japon Uluslararası İşbirliği Bankasının operasyonları, Uluslararası Finansal Operasyonlar ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Operasyonları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası Finansal Operasyonlar, Japonyanın uluslararası ekonomik faaliyetlerinin ve uluslararası finansal düzeninin istikrarına ve Japonyanın ihracatının ve ithalatının geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Operasyonlar , ihracat ve ithalat kredilerini, uluslararası yatırım kredilerini, Japon şirketlerinin uluslararası projelerine katılımını ve şartsız kredileri içermektedir.

Uluslararası Ekonomik İşbirliği Operasyonları (ODA operasyonları) gelişmekte olan ülkelerin kendi başlarına yürüttükleri kalkınma çabalarını desteklemektedir. Operasyonlar, ODA kredilerini de içeren finansal yardımlar sağlamaktadır. Bu operasyonların temel prensibi, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaya yönelik kendi başlarına gösterdikleri çabalar için gerekli uzun dönemli, düşük faizli fonları sağlamaktır.

Japonya Uluslararası İşbiriliği Bankası Azerbaycan'da enerji sektöründe yoğunlaşmış ve bu sektördeki yeniden yapılanmayı gerçekleştirmede en önemli finans kaynaklarından biri olmuştur.

Banka sektörün gelişimi amacıyla 339 milyon dolar değerinde kredi ve Sumgayıt'ta petro–kimya merkezi için blokların insasna 100 milyon dolar değerinde kredi vermiştir. [48,53]

7.7 Almanya Kalkınma Bankası ile İlişkiler

Almanya Kalkınma Bankasi ile Azerbaycan Maliye Bakanlığı tarafından 1999'da Almanya–Azerbaycan Fonu (AAF) kurulmuştur. Bu fonun faaliyetleri küçük ve orta ölçekli işletmeciliğe kredi imkanı sağlanması konusunda yoğunlaşmıştır. AAF, faaliyete başladığı Mayıs–2001`den itibaren, küçük ve orta ölçekli isletmeler için toplam miktarı 9 milyon euro olan 927 kredi vermiştir. AAF'nin 2004'teki temel amacı, bölgesel kredilendirmenin güçlenmesi ve işbirliği yaptığı bankaların faaliyetlerinin arttırılması olmuştur. [48]

7.8 Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası ile İlişkiler

Azerbaycan, 1997 yılında Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası üyesi olmuştur. Örgüt Azerbaycan'da çalışmalarını genel olarak; petrol dışı sektörlere uygulanan projeler, özel müesseselerin yeniden yapılanması ve gelişmesine yardım etmek amacıyla finansal yardımda bulunmak üzere yoğunlaşmıştır. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası, telekomunikasyon, taşımacılık, üretim, tarım ile bağlı projelerin finanse edilmesini öngörmektedir. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası, Azerbaycan Merkez Bankası'na 6,5 milyon dolar hacminde kredi ayırmıştır. Ayrıca , Azerbaycan Mikromaliyeleştirme Bankası'nın % 23.75 lik hissesine sahiptir. [40,48]

7.9 Dünya Bankası ile İlişkiler

Dünya Bankası, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) adıyla II. Dünya Savaşının ardından 1945 yılında kurulmuş, Birleşmiş Milletlerin özerk uzman kuruluşlarından biri olma özelliğini 1947 yılında kazanmıştır. [54] Banka 184 üye ükeden oluşmakta ve bu ülkeler kuruluşun nasıl finanse edildiğinden ve paranın nasıl harcanacağından birlikte sorumludurlar. Banka hemen her sektörde ve gelişmekte olan her ülkede 1800'ün üzerinde projeyle uğraşmaktadır.

Dünyadaki kalkınma yardımı konusundaki en büyük kaynaklarından biri olan Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerin hükümetlerine okullar ve sağlık merkezleri inşa edilmesi, su ve elektrik sağlanması, enerji, tarım, finans, hastalıklarla mücadele edilmesi ve çevrenin korunması gibi birçok alanda destek sağlamaktadır.

Dünya Bankası faaliyetlerinin temel amacı, gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşama kalitesini yükseltmek için ekonomilerin güçlenmesine ve piyasa ekonomisinin gelişmesine yardımcı olmaktır. [54]

7.9.1 Dünya Bankası'nın Organizasyon Yapısı

Geniş kapsamlı ve karmaşık yapıya sahip olan Banka birbirleriyle yakından bağlantılı beş kalkınma kurumunu kapsayan bir grup halindedir. Bu kuruluşlar Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD, Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)dir. [54]

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) 1945 yılında kurulmuş olup, orta-gelirli, yoksul olmakla birlikte kredi değerliliğine sahip ülkelerde yoksulluğu; krediler, garantiler ve kredi dışı olanaklar aracılığıyla sürüdürülebilir kalkınmaya destek vererek ve analitik ve danışma hizmetlerinde bulunarak azaltmayı hedeflemektedir. IBRD tarafından verilen krediler; otoyollar, okul, hastane gibi altyapı yatırımlarına ve hükümetlerin ülke ekonomilerinin işleyişini geliştirmek üzere hazırladıkları programlara yöneliktir. [54,55]

Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) 1960 yılında; IBRD'den borçlanmayacak kadar fakir olan ülkelere özel şartlarda yardım sağlamak üzere kurulmuş olup; kişi başına GSMH'sının 875 dolar altında olan ve piyasa koşullarında borçlanma kapasiteleri çok düşük veya hiç olmayan yoksul ülkelere faizsiz kredi sağlamaktadır. [54,55]

Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelerde istimlak, paranın konvertibl olmaması, transfer kısıtlamaları, savaş ve kamulaştırma gibi ticari olmayan risklere karşı korunarak teşvik edilebilmesi için garantiler sağlamaktadır. [54,55]

Uluslararası Yatırım Anlaşmalıkları Çözüm Merkezi (ICSID), yatırım uyuşmazlıklarında uzlaşma ve tahkim olanakları sağlayarak yabancı yatırımı teşvik etmeye çalışmaktadır. Yatırımlarla ilgili birçok uluslararası sözleşme, ICSID'nin tahkim olankalarına referansta bulunmaktadır. ICSID'nin, tahkim hukuku ile yabancı sermaye hukuku alanında araştırma ve yayın faaliyetleri de bulunmaktadır. [54,55]

7.9.2 Dünya Bankasının Stratejileri ve Faaliyetleri

Dünya Bankasının stratejileri şunlardır : [55,56]

- Yoksulluğu Azaltma Stratejisi (PRS); yatırım ortamı oluşturarak yoksul insanlara yatırımda bulunma ilkesine dayanmaktadır.
- Kapsamlı Kalkınma Çerçevesi (CDF); temel ilkelerni ülke mülkiyeti, uzun vadeli kapsamlı bir vizyon ve strateji, yatırımcılar arasında stratejik ortaklık ve kalkınma sonuçları hakkında sorumluluğa odaklanması oluşturmaktadır.

Kredi alan ülke kalkınma gündemini saptamakta, Dünya Bankası ise danışman rolünü üstlenmektedir. CDF kalkınmanın tüm yönlerini (sosyal, yapısal, beşeri, yönetimsel, çevresel, ekonomik ve finansal) göz önüne alarak her ülkenin kalkınma programını yönlendirmektedir. Aynı zamanda CDF, Ülke Yardım Stratejilerinin (CAS) çerçevesini oluşturmaktadır.

- Sektör Stratejileri; belirli bir sektörde bir ülkenin göreli olarak hangi yönden zayıf performans segilediğini belirleyerek öncelikle bu hususların göz önünde bulundurulmasını sağlamaktadır. Bu stratejiler kapsamlı bir danışmadan sonra tamamlanır ve her üç yılda bir yeniden gözden geçirilir.
- Ülke Yardım Stratejisi (CAS); Banka ile her bir borçlanan ülke arasındaki ortaklığın ayrıntılarını vererek ihtiyaclara ve portföy performansına dayalı olarak sağlanacak yardımın düzeyini ve kapsamını tanımlanamktadır ve genellikle üç yıllık bir dönemi kapsamaktadır.

Dünya Bankası gelişmekte olan ülkelere fon sağlayan kuruluşlardan biri olarak kabul edilmektedir ve başlıca faaliyetleri şunlardır: [55]

- Finansman Sağlanması;
- Analiz ve Danışma Hizmetleri (kalıcı politika gelişmelerine olanak veren analiz ve danışma hizmetleri);
- Kapasite Yaratmak (yoksulluğun azaltılmasıyla ilişkili programlar sürdürebilme kapasitesinin zenginleştirilmesine yönelik işlev) ;
- Ortaklarla Birlikte Çalışmak;
- Yatırımın Koordine Edilmesi;
- Etkinin Değerlendirilmesi;
- Değerleme ve Çözüm (faaliyetleri değerlendirme departmanı, bağımsız denetim paneli, iç kalite güvence grubu, kurumsal dürüstlük departmanı ve

ahlak ofisi, çevresel ve sosyal olarak sürdürülebilir kalkınmada kalite güvencesi ve uygunluk sağlama ağı gibi iç ve dış izleme sistemleri).

7.9.3 Dünya Bankasının Proje Finansmanına Katkısı

Dünya Bankası bir kaç türde finansman sağlamaktadır. Bunlar; IBRD'den yapılan borçlanmalar ve IDA aracılığıyla kullandırılan krediler ve bağışlardır. Bunların dışında başka bağış mekanizmaları da bulunmaktadır ve bir ülkeye kullandırılan finansman türü, o ülkenin gereksinim düzeyine bağlı olmaktadır.

IBRD tarafından sağlanan krediler Dünya Bankası tahvillerinin satılması ve zengin ülkelerin üye olurken ödedikleri katkılarla fonlanmakta ve genellikle orta gelirli ülkelere verilmektedir. [55]

Borçlar ülkenin durumuna göre değişmekle birlikte 3-5 yılı geri ödemesiz olup, 15 ila 20 yıl sürelidir. Orta ve uzun vadeli bu borçlara projeden projeye değişen üç tip faiz uygulanmaktadır : [56]

1. Değişen oranlı döviz sepeti
2. Değişen oranlı tek para
3. Sabit oranlı tek para

IDA geleneksel olarak faizsiz kredi sağlamakla birlikte , en yoksul ülkelere bağış da sağlamaktadır. IDA mali katkıda bulunanların oluşturduğu bir ortaklıkça fonlanmaktadır. 40'a kadar zengin ülke her 4 yılda bir bu fon için para sağlamaktadırlar. IDA kredileri ilk 10 yılı ödemesiz olup, 35-40 yıl sürebilir.

Genel olarak kredinin sağlanmasında iki yöntem vardır: [56]

1. Doğrudan Projeye Borç; Dünya Bankası projenin sahibi kuruluşla proje kredisi için anlaşma yapar. Öte yandan projenin yürütüleceği ülke ile Banka arasında borçların geri ödeme garantisi için anlaşma imzalanır. Eğer proje bir kamu kuruluşuna ait ise ayrıca bu garanti proje performansını da kapsayabilir.
2. Doğrudan Ülkeye Borç: Dünya Bankasının projeler finansman sağlanmasında diğer yöntem borcun, projenin sahibi kuruluş yerine ilgili ülkeye verilmesidir. Ülke ile Banka arasında borç anlaşması yapılır, daha sonra bu borcun kullanımı için ilgili ülke ile yatırımcı kuruluş anlaşma imzalanır. Ayrıca Dünya Bankası ile yatırımcı kuruluş arasında projenin uygulaması ile ilgili çeşitli yükümlülükler içeren "proje anlaşması" yapılır.

Dünya Bankası genel anlamda iki tür kredi sağlamaktadır: [55,56]

- Yatırım Kredileri; birçok sektörü kapsayan geniş ekonomik ve toplumsal kalkınma projelerini desteklemek üzere, mal, bayındırlık işleri ve hizmetlere ayrılan ve uzun dönemli (5-10 yıl) krediler;
- Uyum Kredileri; politika ve kurumsal reformları desteklemek üzere ve çabuk ödeme yapılan kısa dönemli krediler.

Son 20 yılda yatırım kredileri toplam Dünya Bankası kredilerinin %75-80'ini, uyum kredileri ise %20-25'ini oluşturmuştur.

IBRD, üye ülkedeki bir projeye kredi veren finans krumuna geri ödeme konusunda garanti sağlayarak o ülkeye sermaye akışına katkıda bulunabilir. Bu durumda borç, ilgili ülke tarafından IBRD'ye karşı garanti edilmelidir. Garantiler iki grupa ayrılmaktadır: [56]

1. Kısmi Risk Garantisi: Ticari finansör yatırımın sahibi kuruluşla bir kredi anlaşması ile birlikte, yatırımın gerçekleştirği ülke ile alacaklıyı belirli risklere (örn. projenin hükümetler tarafından durdurulması) karşı garanti anlaşması yapar. Dünya Bankası alacaklıyı bir grup ya da bunun risklere karşı koruyacak bir garanti verir. İlgili ülke bu garantiyi Dünya Bankasına karlı garanti etmelidir. Buna ek olarak, Dünya Bankası projenin sahibi kuruluşla bir "proje anlaşması" yapabilir.
2. Kısmi Kredi Garantisi: Projeyi yürüten kuruluş ile finansör bir kredi anlaşması yaparlar. Dünya Bankası bu kredi ile ilgili vadesi gelmiş borçların ödenmesini finansöre garanti eder. Karşı garanti ya da teminat ilgili ülke tarafından Dünya Bankası'na verilir. Dünya Bankası projenin uygulaması yönünde yatırımcı kurluşa bir takım yükümlülükler getiren "proje anlaşması" yapabilir.

7.9.4 Azerbaycan ve Dünya Bankası Kredileri

Dünya Bankası'nın Azerbaycan'a yatırım programının temel amacı, petrol kaynaklarını idare etmek için Hükümetin yapısal kapasitesini güçlendirmek yönünde teknik yardım sağlamak ve reformları hızlandırmak için temel ilkeleri belirlemektir.

Dünya Bankası'nın Azerbaycan'a sağladığı ilk kredi petrol sektörüne yöneliktir. Dünya Bankası Azerbaycan'a kredileri 35 yıl vadeli ve faizsiz vermekte, hükümet Banka'ya yılda %0.75 hizmet hakkı ödemektedir.

Dünya Bankası ve Azerbaycan hükümeti arasında çeşitli projeler üzere 926 milyon dolar hacminde 32 kredi anlaşması imzalanmıştır. Projelerin 17'si henüz realize aşamasındadır, 16`sı ise sonuçlandırılmıştır. 200 milyon dolar hacminde olan en büyük kredi Azerbaycan Doğu-Batı ve Kuzey-Güney yollarının yapımına ayrılmıs HIGHWAY 2 projesidir.[56] Dünya Bankası'nın finansman sağladığı ve Azerbaycan'a önerilmiş olan projeler hakkında Ek'te bilgi verilmiştir.

7.9.5 Dünya Bankası'nın Proje Değerlerndirilmesi

Kredi alan ülke veya yetkili kurumu , bir proje önerisini tanımlayıp hazırlayınca, Dünya Bankası projenin uygulanabilirliğini gözden geçirmektedir. Kredi müzakerelerinde, Dünya Bankası ve kredi alan ülke (borçlu); kalkınmanın hedefi, bölümleri, sağlayacağı sonuçlar, performans göstergeleri, uygulama planı ve kredi fonlarının dağıtım planı üzerinde görüşerek mütabakat sağlamaktadırlar. Dünya Bankası, kredileri onaylayıp kredi yürürlüğe girdiğinde; krediyi borçlanan, projeyi Banka ile mutabık kalınan koşullara göre uygular. Banka, verilen her kredinin uygulamasını denetleyip sonuçlarını değerlendirir. Kabul edilebilmesi için, tüm Banka projelerinin insanlara ve çevreye zarar vermediğinin gösterilmesi gerekmektedir.[55]

Dünya Bankası bir projeye kaynak sağlarken çeşitli kriterleri dikkate almaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir :

- Ekonomik Geri-Dönüş; Dünya Bankası projeleri değerledirirken temel olarak projenin ülke ekonomisinin genelinde oluşturduğu fayda ve maliyetleri incelemektedir. Bir projenin kabul edilebilir olması için projenin net faydasının beklenilen bugünkü değeri negatif olmamalıdır.
- Finansal Geri-Dönüş; Dünya Bankası da ticari bankalar gibi projenin finansal açıdan yaşamını devam ettirebilecek kazancı sağlayıp sağlamadığını incelemektedir . Projenin getirisi borçları ve işletme giderlerini karşılamalı ve ayrıca yatırımcıya kabul edilebilir bir kar sağlamalıdır. Finansal analiz projenin sürdürülebilirliğinin anlaşılmasına yardım eder.
- Çevre ve Diğer Sosyo-Ekonomik Faktörler; Dünya Bankası projenin yapım aşamasında veya proje faaliyete geçtikten sonra çevre için risk oluşturup oluşturmadığını ve çevreye olan etkisini değerlendirmektedir. Ayrıca, yöre halkının projeden olumsuz etkilenmesi v.b. bu gibi projenin yaratabileceği

sosyo-ekonomik etkileri de araştırmakta ve proje ile getirilen çözümler değerlendirilmektedir.

- Projenin Ülke İçin Önemi; Önerilen proje Dünya Bankası'nın o ülkeye yardım stratejisi içinde ve ülke kalkınmasında öncelikli bir proje olmalıdır. Uygun makroekonomik politikalarla başlangıçta öncelikli görülmeyen bir projenin kalkınmaya etkisi arttırılabilir. Ayrıca proje kendi başına öncelikli görülmediği halde ülkede uygulanan bir seri ekonomik faaliyetin bir parçası olarak vazgeçilmez olabilir.
- Borç Ödeme; Ülkenin borç ödeme performansı Dünya Bankası'nın proje katılımını etkilemektedir.
- Dünya Bankasının Genel Politikalarına Uyum; Dünya Bankası, ticari bankalardan farklı olarak, kurum politikalarını ve üye ülkelerin beklentilerini dikkate almak zorundadır. Bunun için var olan kaynaklarla önerilen projelerin eşlenmesinde, ekonomik, sosyal ve finansal değerlendirmeler kadar kurum politikaları da etkili olmaktadır.
- Bölgeler ve ülkeler arasındaki dengenin korunması, sektörler arasındaki dağılım dengesinin Bankanın politikalarına uygun olmas gerekmektedir.

7.9.6 Proje Finansmanında Dünya Bankasının Sağladığı Avantajlar

Dünya Bankasının proje finansmanına katılımının ticari bankalara göre bazı avantajları vardır: [55,56]

- Dünya Bankasının proje finansına yönelen kaynakları ticari banka ve diğer finansörlerden daha büyüktür. Dünya Bankası çok büyük projelere finansman sağlayabilir.
- Dünya Bankası daha uygun faiz oranı ve geri ödeme süresi sağlar.
- Dünya Bankası, kuruluş amacı gereği, gelişmekte olan ülkelere finans sağlamada ticari finansörlere göre daha isteklidir. Ayrıca, bu ülkelerde proje yürütmede daha çok deneyime ve hükümetlerle daha yakın ilişkilere sahiptir.
- Dünya Bankası çeşitli yardım kuruluşlarının projeye katılımında yönlendirici bir etki yapar. Yardım kuruluşları genellikle proje değerlendirme için gereken teknik bilgi ve elemanlara sahip değildirler. Ayrıca bunların çoğu zaman projenin bütün finans ihtiyacını karşılayacak kaynakları da yoktur. Buyüzden, Dünya Bankası'nın ptojeye katılımı yardım kuruluşlarını projeye çeker.

- Dünya Bankası'nın projeye katılımı, projeyi oluşabilecek politik risklerden korur. Bankanın ülkede yürüttüğü projelerin sayısı, önemi ve Bankayla olan uzun ilişkiler nedeniyle, hükümetler Dünya Bankası ile ilişkilerine azami dikkat göstermek zorundadır.

8. DÜNYA BANKASI'NIN FİNANSE ETTİĞİ PROJLER

Bu bölümde Azerbaycan'daki kamu yatırım projelerine en fazla finansman sağlayan uluslararası kuruluş olan Dünya Bankası danışmanlığında gerçekleşen projelerin proje döngüsü, ihale prosedürleri, teklif, ihale ve sözleşme aşamaları incelenmektedir.

8.1 Dünya Bankası'nın Proje Döngüsü

Dünya Bankası tarafından finanse edilen projeler, bir proje döngüsüne göre ele alınmakta ve finanse edilmektedir. Bu döngü sekiz ana adımdan oluşmaktadır: [55]

1. Yoksulluğu Azaltma ve Ülke Yardım Stratejileri
2. Proje Tanımlama Aşaması
3. Proje Hazırlık Aşaması
4. Proje Değerleme Aşaması
5. Müzakereler ve Onay Aşaması
6. Proje Uygulama ve Denetim Aşaması
7. Yürütme ve Tamamlama Aşaması
8. Değerlendirme Aşaması

8.1.1 Yoksulluğu Azaltma ve Ülke Yardım Stratejileri

Dünya Bankasının yoksulluğu azaltma stratejisi, yatırım ortamı oluşturarak yoksul insanlara yatırımda bulunma ilkesine dayanmaktadır.

8.1.2 Proje Tanımlama Aşaması

Bu aşamada, bir ülkeye yardım etmek için Dünya Bankası'nın ülke yardım stratejisi (CAS) formları hazırlanmaktadır. Proje tanımlama aşaması boyunca, Dünya Bankası'nın ekibi, anlaşmaya varılan kalkınma başlıklarının parçası olarak finanse edilebilecek projeleri tanımlamak için ülke ile birlikte çalışır. Projenin bankanın borç programına ve ülke ihtiyaçlarına uygun olması gerekmektedir. Borçlu ülke, proje

detaylarını içeren bir proje konsept dokümanı hazırlayarak Dünya Bankası'na teslim eder. Bundan sonra, Dünya Bankası, borçlu ile birlikte çalışarak ulusal ve sektörel politikalar ve borçlu ülkenin problemlerini değerlendirmek için ülkenin ekonomik ve sektör analizlerini hazırlar. Bir proje belirlendiğinde, Dünya Bankasının ekibi, bir proje konsept notu (PCN) oluşturur. 4-5 sayfadan oluşan bu notta olası riskler, projenin yürütülmesi için alternatif senaryolar ve proje onaylama süreci için olası süre gibi projenin temel özelliklerinin ana hatlarını belirtir. [55]

Yükleniciler, bu aşamadan itibaren borçlu ülke ile temasa geçebilmektedir. Bu aşamanın sonucunda hazırlanan ve yüklenicilerin proje hakkında, ihale duyurusu yayınlanmadan önce bilgi edinebilmeleri için kullanabilecekleri dokümanlar şunlardır:

- Proje Bilgi Dokümanı (PID): PID proje hakkında iş adımları, hedefler, zamanlama, finansman vb. bilgiler içeren, projeyle ilgili ihale dokümanlarının hazırlanması için temel bilgileri içeren bir kaynaktır.
- Bütünleşik Koruma Bilgi Formu (ICDS): ICDS, Dünya Bankası'nın çevresel ve sosyal koruma politikaları altındaki anahtar hususları tanımlar ve proje hazırlama aşaması boyunca nasıl elde edileceği hakkında bilgi verir.

8.1.3 Proje Hazırlık Aşaması

Bu aşama borçlu ülke tarafından sürdürülmektedir. Banka bu aşamada, gerektiğinde analiz ve tavsiyeler vererek destekleyivi rol alır. Bu süreç boyunca, projede karşılaşılan teknik, kurumsal, ekonomik ve finansal hususlar üzerinde durulur ve bu konuların başarılması için alternatif yöntemler olup olmadığı araştırılır. Bu aşamada yayınlanan dokümanlar şunlardır: [55]

- Çevresel Değerlendirme Raporu
- Yerel Halk Kalkınma Planı
- Çevresel Eylem Planı

8.1.4 Proje Değerleme Aşaması

Bu aşamadan Dünya Bankası sorumludur. [55] Dünya Bankası görevlisi tarafından, proje tanımlama ve hazırlık süreçlerği boyunca boçlu ülkede yapılmış çalışmalar kontrol edilmekte, banka yönetimine sunulmak için proje değerleme dokümanı

hazırlanmakta, Bankanın finansal yönetim ekibi tarafından projenin finansal bakış açısı tayin edilmekte ve dokümanlar proje onaylandıktan sonra yayınlanmaktadır.

8.1.5 Müzakereler ve Onay Aşaması

Projenin Banka görevli üyeleri tarafından değerlendirilmesinden sonra, Banka ve borçlu ülke borç koşul ve şartlarını taşıyan bir anlaşma için bir araya gelmektedir. Görüşmeler sonucunda, proje uygulama ve tedarik yöntemleri finalize edilerek kredi dokümanında final anlaşma sağlanmaktadır. Daha sonra, proje değerlendirme dokümanı, başkanın memorandumu ve yasal dokümanlar Dünya Bankası'nın yönetim kurulu onayına sunulur, bunu tarafların onaylaması ve kredi anlaşmasının tarafların temsilcileri tarafından resmen imzalanması takip eder. Bundan sonra ilgili koşullar karşılandıktan ve anlaşma açıkca elde edilebilir olduktan sonra kredi ilan edlir ve ödeme için hazırlanır. Bu aşamada hazırlanan ve işin ihalesi ile ilgilenen firmalar tarafından elde edilecek dokümanlar şunlardır: [55]

- Proje Değerleme Dokümanı (PAD): PAD, proje elemanları, tahmini maliyeti, ihale ve tedarik yöntemleri, uygulamadan sorumlu resmi kurumlar, borçlunun uygulayacağı ihale ve tedarik prosedürü ve düzenlemeleri, tedarik programı, tedarik yöntemi gibi gerekli bilgili kapsamaktadır.
- Program Dokümanı (PGD): PGD, borç düzenleme operasyonlarını tanımlamakta, fizibilite ve değerlemelerini ve programın amaçlarını belirlemektedir.
- Teknik Ekler (Technical Annex)

8.1.6 Proje Uygulama ve Denetim Aşaması

Projenin uygulamasından borçlanan ülke veya yetkili kurumu, denetiminden ise Dğnya Bankası sorumludur. Kredi onaylandığında, borçlu hükümet, Bankanın teknik desteği ile, ihale dosyasını hazırlar, ihaleleri açar ve teklifleri değerlendirir. Bankanın finansal yönetim ekibi, projenin finansal yönetiminin denetimini sürdürür. Bu aşamada, önceki mali yıl boyunca aktif olan bütün projeler hakkında özet bilgi sağlayan Yürütülen Projelerin Durum Raporu hazırlanır. [55]

8.1.7 Yürütme ve Tamamlama Aşaması

Kredi ödeme sürecinin sonunda; projenin başarıları, problemleri tanımlayan bir tamamlama raporu (Yürütme Tamamlama Raporu) Dünya Bankası yönetim kuruluna bilgi için teslim edilmektedir.

8.1.8 Değerlendirme Aşaması

Projenin tamamlanmasını takiben, Dünya Bankasının operasyon değerlendirme departmanı proje çıktılarını ölçmek için bir denetleme yürütür. Bu süreçte proje tamamlama raporu gözden geçirilerek yeni bir rapor hazırlanır. Her iki rapor da, daha sorumlu direktöre ve borçluya teslim edilmektedir. Bu raporlar kamuya yayınlanmamaktadır. Bu süreçte hazırlanan dokümanlar şunlardır: [55]

- Proje Performans Değerleme Raporu
- Etki Değerlendirme Raporu
- Denetleme Panel Raporu

8.2 Dünya Bankası Danışmanlığında İhale Aşaması

Dünya Bankası'nın finanse ettiği projelerin genellikle büyük kalkınma projeleri olması nedeni ile, bu projeler çeşitli iş, hizmet ve mal alımlarını kapsamaktadır ve inşaat işleri bu projelerin bir bölümünü oluşturmaktadır. Dünya Bankası borç verdiği ülkelerdeki projelerin yürütülmesi için danışmanlık hizmetlerine çok önem veriyor. Proje kapsamında süreçte yer alan katılımcılar Dünya Bankası, borçlu ülke, teklif sahibi yüklenici firma ve müşavir firmadır.

Dünya Bankası ihale prosedürlerinin uygulanması, ihale dosyasının hazırlanması, tekliflerin değerlendirilmesi, ihale kararının verilmesi ve sürecin anlaşma prosedürüne göre gerçekleştirilmesinin sağlanmasını, kredi anlaşmasında istendiği şekilde kontrol etmektedir. Her aşamada Dünya Bankası'nın onayı alınmaktadır. Aynı zamanda teklif sahibinin borçlu idareden zamanında yanıt alamadığı sorulara yanıt vermekle sorumludur. Bunun dışında herhangi birteklif sahibi ile ihale süreci boyunca iletişime girmez.

Borçlu, Dünya Bankası'ndan kredi alan ve yasal olarak ihaleden sorumlu olan ülkedir. Borçlu ülke adına uygulamadan sorumlu birimi teklifleri davet eder, kabul

eder, değerlendirir ve sözleşmeyi yapar. Sözleşme borçlu idare ile yüklenici veya tedarikçi arasındadır ve Dünya Bankası bu sözleşmenin bir tarafı değildir. [55]

Teklif Sahibi, ihaleye katılarak, ihale konusu işe talip olan yüklenici inşaat firmasıdır. Firma ihale dosyasını aldığında dokümanları iyice inceleyerek gerekli loşulları taşıyıp taşımadığını belirledikten sonra teklifini hazırlamaya başlamak, dokümanlarda herhangi bir belirsizlik , eksiklik, çelişki veya açık olmayan bir durum olup olmadığını gözden geçirerek böyle bir durum varsa ihale dokümanlarında belirtilen sürede borçlu idareden yazılı açıklama istenmekle sorumludur. Bunun dışında ihale dokümanlarının gerektiği şekilde teklifini hazırlayarak teslim etmektedir. İhaleyi kazanması durumunda da, işin sözleşme koşullarına göre yapılmasından sorumlu olmaktadır. [55]

Müşavir, borçlu idare tarafından belirlenmekte olup, projelerin kontrol edilmesi, idare ile görüşerek gerekli düzeltmelerin yapılması , proje yükümlülüğünün üzerine alınması, borçlu idare tarafından seçilen yüklenici firmalarla sahada işlerin yapılmasının tüm kontrol ve süpervize edilmesi, yüklenici firmanın mobilizasyon aşamasından işlerin kabulüne kadar tüm inmalat kalemlerinin her yönüyle istenilen standartlara uygun olarak yapılmasının kontrol edilmesi, yapımdan sonra yüklenici firmanın işleri sağlıklı olarak yerel idarele transferinin sağlanmasının kontrolü, geçici kabul ile kesin kabul arasında belirli bir ekipte gerekli kontrollerin yapılması ve yüklenici firmanın kesin kabulünün yapılmasından sorumludur. [55]

8.2.1 İhale Yöntemleri

İhale yöntemleri Dünya Bankası ile borçlu ülke arasındaki kredi anlaşmasında belirlenerek, proje özelliklerine göre en ekonomik ve etkin yöntem seçilmektedir. En yaygın ihale prosedürleri şunlardır: [55]

- Uluslararası Rekabete Açık İhaleler (International Competetive Bidding-ICB) : Hacmi 10 milyon dolar ve üzeri olan işler için tercih edilen bu ihale türünde, ihale duyurusu uluslararası alanda yayınlanmakta olup, Dünya Bankası tarafından seçilebilir olan bütün olası teklif sahipleri söz konusu işe teklif vermek için, zamanlama ve duyuru açısından eşit fırsatlara sahip bulunmaktadır.
- Sınırlı Uluslararası İhaleler (Limited International Bidding-LIB): Pazarlık prosedürü olarak da bilinen LIB, aslında ICB'nin açıkca duyurulmadan

potansiyel teklif sahipleri listesinden belirlenen firmaların doğrudan teklif vermeye davet edilmesidir.

- Ulusal Rekabete Açık İhaleler (National Competetive Biddng -NCB): NCB borçlunun ülkesindeki bütün olası teklif sahiplerine açık ihale prosedürüdür ve işlerin kapsamına veya yapısına göre yabancı rekabetin ilgi çekiciliğinin mümkün olmadığı durumlarda, en verimli ve ekonomik ihale prosedürü kabul edilmektedir.
- Doğrudan Sözleşme Yapma (Direct Contracting): Doğrudan Sözleşme Yapma bir ihale prosedürü olmayıp, daha önce yapılmış bir sözleşmenin ilavesi olan işlerde, bir yüklenicinin yarım bıraktığı işlerin ikmali için , veya zemin etüdü, harita gibi işlerde ve tek kaynaktan elde edilebilen mal alımlarında kullanılmaktadır.
- Ulusal ve Uluslararası Teklif Toplama Usulü (Internatıonal and Local Shopping): Teklif Toplama Usulü de yüklenici firmaların seçiminde kullanılan bir ihale prosedürü olmayıp, çeşitli tedarikçilerden elde edilen fiyat tekliflerinin karşılaştırılması temeline dayanan tedarik yöntemidir. Rekabet edebilen fiyatları elde etmek için genellikle en az üç tedarikçiden fiyat teklifi alınır. Bu yöntem , kolaylıkla elde edilebilen mallar ve düşük değerdeki, standart özellikteki eşyaların temini için uygun bir yöntemdir. Uluslararası teklif toplama usulünde, iki farklı ülkeden en az üç tedarikçiden fiyat teklifi istenir.
- Borçlunun Kendi Kaynaklarını Kullanarak İnşaat Yapması (Force Account): Borçlunun kendi personel ve ekipmanını kullanarak işi yaptığı bu yöntem; iş miktarları ileri derecede tanımlanamayan, işlerin küçük ve uzak-ücra yerlere dağıldığı, kalifiye inşaat firmalarının makul fiyat teklif vermesi olası olmayan, devam eden operasyonları aksatmadan sürdürmeyi gerektiren işler için, iş kesintilerinin kaçınılmaz riskinin borçlu tarafından taşınmasının yüklenici tarafından taşınmasından daha iyi olduğu durumlarda, aciliyet gerektiren durumlarda kullanışlıdır.

Yukarıda sıralanan yöntemlerden inşaat projelerinde yüklenici seçimi için kullanılan en yaygın yöntemler, (ICB) Uluslararası Rekabete Açık İhale Prosedürleri ve (NCB) Ulusal Rekabete Açık İhlae Prosedürüdür.

8.2.2 İhale Duyuruları

Dünya Bankası tarafından düzenlenen ihalelerde İhale duyuruları Birleşmiş Milletler'in "Development Business" adlı yayınında ve bu yayının on-line versiyonunda ilan ediliyor. "www.devbusiness.com" adlı internet sitesine ücretli olarak üye olabilmek mümkündür.

Uluslararası Rekabete Açık İhale aşamaları şunlardır: [56,57]

- Duyuru / İlan;
- Prequalification (önseçim); Postqualıfication (Sonradan seçim);
- Resmi Banka Dilleri;
- SPD, SBEF Standart Önseçim ve Standart Teklif Değerlendirme Formatlarının Kullanımı;
- Teklif Fiyatları.

ICB ihale aşamalarının ilk adımında Development Business'de ihale ilan edilir. İkinci aşamada Dünya Bankası önseçim için gerekli evrakları ve referans ister. Eğer sonradan seçim yöntemi uygulanmakta ise, ön seçim şartlarına uyduğunu düşünen herkes ihaleye girebiliyor. Bu yöntemde gelen tekliflerden en ucuzu alınıp ciro, benzer iş, hukuki sorunlar vb. açılardan incelenmektedir. Bu yöntemin avantajları; firmaların bir araya gelip anlaşmasını engellemesi ve tüm tekliflerin incelenmesi gerekmediği için değerlendirme süresinin kısa olmasıdır.

Dünya Bankasının inşaat işlerinde üç önemli doküman tipi vardır: [57]

- büyük işler dokümanı;
- 3-4 milyon dolarlık küçük işler dokümanı;
- ICB türü ihalelerde kullanılan küçük işler dokümanının daha yerelleştirilmiş şekli.

Dünya Bankası ödeme koşulları enflasyonu düşük olan ülkeler için Dünya Bankası sözleşmelerinde 12-18 aya kadar sabit fiyat uygulaması yapılır. Genellikle 18 ayı geçen sözleşmelerde eskalasyon (fiyat ayarlaması) yapılır. Genellikle tüm sözleşmelerde teminat mektubu karşılığı avans ödemesi yapılır. İşin cinsine göre avans mktarı %10-15 veya %20 olabilir. Ödemeler yurt dışı firmalara akreditif, yurt içi firmalara ise doğrudan ödeme şeklinde yapılır.

8.2.3 İhale Dokümanının Hazırlanması

Dünya Bankası ihale dokümanları şunlardır: [57]

1. Teklif İsteme Şartnamesi
2. Genel Şartname
3. İhale Bilgileri
4. Teknik Şartnameler
5. Birim Fiyat Cetveli
6. Genel Sözleşme Şartları
7. Tasarımlar (Çizimler)
8. Açıklayıcı Notlar

Dünya Bankası'nın standart ihale dokümanlarının temin edilebileceği tek kaynak Birleşmiş Milletler yayını olan Development Bussiness yayınıdır bu nedenle Dünya Bankası ile dünyanın herhangi bir yerinde iş yapmak için "Development Bussiness"e üye olmak gerekmektedir.

8.2.4 Dünya Bankası İhalelerinde Sözleşme Tipi

Dünya Bankası kredileri ile yapılan projelerde standart ihale dokümanları ve sözleşme tipi, Uluslararası Müşavirlik Mühendisleri Federasyonu (FIDIC) tarafından hazırlanmaktadır. [57]

Dünya Bankası ihalelerinde kullanılan sözleşme tipi genellikle birim fiyat usulü sözleşmeleridir. Bu tip sözleşmeler, işin maliyetine ait teklifin birim fiyat esasına göre hesaplandığı sözleşmelerdir. Toplam maliyet, yapımı tahmin edilen yapılacak iş kalemlerinin miktarı ile teklifteki o iş kaleminin birim fiyatıyla çarpılması ile bulunur. Diğer bir sözleşme tipi götürü fiyat usulü yapılan sözleşme tipidir. Bu tip sözleşme işin toplam maliyetinin en başta ortaya konması ve bunun üzerine sözleşme yapılmasıdır. Bu tip sözleşmenin kullanılabilmesi için standart bir inşaat işi olmalıdır. Bu tip sözleşme, inşaatı birimlere bölenin zor olduğu durumlarda kullanılır.

Dünya Bankası danışmanlığında gerçekleşen ihalelere ait standart ihale dokümanları ve FIDIC sözleşme örneği "www.worldbank.org" adresinden elde edilebilir ve ekler kısmında yer almaktadır.

9. AZERBAYCAN-TÜRKİYE EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE TÜRK MÜTEAHHİTLERİNİN AZERBAYCAN'DAKİ HİZMETLERİ

9.1. Azerbaycan – Türkiye Ekonomik İlişkileri

Azerbaycan'ın 18 Ekim 1991'de ilan ettiği bağımsızlığını ilk olarak tanıyan Türkiye, Azerbaycan'ın siyasi bağımsızlığının güçlenmesinin, ekonomik bağımsızlığını gerçek anlamda elde etmesi ve ekonomik kalkınmasını sağlaması ile mümkün olacağını göz önünde bulundurarak, sahip olduğu ekonomik imkan ve deneyimleri, devlet ve özel teşebbüs olarak Azerbaycan ile paylaşmaya başlamıştır. Türkiye Azerbaycan'da 25.05.1991 tarihinden itibaren Konsolosluk ve 14.01.1992 tarihinden itibaren Büyükelçilik olarak temsil edilmeye başlanmıştır. Böylece Azerbaycan ve Türkiye arasındakı ilişki fiili boyut kazanarak ulaştırma, haberleşme, inşaat, petrol, eğitim gibi birçok sektörde işbirliğine gidilmiştir.

9.2 Ekonomik İlişkilerin Hukuki Temelleri

İki ülke arasındakı ekonomik ve ticari ilişkilerin hukuki altyapısını oluşturan çeşitli işbirliği, anlaşma ve protokoller imzalanmıştır. Bu anlaşmalar içerisinde en önemlileri aşağıdakilerdir ve EK'de yer almaktadır: [46]

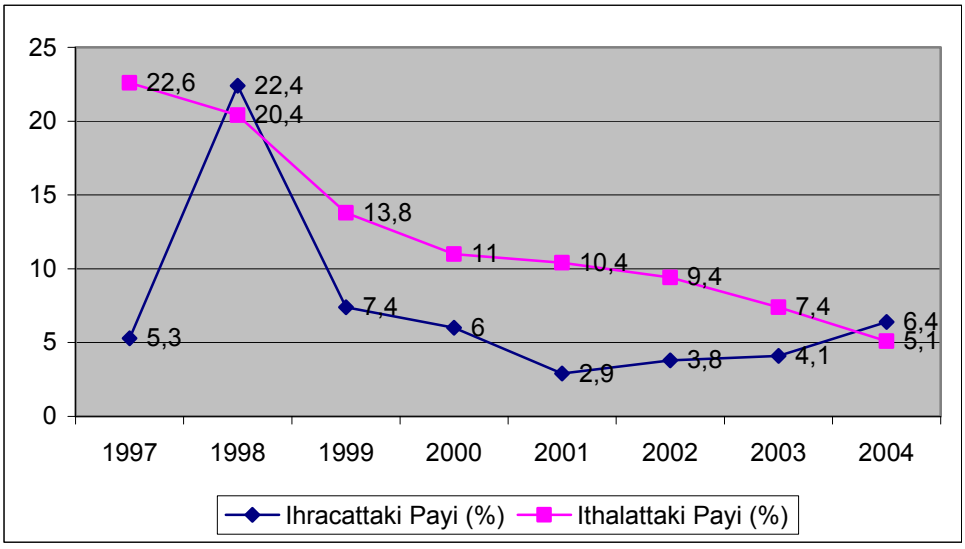
- Ticari ve ekonomik işbirliği anlaşması
- Azerbaycan ve Türkiye arasında çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması
- Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması hakkındakı anlaşma
- Azerbaycan ve Türkiye arasında sosyal güvenlik anlaşması

İki ülke arasında tarım, sanayi, turizm, ulaşım, madencilik, eğitim, gümrük ve b. sektör ve alanlarda işbirliği yapılmaktadır. Standartlar alanındakı işbirliğine göre, Türkiye'den TSE belgeli mallar ülkeye getirildiğinde hiç bir laboratuvar testine tabi tutulmadan "Azerbaycan Standartlaştırma Metroloji ve Patentle İlgili Devlet Acenteliği" tarafından AZS belgesi verilmektedir. [20]

Enerji sektöründe yapılan en onemli projeler Bakü–Tiflis–Ceyhan Petrol Hattı projesi ve Bakü–Tiflis–Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı projeleridir.

9.3 Azerbaycan ve Türkiye Arasındakı Ticari İlişkiler

2004 yılında 128 ülke ile ekonomik ilişki kuran Azerbaycan'ın dış ticaret hacminde Türkiye önemli bir yere sahiptir. 1998 yılına kadar ihracat ve ithalatta Türkiye'nin payı %20 civarında olmuş, 2004 yılına gelindiğinde ise bu oran %5–6'ya kadar düşmüştür. Türkiye Azerbaycan'a yapılan ihracatta beşinci, ithalatta dördüncü sırada yer almaktadır. Resmi istatistiklere göre Azerbaycan ve Türkiye arasındakı yıllık ticaret hacmi yaklaşık 500 milyon dolar hacmindedir. Ancak başta bavul ticareti olmak üzere, kayıt dışı ticaret işlemleri göz önüne alındığında dış ticaret hacmi resmi verilerden daha fazladır. Gayri resmi hesaplamalara göre bu rakam bir milyar dolardan fazladır. Şekil 9.1.'de Azerbaycan'ın dış ticaretinde Türkiye'nin yeri rakamlarla ifade edilmiştir.

Şekil 9.1: Azerbaycan`ın Dış Ticaretinde Türkiye

Azerbaycan'ın Türkiyeden ithal ettiği mal grupları arasında ilk sırayı gıda maddeleri almaktadır. Bunun dışında inşaat malzemeleri, kırtasiye malzemeleri, kimyasal ürünler, tekstil makine ve ürünleri ve b. ithal edilmektedir. [6]

İhrac edilen mal grupları arasında ilk sırayı petrol ve petrol ürünleri almaktadır. Bunun dışında pamuk ve pamuk ürünleri, şeker pancarı, işlenmemiş deri, yün, alkollü içkiler, aliminyum, titan ve b. ihrac edilmektedir. [6]

9.4 Türkiye Sermayesinin Azerbaycan'daki Etkinliği

Türkiye, Azerbaycan'daki yabancı sermaye yatırımları içerisinde sahip oldukları yüzde 15'lik payla ülkedeki en büyük yatırımcılardan birisi konumundadır.[59] Türk yatırımcılar Azerbaycan'dakı petrol dışı sektörlerde yatırıma göre ilk sırada yer almaktadır. Azerbaycan'daki Türk sermayesi 1,5 milyar dolar civarındadır. Azerbaycan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının büyük bir kısmı ticaret yapmakta veya küçük ve orta ölçekli yatırımı tercih etmektedir. Bu firmalarin faaliyet alanları; petrol, telekomunikasyon, bankacılık ve sigortaçılık, gıda malları imalatı, eğitim, basın–yayın, tekstil ve konfeksiyon, ulaşım, haberleşme, otomotiv, orman ürünleri, demir–çelik, demir dışı metaller, inşaat, inşaat malzemeleri ve müteahhitlik hizmetleri gibi sektörlerdir.

Azerbaycan'da faaliyet gösteren 2500 yabancı şirketin, 800'den fazlası Türk sermayelidir. Bunlardan 380'inin tamamı Türk sermayeli, 370'i Azerbaycan–Türk ortaklığı, 60'ı ise temsilciliktir. Katma değeri Azerbaycan'ın GSMH'nın %7'sini oluşturan Türkiye sermayeli şirketler Azerbaycan ekonomisine istihdam açısından önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Azerbaycanda yaklaşık 600 milyon dolarlık yatırım yapmış olan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Azerbaycanda 3 adet arama, geliştirme ve üretim projesine ortaktır. Bunlar, ACG (Azeri-Cırak-Güneşli) Projesi (%6.75), Şahdeniz Projesi (%9) ve Alov Projesi (%10)dir. Ayrıca, TPAO, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesini hayata geçirmek amacıyla kurulan BTC.Coda %6.53, Şahdeniz doğalgazını Gürcistan-Türkiye sınırına kadar taşıyacak Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı Projesinde ise %9 hisseye sahiptir. Enerji sektörü dışındaki sektörlerde Türk yatırımlarının başlıcaları aşağıdaki gibidir: [59]

- Koç Holding (Ramstore, Ramauto Baku, Setaauto Avis, Koçbank)
- Azercell Telekom
- Azersun Holding (ticaret, inşaat, paketleme, taşımacılık, bitkisel yağlar, çay, kağıt ürünler, yatırım bankacılığı, sigortacılık alanlarında faal olan Azeri-Türk ortak firma)
- Baku Coca-Cola Bottlers Ltd.
- Alcatel Teletaş (telekomunikasyon)

- Bankacılık (Ziraat Bankası'nın ortaklığı ile kurulan "Azer–Türk Bank" bankacılık alanındakı işbirliğinin ilk örneğidir. Türk sermayeli Koçbank ve Cibank, Baybank, Royalbank, Günay Anadolu Sigorta ve Başak İnam Sigorta finans sisteminde hizmet veren kuruluşlar arasında yer almaktadır.)

9.5 Türk Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

Azerbaycan'ın petrol ve doğal gaz alanında yapılan anlaşmaların dördünde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) yer almaktadır. TPAO, Azerbaycan'ın petrol ve doğal gaz rezervlerinin işletilmesi için hazırlanan ve toplam yatırım hacmi; 11 milyar dolar olan Azeri–Çırak–Güneşli projesinde % 6.5; 4.1 milyar dolar olan Şah Deniz projesinde %9.0; 2.5 milyar dolar olan Kurdaşı sahasında %5; 10 milyar dolar olan Araz–Alov–Şerg sahasında ise %10 oranında pay almıştır. Ayrıca Pet Holding ve Atilla Doğan isimli iki özel Türk şirketi, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ile oluşturduklari ortak şirketler (Joint Venture) ile karada (Mişovdağ ve Hilli Babazanan sahaları) petrol çıkarmaktadırlar.

Petrol ve doğal gaz üretimi dışındaki alanlarda gerçeklestirilen Türk yatırımların sektörel dağılımı aşağıdaki gibidir: [60]

- Sanayi sektörü;

Azerbaycan sanayi sektorunde boya, aliminyum, metal isleme, kablo, akü ve b. bir cok farklı alanda üretim ve montaj faaliyetlerinde bulunan Turk yatırımlarının şirket sayısına göre oranı %19'dur. Yatırım hacmi yaklasik 410 milyon dolardir. Şirketlerde istihdam edilen isci sayisi 10.000 civarindadir.

- Ticaret sektörü;

Türk yatırımları bu sektörde daha çok gıda, konfeksiyon, mobilya ve dayanıklı malların satışında yoğunlaşmaktadır. Ticaret sektörünün şirket sayısına göre oranı % 30'dur. Yatırım hacmi yaklaşık 370 milyon dolar olan şirketlerde istihdam edilen işçi sayısı 16.000 civarındadır.

- Hizmetler sektörü;

Hizmet sektöründeki Türk yatırımlarının oranı, şirket sayısına göre % 26'dır. Sağlık, eğitim, restoran, banka, ve sigorta hizmetleri sunan hizmet sektöründeki şirketlere yapılan yatırım hacmi 310 milyon dolar, istihdam edilen işçi sayısı 10.000 civarındadır.

- Ulaşım ve haberleşme sektörü;

Ulaşım ve haberleşme sektöründeki Türk yatırımlarının oranı şirket sayısına göre % 10'dur. Telekomunikasyon, otomotiv, ulaşım, basın–yayın alanında faaliyet gösteren şirketlerin hacmi yaklaşık 470 milyon dolar, istihdam edilen işçi sayısı 6.000 civarındadır.

- Tarım ve hayvancılık sektörü;

Bu sektörün faaliyet gösteren şirket sayısına göre oranı %4'tür. Sektöre yatırılan sermaye 70 milyon dolar, istihdam edilen işçi sayısı yaklaşık 3.000 civarındadır.

- İnşaat sektörü;

Müteahhitlik, inşaat ve dekorasyon malzeme satış alanalrında Türk yatırımlarının oranı, faaliyet gösteren şirket sayısına göre %11'dir. Toplam yatırım hacmi 360 milyon dolar, istihdam edilen işçi sayısı 6.000 civarındadır.

9.6 Türk Müteahhitlerinin Azerbaycan'daki Hizmetleri

Türk müteahhitlerinin yurtdışına açılması 1970'lerin ilk yarısında başlamıştır. Müteahhitlerin hizmetlerini ihrac ettikleri ilk ülke Libya olmuştur. Daha sonra büyümekte olan Türk müteahhitlik hizmetleri diğer uluslararası piyasalara İrak, Ürdün, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen ve İran gibi Orta Doğu ülkelerinden başlayarak girmiştir. 1980'lerin başından başlayarak Türk müteahhitleri eski Sovyetler Birliği'ne girmişlerdir. Bugün dört kıtada, 63 ülkede, uluslararası müteahhitlik standartlarının bütün finansal, yöntemsel ve teknolojik araçlarını kullanarak çalışmaktadırlar**.** [61]

Türk Müteahhitlik Firmalarının çoğu Türkiye Müteahhitler Birliği üyesidir. Türk müteahhitlerinin yurt içinde gerçekleştirdikleri projelerin %60'ı ve yurtdışında gerçekleştirdikleri projelerin %95'i Türkiye Müteahhitler Birliği üyeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu projeler; baraj, hidroelektrik santraller, fabrikalar, büyük ölçekli petrol ve doğalgaz boru hatları, termik santraller, gübre fabrikaları, petrokimya kompleksleri, rafineriler, otoyollar, tuneller, büyük konut projeleri, büyük binalar, otel ve turistik tesisler gibi her çeşit inşaat işlerini ve endüstriyel faaliyetlerini kapsamaktadır. [61]

Türk müteahhitlerinin son yıllarda yurtdışına üstlendikleri projelere iş türleri açısından bakıldığında; %20 pay ile askeri tesisler ilk sırayı almaktadır. Ardından %

10.4 pay ile konıtlar, % 9.5 pay ile havaalanları, % 8.5 pay ile ticaret merkezleri ve % 8.5 pay ile fabrikalar gelmektedir. [61]

Türk Müteahhitler Birliği 2004 yılı verilerine göre, birlik üyesi inşaat firmaları tarafından, Azerbaycan'da 626,816,067 Dolar değerinde toplam 62 proje gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan, gerçekleşmiş olan iş adedine göre, Türk Cümhuriyetleri arasında, Türkmenistan (122), Kazakistan (103) ve Özbekistan'dan (64) sonra dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 9.1: Türk Müteahhitlerinin Azerbaycan Projeleri

Firma Adı ve Adresi	Yönetim Kurulu Başkanı	İş Adedi
Ailla Doğan İnşaat ve Tesisat A.Ş.	Attila DOĞAN	1
Baytur İnşaat Taahhüt A.Ş.	Sezer BİRGİLİ	2
Borova Yapı Endüstrisi A.Ş.	Tayfun UZUNOVA	6
Burç Taahhüt Mühendislik ve Ticaret A.Ş.	Sefa GÖMDENİZ	3
Cengiz İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Mehmet CENGİZ	1
EMT Erimtan Müşavirlik Taahhüt Ticaret A.Ş	Yüksel ERİMTAN	1
Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.	Şarık TARA, Sinan TARA	1
GAMA Endüstri Tesisleri İmaşat ve Montaj A.Ş.	Erol ÜÇER	1
Öztaş İnşaat, İnşaat Malzemeleri Ticaret A.Ş.	Fethi Vehbi ÖZKOÇ	1
Tekfen İnşaat ve Tesisat A.Ş.	Necati AKÇAĞLILAR, Nihat GÖKYİĞİT, Feyyaz BERKER	27
TEPE İNŞAAT SANAYİ A.Ş.	Ali KANTUR	2
TML İNŞAAT A.Ş.	Eser TÜMEN	9
TURAN HAZİNEDAROĞLU İNŞAAT TİCARET A.Ş.	Turan HAZİNEDAROĞLU	1
YAŞAR ÖZKAN MÜHENDİSLİK VE MÜTEAHHİTLİK A.Ş.	Yaşar ÖZKAN	1
ZAFER TAAHHÜT İNŞAAT VE TİCARET A.Ş.	M.Necati Yağcı	5

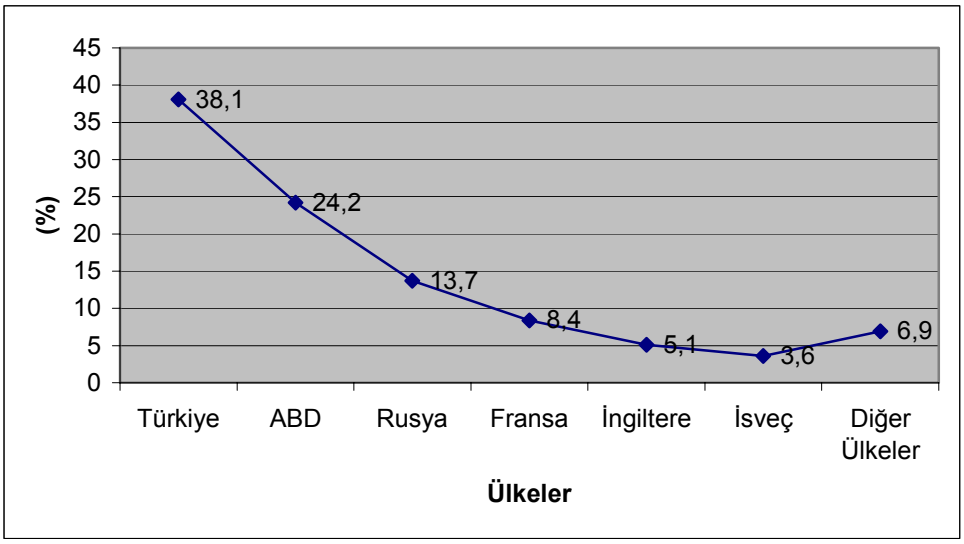
Kaynak: Türkiye Müteahhitler Birliği, (www.tmb.org.tr)

Türk inşaat firmaları petrol ve doğal gaz boru hattı, kamu bina lojmanları, endüstriyel tesisler, yol inşaatı konularında ihaleler kazanmışlardır.

Konut ve iş merkezi inşaatından sorumlu Türk firmaları da Azerbaycan pazarında oldukça aktif faaliyet göstermektedir. Azerbaycanda faaliyet göstermekte olan Türk

firmaları içinde yaklaşık %11 ile inşaat firmaları en önemli paya sahiptir. Azerbaycan gündemini meşgul eden petrol boru hatları, konut restorasyonu ve konut inşası, altyapı restorasyonu, sanayi tesislerinin restorasyonu ve inşası, eğlence ve konaklama tesislerinin inşası gibi projeler Türk firmalarının pazara girmelerine neden olmuştur. Turkiye Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre Türk müteahhitlik firmaları Azerbaycanda 2005 yılı sonu itibari ile toplam 1 milyar 483 milyon dolar değerinde 150'ye yakın proje üstlenmişlerdir.

Şekil 9.2'den görüldüğü gibi Azerbaycan'da faaliyet gösteren yabancı müteahhitlik firmaları arasında en çok projeyi Türk firmaları gerçekleştirmiştir.Türk firmalarından sonra en çok iş alan Amerikan ve Rus şirketleridir.[6] Bunda Amerikan ve Rus petrol şirketlerinin Azerbaycan'a yaptıkları petrol yatırımları önemli rol oynamıştır.

Şekil 9.2: Yabancı Ülkelerin Azerbaycan'da Yaptığı Müteahhitlik Hizmetleri (%)

Azerbaycanda faal olan başlıca Türk müteahhitlik firmaları; Atilla Doğan, Alarko, Baytur, Borova, Burç, Ekpar, Enka, Gama, Pet, Tekfen, Cenay, Seren, Turan Hazinedaroğlu, TML, Yücelen, Zafer firmalarıdır.

Gerçekleştirilmiş olan projelere aşağıdakileri örnek verebiliriz:

1. Alarko-Bakü-Ceyhan Boru Hattı Projesi;
2. Borova İnşaat – Apart Hotel, 400 Mvt Gücünde Kuzey Doğalgaz-Elektrık Kombine Santrali, “Master Tibot” Ticaret Merkezi, Ramstore Alışveriş Merkezi, Hazar Eğitim Merkezi, Bakü SPS Fabrikasında İnşaat-Konstruksiyon, Elektrik, Mekanik işlerin Yapımı;

3. Enka–Bakü Uluslararası Havaalanı;
4. Turan Hazinedaroğlu–Alyat-Gazi Muhammed Karayolunun Yapımı;
5. Tepe İnşaat- Azerbaycan Trans Kafkas Demiryolu Bağlantı Projesi. Beton travers sistemleri;
6. TML İnşaat–400 Mvt Gücünde Severnaya Kombine Doğalgaz-Elektrık Santrali (Borova İnlaatla ortak), "Mr. Bricolage" Ticaret Merkezi, "Schlumberger" Eğitim Merkezi , "AIOC" Alan ÇalışmalarI vb.

Bunların dışında Türk firmalarının gerçekleştirmiş olduğu önemli projeler arasında Bakü-Supsa Petrol Hattının Batı Güzergahı, Merkez Bankası Binası, Bakü Tersanesi, Coca-Cola Fabrikası, UNOCAL Binası, Azer Yapı Market Binası, Karadağ Doğalgaz Kompresör İstasyonu ve Ulusal Petrol Şirketinin tesisleri vb . sayılabilir. [59]

1992 yılında Türk Eximbank tarafından Azerbaycana 250 milyon dolar kredi taahhüt edilmiş, bunun 100 milyon doları "Mal Anlaşması" (başlangıç tarihi 21.01.1993) ve 150 milyon doları "Proje Anlaşması" (başlangıç tarihi 22.01.1994) olarak belirlenmiştir. Açılan kredinin 59.63 milyon dolarlık bölümü, proje kredisinin ise 97.74 milyon dolarlık bölümü kullanılabilmiştir. Geri ödemelerde yaşanan sorunlar yeni kredilerin tahsisini engellemiştir. Bu çerçevede, 8 Ağustos 1996 tarihinde yapılan anlaşma ile faizlerin ödenmesine, 74.82 milyon dolarlık ana para ödemesinin ise ertelenmesine karar verilmiştir. Geri ödemede sorun yaşanan ana para alacağının 48.7 milyon dolarlık bölümü Hazineye devredilmiştir. Hazinenin bu borç çerçevesinde alacağı ana para + faiz + temerrüd faizi olarak Ekim 2004 itibariyle 88.15 milyon dolara ulaşmıştır. [59]

Boru hatları inşası, Azerbaycan sanayii için modern tesislerin kurulması, yeniden yapılanma ve restorasyon projeleri ve özellikle, turizm eğlence sektörü için oteller, restoranlar ve çeşitli tesisler inşası inşaat sektöründe önemli yatırım firsatlarıdır. İnşaat projelerinin kaliteli inşaat malzemelerine olan talebi arttırması beklenmektedir. İç piyasa gerek kalite gerek miktar yönünden ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. Son yıllarda Türkiyeden Azerbaycana ihraç edilen inşaat malzemelerinin başıcaları; alçı, boya, duvar kağıtları, tuğlalar ve karolar, asansörler vb.'dır. [61] İnşaat sektöründe Türk girişimcilerinin ABD ve Batı Avrupanın güçlü firmaları ile rekabet etmeleri gerekmektedir.

9.7 Azerbaycan ile İşbirliği İmkanları

Serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde olan Azerbaycan, kurumsal altyapısını oluşturmaya ve sınai eksikliklerini tamamlamaya çalışmaktadır. Fabrikaların bir çoğu hammadde, yardımcı madde ve teçhizat temin edilememesi nedeniyle yarım kapasite ile çalışmaktadır. Hammadde ve sermaye temini Türk firmalarının faaliyetleri için imkan yaratmaktadır.

Ülkede yapılan ekonomik reformlar, makro-ekonomik istikrarın yerleşmeye başlamasını sağlamıştır ve yatırım ortamı da gittikçe daha olumlu bir hale gelmektedir. Azerbaycan, petrol ve doğalgaz gelirlerini, diğer sektörlerin kalkındırılması için kullanmayı amaçlamaktadır ve bu doğrultuda bir fon oluşturulmuş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesine yönelik somut kararlar alınmış ve faaliyetler sürdürülmektedir. Bu gelişmeler ısığında Azerbaycanda ön plana çıkan, geniş yatırım ve işbirliği potansiyelinin olduğu sektörler aşağıda sıralanmıştır. [59]

Bilişim Sektörü

- Dijital telefon sistemleri
- Postanelerin modernizasyonu
- Yazılım ve donanım üretimi
- Güvenlik sistemleri
- Özelleştirmeler

İmalat Sektörü

- Her çeşit otomobil üretimi
- Diğer taşıtlar
- Otomobil lastikleri
- Yan sanayi
- Beyaz eşya
- Yüksek kalitede mobilya ve ahşap ürünleri
- Oyuncak

İnşaat Malzemeleri

- Çimento , demir , kereste malzemeleri
- Havalandırma sistemleri ,demir-çelik boru ve dirsekler
- İzolasyon malzemeleri
- Aksesuar , vana , prefabrik yapılar

Kimya Sektörü

- Plastik ve plastik ürünleri , lastik üretimi
- İnşaat kimyasalları , boya ve koruyucular üretimi
- Kağıt ve karton üretimi
- Sanayi tipi temizlik malzemeleri üretimi

Sağlık Sektörü

- İlaç , eczacılık ürünleri üretimi
- Tıbbi cihazların üretimi
- Dişçilik ürünlerinin üretimi
- Sarf malzemeleri , çocuk mamalarının üretimi
- Veterinerlikte kullanılan ürünlerin üretimi

Tarım Sektörü

- Tarım makineleri
- Mineral gübre üretimi ve tarım ilaçları
- Fide ve fidanlar
- Laboratuar aletleri
- Sulama sistemleri
- Tarım ürünlerinin yeniden işlenerek değerlendirilmesi , hazırlanması ve depolanması

Tekstil Sektörü

- Deri ve deri mamullerinin üretimi
- Ayakkabı üretimi
- İş güvenliği malzemeleri
- Konfeksiyon , spor giyim
- Pamuk ipliği

Gıda Sektörü

- Süt ve süt ürünleri
- Et ve tavuk eti ürünleri
- Alkolsüz içkiler
- Bira
- İşlenmiş gıda
- Pasta ve şekerleme ürünleri

9.8 Türk Firmalarının Azerbaycan'da Karşılaştıkları Sorunlar

Azerbaycan'da iş yapan Türk firmalarının önündeki en büyük sıkıntı, Azerbaycan makamları tarafından aşrı şekilde, gereksiz ve keyfi kontrollere tabi tutulmalarıdır. Ancak, bu konuda son dönemlerde iyileşme yaşandığı bildirilmektedir. Diğer önemli sorunlar şu şekilde sıralanabilir. [59,61]

- Vize sorunu;Azerbaycan'a yatırım yapan ve faaliyet gösteren Türk iş adamlarına en fazla bir yıllık vize verilmektedir. Sadece birinci derece pasaport, hizmet pasaportu, ve diplomatik pasaportlara vize uygulanmamaktadır.
- Azerbaycan'a sadece yatırım amaçlı getirilen alet ve edevat için gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır . Türk yatırımcıları üretim için getirilen, hammadde ve yarı mamul mallara da muafiyet uygulanmasının yeni yatırımları teşvik edeceğini savunmaktadırlar.
- Toptan ve perakende satışlarda fazladan ödenen KDV'nin tahsil mekanizmasının yeterli etkinlikte kullanılmaması söz konusudur. Bunun için fazla ödenen KDV'nin ithalatta ödenen KDV ile mahsuplaştırılması çözüm olabilecektir .
- Azerbaycan gümrüklerindeki depo ve antrepoların yetersiz olması ciddi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca Türkiyeden gelen Türk menşeli malların Azerbaycan sınır kapılarında bekletilmemesi ve yükün iç gümrüğe gitmesini sağlamak için gereken işlemlerin daha hızlı yapılması arzu edilmektedir.
- Azerbaycan ile yapılan ticarette nakliye önemli bir maliyet unsurudur. Azerbaycan ve Gürcistan'da alınan yüksek yol vergileri ve İran'ın uygulamakta olduğu tonaj sınırlamaları ve yollardaki gecikmeler, ek maliyetler getirmektedir. Bu açıdan, Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan arasındaki demiryolu hattının yapılması sorunları büyük ölçüde çözecektir .Azerbaycanda deniz ve demiryolu ile taşımacılıkta yol vergisi sözkonusu değildir.
- Yurtdışına para transferlerinde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Azerbaycan, Dünya Ticaret Örgütü'nde (DTÖ) üyeliüin şartlarından olan IMF'in 8 maddesine dahil olmak için çalışmalarına devam etmektedir. Para transferleri ile ilgili sınırlamaları ve problemleri çözecek olan bu uygulama ile döviz rejiminde daha fazla liberalleşme mümkün olacaktır.

- Azerbaycan'da bankaların işletmelere verebilecekleri krediler, akreditif ve teminat mektupları konusunda yasal düzenlemeler yetersizdir.
- Azerbaycan mahkemelerince verilen kararların icrasında sorunlar yaşanmaktadır. İki ülke arasında işadamlarının sorunlarına ilişkin çözümler bulacak bir Tahkim Müessesi'ne ihtiyaç vardır.
- Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, Banka Faaliyeti Hakkında Kanun gibi dış ticaret açısından önem arzeden yasal konularda boşlukların olması iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde ortaya çıkan sorunların çözümünü zorlaştırmaktadır.
- Taahhüt alanında proje finansmanının temininde yaşanan bazı güçlükler söz konusudur. Ayrıca sürdürülmekte olan inşaat projelerinde gerekli olan çimento ve inşaat demiri tedarikinde güçlükler yaşanmaktadır. Azerbaycan'daki iç üretim, pazarın ihtiyacını karşılayamadığından zaman zaman inşaatların durması söz konusudur.
- Azerbaycan perakende sektöründe uygulanan ve faturasız satışı da teşvik eden sadeleştirilmiş vergi sistemi, sektörde büyük ölçüde haksız rekabet yaratmaktadır. Ramstore gibi kurumsal firmaların Azerbaycanda büyüyememelerinin en büyük nedeni bu sistemdir.

9.9 Türk inşaat firmalarının Azerbaycan Pazarındaki Durumuna Yönelik Araştırma

Bu çalışma, Türk firmalarının Azerbaycan Pazarındaki konumunu, güçlü ve zayıf yönlerini, karşılaştıkları zorlukları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç çerçevesinde, Azerbaycan'da faaliyet gösteren Türk inşaat firmaları incelenmiştir .

Çalışma kapsamında, Seren Industrial Construction Services LTD., Tekfen İnşaat, Hom-Paş Prestij MTK, Eren Construction, Aral Grup ve Cenay İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti gibi firmalarla çalışılmıştır.

Görüşülmüş olan şirketlere; Azerbaycan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının hedefleri nelerdir (kar elde etmek, pazarda yer edinmek, firma imajını güçlendirmek, deneyim ve bilgi kazanmak vb.); Türk firmalarının Azerbaycan pazarında rakiplerine göre güçlü ve zayıf yanları nelerdir gibi sorular sorulmuş ve araştırma sonucunda, Türk firmalarının uluslararası rekabette rakip ülkelerin firmaları karşısındaki konumunu, avantaj ve dezavantajlarını, yaşadıkları sorunlar belirlenmiştir.

9.9.1 Araştırmanın Sonuçları

Genel olarak Azerbaycan'daki Türk inşaat firmaları esasen petrol serktörüne yönelik inşaat işlerinde öncülük etseler de, konut, altyapı, yol inşaatı, vb. proje türlerine de imza atmışlar. Bakü-Supsa Petrol Hattının Batı Güzergahı, Alyat-Gazi Muhammed Karayolunun Yapımı, Merkez Bankası Binası, Bakü Tersanesi, Coca-Cola Fabrikası, Azer Yapı Market Binası, Karadağ Doğalgaz Kompresör İstasyonu ve Ulusal Petrol Şirketinin tesisleri Apart Hotel, Hazar Eğitim Merkezi, Nahçıvan Uluslararası Havaalanı inşaatı, Bakü Uluslararası Havaalanı, GSM telekomünikasyon altyapısı vb. Türk inşaat firmalarının gerçekeştirmiş oldukları önemli projelerdendir.

Yurt dışı inşaat sektörünün Türk ekonomisine ulusal ve firma düzeyinde kazandırdıklarını; Türk işçilerine istihdam yaratılması, ülkeye işçi ve müteahhit karı olarak döviz girişinin sağlanması, inşaat malzeme ve techizatı gibi çeşitili ürünlerin ihracatına katkı sağlanması, bankacılık sektörünün, döviz kredi hizmetlerinde iş hacimlerinin artması şeklinde sıralanabilir.

Görüşülen şirket personeli ve yetkililerine yönlendirilien sorular ışığında, bu firmaların Azerbaycan pazarına yönelme sebebleri Azerbaycan'da yatırım imkanlarının genişliği, kar marjının yüksek olması, ülkeler arası karşılıklı dostluk ilişkilerinin iyi olması ve yaratılan politik ve sosyo-ekonomik yakınlaşma ile Türkiye lehine bir Türk Lobisi oluşturmak olarak saptanmıştır. Bu firmaların hedefleri kar elde etmenin yanısıra, Azerbaycan pazarında yer edinmek, firma imajını güçlendirmek, ayrıca deneyim ve bilgi kazanmak gibi faktörlerdir.

Türk firmalarının Azerbaycan pazarında rakiplerine göre en önemli avantajları ülkeler arasındaki eskilere dayanan kültürel tarihi bağların olmasıdır. Genellikle Türk inşaat firmaları piyasaya hakim konumdadırlar. Azerbaycan'daki en büyük şirketler Türkiye, Rusiya ve Amerikan şirketleridir. Bu ülkeler içerisinde Türkiye'nin önemli yeri vardır.

Dil avantajı, ülkenin coğrafi yakınlığı, Azerbaycan pazarının çok iyi diğer ülekelere göre daha iyi tanınması, iki ülke arasında hemen her alanda yapılmış olan anlaşma ve protokoller, ülkenin ithalatında miktar ve değer olarak önemli bir yerde bulunulması, Türkiye'den ucuz ve kalifiye işgücünün götürülebilmesi imkanı, Türk ürünlerinin bazı rakip ülkelerin (Rusya-BDT, İran vs.) ürünlerine göre üstünlükleri de Türk firmalarının rakiplerine göre güçlü yönlari kabul edilmektedir.

Ülkede faaliyet gösteren Tekfen İnşaat, Seren İnşaat gibi firmalar yabancı firmalarla rekabet edebilecek uluslararası düzey ve standartlara sahip firmalardır. Türk müteahhitlerin en büyük avantajlarından biri de risk alabilme becerisi ve çabuk organize edilebilir bir yapıya sahip olmalarıdır. Türk işgücü mobil, esnek ve çeşitli iklimlerde çalışabilecek bir yapıya sahiptir.

Ülkedeki Türk Malı imajının çok iyi olmaması, taşımacılık maliyetlerinin yüksek oluşu, ihraç ürünleri taşımacılığında karayoluna alternatif taşımacılık sistemlerinin uygulamaya konulamamış olması, ülkede mevzuatın yetersiz olması ve devlette devamlılık ilkesine uyulmaması ile bürokratik uygulamalardan kaynaklanan sorunlar, gelişmiş bazı ülkelerin, firmalarına daha düşük faizli ve uygun şartlarda kredi imkanı sağlanmasına karşılık, Türkiye mali sektörünce Türk firmalarına benzer imkanların sunulamaması, 1998 yılından beri Rusya'da yaşanan ekonomik krizin Azerbaycan dahil BDT ülkelerinin tamamını olumsuz yönde etkilemesi ve halkın gelir düzeyinin düşmesi, ülkede üretilen hammadde ve yarı mamul maddeleri ile mevcut sanayi yapısının dünya standartlarına uygun olmaması, Türk mali sektörünün bölgeye yeterince etkin bir şekilde girememesi Türk firmalarının rakip firmalara göre zayıf ve dezavantajlı konuma düşüren yönleridir.

Firmalar pazara giriş yolu olarak davet ve teklif yoluna önem verdiklerini belirtmiş, karşılıklı dostluk ilişkilerininin önemine değinmişlerdir. Tekfen inşaat ve Eren İnşaat ihale yolunu tercih eden şirketler arasındadır.

Genellikle gelişmekte olan ülkelerde aşılması gereken problemlerden en önemlisi yolsuzluktur. Türk firmaları yolsuzluk ve bürokrasi engelleriyle sık sık karşılaştıklarını belirmişlerdir.

Azerbaycan Devlet İhale Sistemi'nin uluslararası standartlarda olmaması Türk firmalarının önemli sorunlarından biridir. Devlet tarafından açılan ihaleler kamuoyuna gerekli ve yeterli duyuru yapılmadan sonuçlandırılmaktadır.

Türk firmalarının kredi için başvurdukları bankalar Azerbaycan Merkez Bankası, Azerbaycan Standard Bank, Tehnika Bank, Azeri Gaz Bank, Azer-Türk Bank'tır. Bu bankalar içerisinde en çok tercih edileni Azer-Türk Bankı'dır. Ziraat Bankası'nın ortaklığı ile kurulan "Azer–Türk Bank" bankacılık alanındakı işbirliğinin ilk örneğidir. Türk sermayeli Koçbank ve Cibank, Baybank, Royalbank, Günay Anadolu

Sigorta ve Başak İnam Sigorta finans sisteminde hizmet veren kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Ülkedeki Türk işadamlarının karşı karşıya kaldıkları sorunların başında gümrüklerde yaşanan sorunlar ve bankacılık sisteminden kaynaklanan sorunlar nedeni ile para transferinde yaşanan zorluklar gelmektedir.

Gümrüklerle ilgili yaşanan en önemli sorun gümrük işlemlerinin karmaşık ve masraflı olmasıdır. İthalatta uygulanan gümrük vergilerinin yüksek olması ve ithalatta gümrük vergileri dışında ilave vergiler de uygulanıyor olması da Türk işadamlarının karşı karşıya kaldığı önemli bir sorundur. Azerbaycan, BDT ülkeleri ile imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları uyarınca bu ülkelerden ithalata gümrük vergileri ve eş etkili vergiler uygulamamaktadır. Bu durum, Türk ürünlerinin BDT ülkeleri menşeli mallara karşı rekabet edebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Azerbaycan'a sadece yatırım amaçlı getirilen alet ve edevat için gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır . Türk yatırımcıları üretim için getirilen, hammadde ve yarı mamul malları, malzemelere muafiyet uygulanmasının Türk firmalarını teşvik edecektir.

Karşılaşılan sorunlardan biri de nakliyede yaşanan sorunlardır. Türkiye-Azerbaycan arasında uygun tarifeli kargo ve demiryolu taşımacılığı yapılamaması karayolu taşımacılığını zorunlu kılmakta ve bu da maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Azerbaycan ve Gürcistan'da alınan yüksek yol vergileri ve İran'ın uygulamakta olduğu tonaj sınırlamaları ve yollardaki gecikmeler, ek maliyetler getirmektedir.

Bu ülkeye taşımacılık yapan firmalar ücretsiz geçiş belgelerinin azlığı, geçiş ücretlerinin yüksekliği, güvenli tır parklarının yokluğu ile ilgili sorunlar yaşamaktadır.Azerbaycan gümrüklerindeki depo ve antrepoların yetersiz olması ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Türk firmalarının teminat mektubu alabilmek konusunda sorunları bulunmaktadır. Azerbaycan'da bankaların işletmelere verebilecekleri krediler, akreditif ve teminat mektupları konusunda yasal düzenlemeler yetersizdir.

Türk bankaları rasyolarını olumsuz etkileyen teminat mektupları konusunda isteksiz davranmaktadır. Verdikleri teminat mektuplarının çoğu yurt dışında kabul edilmemektedir. Eximbank tarafından verilen mektupların bazı ülkelerde muhabir bankası bulunmadığı için yeterli görülmemesi, bu bankanın teminat

mektubu verme sürecinin yavaş işlemesi ve karşılığında ipotek gösterme zorunluluğu konuya ilişkin önemli sorunlardır. Teminat mektuplarının birinci derece ipotek karşılığı verilenler risk kaydında % 50, ikinci ve daha sonraki ipotek karşılığı verilenler % 100 oranında değerlendirilmekte ve rasyo hesapları buna göre yapılmaktadır. Özellikle firmaların pek çoğunda birinci derece ipotek imkanı olmadığı için daha ziyade ikinci ve daha sonraki sıralarda ipotek imkanı verilebilmektedir.

Ayrıca ilgili mevzuatta gerekli değişiklik yapılarak verilecek teminat mektuplarının kredi sınırlarının hesabında dikkate alınma oranlarının % 40'dan % 10'a indirilmesi ve Karşılıklar Yönetmeliğinde öngörülen genel karşılık oranının da % 0.1'den % 0.05'e düşürülmesi gerekmektedir. Öte yandan, yabancı sigorta şirketleri aracılığıyla yapılan ön teminat bonoları veya performans bonoları talepleri de sektörde bilanço yapılarının elverişsizliği nedeniyle sonuçlandırılamamıştır.

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ticarette karşılaşılan önemli sorunlardan biri de vize uygulamalarıdır. Birinci derece pasaport, hizmet pasaportu ve diplomatik pasaportlara vize uygulanmamaktadır. İşadamlarının ülkeye girişlerinde vize gerekmektedir. Karayolu ile yapılacak girişlerde Azerbaycan Büyükelçiliğinden ya da İstanbul Başkonsolosluğundan vize alınması gerekmektedir. Vize bedelleri 40 ila 250 $ arasında değişmektedir. En fazla bir ay için vize alınabilmekte, resmi yazı ile müracaat edilmesi gerekmektedir. Havayolu ile yapılan girişlerde ise havaalanında vize alınması mümkündür. Gidiş ve dönüşlerde vize sorunu yaşanması nedeniyle işadamlarının vize başvuruları ve seyahat tarihleri arasında yeterli zamanı ayırmaları önem taşımaktadır.

Türk firmaları projenin çeşitliliğine göre inşaat malzeme ve araç-gereçlerini ülke veya ülke dışından temin etmektedirler.Başlanmış olan projeler sözleşmede belirtilen sürede bitirilmeye çalışılmaktadır. Buna rağmen, sürdürülmekte olan inşaat projelerinde zaman zaman gerekli olan çimento ve inşaat demiri tedarikinde güçlükler yaşanmaktadır. Genel olarak, Azerbaycan'daki iç üretim, pazarın ihtiyacını karşılayamadığından zaman zaman inşaatların durması söz konusudur. Bu sebeple firmalar demir, çimento, ince işlerde kullanılacak olan malzemeleri Türkiye, Ukrayna ve Rusya'dan temin etmektedirler. İnşaat araç ve gereçleri yetersizliği durumunda Türkiye ve Ukrayna'dan ithal edilmektedir.

Azerbaycan'da yabancı personel çalıştırma sınırlaması %15'dir. Bu konu Türk firmalarının karşılaştıkları zorluklardan biridir. Yerli işçilerin çalıştırılması maddi olarak şirketlere avantaj sağlamakadır, cünkü yerli işçilere verilen ücret ülke standartlarındadır, bunun tersi olarak firmalar yurtdışından işçi getirdikleri zaman çok daha dolgun maaş vermek zorundadırlar. Bu sebeple aslında avantajlı gibi görünen yabancı personel çalıştırma sınırlaması şirketler için zaman zaman, özellikle kalifiye eleman bulma konusunda problemler çıkarmaktadır. Genel olarak Türk şirketleri deneyimli ve kalifiye işgücü bulma konusunda zorluk yaşamaktadır.Ucuz işgücü konusunda ise hiç bir problem yaşanmamaktadır. Sonuç olarak, Azerbaycan hükümetinin gerçek kişilerle ilgili belirlediği kısıtlamaların uzman işçi, mühendis ve mimarları kapsam dışı bırakacak şekilde esnetilmesi gerekmektedir.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin en önemli sorunlarından birisi Türk iş gücünün yurt dışında yoğun bir şekilde kullanılmasını önleyen engellerin olmasıdır. Yurtdışında çalışan işçilere " isteğe bağlı ferdi sigorta " sistemi getirilmiş olmasına rağmen halen uygulanan topluluk sigortasının tamamen kaldırılması gerekmektedir. Bu uygulama her iki ülkede aynı sigortayı ödemek gibi taşınamayan bir külfet getirmektedir.Yapılacak sosyal güvenlik anlaşmalarında, uzun vadeli sigorta primlerinin Türk mevzuatına göre değil, çalışılan ülke mevzuatına göre ödenmesi sağlanmalıdır. Genellikle iş yapılan ülkelerde uzun vadeli sigorta prim oranları Türkiye'de ödenenlerden çok düşük olduğu için aradaki fark o ülkelerde iş yapan yabancı firmalara göre büyük bir maliyet artışı getirmektedir. Bu durum iş alımını zorlaştırmaktadır. Bu sorunlar çözülmeden, yurt dışında yüksek sayılarda Türk iş gücünün kullanımı mümkün olmayacaktır. Türkiyedeki yüksek işsizlik dikkate alındığında, bu sorunun acil çözümü büyük önem taşımaktadır.

Azerbaycan'da ev kiralarının, elektrik, su, doğal gaz, ulaşım gibi temel giderlerin Türkiye ile kıyasla çok düşük olması ülkede çalışmakta olan Türk işçileri açısından önemli avantajlardandır.

Türk inşaat firmalarının Azerbaycan'da üyesi oldukları iki kurum vardır.Bunlar TÜSİAB-Türkiye-Azerbaycan İşadamları Derneği, ATİB-Azerbaycan Türk İşadamları Birliği'dir. Bu dernekler siyasi ve ideolojik oluşuma girmeden, Azerbaycan kanunlarına bağlı olarak üyeler arasında dayanışma ve işbirliğini sağlamak, Azerbaycan – Türkiye ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerine katkıda

bulunmayı kendilerine misyon edinmiş, Türk işadamlarının Azerbaycan'a yatırım yapmalarını teşvik etmek, faaliyetlerinde yardımcı olmak, her iki ülke arasında dil, din ve tarih birliğine dayanan dostluk ve kardeşlik bağlarının pekiştirilmesine katkıda bulunmak, her iki ülke ürünlerinin uluslararası rekabetde yerini almasına katkıda bulunmak prensiplerine dayalı faaliyet göstermektedirler.

Bunun yanında, Azerbaycan'da iş yapmayı isteyen yatırımcı firmaların mesleki deneyimlerini ispatlayacak bir sivil toplum örgütüne üye olması istenmelidir. Türk müşavirlik firmalarının ülkede aktif olmaması inşaat sektörünün faaliyetlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu konuda Türkiye'de olduğu gibi, yurt dışında da kamunun düzenlemelerine ve desteğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Türk firmalarının ticari ve politik risk sigortası olanağı bulunmamaktadır. Yurtdışı müteahhitlik hizmetinin verildiği ülkeler siyasi ve ticari risklerin yüksek olduğu ülkelerdir. Bu pazarlardaki rakip firmalar risklerini devlet destekli sigorta sistemleri ile giderebilmektedir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak Eximbank çalışmalar yürütmektedir. Eximbank'ın bu çalışmaları hızlandırılmalı ve Hazine işbirliğinde ortak bir portföy oluşturularak ticari ve politik risk sigortasına işlerlik kazandırılmalıdır. Türk Eximbank ile Azerbaycan arasındaki sorunların çözüme kavuşması, bunun yanısıra diğer yatırım bankalarının yurtdışı müteahhitlik hizmetleri alanındaki projelere finansman katkısında bulunması, kredi limitleri arttırılması ve dış ticarette off-set anlaşmalarına daha yaygın işlerlik kazandırılmasıfirmaların Azerbaycan'daki yatırım potansiyelini değerlendirmelerine katkı sağlayacaktır.

Türk müteahhitlerinin mevcut pazardaki paylarını arttırmalarını güçleştiren engellerden bir diğeri de proje kredisi götürememeleridir. Eximbank'ın verdiği proje kredileri sadece Türkiye'den ihraç edilen mal ve hizmet karşılığı kadar olmaktadır. Bu tutar da proje bedelinin % 30-40'ını aşmamakta ve işlerin alınması için yeterli olmamaktadır. İş yapılan ülkeler projenin tümü için kredi verilmesini istemektedir. Nitekim bu uygulama Türkiye'de de böyledir. Eximbank ise mevzuatı itibarıyla istese de proje bedeli kadar kredi verememektedir. Bu nedenle ya Eximbank'ın mevzuatının değişmesi veya Eximbank'ın bu kredilerin temininde görev üstlenip aracılık yapması gerekmektedir.

Türk müteahhitlerinin özellikle bazı alanlarda uluslararası pazarda finansman gücü açısından rekabet edebilmesi için ortak girişimler oluşturmasına ihtiyacı

bulunmaktadır. Bu nedenle, ortak girişimleri, şirket evliliklerini özendirici bir teşvik sistemine işlerlik kazandırılmalıdır.

Yurtdışında niteliksiz iş yapan her firmanın neden olduğu imaj kaybının faturası, hem Türkiye'ye, hem de nitelikli iş yapan firmalara kaybedilen pazar payı şeklinde çıkmaktadır. Sektörde konsolidasyon gereksinimi bir zorunluluk halini almıştır.

İki ülke arasındaki güvenin azalmasına sebep olan ve Türk firmalarının imajına darbe vuran, kısa vadede büyük paralar kazanmak isteyen, işveren'e çeşitli vadlerde bulunarak farklı şirket adları altında inşaat işlerine giren bazı Türk "işadamlar"ı iki ülke açısından da tehlike arzetmektedir.

Türkiye tarafından, yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitlik firmalarının teknik, mali ve tecrübe yönünden yeterlilikleri oluşturulacak objektif kriterlere göre tespit edilecek ve sektöre yönelik her türlü devlet yardımlarından öncelikle ehil olan firmaların yararlandırılması; Türk müteahhitlik ve müşavirlik hizmetleri sektörünün yurt dışındaki projelere ilişkin teminat mektubu elde etme güçlüğünün giderilmesi ve Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının yurt dışındaki projelere ilişkin finansman elde etme güçlüğünün kaldırılması; Türk müteahhitlik ve müşavirlik firmalarının yurt dışında üstlenecekleri projelerin Türk Eximbank tarafından politik risk sigortası kapsamına alınmasını sağlayacak bir program hayata geçirilmesi; Müteahhitlik Hizmetleri Hedef Pazar İnceleme Ziyaretleri Programı hazırlanması; Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca, firmaların yurt dışındaki iş imkanlarını internet ortamında doğrudan takip edebilmeleri amacıyla oluşturulan, "Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Bilgi Bankası" sektörün ihtiyaçlarına tam olarak cevap verecek şekilde geliştirilmesi; yurtdışı müteahhitlik hizmetlerini daha kolay hale getirecektir. [59]

Azerbaycan hükümeti tarafından sağlanacak idari ve politik desteğin yanısıra diğer olumsuzluklar ve sorunların giderilmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin artmasına sebep olacaktır.

Genel olarak, şirketler Azerbaycan'ı Kafkaslar'ın en istikrarlı ve geleceği güzel bir ülke olarak gördüklerini, Azerbaycan'daki faaliyetlerini sürdürmek ve yeni projelerde çalışmak için hazır olduklarını belirtmişlerdir. Fakat, ülke içinde ve

dışında başveren siyasi olaylar; son zamanlar gündeme gelen Ermenistan savaşı, Amerika-İran arasındaki gerginlik v.b. şirketleri tedirgin etmektedir.

10. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Azerbaycan'da uluslararası kredi kuruluşlarının sağladığı kredi imkanları ile gerçekleştirilen kamu yatırım projelerinin ülke ekonomisinin kalkınmasında çok önemli rolü vardır. Yapılan çalışma ile Azerbaycan Cumhuriyeti kamu yatırımlarının; yatırım öncesi ve yatırımın gerçekleşmesi esnasında yürütülen çalışmalar tanımlanmış, ülke kaynakları ve yönetiminin bu çalışmalara etkisi anlatılmıştır. Azerbaycan'a Dünya Bankası, Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası, Asya Kalkınma Bankası vb. birçok uluslararası finans kurumları yatırım kredisi sağlamaktadır ve bu krediler sayesinde hedeflenen reform ve projeler devam ettirilmektedir.

Zengin doğal kaynakları, tabii güzellikleri ve coğrafi konumu ile Güney Kafkasya'nın en stratejik ve kalkınma perpektiflerine sahip ülkesi olan Azerbaycan, bağımsızlığının ilk yıllarında, Ermenistan'ın Karabağ'ı işgalinin de etkisiyle yaşadığı siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle, uluslararası ortamdaki konumu pek parlak olmamakla beraber, zengin enerji kaynakları sebebiyle ekonomik açıdan gelecek vadeden bir ülke olarak algılanmış ve böylece dünyanın önde gelen ülkelerinin dikkat merkezine yerleşmiştir.

Azerbaycan'ın Hazar Denizi'nde yerleşen enerji rezervlerinin üretimine ilişkin olarak uluslararası petrol şirketleri ile 1994 yılında yapılan "Asrın Anlaşması"nın ardından, ülkenin özellikle enerji sektörüne yabancı sermaye yatırımları başarılı şekilde devam etmektedir. Petrol ve doğal gaz kaynakları ekonominin belkemiğini ve lokomotif gücünü oluşturmaktadır. Enerji kaynaklarının Batı pazarlarına ulaştırılmaya başlaması ile Azerbaycan bölgenin en önemli ve en zengin ülkesi konumuna gelecektir.

Öte yandan birçok batılı şirketin özellikle enerji sektörüne parasal açıdan çok büyük yatırım yaptığı bir ülke olması, Azerbaycan'da diğer sektörlere de yapılacak yabancı yatırımlar bakımından bir tür uluslararası garanti anlamına gelmektedir.

1997 yılından itibaren fiilen başlatılan özelleştirme çalışmaları sonucunda, daha çok küçük ölçekli işletmeleri kapsayan, birinci özelleştirme programı tamamlanırken, 2001 yılından itibaren ikinci özelleştirme programı uygulamaya konulmuştur. Bu program ile orta ve büyük ölçekli şirketlerin ve stratejik öneme sahip bir kısım şirketlerin özelleştirilmesi planlanmıştır. Ülkede ekonomisinde sağlanan istikrar ve kontrol altına alınan enflasyon dövize de yansımış ve Dolar/Manat paritesinde ciddi bir değişiklik olmamıştır. Azerbaycan dış ticaret politikasını pazar ekonomisi şartlarına göre oluşturmaya çalışmaktadır. Bankacılık ve finans sektöründe bağımsızlığın ilk yıllarında yaşanan karmaşa ortadan kalkmış ve bu sektör Merkez Bankası'nın ciddi denetimi altına girmiştir. Hukuki düzenlemeler henüz tamamlanmamış olmakla birlikte, ekonominin genel dengelerini düzenleyen temel kanunlar mevcuttur.

Elbette Azerbaycan'ın ekonomik kalkınma sürecinde yapılması gereken işler, atılması gereken adımlar çoktur ve yerine getirilmesi zaruridir. Azerbaycan serbest piyasa ekonomisinin değil, geçiş sürecinin problemlerini yaşamaktadır. Ancak ifade etmek gerekir ki, geçen 15 yıl içerisinde bundan sonraki dönemde gerekli önlemlerin hayata geçirilmesi için hukuki ve kurumsal temeller oluşturulmuş, makroekonomik, bölgesel ve sektörel hedefler belirlenerek bu hedefler doğrultusunda adımlar atılmaya başlanmıştır. Zengin doğal kaynakların varlığı, büyük insan gücü, ekonominin ve ekonominin ilk değişim sürecine başladığı düzey, önemli uluslararası ulaşım yollarının kesiştiği bir noktada bulunması Azerbaycan ekonomisinin geleceğine iyimser bakmaya imkan vermektedir. Siyasi sorun olarak Ermenistan tarafından işgal edilen Dağlık Karabağ probleminin çözüme kavuşturulmasının da ekonomik kalkınmaya ve ekonomik istikrarın devamına önemli katkısı olacaktır.

Azerbaycan 2008 yılı için ;

- GSMH'nın 3 kat arttırılarak 113 trilyon Manata veya 22.6 milyar Dolara ulaşması,

- Özel sektörün ekonomideki payının %73'ten %85'e ulaşması,

- 2005 – 2008'li yıllarda petrol dışı sektörde yıllık ortalama artışın %11 olması ,

- 2008'e kadar bütün mali kaynaklar nedeniyle yatırımların hacminin 16.8 milyar Dolar olmasını öngörmektedir.

Azerbaycan ekonomisinde varolan problemlerin çözümü için ekonomik kalkınmada çözüm önerisi olarak aşağıda yer alan önerilerin ve bazı değişikliklerin yapılmasında yarar vardır:

- Daha geniş ve büyük yatırımlara imza atılmalıdır;
- Ekonomik açıdan petroldan elde edilecek gücün diğer sektörlere ve insan kaynaklarının gelişimine kanalıze edilmesi gerekmektedir;
- Bazı sektörlerin ve ihracatın geliştirilmesi için devlet teşviklerinin uygulanması gerekmektedir (örn. tarım, hayvancılık, gıda işleme ve sanayii gibi);
- Rüşvet ve yolsuzluk ile mücadele daha bir kararlılıkla devam ettirilmelidir;
- İşgücünün potansiyel kabiliyetinin, yeni ekonominin şartlarına uygun olarak, inkişaf ettirileceği bir eğitim altyapısı oluşturulmalıdır;
- Petrol ve doğal gaz ile ilgili olmayan alanların üretim ve istihdam düzeyinin geliştirilmesi için gerekli yatırım ikliminin elverişli kılınması gerekmektedir (vergi oranları, yabancı sermayeyi güvenceye alıcı hukuki ve idari düzenlemelerin varlığı ve icraatı, gümrük sisteminin optimizasyonu);
- Yabancı yatırımların ülkeye akımını sağlamaya çalışan kurumların devlet tarafından daha aktif şekilde koordine edilmeli, yabancı yatırımı çekici reklam ve enformasyon güclendirilmeli, uluslararası finans kurumları ile yatırım işbirliği daha fazla geliştirilmelidir;
- Mevcut ulaşım, altyapı ve telekomünikasyon sisteminin yenilenmesine ilişkin çalışmalara ağırlık ve hız verilmelidir;
- Bankacılık ve finans sektörünün uluslararası düzeye ulaştırılması için gerekli düzenlemelerin hızlandırılması gerekmektedir;
- Dış borç stoğunda sürekli bir artışa meyden verilmemeli, kamu finansman açığı bu yolla kapatılmamalıdır;
- Dış finansman kaynaklarının yatırım ve projeleri kredi ile destekleyebilmeleri için talep ettikleri devlet garantisinin verilmesi için gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalıdır;
- Bürokrasi asgari düzeye çekilmeli ve suni engeller ortadan kaldırılmalı tekelcilik önlenmelidir;
- Ekonomide rekabet ortamının tam anlamıyla oluşturulması için gereken düzenlemeler yapılmalı ve uygulanmalıdır;

- Gerçekleşen karların ülke dışına çıkma yerine , yeniden ülke içinde yatırımı sağlayacak teçvik politikaları uygulanmalıdır;
- Çağdaş ekonomik yönetim sistemi ile devletin ekonomik kalkınmadaki yönlendirici rolü arttırılmalıdır. Bunun için devlet bütçesinde sosyal yatırımlara ağırılık verilerek devlet harcamalarının, kalkınmayı teminde rolünün arttırılması sağlanmalıdır;
- Ülke ekonomisinin dünya ekonomisinin dünya ekonomisine entegrasyonunu derinleştirmek, hızlandırmak ve genişletmek gerekmektedir;
- Yerli üretime destek verilmeli, temel sektörlerin çağdaş teknoloji ile dinamik gelişimi sağlanmalı, yerli ürünlerin rekabet imkanları güçlendirilmelidir;
- Hazarda petrol ve doğal gazın yanısıra önemli bir gelir kaynağı olan balık ve havyar üretimi konusunda önemli adımlar atılmalı, bu amaçla denizdeki kirlenme ve yasak avlanmayı engelleme amacıyla oluşturulmuş önlemler arttırılmalıdır;
- Bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere kararlaştırılan bölgesel kalkınma program ve politikalarının uygulama aşamasına azami dikkat gösterilmelidir;
- Gelir düzeyinin yükseltilmesi ile birlikte gelirin dağılımında adaletin sağlanması, özellikle toplumda orta sınıfın güçlendirilmesi gerekmektedir;
- Sosyal güvenlik sisteminin çağdaş taleplere uygun olarak yapılandırılması ve halkın refah düzeyinin yükselmesinin sağlanması gerekmektedir;
- Manatın alım gücünün korunması amacıyla, halkın reel gelirlerinin arttırılması ile yoksulluk düzeyinin düşürülmesi sağlanmalıdır;
- Ülkede uygulanan ekonomi politikalarının değişen şartlara göre hızla yeniden gözden geçirilerek uyum sağlaması gerekmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Azerbaycan'ın bağımsızlığını resmen tanıyan ilk ülke Türkiye olmuş ve sonrasında ikili ticari ilişkiler düzenli şekilde artmıştır. Türkiye'nin Azerbaycan ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri diğer bölge ülkelerine kıyasla oldukça yüksek seviyelerde olmasına rağmen, mevcut durum ortak bağlara sahip, ortak bir kültürel mirası paylaşan ve aynı dili konuşan iki ülkenin sahip olduğu potansiyeli yansıtmaktan uzaktır. Bununla birlikte, Azerbaycan şu anda Kafkaslar'da ekonomik ve siyasi açıdan en istikrarlı ülke konumundadır ve bu durum, ülkenin yatırım ortamını da olumlu şekilde etkilemekte ve Türk iş çevrelerine önemli imkanlar sunmaktadır.

Petrol anlaşmaları sonucunda ülkeye girecek yabancı yatırımlar ve paralelinde Bakü'nün batı standartlarında bir kent haline gelmesi ile birlikte Azerbaycan piyasası bugünkü kadar kolay girilebilen bir pazar olmaktan çıkacak, rekabet artacaktır. Gelişmiş ülkelerin yüksek teknoloji ve sermaye birikimi olan firmalarının Azerbaycan pazarına yakın gelecekte girmesi beklenmektedir. Bu nedenle Türk girişimcilerin kültür ve dil birliği gibi avantajları kullanarak ve kalite unsurunun ön planda olduğu yeni ürünler geliştirerek bu pazarda yeni fırsatlar yaratmaları gerekmektedir. Türk firmalarının pazarı yakından tanıyor olması, ülkenin coğrafi olarak yakınlığı, iki ülke arasında ticaretin altyapısını oluşturan gerekli anlaşmaların imzalanmış olması, petrol projelerinden alınan paylar, ülkenin ithalatında önemli paya sahip olması, ülkede faaliyette bulunan çok sayıda Türk firmasının bulunması, Türk ürünlerinin pazarda rakip olan Rus ve İran menşeli mallara kıyasla üstünlükleri bu pazarda Türkiye'nin sahip olduğu belli başlı üstünlüklerdir. Ayrıca Azerbaycan için önem taşıyan müteahhitlik, tekstil, gıda, telekomünikasyon, bankacılık ve hizmet sektörlerinde Türkiye'nin sahip olduğu üstünlükler de ticaret ve yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi açısından potansiyel vadetmektedir.

Bu ülkede doğrudan yatırım veya ortak yatırım yapılmasının en önemli yararlarının başında; Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin gümrük avantajına sahip olmak ve diğer 3. ülkelere göre fiyat avantajı sağlamak gelmektedir. Ayrıca, Azerbaycan'da üretilen bir ürün diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine gümrük avantajı ile ihraç da edilebilecektir. Bu açıdan bakıldığında Azerbaycan'da üretilen ürünler ile sadece bu ülke değil, diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine ve çevre ülkelere de ihracat yapma fırsatı yakalanabilecektir.

Ayrıca, ülkedeki ucuz hammadde, düşük enerji ve işçilik giderleri de yatırım yapma açısından pazarı cazip hale getirmektedir. Ancak unutulmaması gereken önemli bir konuda, Azerbaycan'ın şu anda olmasa bile petrol gelirleriyle birlikte artacak olan büyüme hızı ile birlikte kendi kendine yeterli bir ülke olmasının beklenmesidir. Bu açıdan bakıldığında, pazara geç girilmesi durumunda bir takım dezavantajlarla karşı karşıya kalınacağı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Pazar Türk firmaları açısından önemli fırsatlar sunuyor olsa da pazara ilk girişte ve faaliyetleri sürdürürken çeşitli zorluklarla karşılaşılmaktadır. Her ne kadar bazı durumlarda serbest piyasa sisteminin tam anlamıyla oluşmamış olması Türk firmalarına avantaj sağlasa da, zorluklarla karşılaşan bir firmanın çözüm yollarını

bulamaması başarısız olmalarında en büyük etken olmaktadır. Ortak yatırım yapmak firmalar için önemli avantajlar sağlıyor olsa da, doğru ortak seçimine de büyük önem verilmesi gerekmektedir. Yanlış ortak seçimi nedeniyle başarısızlığa uğramış pek çok örnek bulunmaktadır.

Pazara yatırım yolu seçmek isteyen firmalar için dikkate almaları gereken en önemli konu, serbest piyasa sisteminin Azerbaycan'da tam anlamıyla yerleşmediğini bilmeleri olacaktır. Bunun sonucunda firmalar, gümrükler başta olmak üzere, pek çok konuda farklı uygulamalar ve sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bunların başında monopoller gelmektedir. Pazarda ürünlere, ürün gruplarına ve sektörlere göre çeşitli türde ve yapıda monopollerin oluştuğu görülmektedir. Zamanla serbest piyasa sisteminin yerleşmesi ve yasal uygulamaların düzenli olmasıyla pazara girişin daha kolaylaşacağı öngörülmektedir.

Pazara yeni giren Türk firmalarının piyasayı tanıdıktan sonra yatırımı düşünmelerinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Sistemin tam olarak oturmayışı, kişisel ilişkilerin iş yapmadaki önemi, hukuk sistemindeki zayıflıklar nedeniyle bulunacak ortak çok büyük önem arz etmektedir.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin gündemindeki en önemli konu yıllık 50 milyon ton ham petrol taşıma kapasitesine sahip Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattıdır. 2004-2008 yıllarını kapsayan "Bölgesel Sosyo-Ekonomik Kalkınma Programı" ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının, muhtemelen 2006 yılında ise Bakü-Erzurum doğal gaz boru hattının faaliyete geçmesi dikkate alınarak, hemen her sektörde ihtiyaç duyulacak yatırım ve teşebbüslerde, yatırımcı ve müteşebbis olarak yer alma fırsatını Türk iş adamlarının en iyi şekilde değerlendirmesi gerekmektedir.

Azerbaycan hükümeti tarafından sağlanacak idari ve politik desteğin yanısıra diğer olumsuzluklar ve sorunların giderilmesi iki ülke arasındaki ticaret ve yatırım hacminin artmasına sebep olacaktır. Gümrük işlemlerindeki karmaşıklığın çözüme, taşımacılık ve nakliyede yaşanan sorunların çözüme kavuşturulması, vize uygulamalarındaki zorlukların kaldırılması, Türk firmalarının te'minat mektubu alabilme konusunda sorunlarının çözülmesi, Eximbank ile Azerbaycan hükümeti arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi, Türk iş gücünün yurt dışında yoğun bir şekilde kullanılmasını önleyen engellerin aşılması, üstlenilecek projelerin Türk

Eximbank tarafından politik risk sigortası kapsamına alınmasını sağlayacak bir program hayata geçirilmesi çözümlenmesi gereken önemli sorunlardır.

Azerbaycan'da uluslararası kamu kuruluşları tarafından sağlanan projelere büyük çoğunlukla katılan şirketler Rusya, İngiltere İsveç, Kanada, İtalya, Finlanda gibi batı ülkeleridir.Bunların dışında, Azersu, Azerenerji, Azerköprü, Agromash gibi yerel şirketler de ağırlıktadır.

Fen Yapı Mühendislik, Su Yapı Mühendislik, Vega Auditing&Consulting gibi danışman şirketlerinin yanında Turan Hazinedaroğlu gibi Türk inşaat şirketleri de uluslararası kamu kuruluşlarının açmış olduğu ihalelere katılmaktadır. Buna rağmen, diğer batılı ülkelerle kıyaslandığında, Türk şirketlerinin bu ihalelere katılım oranının çok düşük olduğu görülmektedir.

Azerbaycan kamu yatırım projelerine en fazla finansman sağlayan kuruluşların başında Dünya Bankası gelmektedir. Dolayısıyla, Bankası'nın finanse ettiği projelerle ilgili açmış olduğu ihalelere Türk firmalarının katılması ve bu amaçla gerekli özeni göstermesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Azerbaycan'a ilgi duyan Türk firmalarının bu piyasaya daha kolay ve etkili girmelerine katkıda bulunmak ve ülke ekonomisi hakkında bilgi vermek, amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile Azerbaycan inşaat sektörü ve kamu yatırım projelerinin gerçekleşmesi hakkında, Azerbaycan'da yatırım imkanları ve Azerbaycan ihale sistemi hakkında bilgi sahibi olmak isteyen kişiler için güncel uygulamalar belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

[1] http://www.ealizade.8m.com

[2] **Emiraslanov, A.,** 2001. Dövlet Müstegilliyi ve Milli İgtisadiyyatın Formalaşdırılması Problemleri, Meşveret Bülteni No:7(43), 50-52

[3] **Ceferzade, İ.,** 2001. Esaslı İnkişaf İlleri, İgtisadiyyat, syf.3

[4] http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/ocakozel2002/ayhan.htm

[5] **Azerbaijan Economic Damages and Heavy Tools Caused by Armenian Aggression,** www.economy.gov.az/html/agression.html

[6] **ARDSK,** 2005. Azerbaycan'ın Statistik Göstericileri, Azerbaycan Respublikası Dövlet Statistika Komitesi

[7] **Ehmedov, E., ve Hacıyev, M.,** 2004. Azerbaycan İgdisadıyyatı, Seda Neşriyyatı, Bakı

[8] **Velili, M., 1993. Azerbaycan , Azerbaycan Devlet Neşriyyatı, Bakı**

[9] **Eminov, N.,** 2000. Azerbaycan Fiziki ve İgtisadi Coğrafiyası, Azerbaycan Coğrafiya İnstitutu Neşriyyatı, Bakı

[10] **Orta AsyaTürk Cumhuriyetleri Telekomunikasyon ve İnternet Altyapısı İle İlgili Olarak Hazırlanan Rapor**, http://www.foreigntrade.gov.tr/turkcumhuriyetleri/teknik_rapor.htm

[11] **BP Statistical Review of World Energy 2004,** www.bp.com/centres/energy (07.04.2005)

[12] **Çelik, K., Kalayci, C.,** 1999. Azeri Petrolünün Dünü ve Bugünü, Journal of Qafgaz University, 2, syf.63.

[13] **Ferruhov, N.E., 1998.** Asrın Petrol Anlaşması – XX Asrın En Önemli Olayı, Azerbaycan 21.Esrin Astanasında, Azerbaycan İlimler Akademiyası Neşriyaytı, Bakı, syf.196

[14] **Central Azeri Crude Oil Export Starts,** 2005. Azernews, 10, syf.13

[15] **Aliyev, N.,** 2001. Petrol Azerbaycan'ın Milli Serveti, Diyalog Avrasya Jurnalı,82

[16] http://www.inflyasiya.iatp.az
[17] **Eldaroğlu, E., 2001. Azerbaycan Hökümeti Yoxsullug Problemini Hell Etmeye Çalışır,** Azerbaycanın Milli Demokratiya Fondu, Azerbaycan Bülleteni ,32(152) .

[18] **Memmedov, E.,** 2002. Bazar İgtisadi Münasibetlerine Keçid Dövründe Azerbaycan İgtisa diyyatında Sahibkarlıg Fealiyyetinin Dövlet Terefinden Tenzimlenmesi Xüsüsiyyetleri, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakı
[19] **Paşayev, A.,** 2001. Xarici İnvestisiyaların Azerbaycan İgtisadiyyatının İnkişafına T'esirinin Giymetlendirilmesi ve Gelecek İstigametleri, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakı

[20] http://www.foreigntrade.gov.tr/DÜNYA/RAPOR/bakü/tureko.htm

[21] **Xarici Borcumuz 1 Milyard 588 Milyon Dollara Çatıb ,** Azerbaycan Zaman Gezeti , 23 Mart 2005, syf.5
[22] **Caferov, C.,** 2000, Azerbaycan`da Sovyet Öncesi , Sovyet Donemi ve Sovyet Sonrası Kentleşme Sureci, Lisans Bitirme Tezi, Gafgaz Üniversitesi, Baku, syf 16-19

[23] **Abbasova, H.,** 1968. Bakının İnşaatçıları, Genclik Neşriyyatı, Bakı, syf.23-38

[24] **Kerimov, R.,** 2002. Yeni igtisadi şeraitde esaslı tikintide igtisadi semereliliyin elde olunması, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Baki

[25] **Memmedov, H., Ahundov, R.,** 2001. Gedim İpek Yolunun Negliyat Marşrutları , İpek Yolu 2.Respublika Elmi–Praktiki Konferansı, Bakı, syf.11-14.

[26] **Abbasov, F.,** 1996. Sahipkarlığın Esasları, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakı, syf.98.

[27] **Memmedov, A.,** 1999. Yeni Ekonomik Duruma Geçiş Döneminde Azerbaycan İnşaat Sektöründe Küçük Girişimciliğin Yaratılması ve Geliştirilmesi Yolları, Lisans Tezi, Bakü, syf.19-21
[28] **Memmedov, E.,** 2002. Bazar İgtisadi Münasibetlerine Keçid Dövründe Azerbaycan İgtisadiyyatında Sahibkarlıg Faaliyetinin Devlet Terefinden Tenzimlenmesi Xüssiyyetleri, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakı, syf.40

[29] **Ceferov, H.,** 2001. Tikintide İgdisadiyyatin Bazar Münasibetlerinin İnkişaf Etdirilmesi İstigametleri, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakü

[30] **Bagisov, H.,** 2002. Yeni İgtisadi Şeraitde Tikintide Sosial–İgtisadi İnkişafın Te'min Edilmesinde Giymetgoymanın Rolu, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakı

[31] **Eliyev, C.,** 2002. Tikintide Özelleştirme ve Regabetin İnkişafı Yolları, Magistr Dissertasiyası, AMİU, Bakı.

[32] **Ayanoğlu, K., İlter, N., Düzyol, M.C., ve Yılmaz, C.,** 1996. Kamu Yatırım Projelerinin Planlanması ve Analizi, DPT Yayınları, Ankara

[33] **Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı,** 1977. Endüstri Projelerini Değerlendirme El Kitabı , Ankara

[34] **Azerbaycan Respublikasının Nazirler Kabineti,** 2005. Azerbaycan Respublikasının Nazirler Kabinetinin 2005-ci ilde Fealiyyeti Haggında Hesabat, Azerbaycan Neşriyyatı, Bakı.

[35] **İgtisadi İnkişaf Nazirliyi,** 2004. AzerbaycanRespublikası Regionlarının Sosial–İgtisadi İnkişafi Dövlet Programı, Nurlar yayınları, Bakü.

[36] **Azerbaycan İstatistika Komitesi,** http://www.azstat.org

[37] **Maliyye Bakanlığı Web Sitesi,** http://www.maliyye.gov.az/tarix.shtml

[38] **Azerbaycan Merkez Bankı Web Sitesi,** http://www.nba.az

[39] http://www.economy.az/az/02_ministries/index.php#

[40] **Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı Web Sitesi,** http://www.economy.gov.az

[41] **Sadıgova, T.,** 2006. Kişisel Görüşme

[42] http://www.president.az/s06_authorities/_authorities_a.html

[43] **Azerbaycan Respublikasının Satınalmalar Üzre Dövlet Agentliyi,** 2003. Azerbaycan Respublikasının Dövlet Satınalmalarını Tenzimleyen Normativ–Hugugi Senedler Toplusu, Bakı.

[44] **Abdullayev, T.,** 2004. Tikinti İstehsalının Teşkili ve İdare Edilmesi, Tehsil yayınları, Bakı.

[45] **Abdullayev, T.,** 2006. Kişisel Görüşme

[46] **Azerbaycan Türk İşadamları Derneği Web Sitesi,** http://www.tusiab.org

[47] **İgtisadi İnkişaf Nazirliyi,** 2003. 2004-2007ci İller Üçün Azerbaycan Respublikasının Dövlet İnvestisiya Programı, Bakı.

[48] **Feteliyev, N., Ehmedov, R.,** 2002. Beynelxalg Maliyye–Kredit Gurumları ve Onların Azerbaycan Respublikası ile Elageleri Haggında, Meşveret Bülleteni, 10, syf.26.

[49] **IMF Web Sitesi,** http://www.imf.org/external/np/sec/pr/1995/pr9524.htm

[50] **Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası,** http://www.ebrd.org

[51] **Asya Kalkınma Bankası,** http://www.adb.org

[52] **İslam Kalkınma Bankası,** http://www.isdb.org

[53] **Japonya Uluslararası İşbiriliği Bankası,** http://www.jbic.ru
[54] **Dünya Bankası Türkiye Web Sitesi,** http://www.worldbank.org.tr

[55] **Kutlu, D.,** 2005. Dünya Bankası Finansmanlı İnşaat Projelerinde Uygulanan İhale Prosedürlerinin İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, syf.23-40

[56] **Feteliyev, N., Samciyeva, A., Memmedova, R.,** 2002. Dünya Bankı ve Onun Azerbaycandakı Fealiyyeti, Meşveret Bülleteni, 3, syf.34.

[57] **Sirer, İ., 2003.** Dünya Bankası ile İş Olanakları Seminer Notları, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 26-27 Mayıs 2003
[58] http://www.foreigntrade.gov.tr/DUNYA/RAPOR/baku/tureko.htm

[59] **Türk-Azerbaycan İş Konseyi Raporu,** 2006. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Web Sitesi, http://www.deik.org.tr,

[60] **TÜSİAB,** 2004. Sektörel Bazda Azerbaycan`daki Türk Yatırımları, TÜSİAB Ekonomi ve Haber Bülteni ,19/136, 29, syf.1

[61] **Sezgin, T., 2005.Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri,** http://www.igeme.org.tr

[62] **Azerbaycan İnvestisiyaların Teşviki ve Meslehet Fondu Web Sitesi,** http://www.azerinvest.com

EKLER

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ARASINDA YATIRIMLARIN KARŞILIKLI TEŞVİKİ VE KORUNMASI ANLAŞMASI

Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti bundan sonra "Taraflar" olarak anılacaklardır.

Özellikle bir Taraf yatırımcılarının, diğer Tarafın ülkesinde yapacakları yatırımlarla ilgili olmak üzere aralarındaki ekonomik işbirliğini artırma arzusu ile, anılan yatırımların tabi olacağı uygulamalara ilişkin bir anlaşma akdinin, sermaye ve teknoloji akımı ile Tarafların ekonomik gelişmesini teşvik edeceğini kabul ederek, istikrarlı bir yatırım ortamı meydana getirmek ve ekonomik kaynakların en etkin biçimde kullanılmalarını sağlamak üzere, yatırımların adil ve hakkaniyete uygun muameleye tabi tutulmasının gerektiği hususunda mutabık kalarak ve yatırımların karşılıklı teşvik edilmesi ve korunması için bir anlaşma yapılması kararıyla, aşağıdaki şekilde anlaşmaya varmışlardır:

MADDE I Tanımlar

İşbu Anlaşmada: 1. "Yatırımcı" terimi:

a) Taraflardan herhangi birinin yürürlükteki yasalarına göre vatandaşı sayılan gerçek kişileri,

b) Taraflardan herhangi birinin yürürlükteki yasalarına uygun olarak kurulmuş ve genel idare merkezi o Tarafın ülkesinde bulunan şirketler, firmalar ya da iş ortaklıkları gibi tüzel kişileri, ifade eder.

2. "Yatırım" terimi, ev sahibi Tarafın ülkesindeki yasalara ve diğer mevzuata uygun olarak, bunlarla kısıtlı olmamak koşuluyla, aşağıda belirtilen kıymetleri ifade eder:

i) Hisse senetleri, tahviller ya da şirketlere katılımın diğer şekilleri;

ii) Yeniden yatırımda kullanılan gelirler, para alacakları veya bir yatırımla ilgili, mali değeri olan ve yasalara uygun olarak edinilen diğer haklar;

iii) Taşınır ve taşınmaz mallar, aynı zamanda ipotek, haciz, rehin gibi ayni haklar;

iv) Telif hakları; patentler, lisanslar, sınai tasarımlar, teknik prosesler, aynı zamanda ticari markalar, peştemaliye ve know-how gibi sınai ve fikri mülkiyet hakları;

v) Tarafların ülkelerinde doğal kaynakların aranması, istihracı, işlenmesi ve kullanılması gibi konularda, yasalar veya yasalara uygun olarak akdedilmiş bir sözleşme uyarınca sağlanan iş imtiyazları.

3. "Gelirler" terimi, bir yatırımdan elde edilen, bunlarla kısıtlı olmamak kaydıyla, kar, faiz ve temettüleri ifade eder.

4. İşbu Anlaşmanın uygulanması bakımından "Ülke"; Türkiye ile ilgili olarak; kara ülkesi ve karasuları ile uluslararası hukuk çerçevesinde tabii kaynakların araştırılması, işletilmesi ve korunması konularında egemenlik veya kaza hakkının bulunduğu Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge'den oluşan deniz alanlarını kapsar.

Azerbaycan ile ilgili olarak; Taraflar arasında kabul edilmiş şekilde ülkenin arazisi, onun deniz sahası, kontinental shelfi ve ülkenin deniz dibi ve yeraltı ve tabii ihtiyatlara münasebette beynelhalk hukuka ve milli kanun vericiliğe uygun şekilde muayyen edilmiş veya gelecekte muayyen edilebilecek Tarafların öz suverin hukukları veya yurisdiksiyası şamil edilen istenilen arazi, deniz sahası, kontinental shelf, deniz dibi ve yeraltı ve tabii ihtiyatlar demektir.

MADDE II Yatırımların Teşviki ve Korunması

1. Her bir Taraf, kendi ülkesindeki yatırımlara ve bunlarla ilgili faaliyetlere, herhangi bir üçüncü ülkenin yatırımcılarının yatırımlarına, benzer durumda uygulanandan daha az elverişli olmayan koşullarda, ilgili yasaları ve diğer mevzuatına uygun olarak izin verecektir.

2. Her bir Taraf, gerçekleşmiş olan yatırımlara; kendi yatırımcılarının ya da herhangi bir üçüncü ülkenin yatırımcılarının yatırımlarına, benzer durumda, uygulanandan - hangisi daha elverişli ise- daha az elverişli olmayan bir muamele uygulanmasını sağlayacaktır.

3. Tarafların ülkelerine yabancıların girmesi, kalması ve istihdam edilmesi ile ilgili yasalarına ve diğer mevzuatına uygun olarak:

a) Taraflardan her biri, kendi ülkesindeki bir yatırımın faaliyete geçmesi ile ilgili olarak önemli düzeyde sermaye veya diğer şekillerde kaynak aktarmayı taahhüt eden veya taahhüt etme aşamasında olan diğer Taraf vatandaşları veya onların istihdam ettikleri kişilerin; kuruluş, geliştirme idare ve danışmanlık maksadıyla, ülkesine girmelerine ve ikamet etmelerine izin verecektir;

b) Her bir Taraf, kendi ülkesinde yürürlükteki yasaları ve diğer mevzuatı çerçevesinde, diğer Taraf yatırımcılarının yatırımı için kurulmuş şirketlere, kendi seçtikleri idari ve teknik personeli, milliyetleri ne olursa olsun istihdam etme izni verecektir.

4. Bu maddenin hükümleri, Taraflardan herhangi birinin yapmış olduğu aşağıda belirtilen türdeki anlaşmalar için uygulanmayacaktır:

a) Halihazırda yapılmış ya da gelecekte yapılacak gümrük birliği, bölgesel ekonomik örgütlenme ya da benzeri nitelikte uluslararası anlaşmalar;

b) Tamamen ya da esas itibarıyla vergilendirme ile ilgili anlaşmalar.

MADDE III Kamulaştırma ve Tazminat

1. Kamu yararı amacıyla, ayrımcı olmayan, zamanında, yeterli ve etkin tazminat ödeyerek ve kanuni yollarla ve işbu Anlaşmanın II'inci Maddesinde belirtilen genel ilkelere uygun olarak yapılan işlemler dışında Taraflardan hiçbiri, kendi ülkesi sınırları içerisindeki diğer Taraf yatırımcılarının yatırımlarını, devletleştirme, kamulaştırma ve benzeri etkileri yaratan uygulamalara tabi tutmayacaktır.

2. Söz konusu tazminat, kamulaştırılacak yatırımın kamulaştırma işleminin uygulanmasından ya da bildirilmesinden hemen önceki gerçek değerine eşit olacaktır. Tazminat, gecikme olmaksızın ödenecek ve Madde IV, paragraf 2'de belirtilen şekilde serbestçe transfer edilebilir olacaktır.

3. Taraflardan birinin yatırımcılarının yatırımlarının savaş, ayaklanma, iç karışıklıklar ya da benzeri olaylar nedeniyle diğer Tarafın ülkesinde zarar veya ziyana uğraması halinde, diğer Taraf, onları söz konusu zararların karşılanması bakımından kendi yatırımcılarına ya da üçüncü bir ülke yatırımcılarına gösterdiği muameleden daha az elverişli olmamak kaydıyla, hangisi daha elverişli ise o muameleye tabi tutacaktır.

MADDE IV Ülkeye İade ve Transferler

1. Her bir Taraf, bir yatırımla ilgili tüm transferlerin kendi ülkesi içine ve dışına makul olmayan bir gecikme olmaksızın yapılmasına iyi niyetle izin verecektir. Bu transferlere aşağıdakiler dahildir:

a) Gelirler;

b) Bir yatırımın tamamının veya bir kısmının satılması veya tasfiye edilmesinden elde edilen meblağlar;

c) Madde III çerçevesinde ödenecek tazminatlar;

d) Yatırımlarla ilgili olarak alınmış kredilerin ana para ve faiz ödemeleri;

e) Bir Tarafın, diğer Tarafın ülkesindeki bir yatırımıyla ilgili olarak istihdam ettiği, çalışma izinleri alınmış yabancı uyruklu personelin hak ettiği maaş, ücret ve diğer gelirleri;

f) Yatırım ihtilaflarından kaynaklanan ödemeler.

2. Transferler, yatırımcı ile ev sahibi Taraf arasında aksi kararlaştırılmadığı takdirde, yatırımın yapıldığı konvertibl para birimi üzerinden ya da herhangi bir konvertibl para birimi ile transfer tarihinde geçerli olan kambiyo kuru üzerinden yapılacaktır.

MADDE V Halefiyet

1. Taraflardan birinin bir yatırımcısının yaptığı yatırım, yasalara uygun olarak oluşturulmuş bir sistem altında ticari olmayan risklere karşı sigorta ettirilmiş ise,

sigortalayanın ilgili sigorta anlaşması şartlarından kaynaklanan halefiyet hakkı diğer Tarafça kabul edilecektir.

2. Sigortalayan, yatırımcının sahip olduğu hakların üzerinde bir hakka sahip olmayacaktır.

3. Taraflardan biri ile sigortalayan arasında çıkabilecek ihtilaflar, işbu Anlaşmanın VII. Maddesinde belirtilen koşullara uygun olarak çözümlenecektir.

MADDE VI Derogasyon

İşbu Anlaşma, yatırımlara veya yatırımlarla ilgili faaliyetlere, benzer durumlarda, bu Anlaşmadan daha elverişli koşullar sağlayan:

a) Tarafların yasaları ve diğer mevzuatı, idari uygulama, prosedür veya idari ya da yargısal kararların;

b) Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin;

c) Taraflardan birinin bir yatırım anlaşması veya bir yatırım müsaadesi kapsamında üstlendiği yükümlülüklerin; uygulanmasına mani olmayacaktır.

MADDE VII Taraflardan Biri ile Diğer Tarafın Yatırımcısı Arasında Çıkan İhtilafların Çözümlenmesi

1. Taraflardan biri ile diğer Tarafın bir yatırımcısı arasında o yatırımcının yatırımı ile ilgili olarak çıkan ihtilaflar, yatırımcı tarafından ev sahibi Tarafa ayrıntılı bir şekilde yazılı olarak bildirilecektir. Yatırımcı ile ilgili Taraf, söz konusu ihtilafları mümkün olduğunca karşılıklı iyi niyetli görüşmeler yaparak çözüme kavuşturacaktır.

2. Bu ihtilafların, yukarıda 1'inci paragrafta belirtilen yazılı bildirim tarihinden itibaren altı ay içinde çözüme kavuşturulmaması halinde, eğer yatırımcı ihtilaf konusunu ev sahibi Tarafın usul ve yasalarına göre adli mahkemesine götürmüşse ve bir yıl içinde karar verilememişse, söz konusu ihtilaf, yatırımcının kararına göre aşağıda belirtilen uluslararası yargı makamlarına sunulabilir:

a) "Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım İhtilaflarının Çözümlenmesi Hakkında Sözleşme" uyarınca kurulmuş Uluslararası Yatırım İhtilafları Çözüm Merkezi (ICSID) (her iki Taraf da bu Sözleşmeyi imzalamış ise);

b) Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL)'nun Hakemlik Kuralları uyarınca, bu amaçla kurulacak bir hakem mahkemesi (her iki Taraf da Birleşmiş Milletler'e üye ise);

c) Paris Uluslararası Ticaret Odası'nın Hakem Mahkemesi.

3. Tahkim Kararları, uyuşmazlığın bütün tarafları için bağlayıcı ve kesin olacaktır. Taraflar, söz konusu kararı kendi ulusal yasalarına göre yerine getirecektir.

MADDE VIII Taraflar Arasındaki İhtilafların Çözümlenmesi

1. Taraflar, işbu Anlaşmanın yorumlanması ve uygulanması ile ilgili olarak aralarında çıkabilecek ihtilafları iyi niyetle hareket ederek ve işbirliği içerisinde süratle ve adil şekilde çözüme kavuşturacaklardır. Bu açıdan, taraflar söz konusu çözüme varmak için doğrudan ve anlamlı görüşmeler yapmayı kabul ederler. Eğer Taraflar aralarında bir ihtilaf çıkmasından itibaren altı ay içersinde yukarıda belirtilen şekilde bir çözüme varamazlarsa, bu ihtilaf, taraflardan birinin isteği üzerine üç üyeden oluşan bir tahkim kuruluna sunulabilir.

2. Böyle bir isteğin alınmasından itibaren iki ay içinde, her bir Taraf birer hakem tayin edeceklerdir. Bu iki hakem, üçüncü bir ülke vatandaşı olan üçüncü bir hakemi Başkan olarak seçeceklerdir. Taraflardan birinin belirtilen sürede bir hakem tayin edememesi halinde, karşı Taraf, Uluslararası Adalet Divanı Başkanından bir hakem tayin etmesini isteyebilir.

3. Eğer iki hakem, atanmalarından itibaren iki ay içinde bir Başkan seçemezlerse, bu Başkan, Taraflardan birinin isteği üzerine Uluslararası Adalet Divanı Başkanı tarafından tayin edilecektir.

4. Eğer işbu maddenin yukarıdaki 2'nci ve 3'üncü paragraflarında belirtilen hallerde, Uluslararası Adalet Divanı Başkanının söz konusu görevi yerine getirmesinde engel bulunuyorsa, ya da Taraflardan birinin milliyetinde ise, bu atama, Başkan Yardımcısı tarafından yapılacaktır. Eğer Başkan Yardımcısının da söz konusu görevi yerine getirmesinde engel bulunuyorsa, ya da Taraflardan birinin milliyetinde ise, bu atama, Uluslararası Adalet Divanının en kıdemli ve Taraflardan birinin milliyetinde olmayan bir üyesi tarafından yapılacaktır.

5. Tahkim Kurulu, Başkanın seçilmesinden itibaren üç ay içinde, işbu Anlaşmanın öteki koşullarına uygun olacak şekilde usul kurallarını saptayacaktır. Böyle bir saptama yapılamaz ise, tahkim kurulu, Uluslararası Adalet Divanı Başkanından, genelde kabul edilmiş uluslararası tahkim usulü kurallarını göz önünde bulundurarak usul kurallarını saptamasını isteyecektir.

6. Aksi kabul edilmediği takdirde, tüm işlemler ve duruşmalar, üçüncü hakemin seçildiği tarihten itibaren sekiz ay içinde tamamlanacaktır ve tahkim kurulu, son işlem tarihinden ya da son duruşma tarihinden itibaren, hangisi sonra ise, iki ay içinde kararını verecektir. Tahkim Kurulu çoğunluk oyu ile karar verecek ve bu karar Tarafları bağlayıcı olacaktır.

7. Başkan ve diğer hakemlerin masrafları ve yargılama ile ilgili diğer masraflar, Taraflarca eşit oranda ödenecektir. Ancak, Tahkim Kurulu, re'sen Taraflardan birinin bu ücretleri daha yüksek oranda ödemesini kararlaştırabilir.

8. Eğer bir ihtilaf, Madde VII koşullarına uygun olarak bir yargı merciine götürülmüşse ve hala o merciide ise, işbu madde koşulları uyarınca başka bir uluslararası tahkim kuruluna götürülmeyecektir. Bu durum, Taraflar arasında doğrudan ve anlamlı görüşmeler yapılmasını önlemeyecektir.

MADDE IX Yürürlüğe Girme

1. İşbu Anlaşma, onay belgelerinin teati edildiği tarihte yürürlüğe girecektir. On yıl süre ile geçerli olacak ve işbu maddenin 2. paragrafı uyarınca sona erdirilmediği takdirde yürürlükte kalmaya devam edecektir. Yürürlüğe girdiği sırada mevcut yatırımlar ve yürürlük tarihinden sonra yapılacak ya da iktisap edilecek yatırımlar için geçerli olacaktır.

2. Taraflardan biri, söz konusu on yıllık sürenin sonunda, ya da sona erme tarihinden sonra herhangi bir zamanda geçerli olmak üzere, karşı Tarafa bir yıl önceden yazılı bir bildirim vererek işbu Anlaşmayı sona erdirebilir.

3. İşbu Anlaşmada, Taraflar arasında yapılacak yazılı bir Anlaşma ile değişiklik yapılabilir. Böyle bir değişiklik, bunun uygulanması için gereken tüm ulusal işlemler tamamlandıktan ve Taraflar bu tamamlamanın yapıldığını karşı Tarafa bildirdikten sonra yürürlüğe girecektir.

4. İşbu Anlaşmanın sona erdiği tarihten önce yapılan veya iktisap edilen ve işbu Anlaşmanın uygulanacağı yatırımlarla ilgili olarak, işbu Anlaşmanın tüm diğer maddelerinin koşulları, sona erme tarihinden itibaren on yıl süre ile geçerli olacaktır. İşbu Anlaşma, Tarafların yetkili temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Ankara'da 9 Şubat 1994 tarihinde, Türkçe ve Azerbaycan Türkçesi dillerinde ikişer asıl nüsha olarak düzenlenmiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ARASINDA GELİR ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLERDE ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEME ANLAŞMASI

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Gelir üzerinden alınan vergilerde çifte vergilendirmeyi önleyen ve iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğini teşvik eden bir Anlaşma yapmak isteğiyle aşağıdaki anlaşmaya varmışlardir:

Madde 1 Anlaşma'nın Kapsamına Giren Kişiler

Bu Anlaşma, Akit Devletlerden birinin veya her ikisinin mukimi olan kişilere uygulanacaktır.

Madde 2 Kavranan Vergiler

1. Bu Anlaşma, hangisinde, ne şekilde alındığına bakılmaksızın, her bir Akit Devlette veya politik alt bölümlerinde ya da mahalli idarelerinde gelir üzerinden alınan vergilere uygulanacaktır.

2. Menkul veya gayrimenkul varlıkların devrinden doğan kazançlara uygulanan vergiler ile ücretin toplam tutarı üzerinden müteşebbüsce ödenen vergiler ve bunun yanısıra sermaye değer artışlarına uygulanan vergiler dahil olmak üzere, toplam gelir veya gelirin unsurları üzerinden alınan tüm vergiler, gelirden alınan vergiler olarak kabul edilecektir.

3. Bu Anlaşmanın uygulanacağı şu anda geçerli olan vergiler özellikle:

a) Türkiye'de Cumhuriyeti'nde:

ı) Gelir vergisi;

ıı) Kurumlar vergisi;

ııı) Gelir vergisi ve kurumlar vergisi üzerinden alınan fon payı; (Bundan böyle "Türk Vergisi" olarak bahsedilecektir).

b) Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan mevzuata göre tahsil edilen vergiler:

ı) Tüzel kişilerin kazançları ve bazı gelirleri üzerinden alınan vergiler;

ıı)Gerçek kişilerden alınan gelir vergisi; (Bundan böyle "Azerbaycan Vergisi" olarak bahsedilecektir).

4. Anlaşma aynı zamanda, bu Anlaşmanın imza tarihinden sonra mevcut vergilere ilave olarak veya onların yerine alınan ve mevcut vergilerle aynı nitelikte olan veya

onlara önemli ölçüde benzeyen gelir üzerinden alınan vergilere de uygulanacaktır. Akit Devletlerin yetkili makamları, bu Anlaşmanın uygulanması bakımından gerekli olan, vergi mevzuatında yapılan önemli değişiklikleri birbirlerine bildireceklerdir.

Madde 3 Genel Tanımlar

1. Bu Anlaşmanın amaçları yönünden, metin aksini öngörmedikçe:

a) i) "Türkiye" terimi, kara ülkesi ve karasuları, ile uluslararası hukuk çerçevesinde tabii kaynakların araştırılması işletilmesi ve korunması konularında egemenlik ve kaza hakkının bulunduğu Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge'den oluşan deniz alanlarını kapsar;

ii) "Azerbaycan" terimi, Azerbaycan Cumhuriyeti'ni ifade eder. Bu terim, Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunları ve uluslararası hukuk uyarınca deniz alanlarında, deniz yatağında, toprak altında ve onların doğal kaynaklarında faaliyette bulunma hakkına sahip olduğu alanları kapsamına alır;

b) "Bir Akit Devlet" ve "diğer Akit Devlet" terimleri, metnin gereğine göre, Türkiye veya Azerbaycan anlamına gelir;

c) "Vergi" terimi, bu Anlaşmanın 2 nci maddesinde kavranan vergi anlamına gelir;

d) "Kişi" terimi, bir gerçek kişiyi, bir şirketi ve kişilerin oluşturduğu diğer kuruluşları belirtir;

e) "Şirket" terimi, bütün tüzel kişileri veya vergileme yönünden tüzel kişi sayılan bütün kuruluşları belirtir;

f)"Kanuni merkez" terimi, Türk ve Azerbaycan ilgili kanunlarına göre tescil edilen hukuki ana merkezi ifade eder;

g) "Vatandaş" terimi:

i) Bir Akit Devletin vatandaşlığını elde eden herhangi bir gerçek kişiyi;

ii) Bir Akit Devletin yürürlükte olan mevzuatı gereğince statü kazanan herhangi bir hükmü şahis, ortaklık ve dernek anlamına gelir.

h) " Bir Akit Devletin teşebbüsü" ve "diğer Akit Devletin teşebbüsü" terimleri sırasıyla, bir Akit Devletin mukimi tarafından işletilen teşebbüs ve diğer Akit Devlet mukimi tarafından işletilen teşebbüs anlamına gelir;

i) "Yetkili makam" terimi,

i) Türkiye'de Maliye Bakanlığını;

ii) Azerbaycan'da Maliye Bakanlığı ve Devlet Baş Vergi Müfettişliğini ifade eder.

j) “Uluslararası trafik” terimi, bir Akit Devlet teşebbüsü tarafından gemi, uçak veya kara nakil vasıtası işletilerek yapılan taşımacılığı ifade eder. Şu kadar ki, yalnızca diğer Akit Devletin sınırları içinde gerçekleştirilen gemi, uçak veya kara nakil vasıtası işletmeciliği bu kapsama dahil değildir.

k) “Gerçek lehtar” terimi, bir üçüncü ülke mukiminin Türkiye veya Azerbaycan’dan elde ettiği temettü, faiz ve gayrimaddi hak bedelleri açısından bu vergi anlaşmasından yararlanmasını önleme yönünde yoruma tabi tutulacak, ancak bu sınırlama, Akit Devletlerin mukimlerini kapsayacak şekilde uygulanmayacaktır.

l) “Sabit yer” terimi, mesleki faaliyetlerin veya bağımsız nitelikteki diğer faaliyetlerin icra edilmesi amacıyla kullanılan bir daimi yeri ifade eder.

2. Bir Akit Devletin bu Anlaşmayı uygulaması bakımından, metin aksini öngörmedikçe, Anlaşmada tanımlanmamış her terim, bu Anlaşmaya konu teşkil eden vergilerin yer aldığı Devletin mevzuatında öngörülen anlamı taşır.

Madde 4 Mukim

1. Bu Anlaşmanın amaçları bakımından, "bir Akit Devletin mukimi" terimi, o Akit Devletin mevzuatı gereğince ev, ikametgah, iş merkezi, kanuni merkez veya benzer yapıda diğer herhangi bir kriter nedeniyle vergi mükellefiyeti altına giren kişi anlamına gelir.

2. 1 inci fıkra hükümleri dolayısıyla bir gerçek kişi, her iki Akit Devlette de mukim olduğunda, bu kişinin statüsü aşağıdaki kurallara göre belirlenecektir:

a) Bu kişi, daimi olarak kalabileceği bir meskenin bulunduğu Akit Devletin mukimi kabul edilecektir. Eğer bu kişinin her iki Akit Devlette de daimi olarak kalabileceği bir meskeni varsa, bu kişi, kişisel ve ekonomik ilişkilerinin daha yakın olduğu Devletin mukimi kabul edilecektir (hayati menfaatlerin merkezi);

b) Eğer kişinin hayati menfaatlerinin merkezinin yer aldığı Devlet saptanamazsa veya kişinin her iki Akit Devlette de daimi olarak kalabileceği bir meskeni yoksa, bu kişi kalmayı adet edindiği evin bulunduğu Akit Devletin mukimi kabul edilecektir;

c) Eğer kişinin her iki Akit Devlette de kalmayı adet edindiği bir ev varsa veya her iki Devlette de böyle bir ev sözkonusu değilse, bu kişi vatandaşı bulunduğu Devletin mukimi kabul edilecektir;

d) Eğer kişi her iki Akit Devletin de vatandaşı ise veya aksine her iki Devletin de vatandaşı değilse, Akit Devletlerin yetkili makamları sorunu karşılıklı anlaşmayla çözeceklerdir.

3. 1 inci fıkra hükümleri dolayısıyla gerçek kişi dışındaki bir kişi her iki Akit Devletin de mukimi olduğunda, bu kişi kanuni iş merkezinin bulunduğu Akit Devletin mukimi kabul edilecektir.

Madde 5 İşyeri

1. Bu Anlaşmanın amaçları bakımından "işyeri" terimi, bir teşebbüsün işinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü işe ilişkin sabit bir yer anlamına gelir.

2. "İşyeri" terimi özellikle şunları kapsamına alır:

a) Yönetim yeri;

b) Şube;

c) Büro;

d) Fabrika;

e) Atelye;

f) Maden ocağı, petrol veya doğal gaz kuyusu, taş ocağı veya doğal kaynakların çıkarıldığı ve işletildiği diğer herhangi bir yer;

g) Doğal zenginliklerin aranması ve buralardan faydalanılması amacıyla kullanılan tesis ve yapı;

h) Bir inşaat şantiyesi ile yapım, montaj veya kurma projesi veya bununla ilgili kontrol faaliyetleri yalnızca, bu tür proje veya faaliyetler oniki ayı aşan bir süre devam ettiğinde bir işyeri oluşturur. Şantiye; müteahhidin, hazırlık çalışmaları da dahil olmak üzere, inşaatta çalışmasına başladığı tarihten itibaren mevcuttur.

3. Bu maddenin daha önceki hükümleriyle bağlı kalınmaksızın, "işyeri" teriminin aşağıdaki hususları kapsamadığı kabul edilecektir:

a) Teşebbüs olanaklarının, yalnızca malların veya ticari eşyanın depolanması, teşhiri veya teslimi amacıyla kullanılması;

b) Teşebbüse ait mal ve ticari eşya stoklarının yalnızca depolama, teşhir veya teslim amacıyla elde tutulması;

c) Teşebbüse ait mal ve ticari eşya stoklarının yalnızca bir başka teşebbüse işlettirilmesi amacıyla elde tutulması;

d) İşe ilişkin sabit bir yerin yalnızca teşebbüse mal veya ticari eşya satın alma veya bilgi toplama amacıyla elde tutulması;

e) İşe ilişkin sabit bir yerin teşebbüs için yalnızca hazırlayıcı veya yardımcı karakter taşıyan diğer herhangi bir işin yapılması amacıyla elde tutulması;

f) İşe ilişkin sabit bir yerin, yalnızca (a) ile (e) bentleri arasında bahsedilen faaliyetlerin bir veya birkaçını bir arada icra etmek için elde tutulması. Ancak bu faaliyetlerin bir arada icra edilmesi sonucunda kendini gösteren toplu faaliyetin hazırlayıcı veya yardımcı karakterde olması şarttır.

4. 1 inci ve 2 nci fıkra hükümleriyle bağlı kalınmaksızın, bir kişi -5 inci fıkra hükmünün uygulanacağı bağımsız nitelikteki acente dışında bir teşebbüs namına hareket ederek, bir Akit Devlette bir teşebbüs adına mukavele akdetme yetkisine sahip olur ve bu yetkisini mutaden kullanırsa, bu teşebbüs bu Devlette sözkonusu kişinin gerçekleştirdiği işlemler dolayısıyla bir işyerine sahip kabul olunacaktır. Ancak bu kişinin işe ilişkin sabit bir yerden yürüttüğü faaliyetler, 3 üncü fıkrada belirtilenlerle sınırlandırıldığında, sözkonusu işe ilişkin sabit yer anılan fıkra hükümleri uyarınca bir işyeri oluşturmayacaktır.

5. Bir teşebbüs, diğer Devlette işlerini yalnızca, kendi işlerine olağan şekilde devam eden bir simsar, bir genel komisyon acentesi veya bağımsız statüde diğer herhangi bir acente vasıtasıyla yürüttüğü için bu diğer Akit Devlette bir işyerine sahip kabul olunmayacaktır.

6. Bir Akit Devletin mukimi olan bir şirket, diğer Akit Devletin mukimi olan veya diğer Akit Devlette ticari faaliyette bulunan bir şirketi kontrol eder, ya da onun tarafından kontrol edilirse (bir işyeri vasıtasıyle veya diğer bir şekilde) bu şirket diğeri için işyeri oluşturmayacaktır.

Madde 6 Gayrimenkul Varlıklardan Elde Edilen Gelir

1. Bir Akit Devlet mukiminin diğer Akit Devlette bulunan gayrimenkul varlıklardan elde ettiği gelir (tarım ve ormancılıktan elde edilen gelir dahil), bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. "Gayrimenkul varlık" terimi, bahse konu varlığın yer aldığı Akit Devletin mevzuatına göre tanımlanacaktır. Terim, her halükarda, gayrimenkul varlığa müteferri varlıkları, tarım ve ormancılıkta kullanılan araçları ve hayvanları her çeşit dalyanları, özel hukuk hükümlerinin uygulanacağı gayrimenkul mülkiyetine ilişkin hakları, gayrimenkul intifa haklarını ve maden ocaklarının, kaynakların ve diğer doğal kaynakların işletme hakkından veya işletilmesinden doğan sabit ya da değişken ödemeler üstündeki hakları kapsayacaktır; gemiler, vapurlar ve uçaklar gayrimenkul varlık sayılmayacaktır.

3. 1 inci fıkra hükümleri, gayrimenkul varlığın doğrudan kullanımından, kiralanmasından veya diğer herhangi bir şekilde kullanımından elde edilen gelire uygulanacaktır.

4. 1 inci ve 3 üncü fıkra hükümleri aynı zamanda, bir teşebbüsün gayrimenkul varlıklardan elde ettiği gelir ile serbest meslek faaliyetlerinin icrasında kullanılan gayrimenkul varlıklardan elde edilen gelire de uygulanacaktır.

Madde 7 Ticari Kazançlar

1. Bir Akit Devlet teşebbüsüne ait kazanç, sözkonusu teşebbüs diğer Akit Devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunmadıkça, yalnızca bu (ilk bahsedilen) Devlette vergilendirilecektir. Eğer teşebbüs yukarıda bahsedilen şekilde ticari faaliyette bulunursa, bu teşebbüsün kazançları diğer Devlette, sadece işyerine atfedilebilen miktarla sınırlı olmak üzere, vergilendirilebilir.

2. 3 üncü fıkra hükümleri saklı kalmak üzere, bir Akit Devlet teşebbüsü diğer Akit Devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunduğunda, bu işyerine her iki Akit Devlette de, eğer bu işyeri, aynı veya benzer koşullar altında, aynı veya benzer faaliyetlerde bulunan, tamamen ayrı ve bağımsız bir teşebbüs olsaydı ve işyerini oluşturduğu teşebbüsten tamamen bağımsız nitelik kazansaydı, ne kazanç elde edecek idiyse, böyle bir kazanç atfedilecektir.

3. İşyerinin kazancı belirlenirken, işyerinin bulunduğu Devlette veya başka herhangi bir yerde yapılan, yönetim ve genel idare giderlerini de kapsamına alan, işyerinin amaçlarına uygun düşen giderlerin indirilmesine müsaade edilecektir.

4. İşyeri, tarafından teşebbüs adına yalnızca mal veya ticari eşya alınması dolayısıyla doğan hiç bir kazanç bu işyerine atfedilmeyecektir.

5. Kazanç, bu Anlaşmanın başka maddelerinde ayrı olarak düzenlenen gelir unsurlarını da kapsamına aldığında, o maddelerin hükümleri bu madde hükümlerinden etkilenmeyecektir.

Madde 8 Gemicilik, Hava ve Kara Taşımacılığı

1. Bir Akit Devlet teşebbüsünün diğer Akit Devlette uluslararası trafik kapsamına giren türden bir gemi, uçak veya kara nakil vasıtalarının işletilmesinden elde ettiği kazanç, yalnızca ilk bahsedilen Devlette vergilendirilebilecektir.

2. Bu maddenin amaçları bakımından, gemi, uçak veya kara nakil vasıtalarının uluslararası trafikte işlettilmesinden elde edilen kazançlar, aşağıdaki kazançları da kapsamına alacaktır:

a) Gemi, uçak ve kara nakil vasıtalarının personel ve ekipmanıyla birlikte kiralanmasından veya yalnızca taşıt aracı olarak kiralanmasından elde edilen kazançlar;

b) Uluslararası trafikte kullanılan konteynerlerin (çekici, mavna ve konteyner taşımacılığı ile ilgili ekipmanlar dahil) kullanımından, bakımından ve kiralanmasından elde edilen kazançlar. ancak bunun için, sözkonusu kazançların, 1 inci fıkrada belirtilen kazançların yanısıra, arızi olarak elde edilmiş olması gerekir.

3. Bu maddenin 1 inci fıkra hükümleri, aynı zamanda bir ortaklığa, bir ortak işletmeye veya uluslararası işletilen bir acenteye iştirak dolayısıyla elde edilen kazançlara da uygulanacaktır.

Madde 9 Bağımlı Teşebbüsler

1. a) Bir Akit Devlet teşebbüsü doğrudan veya dolaylı olarak diğer Akit Devlet teşebbüsünün yönetim, kontrol veya sermayesine katıldığında, veya

b) Aynı kişiler, doğrudan veya dolaylı olarak bir Akit Devlet teşebbüsünün ve diğer Akit Devlet teşebbüsünün yönetim, kontrol veya sermayesine katıldığında ve her iki halde de, iki teşebbüsün ticari ve mali ilişkilerinde oluşan veya empoze edilen koşullar, bağımsız teşebbüsler arasında oluşması gereken koşullardan

farklılaştığında, olması gereken; fakat bu koşullar dolayısıyla kendini göstermeyen kazanç, o teşebbüsün kazancına eklenip vergilendirilebilir.

2. Bir Akit Devletin kendi teşebbüslerinden birinde kavradığı ve vergilediği kazanç, diğer Akit Devlette vergilendirilen bu diğer Devlet teşebbüslerinden birinin de kazancını içerebilir. Aynı zamanda, bu ilk bahsedilen Devletin kavradığı kazanç, bildirilen kazanç olmayıp bağımsız teşebbüsler arasında oluşacak ilişkiler gözönünde tutularak, sonradan bu ilk bahsedilen Devletçe yürütülen hesaplamalar sonucunda belirlenen kazanç olabilir. Böyle bir durum kendini gösterdiğinde, eğer diğer Devlet bu düzenlemenin hukuki olduğu kanaatine varırsa, sözkonusu kazanç üzerinden alınan verginin miktarında gerekli düzeltmeleri yapmak durumundadır. Bu düzeltme yapılırken, bu Anlaşmanın diğer hükümleri gözönünde tutulacak ve gerektiğinde Akit Devletlerin yetkili makamları birbirlerine danışacaklardır.

Madde 10 Temettüler

1. Bir Akit Devletin mukimi olan bir şirket tarafından diğer Akit Devletin bir mukimine ödenen temettüler, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. Bununla beraber, sözkonusu temettüler, ödemeyi yapan şirketin mukimi olduğu Devletçe de kendi mevzuatına göre vergilendirilebilir; ancakkendisine ödemede bulunulan kişi temettünün gerçek lehdarı ise bu şekilde alınacak vergi gayrisafi temettü tutarının yüzde 12' sini aşmayacaktır.

3. Bu maddede kullanılan "temettü" terimi, hisse senetlerinden veya alacak niteliğinde olmayıp kazanca katılmayı sağlayan diğer haklardan elde edilen gelirleri bunun yanısıra dağıtımı yapan şirketin mukimi olduğu Devletin mevzuatına göre, vergileme yönünden hisse senetlerinden elde edilen gelirle aynı muameleyi gören diğer şirket haklarından elde edilen gelirleri kapsar. Yatırım fonu veya yatırım ortaklarından sağlanan gelirler de bu terimin kapsamına girer.

4. Diğer Akit Devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunan bir Akit Devlet mukimi şirketin kazancı, bu işyerinin bulunduğu Akit Devlette 7 nci maddeye göre vergilendirildikten sonra, kalan kısım üzerinden de vergilendirilebilir ve bu şekilde bu Devletin mevzuatı uyarınca alınacak vergi, 2 nci fıkrada belirtilen oranı aşamayacaktır.

5. Bir Akit Devlet mukimi olan gerçek temettü lehdarı, temettüyü ödeyen şirketin mukim olduğu diğer Akit Devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunursa ve sözkonusu temettü elde ediş olayı ile bu işyeri arasında etkin bağ bulunmaktaysa, 1 inci ve 2 nci fıkra hükümleri uygulama dışı kalacaktır. Bu durumda, 7 nci madde hükümleri uygulanacaktır.

Madde 11 Faiz

1. Bir Akit Devlette doğan ve diğer Akit Devletin bir mukimine ödenen faiz, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. Bununla beraber, bu faiz elde edildiği Akit Devlette ve o Devletin mevzuatına göre de vergilendirilebilir; ancak, faiz elde eden kişi faizin gerçek lehdarı ise, bu şekilde alınacak vergi, faizin gayrisafi tutarının yüzde 10' unu aşmayacaktır.

3. 2 nci fıkra hükümlerine bakılmaksızın;

a) Azerbaycan'da doğan ve Türkiye Hükümeti'ne, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na veya Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ.'ne ödenen faizler Azerbaycan vergisinden muaf tutulacaktır;

b) Türkiye'de doğan ve Azerbaycan Hükümeti'ne veya Azerbaycan Cumhuriyet Milli Bankası'na ödenen faizler Türk vergisinden muaf tutulacaktır.

4. Bu maddede kullanılan "faiz" terimi, ipotek garantisine bağlı olsun olmasın veya kazancı paylaşma hakkını tanısın tanımasın, devlet tahvillerden, tahvillerden veya bonolardan ve her çeşit alacaktan doğan gelir ile bu gelirin elde edildiği Akit Devletin vergi mevzuatına göre ikrazat geliri sayılan diğer bütün gelirleri kapsar.

5. Bir Akit Devlet mukimi olan gerçek faiz lehdarı, faizin elde edildiği diğer Akit Devlette sahip olduğu bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunursa ve sözkonusu faizin ödendiği alacak ile bu işyeri arasında etkin bir bağ bulunmaktaysa, 1 inci ve 2 nci fıkra hükümleri uygulama dışı kalacaktır. Bu durumda, 7 nci madde hükümleri uygulanacaktır.

6. Bir Devletin kendisi, politik alt bölümü, mahalli idaresi veya mukimi tarafından ödenen faizin, o Akit Devlette elde edildiği kabul olunacaktır. Bununla beraber, faiz ödeyen kişi, bir Akit Devletin mukimi olsun veya olmasın, bir Akit Devlette faiz ödemeye neden olan borç-alacak ilişkisiyle bağlantılı bir işyerine sahip olduğunda ve faiz bu işyerinden kaynaklandığında sözkonusu faizin, işyerinin bulunduğu Akit Devlette elde edildiği kabul olunacaktır.

7. Alacak karşılığında ödenen faizin miktarı, ödeyici ile gerçek lehdar arasında veya her ikisi ile bir başka kişi arasında var olan özel ilişki nedeniyle, böyle bir ilişkinin olmadığı durumlarda ödeyici ve gerçek lehdar arasında kararlaştırılacak miktarı aştığında, bu madde hükümleri en son bahsedilen miktara uygulanacaktır. Böyle bir durumda, ilave ödeme, bu Anlaşmanın diğer hükümleri de dikkate alınarak her bir Akit Devletin mevzuatına göre vergilendirilecektir.

Madde 12 Gayrimaddi Hak Bedelleri

1. Bir Akit Devlette doğan ve diğer Akit Devletin bir mukimine ödenen gayrimaddi hak bedelleri, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. Bununla beraber, sözkonusu gayrimaddi hak bedelleri elde edildikleri Akit Devlette ve o Devletin mevzuatına göre de vergilendirilebilir; ancak, gayrimaddi hak bedeli elde eden kişi gayrimaddi hak bedelinin gerçek lehdarı ise, bu şekilde alınacak vergi, gayrimaddi hak bedelinin gayrisafi tutarının yüzde 10' unu aşmayacaktır.

3. Bu maddede kullanılan "gayrimaddi hak bedelleri" terimi, sinema filmleri, radyo veya televizyon yayınlarında kullanılan filmler ve bantlar dahil olmak üzere edebi,

artistik, bilimsel her nevi telif hakkının veya her nevi patentin, alameti farikanın, desen veya modelin, planın, gizli formül veya üretim yönteminin veya sınai, ticari veya bilimsel tecrübeye dayalı bilgi birikiminin kullanma imtiyazı veya kullanma hakkı ile sınai, ticari veya bilimsel teçhizatın kullanma imtiyazı veya kullanma hakkı karşılığında ödenen her türlü bedelleri kapsar.

4. Bir Akit Devlet mukimi olan gayrimaddi hak bedelinin gerçek lehdarı, sözkonusu bedelin elde edildiği diğer Akit Devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette bulunursa ve sözkonusu bedelin ödendiği hak veya varlık ile bu işyeri arasında etkin bir bağ bulunmaktaysa, 1 inci ve 2 nci fıkra hükümleri uygulama dışı kalacaktır. Böyle bir durumda, 7 nci madde hükümleri uygulanacaktır.

5. Bir Devletin kendisi, politik alt bölümü, mahalli idaresi veya mukimi tarafından ödenen gayrimaddi hak bedelinin, o Akit Devlette elde edildiği kabul olunacaktır. Bununla beraber, gayrimaddi hak bedelini ödeyen kişi, bir Akit Devletin mukimi olsun veya olmasın, bir Akit Devlette gayrimaddi hak bedelini ödemeye neden olan hak veya varlık ile bağlantılı bir işyerine sahip olduğunda ve bu gayrimaddi hak bedeli bu işyerinden kaynaklandığında, sözkonusu gayrimaddi hak bedelinin, işyerinin bulunduğu Akit Devlette elde edildiği kabul olunacaktır.

6. Kullanım, hak veya bilgi karşılığında ödenen gayrimaddi hak bedelinin miktarı, ödeyici ile gerçek lehdar arasında veya her ikisi ile bir başka kişi arasında var olan özel ilişki nedeniyle, böyle bir ilişkinin olmadığı durumlarda ödeyici gerçek lehdar arasında kararlaştırılacak miktarı aştığında, bu madde hükümleri en son bahsedilen miktara uygulanacaktır. Böyle bir durumda, ilave ödeme, bu Anlaşmanın diğer hükümleri de dikkate alınarak, her bir Akit Devletin mevzuatı uyarınca vergilendirilebilecektir.

Madde 13 Sermaye Değer Artış Kazançları

1. Bir Akit Devlet mukimince, diğer Akit Devlette yer alan ve 6 ncı maddede belirtilen gayrimenkul varlığın elden çıkarılmasından elde edilen kazanç, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. Bir Akit Devlet teşebbüsünün diğer Akit Devlette sahip olduğu bir işyerinin ticari varlığına dahil menkul varlıkların veya bir Akit Devlet mukiminin diğer Akit Devlette serbest meslek faaliyeti icra etmek üzere kullandığı bir sabit yere ait menkul varlıkların elden çıkarılmasından doğan kazanç, bu işyerinin veya sabit yerin (yalnız veya tüm teşebbüsle birlikte) elden çıkarılmasından doğan kazanç da dahil olmak üzere, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

3. Bir Akit Devlet mukimince uluslararası trafikte işletilen gemi, uçak veya kara nakil vasıtalarının veya sözkonusu gemi, uçak veya kara nakil vasıtalarının işletilmesiyle ilgili menkul varlıkların elden çıkarılmasından doğan kazançlar, yalnızca bu teşebbüsün kanuni merkezinin bulunduğu Akit Devlette vergilendirilebilecektir.

4. 1 inci, 2 nci ve 3 üncü fıkralarda değinilenler dışında kalan varlıkların elden çıkarılmasından doğan kazançlar yalnızca, elden çıkaranın mukim olduğu Akit Devlette vergilendirilebilecektir. Bununla beraber, bundan bir önceki cümlede

bahsedilen ve diğer Akit Devlette elde edilen sermaye değer artış kazançları, iktisap ve elden çıkarma arasındaki süre bir yılı aşmadığı takdirde bu diğer Akit Devlette de vergilendirilebilecektir.

Madde 14 Serbest Meslek Faaliyetleri

1. Bir Akit Devlet mukiminin, mesleki faaliyetlerden ve bağımsız nitelikteki diğer faaliyetlerden elde ettiği gelir, bu kişinin diğer Akit Devlette faaliyetlerini icra etmek için sürekli kullanabileceği bir sabit yere sahip olmaması şartıyla, yalnızca bu Devlette vergilendirilecektir. Bu türden sabit bir yere sahip olunduğunda, yalnızca sözkonusu sabit yere atfedilebilen gelir diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. "Mesleki faaliyetler" deyimi, özellikle bağımsız olarak yürütülen bilimsel, edebi, artistik, eğitici ve öğretici faaliyetleri, bunun yanısıra doktorların, avukatların, mühendislerin, mimarların, dişçilerin ve muhasebecilerin bağımsız faaliyetlerini kapsamına alır.

Madde 15 Bağımlı Faaliyetlerden (Hizmetlerden) Elde Edilen Gelir

1. 16, 18, 19 ve 20 nci maddelerin hükümleri saklı kalmak üzere, bir Akit Devlet mukiminin bir hizmet akdi dolayısıyla elde ettiği ücret, maaş ve diğer benzeri menfaatler, bu hizmet diğer Akit Devlette ifa edilmedikçe, yalnız ilk bahsedilen Devlette vergilendirilebilecektir. Eğer hizmet diğer Devlette ifa edilirse, buradan elde edilen gelir bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. 1 inci fıkra hükümlerine bakılmaksızın, bir Akit Devlet mukiminin diğer Akit Devlette ifa ettiği hizmet dolayısıyla elde ettiği gelir, eğer:

a) Gelir elde eden kişi, bu diğer Devlette ilgili takvim yılı içinde bir veya bir kaç seferde toplam 183 günü aşmamak üzere kalırsa ve

b) Ödeme, bu diğer Akit Devletin mukimi olmayan bir işveren tarafından veya böyle bir işveren adına yapılırsa ve

c) Ödeme, işverenin diğer Devlette sahip olduğu bir işyerinden yapılmazsa, yalnızca ilk bahsedilen devlette vergilendirilebilecektir.

3. 1 inci ve 2 nci fıkra hükümlerine bakılmaksızın, bir Akit Devlet mukimince diğer Akit Devlette ifa edilen bir çalışma karşılığında elde edilen ücret, maaş veya diğer menfaatler, eğer bu çalışma:

a) Anlaşmanın 5 inci maddesinin 2 nci fıkrasında belirtilen inşaat şantiyesi, yapım, montaj ya da kurma projesi ifa edilirse,

b) Bir Akit Devletin mukimi olan bir teşebbüsün uluslararası trafikte işletilen bir gemi, uçak veya kara nakil vasıtasında ifa edilirse, bu diğer Akit Devlette vergilendirilmeyecektir.

Madde 16 Müdürlere Yapılan Ödemeler

Bir Akit Devlet mukiminin, diğer Akit Devlet mukimi olan bir şirketin yönetim kurulu veya benzeri bir organın üyesi olması dolayısıyla elde ettiği ücret ve diğer benzeri ödemeler, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

Madde 17 Sanatçı ve Sporcular

1. 14 üncü ve 15 inci maddelerin hükümlerine bakılmaksızın, bir Akit Devlet mukimi olan tiyatro, sinema, radyo televizyon artistliği yapan veya müzisyen olarak çalışan bir sanatçının veya bir sporcunun diğer Akit Devlette icra ettiği bu nitelikteki şahsi faaliyetleri dolayısıyla elde ettiği gelir, bu diğer Devlette vergilendirilebilir.

2. Bir sanatçının ya da sporcunun icra ettiği bu nitelikteki faaliyetlerden doğan gelir, sanatçının veya sporcunun kendisine değil de bir başkasına yönelirse, bu gelir 7, 14 ve 15 inci maddelerin hükümleriyle bağlı kalınmaksızın, sanatçı ya da sporcunun faaliyetlerinin icra edildiği Akit Devlette vergilendirilebilir.

3. Sanatçı veya sporcunun bir Akit Devlette icra ettikleri faaliyetlerden elde ettikleri gelir, bu Devlete yapılan sözkonusu ziyaretin, diğer Akit Devlete, politik alt bölümüne ya da bir veya mahalli idaresine ait kamusal fonlarından önemli ölçüde desteklenmesi halinde, bu Devlette vergiden istisna edilecektir.

Madde 18 Emekli Maaşları

18 inci maddenin 1 inci fıkra hükümleri saklı kalmak üzere, bir Akit Devlet mukimine geçmiş çalışmalarının karşılığında ödenen emekli maaşları ile sağlanan diğer benzeri menfaatler, yalnızca bu Devlette vergilendirilebilecektir.

Madde 19 Kamu Görevleri

1. Bir Akit Devletin kendisine, politik alt bölümüne veya bir mahalli idaresine bir kamu görevi dolayısıyla bir gerçek kişi tarafından verilen hizmetler karşılığında, bu Devlet, alt bölüm veya idare tarafından sağlanan menfaatler, emekli maaşları da dahil, yalnızca bu Devlette vergilendirilebilecektir.

2. Bir Akit Devletin kendisi, politik alt bölümü veya mahalli idaresi tarafından yürütülen ticari faaliyetle bağlantılı olan hizmetler karşılığında ödenen emekli maaşlarına ve diğer ödemelere 15, 16 ve 19 uncu madde hükümleri uygulanacaktır.

Madde 20 Öğretmen ve Öğrenciler

1. Bir Akit Devleti ziyareti sırasında veya ziyaretinden hemen önce diğer Akit Devletin mukimi durumunda olan ve ilk bahsedilen Devlette yalnızca öğrenim veya mesleki eğitim amacıyla bulunan bir öğrenci veya stajyer, geçimini, öğrenim veya mesleki eğitimini sağlayabilmesi için ilk bahsedilen Devletin dışındaki kaynaklardan yapılan ödemeler, ilk bahsedilen Devlette vergilendirilmeyecektir.

2. Aynı şekilde, bir Akit Devleti ziyareti sırasında veya hemen öncesinde diğer Akit Devletin mukimi olan ve ilk bahsedilen Devlette esas itibariyle öğretim ve bilimsel

araştırma yapmak amacıyla iki yılı aşmayan bir süre veya süreler için bulunan bir öğretmen veya öğretim üyesinin, öğretim veya araştırma karşılığında ilk bahsedilen Devletin dışındaki kaynaklardan elde ettiği gelirler, ilk bahsedilen Devlette vergiden istisna edilecektir.

3. Bir akit Devletin vatandaşı olup, diğer Akit devlette öğrenimi veya mesleği ile ilgili uygulama alaşkanlıkları kazanmak üzere, bir takvim yılı içinde 183 günü aşmayacak şekilde hizmet ifa eden bir öğrenci veya stajyerin eline geçen ücretler, bu diğer Devlette vergilendirilmeyecektir.

Madde 21 Diğer Gelirler

1. Bir Akit Devletin mukiminin, nerede doğarsa doğsun, bu Anlaşmanın daha önceki maddelerinde ele alınmayan gelir unsurları, yalnızca bu Devlette vergilendirilebilecektir.

2. 6 ncı maddenin 2 nci fıkrasında tanımlanan gayrimenkul varlıklardan elde edilen gelir hariç olmak üzere, bir Akit Devlet mukimi olan ve diğer Akit Devlette yer alan bir işyeri vasıtasıyla ticari faaliyette veya bir sabit yer vasıtasıyla serbest meslek faaliyetinde bulunan bir kişinin, sözkonusu iş yeri ya da sabit yer ile etkin bir şekilde bağlantılı bir hak veya varlıktan bir gelir elde etmesi halinde, bu gelire 1 inci fıkra hükümleri uygulanmayacaktır. Bu durumda olayına göre, 7 nci veya 14 üncü madde hükümleri uygulanacaktır.

Madde 22 Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi

1. Türkiye mukimleri için çifte vergilendirme aşağıdaki şekilde önlenecektir:

a) Bir Türkiye mukimi aşağıda (b) alt bendinde belirtilen gelirler dışında ve bu Anlaşma hükümleri uyarınca Azerbaycan'da vergilendirilebilen bir gelir elde ettiğinde, Türkiye, bu geliri vergiden istisna edecektir (bu istisna, kurumlar vergisi mükellefleri açısından kurumlar vergisine ve gelir vergisi tevkifatına tabi olmamayı; gelir vergisi mükellefleri açısından gelir vergisine tabi olmamayı ifade eder); fakat bu kişinin geri kalan geliri üzerindeki toplam vergiyi hesaplamak amacıyla, sözkonusu gelire sanki vergiden istisna edilmemiş gibi bir vergi nisbeti uygulayabilecektir.

b) Bir Türkiye mukimi, bu Anlaşma'nın 10, 11, 12 nci maddeleriyle 13 üncü maddenin 4 üncü fıkrası hükümleri uyarınca Azerbaycan'da vergilendirilebilen bir gelir elde ettiğinde, Türkiye, bu kişinin gelirine isabet eden vergiden, Azerbaycan'da gelir üzerinden ödenen verginin mahsubuna müsaade edecektir. Bununla beraber sözkonusu mahsup, Azerbaycan'da vergilendirilebilen gelir için, mahsupdan önce hesaplanan vergi miktarını aşmayacaktır.

2. Azerbaycan mukimleri için çifte vergilendirme aşağıdaki şekilde önlenecektir: Bir Azerbaycan mukimi, bu Anlaşma hükümlerine göre Türkiye'de bir gelir elde ettiğinde, bu gelir Türkiye'de vergilendirilebilir. Türkiye'de bu gelir üzerinden ödenen vergiler, Azerbaycan'da gelir üzerinden alınan vergilerden mahsup edilecektir. Sözkonusu mahsup, Azerbaycan'da vergi mevzuatı uyarınca hesaplanan vergi tutarını aşamayacaktır.

Madde 23 Ayrım Yapılmaması

1. Bir Akit Devletin vatandaşları, diğer Akit Devlette, o Devletin vatandaşlarının aynı koşullarda karşı karşıya kaldıkları veya kalabilecekleri vergilemeden ve buna bağlı mükellefiyetlerden değişik veya daha ağır vergilemeye ve buna bağlı mükellefiyetlere tabi tutulmayacaklardır.

2. 10 uncu maddenin 4 üncü fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, bir Akit Devlet teşebbüsünün diğer Akit Devlette sahip olduğu bir işyeri, bu diğer Devletin aynı faaliyetleri yürüten bir teşebbüsüne göre daha az lehe bir vergileme ile karşı karşıya kalmayacaktır.

3. Bir Akit Devletin, diğer Akit Devletin bir veya birkaç mukimi tarafından, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak, kısmen veya tamamen sermayesine sahip olunan veya kontrol edilen teşebbüsleri, ilk bahsedilen Devlette, benzeri teşebbüslerin tabi oldukları veya olabilecekleri vergilemeden ve buna bağlı mükellefiyetlerden değişik veya daha ağır vergilemeye ve buna bağlı mükellefiyetlere tabi tutulmayacaklardır.

4. Bu hükümler, bir Akit Devletin kendi mukimlerine şahsi veya ailevi durumları dolayısıyla uyguladığı şahsi indirim, muafiyet ve matrah indirimlerini diğer Akit Devlet mukimlerine de uygulama zorunda olduğu yönünde anlaşılmayacaktır.

5. Bu Anlaşmanın 9 uncu Maddesinin 1 inci fıkrası, 11 inci Maddesinin 7 nci fıkrası veya 12 nci Maddenin 6 ncı fıkrası hükümlerinin uygulanacağı haller hariç olmak üzere, bir Akit devlet teşebbüsünün vergi matrahı belirlenirken, bu teşebbüsün diğer Akit Devletin bir mukimine yaptığı faiz, gayrimaddi hak bedeli şeklindeki ödemelerle diğer ödemeler bu ödemeler sanki ilk bahsedilen Devletin bir mukimine yapılmış gibi aynı şekilde indirilebilecektir.

Madde 24 Karşılıklı Anlaşma Usulü

1. Bir Akit Devlet mukimi, Akit Devletlerden birinin veya her ikisinin işlemlerinin kendisi için bu Anlaşma hükümlerine uygun düşmeyen sonuçlar yarattığı veya yaratacağı kanaatine vardığında, bu Devletlerin iç mevzuatlarında öngörülen müracaat usullerine bakılmaksızın, durumu mukimi olduğu Devletin yetkili makamına arzedebilir. Bu kişinin durumu 23 üncü maddenin 1 inci fıkrasına uygun düşerse, o zaman vatandaşı olduğu Akit Devletin yetkili makamına başvurabilir. Sözkonusu müracaat, Akit Devletlerin iç mevzuatlarında öngörülen süre içinde yapılacaktır.

2. Sözkonusu yetkili makam, itirazı haklı bulmakla beraber kendisi tatminkar bir çözüme ulaşamadığı takdirde, bu Anlaşmaya ters düşen bir vergilemeyi önlemek amacıyla, diğer Akit Devletin yetkili makamıyla karşılıklı anlaşmaya gayret sarfedecektir.

3. Akit Devletlerin yetkili makamları, bu Anlaşmanın yorumundan veya uygulamasından kaynaklanan her türlü güçlüğü ve tereddütü karşılıklı anlaşmayla çözmek için gayret göstereceklerdir. Yetkili makamlar aynı zamanda, bu Anlaşmada

çözüme kavuşturulamamış durumlardan kaynaklanan çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması için de birbirlerine danışabilirler.

4. Akit Devletlerin yetkili makamları, bundan önceki fıkralarda belirtilen hususlarda anlaşmaya varabilmek için belirlenecek bir prosedür çerçevesinde birbirleriyle haberleşebilirler. Anlaşmaya varabilmek için sözlü görüş alış-verişi gerekli görüldüğünde, bu görüşme, Akit Devletlerin yetkili makamlarının temsilcilerinden oluşan bir komisyon kanalıyla yürütülebilir.

Madde 25 Bilgi Değişimi

1. Akit Devletlerin yetkili makamları, bu Anlaşma hükümlerinin yürütülmesi için gerekli olan bilgileri; bunun yanısıra bu Anlaşmayla uyumsuzluk göstermediği sürece, bu Anlaşma kapsamına giren vergilerle ilgili Akit Devletlerin iç mevzuat hükümlerinin yürütülmesi için gerekli olan bilgileri değişime tabi tutacaklardır. Bir Akit Devlet tarafından alınan her türlü bilgi, o Devletin kendi iç mevzuatı çerçevesinde elde ettiği bilgiler gibi gizli tutulacak ve yalnızca bu Anlaşmada belirtilen vergilerin tahakkuk veya tahsilatına veya cebri icra ya da cezasına veya bu hususlardaki şikayet ve itirazlara bakmakla görevli kişi veya makamlara (adli makamlar ve idari kuruluşlar dahil) verilebilecektir. Bu kişi veya makamlar, bu bilgileri yalnızca sözkonusu amaçlar doğrultusunda kullanacaklardır. Bu kişi veya makamlar sözkonusu bilgileri mahkeme duruşmalarında veya adli kararlar alınırken açıklayabilirler.

2. 1 inci fıkra hükümleri, hiçbir surette bir Akit Devleti:

a) Kendinin veya diğer Akit Devletin mevzuatına veya idari uygulamalarına uymayacak idari önlemler alma;

b) Kendinin veya diğer Akit Devletin mevzuatı veya normal idari işlemleri çerçevesinde elde edilemeyen bilgileri sunma;

c) Herhangi bir ticari, sınai, mesleki sırrı veya ticari işlemi aleni hale getiren bilgileri veya aleniyeti kamu düzenine aykırı düşen bilgileri verme yükümlülüğü altına sokacak şekilde yorumlanamaz.

Madde 26 Diplomat Hüviyetindeki Memurlar ve Konsolosluk Memurları

Bu Anlaşmanın hiçbir hükmü, diplomat hüviyetindeki memurların ve konsolosluk memurlarının uluslararası hukukun genel kuralları ve özel anlaşma hükümleri uyarınca yararlandıkları mali ayrıcalıkları etkilemeyecektir.

Madde 27 İdari Yardımlaşma

1. Akit Devletler, 2 nci Madde kapsamına giren vergilerin asıllarının, zamlarının, eklerinin, faizlerinin, giderlerinin ve ceza hukuku sınırlarına girmeyen para cezalarının tebliğ ve tahsili amacıyla karşılıklı yardımlaşmayı taahhüt ederler.

2. Bir Akit Devletin yetkili makamının talebi üzerine diğer Akit Devletin yetkili makamı, kendi Devletinde yukarıda bahsedilen vergilerin tebliğ ve tahsiline

uygulanan mevzuat hükümlerini dikkate almak suretiyle, birinci fıkrada belirtilen ve ilk Devlette tahsil edilebilir hale gelmiş olan kamu alacaklarının tebliğini ve tahsilini sağlayacaktır. Bu alacaklar, kendisinden talepde bulunulan Devlette hiçbir öncelik kazanmayacak ve bu Devlet, talepde bulunan Devletin mevzuatının müsaade etmediği hiçbir icrai tedbiri alma yükümlülüğü altında tutulmayacaktır.

3. 2 nci fıkrada belirtilen talepler, icrai belgelerin resmi bir örneği ile desteklenecek ve eğer gerekiyorsa mahkeme kararının resmi bir örneği de eklenecektir.

4. Bir Akit Devletin yetkili makamı haklarını güvence altına almak amacıyla, henüz itiraz yolu açık bulunan kamu alacakları için de, diğer Akit Devletin yetkili makamına başvurup, bu diğer Devletin mevzuatında öngörülen koruma tedbirlerinin alınmasını isteyebilir; bu tedbirler için de 1-3 üncü fıkra hükümleri uygulanabilir.

5. 25 nci Maddenin 1 inci fıkrasının (b) bendi, kendisinden talepde bulunulan Devletin yetkili makamına, bu Maddenin bundan önceki fıkralarının uygulanması dolayısıyla sunulan bütün bilgilere de aynen uygulanacaktır.

Madde 28 Yürürlüğe Girme

Akit Devletlerden herbiri, bu Anlaşmanın yürürlüğe konulması için gerekli olan işlemlerin tamamlandığını diğerine bildirecektir. Bu Anlaşma bu bildirimlerden sonuncusunun alındığı günü takip eden ayın birinci gününde yürürlüğe girecek ve hükümleri Akit Devletlerin ikisinde de bu Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihi takip eden yılın Ocak ayının birinci günü veya daha sonra başlayan vergilendirme dönemlerine ilişkin vergiler için uygulanacaktır.

Madde 29 Yürürlükten Kalkma

Bu Anlaşma, bir Akit Devlet tarafından fesh edilinceye kadar yürürlükte kalacaktır. Akit Devletlerden herbiri Anlaşmayı, herhangi bir takvim yılının bitiminden en az altı ay önce diplomatik yollardan yazılı fesih ihbarnamesi vermek suretiyle feshedebilir. Bu durumda Anlaşma, Akit Devletlerde fesih ihbarnamesinin verildiği yılı takip eden yılın Ocak ayının birinci günü veya daha sonra başlayan vergilendirme dönemlerine ilişkin vergiler için hüküm ifade etmeyecektir. Bu hususlari teyiden, iki Devletin tam yetkili temsilcileri, Türkiye Türkçesi'nde iki nüsha olarak düzenlenen bu Anlaşmayı 9 Şubat 1994 tarihinde Ankara'da imzalamışlardır.

Bu Anlaşmanın Azerbaycan Türkçesi'ndeki metni daha sonra diplomatik kanallardan teati edilecek olup, her iki dildeki Anlaşma metinleri aynı derecede geçerli olacaktır.

Anlaşmanın İmza Tarihi 09/02/1994

Yürürlük Tarihi 01/09/1997

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLE AZERBAYCAN CUMHURİYETİ ARASINDA SOSYAL GÜVENLİK ANLAŞMASI GENEL HÜKÜMLER

BÖLÜM I Esas Tanımlar

Madde 1

1. Bu sözleşmenin metninde kullanılan kavramlar aşağıdakilerdir:

1.1. "Ülke" Türkiye Cumhuriyeti bakımından Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti bakımından Azerbaycan Cumhuriyeti;

1.2.Mevzuat 2 nci maddede belirtilen kanun ve diğer hukuki normları;

1.3."Yetkili Makam" Türkiye Cumhuriyeti bakımından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile diğer ilgili Bakanlıkları, Azerbaycan Cumhuriyeti bakımından Azerbaycan Cumhuriyeti Çalışma ve Ahalinin Sosyal Güvenliği Bakanlığı ve ilgili Bakanlıklar ve Kuruluşları,

1.4. Yetkili Kurum" 2 nci Maddede belirtilen mevzuatın yerine getirilmesi konusunda sorumlu Kurum ve Kuruluşları,

1.5. Sigortalı Şahıs" 2 nci Maddede öngörülen mevzuatın uygulandığı veya uygulanmış olduğu şahısları,

1.6. Sigortalılık Süresi" Sigorta primlerinin ödenmiş olduğu veya ödenmiş sayıldığı süreyi,

1.7. Aile Ferdi" Tarafların Yetkili Kurumlarının uyguladığı mevzuatta öngörülen şahısları,

1.8. Oturma Yeri" Sürekli Oturma Yerini,

1.9. Geçici Oturma Yeri" Taraf Ülkelerden birinde sürekli oturan şahsın diğer Taraf Ülkede geçici bulunduğu yeri,

1.10. Yardım" Tarafların kendi mevzuatlarında öngörülmüş olan herhangi bir yardım (emeklilik maaşı, ikramiye ve diğer ödemeler) veya bağışları, ifade eder.

2. Bu maddede belirtilmeyen her tanım kullanıldığı mevzuat tarafından öngörülen anlamı taşır.

Madde 2 Sözleşmenin Uygulanacağı Mevzuat

1. Bu Sözleşme aşağıdaki mevzuata uygun olarak uygulanır.

(a) Türkiye Cumhuriyeti bakımından:

a.1. İşçileri (Tarım işçilerinin dahil olması koşuluyla) kapsayan Sosyal Sigortalar (Hastalık, Analık, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm) hakkında mevzuat:

a.2. Devlet memurlarını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı hakkında mevzuat (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm) :

a.3. Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar hakkında mevzuat (Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm) :

a.4. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Geçici 20. Maddesine tabi olan Sandıklarla ilgili mevzuat:

(b) Azerbaycan Cumhuriyeti bakımından:

b.1. Sosyal Sigorta Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu,

b.2. Ahalinin İstihdamı Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu,

b.3. Emeğin Korunması Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu,

b.4. Mazuniyetler Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu,

b.5. Vatandaşların Emeklilik Maaşıyla Teminatı Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu,

2. Bu Sözleşme 2 nci maddenin 3 üncü bendi hükmü saklı kalması koşuluyla 2 nci maddenin 1 inci bendinde gösterilen mevzuatı değiştiren, ilaveler yapan, birleştiren veya yerine geçen Yasal düzenlemelere de uygulanır.

3. Bir Tarafın mevzuatında yeni haklar getiren değişiklikler yapıldığı takdirde diğer tarafa 3 ay içinde bilgi verilir. Diğer taraf 3 ay içinde sözkonusu değişikliklere itiraz etmez ise bu Sözleşme, bu değişikliklere de uygulanır.

4. Bu sözleşmenin Sosyal Sigortanın yeni bir alanına dair mevzuata uygulanması, Taraflar arasında bu amaçla ilave Sözleşme imzalanması yolu ile gerçekleştirilir.

Madde 3 Uygulamanın Kapsadığı Kişiler

Bu Sözleşme bir veya her iki Tarafın mevzuatının uygulandığı veya uygulanmış olduğu şahıslar ile onların iki Ülkeden birinin mevzuatının etki alanında bulunan aile üyelerine ve buna hakkı olan diğer şahıslara uygulanır.

Madde 4 İşlem Eşitliği

3 üncü maddede belirtilen şahıslar,Tarafların mevzuatında öngörülen hak ve yükümlülükler bakımından eşit işlem görürler.

Madde 5 Yardımların İhracı

1. Bu Sözleşme esasında elde edilen yardımlarda dahil olmak üzere 3 üncü maddede gösterilen her hangi bir şahısa bir tarafın mevzuatına uygun şekilde ödenilecek yardımlar, bu şahsın diğer Tarafta yaşaması nedeniyle herhangi bir şekilde azaltılmaz, durdurulmaz, dondurulmaz, iptal veya müsadere edilmez ve diğer Taraf Ülkesinde de ödenir.

2. Bu Sözleşmenin uygulandığı şahıslar 3 üncü bir ülkede bulundukları takdirde bu maddenin 1 inci bendinin hükümleri uygulanır.

BÖLÜM II UYGULANACAK MEVZUATLA İLGİLİ HÜKÜMLER

Madde 6

Bu Sözleşmenin 7 nci ve 8 inci maddelerine aykırı olmadığı takdirde, bir Taraf Ülkesinde emek faaliyetiyle uğraşan şahıs bu faaliyetle ilgili olarak yalnız çalıştığı Ülke mevzuatına tabi olur.

Madde 7

1. Bir Tarafın mevzuatına tabi olan ve bir tarafın işvereni tarafından diğer Taraf Ülkesine 24 aydan az bir süre için çalışmaya gönderilen bir şahıs, bu hizmetleri birinci Taraf Ülkesinde yerine getirilmiş gibi, yalnız birinci Taraf Ülkesinin mevzuatına tabi olur. Her iki Tarafın Yetkili Makamlarının önceden onaylamasıyla bu süre toplam 60 ayı geçmemek şartıyla uzatılabilir.

2. Taraf Ülkelerden birinin sınırları içinde kendi sermayesi hesabına faaliyette bulunan şahıs, kendi faaliyetini geçici olarak 2 nci Taraf Ülkenin sınırları içinde gerçekleştirmek amacıyla bu Ülkeye geldiği halde 24 aya kadar 1 inci Ülkede faaliyet göstermiş gibi o şahsa 1 inci Tarafın mevzuatı uygulanır. Her iki tarafın Yetkili Makamlarının önceden onaylaması koşuluyla bu süre toplam 60 ayı geçmemek şartı ile uzatılabilir.

3. Taraf Ülkelerin birinde merkezi bulunan hava, kara taşımacılığı veya telekomünikasyon firmalarında çalışan şahsın diğer Taraf Ülkeye gönderilmesi halinde, gönderen Tarafın mevzuatı uygulanır.

4. Gemi mürettebatı ve gemide mürettebat olmayan diğer çalışanlar geminin taşıdığı bayrağın ait olduğu Taraf Ülkenin mevzuatına tabidirler.

5. Taraflardan birinin diğer Taraf Ülkesindeki şube veya daimi temsilcilik bürolarında çalışan şahıslar, Şube veya Daimi Temsilciliğin bulunduğu Taraf Ülkenin mevzuatına tabidirler.

6. Bir Taraf Ülkenin devlet kuruluşlarında, resmi temsilciliklerinde veya buna eşit olan kurumlarında çalışan şahıslar, vatandaşı olduğu Tarafın mevzuatına tabi olurlar. Bu şahıslar, diğer Tarafın vatandaşı oldukları durumda veya sürekli olarak bu ülkede oturuyor iseler, bunlar; sürekli oturdukları Ülkenin mevzuatının uygulanmasını, işe başladıkları tarihten itibaren 3 ay içinde talep edebilirler.

Madde 8 Diplomatik ve Konsolosluk Temsilcilikleri

1. Diplomatik ve Konsolosluk Temsilciliklerinde çalışanlar ve bunlara eş tutulan şahıslara, gönderen Tarafın mevzuatı uygulanır.

2. Bir Taraf ülkesinde, diplomatik ve konsolosluk temsilciliklerinde Ülkeleri tarafından gönderilmeyen şahıslara, çalıştıkları temsilciliklerin bulunduğu Taraf Ülkenin mevzuatı uygulanır.

3. Bu Maddenin 1 inci ve 2 nci bendinde gösterilenler dışında, diplomatik veya konsolosluk temsilciliğinin ait olduğu Ülkenin vatandaşı olan şahıslar veya o Ülkede daimi oturan şahıslar, Taraf Ülkelerden birinin mevzuatının uygulanmasını, işe başladıkları tarihten itibaren 3 ay içinde talep edebilirler.

Madde 9 İstisnalar

İşçi ve işverenin birlikte talepleri esas alınarak her iki Tarafın Yetkili Makamları veya bu Makamlar tarafından gösterilen Yetkili Kurumların genel mutabakatıyla Sözleşmenin 6 ncı ve 7 nci maddelerinin hükümlerinin uygulanmasında istisnai haller belirlenebilir.

BÖLÜM III ÖZEL HÜKÜMLER KISIM 1 HASTALIK VE ANALIK YARDIMLARI

Madde 10 Sigortalılık Sürelerinin Birleştirilmesi

Taraflardan birinin mevzuatına göre hastalık ve analıkla ilgili yardım hakkının meydana gelmesi, belirli sigortalılık sürelerinin veya staj sürelerinin tamamlanmasına bağlı olduğu hallerde, bir tarafın Yetkili Kurumu, sigortalılık sürelerini birleştirmek yoluyla diğer tarafın mevzuatına göre tamamlanmış sigortalılık sürelerini, aynı zamana tesadüf etmemek şartı ile kendi mevzuatına göre tamamlanmış süreler gibi dikkate alır.

Madde 11 Sağlık Yardımlarından Yararlanma

1. İşverenleri tarafından belirli bir işin yerine getirilmesi için, geçici olarak diğer Taraf Ülkesine gönderilen sigortalı şahsın tedaviye ihtiyacı olursa, geçici olarak

çalıştığı Ülkenin ilgili Kurumunca tedavisi sağlanır. Tedavi masrafları hastanede yatma da dahil olmak üzere, gönderen Ülkenin sosyal güvenlik kurumu tarafından tedaviyi yapan ilgili Kuruma ödenir.

2. Taraflardan birinin mevzuatına göre sigortalanarak çalışan şahısların, geçici olarak diğer taraf Ülkesinde oldukları zaman acil ve ertelenmez tedaviye ihtiyaçları olursa, tedavi masraflarının ödenmesi, hastanede yatma da dahil olmak üzere kayıtlı bulundukları Ülkenin yetkili sosyal güvenlik kurumları hesabına gerçekleştirilir.

3. 2 nci bentde öngörülen şahıslar, diğer Taraf Ülkesinde başlattıkları tedaviyi sigortalı bulundukları Ülkede de devam ettirebilirler.

4. Bu maddenin 1 nci, 2 nci ve 3 üncü bentlerinin hükümleri sigortalı şahsın aile fertlerine de uygulanır.

Madde 12

1. Sigortalı şahıs sigorta eden Ülkenin mevzuatına göre sağlık yardımı alma hakkı kazandığı takdirde; diğer Taraf Ülkesinde oturan aile fertleri oturdukları Ülkenin mevzuatına göre sağlık yardımından yararlanma haklarına sahip olmamak koşuluyla hastalık, analık sigorta kolları ile sağlanan sağlık yardımından yararlanırlar.

2. Birinci fıkrada sözü edilen aile fertleri, ikametgahlarını Yetkili Kurumun bulunduğu Ülkeye naklettiklerinde veya geçici olarak bulunduklarında, sağlık yardımlarından, geçici olarak bulundukları Taraf Ülke mevzuatındaki hükümlere göre yararlanırlar.

3. Sigortalı şahsın sağlık yardımından yararlanma hakkına sahip olması, çalıştığı Ülkenin mevzuatına göre belirlenir.

4. Sigortalı şahsın diğer tarafta oturan aile fertleri, sigortalı şahsın çalıştığı Ülkedeki mevzuata göre elde ettiği sağlık yardımından çalıştığı Ülkenin Yetkili Kurumu hesabına yararlanır.

5. Yardım hakkının elde edilmesi şartları ve yardımların ödenilmesi süresi, Yetkili Kurumun bulunduğu Ülkenin mevzuatına göre belirlenir.

Madde 13 Aylık Sahiplerinin Sağlık Yardımları

1. Her iki Taraf Ülkenin mevzuatına göre aylık yardım ve gelir tayin edilmiş şahıs tıbbi yardımlardan sürekli oturduğu Ülkenin mevzuatına göre yararlanır.

2. Taraflardan yalnız birinin mevzuatına göre aylık yardım veya gelir tayin edilmiş bir şahsa, diğer Taraf Ülkesinde oturduğu takdirde tıbbi yardımlar, ona aylık yardım ödeyen tarafın Yetkili Kurumu hesabına oturduğu Ülkenin Yetkili Kurumu tarafından yerine getirilir.

3. Bu maddenin 1 nci bendinde belirtilen kimseler diğer Taraf Ülkesinde geçici ikametlerinde acil yardım yapılması gerektiği zaman, daimi ikamet edilen Ülkenin Yetkili Kurumu hesabına sağlık yardımlarından yararlanırlar.

4. Bu maddenin 1 inci, 2 nci ve 3 üncü bendleri hükümleri, ilgili bentlerde belirtilen sigortalı şahsın aile fertlerine de uygulanır.

Madde 14 Protezler ve Önemli Yardımları, Para Yardımları

1. Protezler ve diğer önemli sağlık yardımları, şahsın hayatı ve sağlığı için tehlikeli olduğu (acil) haller dışında Yetkili Kurumun izin vermesi şartıyla gerçekleştirilir. Bununla ilgili usul ve esaslar İdari Anlaşma ile belirlenir.

2. Para şeklinde yardımların (günlük ödeneklerin) ödenmesi, ilgili şahsın kayıtlı bulunduğu Yetkili Kurumun belirlemiş olduğu kurallara göre gerçekleştirilir.

3. Taraf Ülke mevzuatında sigortalı şahsa yapılacak para yardımlarının aile fertlerinin sayısına göre belirlenmesi hükmü varsa, diğer Taraf Ülkesinde oturan aile fertleri de dikkate alınır.

Madde 15 Analık Yardımları

1. Bir sigortalı kadının bir veya her iki Tarafın mevzuatına esasen analığa göre yardım alma hakkı olursa, bu halde 10 uncu maddeye göre birleştirilen sigortalılık süreleri de dikkate alınarak yalnız çocuğun doğduğu Ülkede geçerli olan mevzuat hükümleri uygulanır.

2. Sigortalı kocanın sigortalı olmayan karısı da analık durumunda sağlık yardımlarından yararlanır.

3. Analık yardımı alma hakkını kazanan herhangi bir şahsa yapılan sağlık yardımları bu Sözleşmenin 11 inci ve 12 nci maddelerindeki esaslara uygun olarak sağlanır.

BÖLÜM IV MALÜLLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM YARDIMLARI

Madde 16 Sigortalılık Sürelerinin Birleştirilmesi

1. Taraflardan birinin mevzuatına göre yardım alma hakkının meydana gelmesi, korunması veya yeniden kazanılmasının belirli sigortalılık sürelerinin tamamlanmasına bağlı olduğu hallerde, bir Tarafın Yetkili Kurumu diğer Taraftaki sigortalılık sürelerini, aynı zamana rastlamamak şartı ile kendi mevzuatına uygun olarak kabul eder.

2. Şahsın, bu maddenin 1 inci bendinin uygulanması sonucu yardıma hak kazanmadığı durumlarda Yetkili Kurum, Tarafların sosyal güvenlik sözleşmesi imzalamış bulundukları üçüncü bir ülkedeki sigortalılık sürelerini de birleştirir.

3. Taraflardan birinin mevzuatına göre sigortalı olarak ilk işe alınma zamanı, yardım hakkının korunması veya tekrar kazanılması şartlarının tespit edilmesinde, diğer Taraftaki süreler ve ilk işe başlama tarihi dikkate alınır.

Madde 17 - 12 Aydan Az Olan Sigortalılık Süreleri

Taraflardan birinin mevzuatına göre geçen sigortalılık süreleri toplamı 12 aydan az olduğunda, şahsın çalıştığı Ülkenin kanunlarına göre bu 12 aydan az süreler için herhangi bir yardım göz önünde tutulmuşsa yalnız o yardım ödenir. Bununla birlikte, bu süreler diğer Akit Taraf mevzuatına göre bir yardım hakkının kazanılmasında dikkate alınabilir.

Madde 18 Yardımların Hesaplanması

1. Bir Tarafın mevzuatına göre 16 ncı madde uygulanmadan yardım hakkı meydana gelirse, bu Tarafın Yetkili Kurumu sadece kendi mevzuatına uygun olan sigortalılık sürelerini dikkate alarak yardımı tespit eder.

2. 1 inci bende göre yardım hakkı mevcut olmadığı takdirde, bu Sözleşmenin 16 ncı maddesine göre sigortalılık süreleri dikkate alınarak yardımlar aşağıdaki gibi hesaplanır: 16 ncı maddenin uygulanmasıyla ilgili olarak idare, toplam sigortalılık sürelerini kendi mevzuatı gereğince hesaplar ve bundan sonra toplanmış sürelerden yalnız kendi mevzuatına göre geçmiş süreyi dikkate alarak yardımın miktarını tespit eder.

3. Tarafların mevzuatında aylık yardımın durdurulmasıyla ilgili hükümler var ise, bu hükümler Sözleşmenin uygulanmasında da dikkate alınır.

BÖLÜM V İŞ KAZALARI VE MESLEK HASTALIKLARI

Madde 19 Yardımlar

1. Sigortalı olduğu sürede iş kazası geçiren veya meslek hastalığına tutulan sigortalı şahıs, yardımlardan Sözleşmenin III. Bölüm I inci Kısım hükümlerine uygun olarak sigortalı olduğu Tarafın mevzuatına göre yararlanır.

2. İş kazası geçiren veya meslek hastalığına tutulan bir şahıs ikametgahını diğer Taraf Ülkesine naklettiği zaman, kayıtlı bulunduğu Yetkili Kurumun iznini almak koşuluyla bu yardımlardan yararlanmaya devam eder. Bu izin süresi ilgili sağlık kuruluşu raporu ve Yetkili Kurumun muvafakatı ile uzatılabilir.

3. Bir şahıs ikametgahını diğer Taraf Ülkeye naklettikten sonra iş kazası veya meslek hastalığı tespit edildiği takdirde, kayıtlı bulunduğu Kurumun iznini almak koşuluyla bu Kurumun hesabına iş kazası ve meslek hastalığı sigortasının sağlık ve tedavi yardımlarından yararlanmaya hak kazanır.

4. 1 inci , 2 nci ve 3 üncü bendlerde öngörülen yardımlar, Yetkili Kurumun hesabına iş kazası ve meslek hastalığı yardımı aldığı Tarafın mevzuatına göre ödenilir.

Madde 20

Bir Tarafın mevzuatına göre, iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda meslekte kazanma gücündeki azalma derecesinin tespit olunmasında, diğer Tarafın mevzuatına göre önceden meydana gelmiş iş kazası ve meslek hastalıkları da, kendi Tarafının

mevzuatına göre meydana gelmiş gibi kabul edilir. İlgili şahsa verilecek yardımların tespit edilmesi 22 nci maddenin 2 nci bendine göre uygulanır.

Madde 21 Meslek Hastalıklarıyla İlgili Yardımlar

Meslek hastalığına tutulan şahıs, her iki Taraf Ülkesinde bu meslek hastalığına neden olabilecek bir işte çalışmışsa, sigortalının kendisine veya ölümü halinde hak sahiplerine yapılacak yardımlar, sözkonusu işin son defa yapıldığı Tarafın mevzuatına göre sağlanır.

Madde 22

Taraflardan birinin mevzuatına uygun olarak meslek hastalığına göre yardım yapılmış sigortalı şahıs, diğer Taraf Ülkesinde oturduğu sürede bu hastalığı ağırlaşırsa, aşağıdaki kurallar uygulanır:

1. İşçi oturduğu yeni Ülkede meslek hastalığının meydana gelmesine veya ağırlaşmasına neden olabilecek bir işte çalışmamışsa, sigortalının ilk Ülkede kayıtlı bulunduğu Yetkili Kurum, ağırlaşmayı da dikkate alarak kendi mevzuatına göre gerekli yardımları yapar.

2. Sigortalı şahıs diğer Taraf Ülkede aynı veya ona uygun işte çalışmışsa, onun ilk Ülkede kayıtlı bulunduğu Kurum, sonraki ağırlaşmaya bağlı olmayarak, kendi mevzuatına uygun olarak yapılacak yardımları kendi üzerine alır; yeni oturma yerinin bulunduğu Ülkede kayıtlı bulunduğu Yetkili Kurum işçiye kendi mevzuatına göre saptanan ve ağırlaşmadan sonra ödenmesi gereken yardımın miktarı ile ağırlaşmadan önce hastalık kendi tarafında meydana geldiği takdirde yapacağı yardım miktarı arasındaki farka eşit olan ilave yardım öder.

BÖLÜM VI AİLE YARDIMLARI

Madde 23 Yardımların Belirlenmesi

1. Çocukları için ilave yardımlar ödeme hakkı, diğer Tarafta yaşayan çocuklar da dahil edilerek şahsın sigortalı olduğu Ülke mevzuatına uygun olarak tesbit edilir.

2. Çocuklar için ilave yardımlar ödeme hakkı, her iki Tarafın mevzuatına göre kazanıldığı takdirde, çocukların oturduğu Ülkenin mevzuatı uygulanır.

3. Bu maddenin 1 inci ve 2 nci bendi, emekli maaşı alan şahıslar için de geçerlidir.

BÖLÜM VII İŞSİZLİK YARDIMI

Madde 24 İşsizlik Yardımları İçin Gerekli Koşullar

İşsizlik yardımları, şahsın sigortalandığı Ülkede uygulanan mevzuata göre gerçekleştirilir. Yardımın belirlenmesinde diğer Akit Tarafta geçen sigortalılık süreleri de dikkate alınır.

BÖLÜM VIII TIBBİ KONTROL

Madde 25

Taraf Ülkelerin birinde oturan veya geçici olarak bulunan kimselerin iş göremezlik durumlarının tesbit edilebilmesi için, bir Taraf mevzuatı ile öngörülen tıbbi kontrollerin masrafları iki Ülke arasında yapılacak İdari Anlaşma ile belirlenir.

BÖLÜM IX ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Madde 26 İdari Anlaşma

Bu Sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili bütün usul ve esaslar, Tarafların Yetkili Makamları arasında yapılacak İdari Anlaşma ile belirlenir.

Madde 27 Bilgi Değişimi ve İdari Yardım

1. Bu Sözleşmenin uygulanmasından sorumlu olan Yetkili Makam ve Kurumlar;

1.1. Bu Sözleşmenin uygulanması için mevzuatların olanak tanıdığı her tür bilgiyi birbirlerine iletirler;

1.2. Bu Sözleşmeye veya bu Sözleşmenin uygulandığı mevzuata uygun olarak herhangi bir yardımın ödenmesi veya bu yardıma sahip olma hakkının kazanılmasının tesbiti ile ilgili olarak birbirine gerekli yardımı gösterirler;

1.3. Bu Sözleşmenin uygulanması için alınan bütün tedbirleri veya Sözleşmenin uygulanmasını etkileyen mevzuattaki değişiklikleri mümkün olan en kısa sürede birbirlerine bildirirler.

2. Bu maddenin 1 inci bendinin 1.2 fıkrasında gösterilen yardım, belirli masrafların geri ödenilmesi için 26 ncı maddeye uygun olarak düzenlenen İdari Anlaşmada olan hükümler saklı kalmak kaydıyla, masrafsız olarak sağlanır. Bir Tarafın Yetkili Kurumu, diğer Tarafın Yetkili Kurumundan ödemeyi talep ettiği takdirde, ödenecek tutarı ABD Doları ile bildirir. Buna göre, ikinci Kurum bu tutarı birinci Kuruma öder.

3. Bu Sözleşmeye göre, bir Tarafın diğer Tarafa her hangi bir şahıs hakkında gönderdiği bütün bilgiler, bir Tarafın kanunlarına göre açıklanmasına izin verilene kadar gizli tutulur ve yalnız bu Sözleşmenin ve onun uygulandığı mevzuatın gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılır.

Madde 28 Vergi, Ücret ve Harçlardan Muafiyet veya İndirim

Bir Tarafın mevzuatının uygulanması için gerekli herhangi bir belge veya dokümanın hazırlanması ile ilgili bir Tarafın mevzuatında öngörülmüş vergi, ücret, konsolosluk harçları veya idari harçlardan muaf tutulma veya bunlarla ilgili herhangi bir indirim, diğer Taraf mevzuatının uygulanması ile ilgili gerekli belge veya dokümanları da kapsar. Bu Sözleşmenin uygulanması için hazırlanacak herhangi bir belge diplomatik veya konsolosluk yetkililerinin onayı veya benzer formalitelerden muaftır.

Madde 29 Haberleşme Dili

Bu Sözleşmenin yerine getirilmesi için, Tarafların Yetkili Makam ve Kurumları birbiriyle her iki Tarafın resmi devlet dili ile haberleşirler.

Madde 30 Talep, Bilgi ve İtirazların Bildirilmesi

1. Taraflardan birinin mevzuatına göre , bir Tarafın Yetkili Makam veya Kurumuna kanuni sürede yapılan bir yardımın ödenmesine veya yardım hakkının belirlenmesine ilişkin talep, bilgi veya itiraz, diğer Tarafın Yetkili Makam veya Kurumuna sunulmuş gibi kabul edilir. Aynı kural diğer konulara ait dilekçe ve itirazlar için de geçerlidir.

2. Bir Tarafın mevzuatına uygun yardım hakkında yapılan talep, diğer Tarafın mevzuatına uygun olarak yapılmış yardım talebi gibi kabul edilir.

3. 1 ve 2 nci bentlerin uygulandığı halde talep, bilgi ve itirazın sunulduğu Yetkili Kurum veya Makam derhal diğer Tarafın Yetkili Kurum veya Makamına bu konuda bilgi verir.

Madde 31 Yardımların Ödenmesi

Bir Tarafın Yetkili Kurumu bu Sözleşmeden ileri gelen yardımları kendi para birimi ile ödeyebilir.

Madde 32 Yardımların miktarının belirlenmesi ve Yardım Giderlerinin Ödenmesi

1. Bu Sözleşmede öngörülen yardımlar; şahıs her iki Tarafın mevzuatına göre herhangi bir yardım alma hakkına sahip olduğu takdirde, (bulunduğu) oturduğu Ülkenin mevzuatına göre, şahıs yalnız bir Tarafın mevzuatına göre herhangi bir yardım alma hakkına sahip olduğu halde ise, oturduğu yere bağlı olmaksızın, yardımı tayin eden Tarafın mevzuatına göre belirlenir. Yardımlar, hangi Ülke mevzuatına göre hak kazanılmışsa o Ülke ilgili Kurumunun hesabına ödenir.

2. Bu Sözleşmede öngörülen hallerde yapılan yardım giderleri karşılıklı hesaplaşma yoluyla ilgili şahsın kayıtlı bulunduğu Ülkenin Yetkili Kurumu tarafından, yardım eden Ülkenin Yetkili Kurumuna İdari Anlaşma ile belirlenmiş usul ve esaslar dahilinde ödenir.

Madde 33 Anlaşmazlıkların Çözümü

1. Tarafların Yetkili Makamları Taraflar arasında bu Sözleşmenin yorum ve yerine getirilmesi ile ilgili meydana gelen bütün anlaşmazlıkları görüşerek çözmeye çalışırlar.

2. Bir anlaşmazlığın 6 ay içinde ortadan kaldırılması mümkün olmazsa, onun çözümü Taraflardan birinin başvurusu ile aşağıda belirtilen şekilde kurulan hakem heyetine verilir.

2.1. Sözleşmede Taraf olan her bir Devlet, anlaşmazlığın hakem heyeti tarafından çözülmesi ile ilgili müracaatı aldıktan sonraki bir ay içinde, bir hakem tayin eder. Bu şekilde atanan iki hakem, Hakemi sonuncu atayan devletin, bu atamayı bildirmesinde itibaren 2 ay içinde, 3 üncü bir devletin temsilcisi olan bir şahsı 3 üncü hakem olarak seçer.

2.2. Sözleşmeye Taraf olan devletlerden biri belirlenen sürede hakem tayin etmezse, diğer devlet Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Başkanına müracaat ederek hakem tayin etmesini ister. Tayin edilen iki hakem tayin olunacak üçüncü hakemin seçilmesi konusunda anlaşmaya varamazsa, aynı şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurulur.

2.3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Başkanı Sözleşmeye Taraf olan devletlerden birinin temsilcisi olursa, bu maddeye göre ona verilen görevler Mahkeme Başkan Yardımcısına ya da 3 üncü bir devletten olan en yüksek dereceli hakeme devredilir.

3. Hakemler heyeti oy çokluğu ile karar verir. Heyetin kararları her iki Devlet için mecburi nitelik taşır. Sözleşmede Taraf olan her bir devlet kendisinin tayin ettiği hakemin masraflarını öder. Diğer masraflar Sözleşmede Taraf olan devletlerce eşit düzeyde ödenir. Hakemler Heyeti çalışma usullerini kendisi belirler.

BÖLÜM X GEÇİCİ HÜKÜMLER

Madde 34 Geçici Hükümler

1. Bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten önce tamamlanmış herhangi bir sigortalılık süresi, bu Sözleşmeye göre bir yardım hakkının tespit edilmesinde dikkate alınır.

2. Bu Sözleşme yürürlüğe girdiği tarihten önceki süre için bir yardım ödenmesi hakkını doğurmaz.

3. Bu maddenin 2 nci fıkra hükmü saklı kalmak üzere, toptan ödeme yardımları hariç, her hangi bir yardım hakkının belirlenmesinde; bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana gelmiş malüllük, yaşlılık ve ölüm halleri için dikkate alınır. Ancak kazanılan haklar Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2 yıl içinde yapılan yazılı başvurularda Sözleşmenin yürürlük tarihinden, 2 yıldan sonra yapılan başvurularda ise talep tarihini takip eden aybaşından geçerli olmak üzere ödenir.

Madde 35 Sözleşmenin Yürürlüğe Girmesi ve Süresi

1. Bu Sözleşme 5 yıl süreyle yürürlükte kalır ve geçerli olması için zorunlu olan, iç hukuki prosedürlerin yerine getirilmesi konusunda Tarafların yazılı teatilerinin tamamlandığı tarihte yürürlüğe girer. Eğer Taraflardan biri bu sürenin sona ermesinden 6 ay önce diğer Tarafa Sözleşmenin feshedilmesi konusunda yazılı bildirimde bulunmaz ise, Sözleşme 5 yıllık devreler halinde yeniden uzatılmış sayılır.

2. Bu Sözleşme feshedildiğinde, Sözleşmenin 3 üncü maddesinde belirtilen şahısların elde ettikleri haklar geçerliliğini korur ve onların Sözleşmeye göre elde edecekleri haklar konusunda karar verilmesini teminen müzakerelere başlanılır. Bu konuda anlaşma olmaz ise, anlaşmazlıklar 33 üncü maddedeki esaslara göre halledilir. Bu Sözleşme 17 Temmuz 1998 tarihinde Ankara'da , her iki metin de eşit derecede geçerli olmak üzere Türkçe ve Azerbaycan dillerinde düzenlenerek imzalanmıştır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ ADINA Prof. Dr. Nami ÇAĞAN

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ ADINA Ali NAGIYEV

Emek ve Ahalinin Sosyal Müdafaası Bakanı

Azerbaycan Cumhuriyeti Yabancı Sermaye Kanunu

İşbu Kanun Azerbaycan'a yabancı sermaye yatırımının hukuki ve ekonomik ilkelerini belirlemektedir. Kanun yabancı maddi ve mali kaynaklardan iyi sonuçlar sağlayabilecek şekilde faydalanmaya, modern donatım ve teknolojinin Azerbaycan'a aktarılmasına yöneliktir ve yabancı yatırımcıların haklarını garanti eder.

I. BÖLÜM GENEL İLKELER

MADDE 1: Yabancı Sermaye

Azerbaycan'da yabancı sermaye ile ilgili tüm konular işbu Kanun, diğer Kanunlar ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin imzalamış bulunduğu uluslararası anlaşmalara göre yürütülür.

MADDE 2: Yabancı Yatırımcılar

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yabancı yatırımcılar;

a) Yabancı tüzel kişiler
b) Yabancı ülke vatandaşları, uyrukluğu bulunmayan kişiler ve yabancı ülkelerde oturan Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları (ikamet ettikleri ülkelerde işadamları olarak sicil ve kayıt yaptırdıkları halde)
c) Yabancı devletler
d) Uluslararası kuruluşlar olabilir.

MADDE 3: Yabancı Sermaye ve Yatırım Şirketleri

Yabancı işadamlarının gelir sağlamak amacıyla çeşitli faaliyet alanlarına yaptıkları yatırımlar menkul, menkul hakları, maddi olmayan fikir ürünleri ve diğer haklar şeklinde olabilir.

Yabancı yatırımcılar Azerbaycan'a şu koşullar altında yatırım yapabilirler:*

a) Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları ve tüzel kişileriyle ortak tesis ve şirket kurabilirler.*
b) Yabancı işadamları kendi tesisini kurabilirler.
c) Tesisler, emlak, bina, yapılar, hisse, değerli kağıtlar ve Azerbaycan yasalarına uygun olarak diğer malları alabilirler.
d) Arsa ve diğer doğal kaynakları kullanabilir ve emlak sahibi olabilirler.
e) Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları ve tüzel kişileriyle yatırım şekillerini öngören yasaya uygun anlaşmalar yapabilirler.

MADDE 4: Yabancı Yatırımcıların Özelleştirmeye Katılması

Yabancı yatırımcılar Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarında belirtilmiş ilke ve koşullar altında devlet, belediye tesislerine yatırımı tamamlanmamış yapıların özelleştirilmesine katılabilirler.

MADDE 5: Yabancı Yatırımın Yasal Yönü

Yabancı yatırımcıların yasal hakları Azerbaycan vatandaşları ve tüzel kişileri (işbu Kanun'la öngörülen yasaklar hariç)(temin edilmiş emlak hakları, yatırım alanları) için sağlanmış koşullardan az olamaz. Ancak ekonominin geliştirilmesi tercih edilen iş koşullarında veya bazı bölgelerde Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca yabancı yatırımcılar için ek vergi kolaylıkları ve diğer teşvikler verilebilir.

MADDE 6: Faaliyet alanları

Yabancı yatırımı bulunan firmalar Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca yasaklanmış olanlar hariç tüm alanlarda faaliyet gösterebilirler. Yabancı yatırımı bulunan firmalar Azerbaycan Bakanlar Kurulu'nun belirlediği listeye alınmış dallarda yalnız lisans almak suretiyle faaliyet gösterebilirler.

MADDE 7: Yabancı Yatırımın Sınırlandırılması

Milli savunma, Milli güvenlik bakımından Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca yabancı yatırımı bulunan firmaların faaliyetinin sınırlandığı veya yasak edildiği bölgeler belirlenebilir.

MADDE 8: Yatırımcılığın Koordine Edilmesi

Yabancı yatırımın Azerbaycan'a çekilmesi faydalı hale getirilmesi projesi ve uygulanması, yatırımcılığın kontrol edilmesi, yabancı yatırımcılara ve yabancı yatırımı bulunan tesislere yardım edilmesi Azerbaycan Bakanlar Kurulu'nca yapılır.

II. BÖLÜM YABANCI YATIRIMA DEVLET GARANTİSİ

MADDE 9: Yabancı Yatırımın Hukuki Garantisi

Azerbaycan'da yabancı yatırımın tam hukuki garantisi işbu Kanun, diğer kanunlar ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalarla garanti edilir.

MADDE 10: Yasaların Değişmesiyle İlgili Garanti

Yatırımdan sonra yürürlüğe giren Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu yatırımı, yatırımcıyı olumsuz etkiliyorsa, bu durumda yabancı yatırımcı 10 yıl eski kanunlara göre faaliyetini devam ettirir. Kanunda yapılmış değişiklik Azerbaycan Cumhuriyeti'nin savunma, milli güvenlik, milli barış, çevrenin korunması, vergi, kredi ve finansman ile moral ve halkın sağlık durumuyla ilgiliyse adıgeçen hüküm geçersizdir.

MADDE 11: Millileştirme ve İstimlak Garantisi

Azerbaycan'da yabancı yatırım Azerbaycan Cumhuriyeti devleti ve halkına zarar verdiği özel durumlar haricinde millileştirilemez ve istimlak edilemez.

Millileştirme kararları ancak Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi'nce verilebilir. Yabancı yatırım doğal afet, kaza, salgın hastalık ve diğer olağanüstü nitelikli olaylar hariç istimlak edilemez. İstimlak kararı Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararı ile alınabilir. Millileştirme ve istimlak kararı alınırsa yatırım bedeli sahibine acilen ödenir.

MADDE 12: Yabancı Yatırımcıya Tazminat Verilmesi ve Zararın Ödenmesi

Millileştirme veya istimlak kararı alındığı zaman yabancı yatırımcıya verilecek tazminat yatırımın gerçek bedeli üzerinden ödenmelidir. Tazminat döviz olarak verilir ve talep üzerine yabancı bankalara da havale edilebilir. Yabancı yatırımcılar Azerbaycan yasalarına aykırı hareket eden devlet makamları veya yetkililerin ihmali sonucunda gördükleri zararın ve kar kayıplarının tazminini talep etme hakkına sahiptirler.

MADDE 13: Yatırımcılık Faaliyetine Son Verilmesi İle İlgili Garanti

Yabancı yatırımcı yatırım faaliyetine son verildiği zaman hakettiği yatırım için tazminat ve diğer ilgili gelirlerini gerçek değeriyle para veya mal şeklinde alma hakkına sahiptir.

MADDE 14: Gelir veya Para Giderlerinin Dövizle Transfer Edilme Garantisi

Yabancı yatırımcılar gelir veya para girdilerini ve yasal yatırımcılık faaliyeti sayesinde aldığı döviz gelirini ilgili vergileri ödedikten sonra dış bankalara transfer edebilir.

MADDE 15: Gelirin Kullanılabilme Garantisi

Yabancı yatırımcılar Azerbaycan'da sağladıkları gelirle yeniden yatırım yapabilir, Azerbaycan Bankalarına yatırabilir, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası'nın belirlediği kur ve koşullarla döviz alabilir.

III: BÖLÜM YABANCI YATIRIMLI TESİSLERİN KURULMASI VE FAALİYETLERİ

MADDE 16:Yabancı Yatırımlı Tesisler

Yabancı yatırımlı tesisler anonim şirket, limited şirket veya Azerbaycan yasalarına aykırı olmayan diğer ortaklıklar veya kurumlar şeklinde kurulabilir.

Azerbaycan'da yabancı yatırımcıların ortaklığıyla şirketler, tesisler, yabancı yatırımcının kendi tesisi, yabancı tüzel kişiliğin büroları ve temsilciliği kurulabilir. Ortak tesisler ve yabancı yatırımcıların tesisleri Azerbaycan Cumhuriyeti tüzel kişileridir. Yabancı yatırımlı tesislerin kurulma ilkeleri Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca düzenlenir. Yabancı yatırımlı bankanın kurulması Azerbaycan Cumhuriyeti'nin banka ve bankacılık kanunlarına uygun olarak gerçekleştirilir.

MADDE 17: Eksper Raporu

Yabancı yatırımlı tesislerin kurucuları adıgeçen tesisler kurulduğu zaman Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarına uygun olarak belirtilmiş durum ve koşullarda sıhhi eksper ve çevre korumasıyla ilgili raporlar almalıdırlar. Yabancı yatırımlı tesislerin faaliyeti süresince ve adıgeçen tesislerin faaliyetine son verildiği zaman böyle raporların alınması zorunludur. Doğal kaynakların işletmeye açılması büyük tesislerin kurulması veya rekonstrüksyonu gerçekleştirildiği zaman ayrıca fizibilite ile ilgili eksper raporunun bulunması zorunludur.

MADDE 18: Devlet Sicil ve Kaydı

Yabancı yatırımlı tesislerin ilgili devlet makamlarınca sicil ve kaydı yapılır. Tesis belgelerinin hazırlanması, sicil ve kayıt yöntemleri Azerbaycan Bakanlar Kurulunca belirlenir. Yabancı yatırımlı tesislerin kaydı yapıldığı anda adıgeçen tesis tüzel kişi sayılır. Kayıt yapan makamlarca sicil ve kaydın yapılması basında yayınlanır. Adıgeçen tesisin kaydı yapıldıktan sonra yabancı yatırımla ilgili olan devlet makamında sicili yapılır. Yabancı sermayeli tesisin kaydının yapılması yalnız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin adıgeçen tesisin kurulması ile ilgili kanununun çiğnenmesi belgelerin uygun olmaması veya öngörülen faaliyet alanının Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca yasaklanmış olması halinde reddedilebilir. Tesisin kayıt yapılması reddedildikten sonra Azerbaycan Cumhuriyeti mahkemelerine başvurulabilir.

MADDE 19: Şube, Büro ve Temsilcilik

Yabancı yatırımlı tesisler Azerbaycan ve ilgili yabancı ülke kanunlarına uygun olarak Azerbaycan'da veya üçüncü ülkede tüzel kişi haklarına sahip şube, büro ve temsilcilik kurabilirler.

MADDE 20: Tesislerin Birleşmesi

Yabancı yatırımlı tesisler Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarına uygun olarak anonim şirket ve konsorsiyumlar kurabilirler. Bu tesisler bu tesisler daha önce kurulmuş tesislere de ortak olabilirler.

MADDE 21: Ortak Şirkete Tarafların Yatırımı

Ortak şirkete tarafların sermaye yatırımının miktarı, yatırım süresi, yatırma koşulları ve yatırımın değerlendirilmesi tesis ana sözleşmesinde yazılır. Ortak tesisin sermaye payı olarak konulan menkullerin değeri tarafların anlaşmasına bağlıdır. Kaydın yapılmasını müteakip bir yılda taraflarca ana sözleşmede belirtilmiş sermayenin % 50'sinin ödendiği belgelerle ispat edilmezse adıgeçen tesisin kaydını yapan makam kayıt ve tesisin sicilini iptal eder. İlgili bilgiler basında yayınlanır.

MADDE 22: İhtiyat Akçesi Fonu

Yabancı yatırımlı tesisler yaklaşık sermayesinin % 25'i kadar ihtiyat fonu kurar. İhtiyat Fonu yıllık ayırmalar sayesinde oluşturulur. Ayırmaların miktarı ve para birimini tesis serbest olarak belirler.

MADDE 23: Malın Satışı ve Azerbaycan'a Mal Getirilmesi

Yabancı yatırımlı tesisler ürettiği malın (verilen hizmet ve benzeri) fiyatını belirleme, iç piyasada satış koşullarını ve alıcıları seçmek hakkına sahiptir.

MADDE 24: Azerbaycan'da Dövizle Açılan Hesaplar

Yabancı yatırımlı tesislerin döviz kullanması banka havaleleri Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dövizle ilgili kanununa göre yapılır.

MADDE 25: İhracat ve İthalat

Yabancı yatırımcıya ait tesisler ve sermayesinin % 30'dan fazlasını yabancı yatırımın oluşturduğu tesisler ürettiği malı (verdiği hizmeti) lisans almadan dış ülkeye çıkartabilir. Yabancı yatırımlı tesisler çalışma için gerekli malı lisans almadan ithal edebilme hakkına sahiptir. Yabancı yatırımlı tesislerin üretiminden alıkonulacak

mallar Azerbaycan Bakanlar Kurulunca belirlenebilir. Yabancı yatırımlı tesislerin kendi üretimi olan malların ihracatından sağlanan gelir kendilerine aittir.

MADDE 26: Gümrük Vergisi

Ortak şirketin veya yabancı yatırımcıya ait şirketin sermaye payı olarak getireceği mallar Azerbaycan'a getirildiği zaman Gümrük Vergisi ve İthalat Vergisinden muaftır. Yabancı yatırımlı tesislerin yabancı personelince kendi ihtiyaçlarını karşılamak için getirdikleri mallar Gümrük Vergisinden muaftır.

MADDE 27: Sigorta

Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarınca yabancı yatırımlı tesislerin emlakının ve oluşacak risklerin sigortası öngörülmediği halde (zorunlu değilse) yalnız onların isteği üzerine sigorta yapılabilir.

MADDE 28: Vergi

Yabancı yatırımcılar Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca belirlenmiş vergileri öderler.

MADDE 29: Vergi Açısından Yabancı Yatırımlı Tesislerin Faaliyetinin Kontrolü

İlgili kurumlarca vergileri belirlemek amacıyla yabancı yatırımcı tesislerin mali ve ticari faaliyetleri denetlenebilir. Kanunla görevlendirilmiş Azerbaycan Cumhuriyeti mali ve diğer devlet makamları adıgeçen tesisleri icabında yetkileri çerçevesinde faaliyetin belli alanlarını denetleyebilir. Vergi daireleri ve diğer kurumların ticari sırrın gizliliğini temin etmeleri zorunludur.

MADDE 30: Muhasebe

Yabancı yatırımlı tesisler muhasebelerini Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan hükümlere göre tutabilecekleri gibi, istekleri üzerine kendi ülkelerinde yürütülmekte olan hükümlere göre tutabilirler.

MADDE 31: Taahhütlerin Garantisi

Yabancı yatırımlı tesisler taahhütlerini istikrazi emlaklarıyla garanti edebilirler. Bina yapımı, donatım ve diğer emlak hakları ve topraktan yararlanma hakları taahhüdün garanti edilmesi için kullanılabilir.

MADDE 32: Maddi Olmayan Fikir Ürünleri ve Diğer Haklar

Maddi olmayan fikir hakları ile ilgili yabancı yatırımlı tesislerin haklarının savunulması ve uygulanması konusu (know-how, ticari sır v.b.) Azerbaycan kanunlarına uygun olarak gerçekleştirilir.

MADDE 33: Sözleşmeler

Üretim ve mal münasebetleri bir arada ise alma, çıkarma, dinlenme, ücret, garanti ve tazminat konuları yabancı yatırımlı tesisler toplu ve ferdi sözleşmelerle düzenlenirler. Ücret, yıllık izin yabancı personelin emekli maaşı yabancı yatırımlı tesislerde ferdi sözleşmelerle çözüme bağlanır. Personel dövizle aldığı ücreti vergi ödedikten sonra yabancı bankaya havale edebilir.

MADDE 34: Sosyal Sigorta ve Sosyal Teminat

Yabancı yatırımlı tesis personelinin sosyal sigortası ve sosyal teminatı (yabancı personelin emekli maaşı hariç) Azerbaycan kanunlarına göre düzenlenir. Yabancı yatırımlı tesisler yabancı personelin vatandaşı bulunduğu ülkenin hükümlerine uyulmakla emekli maaş fonuna dövizle kesinti yapar. Tesisler personelin devlet sigortası fonuna ve yerel personelin emekli maaş fonuna Azerbaycan'da bulunan tesisler için belirlenmiş miktarlarda primler yatırır.

MADDE 35: Tasfiye Etme

Yabancı yatırımlı tesisler Azerbaycan yasalarına uygun olarak tasfiye edilebilirler. Tesisin aktiviteleri tesis tasfiye edildiği zaman gerçek değeri gözönünde bulundurularak vergiye tabi tutulur.

IV.BÖLÜM YABANCI YATIRIMCILARCA DEĞERLİ KAĞITLARIN ALINMASI

MADDE 36: Devletin Değerli Kağıtlarının Alınması

Yabancı yatırımcıların devletin değerli kağıtlarını alması Azerbaycan yasalarınca belirlenmiş koşullar altında olabilir.

MADDE 37: Yabancı Yatırımcılarca Tesislerin Hisse, Ortaklık ve Değerli Kağıtlarının Alınması

Yabancı yatırımcılar Azerbaycan yasalarının belirlediği koşullar altında Azerbaycan'da bulunan tesislerin hisse, ortaklık ve diğer değerli kağıtlarını alabilirler.

V.BÖLÜM YABANCI YATIRIMCILARIN TOPRAKTAN YARARLANMA VE DİĞER MALLARA SAHİP OLMA HAKKI

MADDE 38: Toprak ve Diğer Doğal Kaynaklardan Yararlanma Hakkı

Yabancı yatırımlı tesislere ve diğer yabancı yatırımcılara topraktan yararlanma, kiralama hakkının ve diğer doğal kaynaklardan yararlanma, kiralama hakkının tanınması Azerbaycan Cumhuriyet Toprak Kanunu ve diğer kanunlarla düzenlenir.

MADDE 39: Kiralama

Emlakın yabancı yatırımlı tesis ve yabancı yatırımcılara kiraya verilmesi kira sahibiyle kiracı arasındaki sözleşme ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilgili kanununa uygun olarak yürütülür.

MADDE 40: İmtiyaz Anlaşmaları

Yabancı yatırımcılara doğal kaynaklar etüd işleri araştırma çalışmaları ve işletilmesi haklarının tanınması Azerbaycan Bakanlar Kurulunun imzaladığı Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Sovyetinin onayladığı imtiyaz anlaşmalarınca çözüme bağlanır. İmtiyazlı anlaşmalarda değişiklik (anlaşmada öngörülmüyorsa) yapılamaz.

VI. BÖLÜM SERBEST EKONOMİK BÖLGELERDE YABANCI YATIRIMI

MADDE 41: Serbest Bölgelerde Yabancı Yatırımlı Tesisler ve Yabancı Yatırımcıların Faaliyetleri

Azerbaycan'da serbest ekonomik bölgeler yabancı yatırımlı tesisler ve yabancı yatırımcılar için kolaylıkların sağlandığı bölgedir. Serbest ekonomik bölgelerin meydana getirilmesi burada yabancı yatırımlı tesislerin ve yabancı yatırımcıların kayıt koşulları Azerbaycan Cumhuriyeti Serbest Ekonomik Bölgeler Kanunu'yla belirlenir.

VII. BÖLÜM

MADDE 42:Anlaşmazlıkların Çözümlenmesi

Yabancı yatırımcılar ve yabancı yatırımlı tesislerle Azerbaycan Cumhuriyeti devlet makamları tesisler, kamu kuruluşları ve diğer tüzel kişiler arasında çıkan anlaşmazlıklar yabancı yatırımcı tesislerin üyeleri arasında, yabancı yatırımlı tesisler ararsında çıkan anlaşmazlıklar Azerbaycan Mahkemelerinde veya tarafların mutabakatı üzerine hakem mahkemesinde veya üçüncü bir ülkede ya da Azerbaycan yasalarında öngörüldüğü halde üretimle ilgili anlaşmazlıkların çözüldüğü makamlarca çözüme bağlanır.

MADDE 43: Uluslararası Anlaşmalar

Azerbaycan'ın imzaladığı uluslararası anlaşmalarda işbu kanunda bulunan maddelerden farklı maddeler olduğu halde uluslararası anlaşmalar tercih edilir.

DÜNYA BANKASI STANDART İHALE DOKÜMANLARI

Section VII. Form of Bid, Appendix to Bid, and Bid Security

The Bid Appendix and Agreement contained in FIDIC Part I—General Conditions of Contract—are hereby deleted and replaced by the Form of Bid, Appendix to Bid, and Form of Agreement that follow.

Note: Prior to the issue of the bidding documents, the Employer should insert relevant data for all items marked with an asterisk (*) and for any related clauses that have been included in the Conditions of Particular Application.

Form of Bid

Name of Contract:*

To:* *[insert name of Employer]*

Gentlemen:

1. In accordance with the Conditions of Contract, Specification, Drawings, and Bill of Quantities and Addenda Nos. *[insert Addenda Nos.]* for the execution of the above-named Works we, the undersigned, offer to construct and install such Works and remedy any defects therein in conformity with the Conditions of Contract, Specifications, Drawings, Bill of Quantities, and Addenda for the sum of *[insert amounts in numbers and words] [as specified in the Appendix to Bid or such other sums as may be ascertained in accordance with the conditions]*.

2. We acknowledge that the Appendix forms part of our Bid.

3. We undertake, if our Bid is accepted, to commence the Works as soon as is reasonably possible after the receipt of the Engineer's notice to commence, and to complete the whole of the Works comprised in the Contract within the time stated in the Appendix to Bid.

4. We agree to abide by this Bid until the date specified in ITB Clause 16 *[insert date]*, and it shall remain binding upon us and may be accepted at any time before that date.

5. Unless and until a formal Agreement is prepared and executed this Bid, together with your written acceptance thereof, shall constitute a binding Contract between us.

6. We understand that you are not bound to accept the lowest or any bid you may receive.

7. We certify/confirm that we comply with the eligibility requirements as per ITB Clause 3 of the bidding documents.

8. Commissions or gratuities, if any, paid or to be paid by us to agents relating to this Bid, and to Contract execution if we are awarded the Contract, are listed below:

Name and address of agent	Amount and currency	Purpose of commission or gratuity

(if none, state "none")

9. We hereby certify that we have taken steps to ensure that no person acting for us or on our behalf will engage in bribery.

Dated this _____ day of _____ 20 _____

Signature _____ in the capacity of _____
duly authorized to sign bids for and on behalf of _____

[in block capitals or typed]

Address: _____

Witness: _____
Address: _____

Occupation _____

Appendix to Bid

Note: The Employer should insert relevant data for all the items marked with an asterisk (*) prior to the issue of the bidding documents and for all related clauses that have been included in the Conditions of Particular Application. Where a number of days is to be inserted, it is desirable for the number to be a multiple of seven, for consistency with the Conditions of Contract.

Bidders should fill in all the appropriate blank spaces. Bidders are required to sign each page of the Appendix to Bid.

	Conditions of Contract Sub-Clause	
Definitions	1.1 (a), 69.6	The "Bank" and/or "World Bank" includes the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) and the International Development Association (IDA).
	*1.1 (a) (i)	The Employer is _____. *[insert name]*
	*1.1 (a) (iv)	The Engineer is _____. *[insert name]*
Engineer's Authority to Issue Variations	*2.1 (d) (ii)	_____ percent of the Contract Price.
	*5.1 (a)	The language is _____. *[insert language]*[1]
	*5.1 (b)	The law in force is that of _____. *[insert name of country]*
Performance Security	*10.1	The performance security will be in the form of a ____ *[insert either one of "conditional" or "unconditional" "bank guarantee" or "performance bond"]* in the amount(s) of _____ *[insert related figure(s)]* percent of the Contract Price.
Inspection of Site	*11.2	Data made available by the Employer under Sub-Clause 11.1 is open for inspection at *[insert address]*.
Program to Be Submitted	*14.1	_____days.[34]
Cash Flow Estimate	*14.3	_____days.[2]
Country of the Employer	*16.4	The country of the Employer is *[insert country]*.

[1] The Bank requires that the language be English, French, or Spanish for International Competitive Bidding (ICB).

[2] For consistency with the rest of the Conditions of Contract, the number of days inserted should be a multiple of 7. The number of days for submission of the program and cash flow should be between 14 and 35 days after receipt of the Letter of Acceptance.

Minimum Amount of Third-Party Insurance	*23.2	_____ per occurrence, with the number of occurrences unlimited.
Time for Issue of the Notice to Commence	*41.1	_____ days.
Time for Completion[3]	*43.1	_____ days[4] *[or insert date]*.
Amount of Liquidated Damages[5]	*47.1	_____ per day.
Limit of Liquidated Damages	*47.1	_____ percent of the final Contract Price.
Amount of Bonus for Early Completion[6]	*47.3	_____ per day.
Limit of Bonus[7]	*47.3	_____ percent of Contract Price.
Taking Over of Sections or Parts	*48.2 (a)	***[if applicable, listed under Sub-Clause 43.1]***
Defects Liability Period	*49.1	_____ days.
	*49.5	_____ years *[if applicable]*.
Minimum Amount of Interim Payment Certificates	*60.2	_____ amount.
Retention Money[8]	*60.5	_____ percent of Interim Payment Certificates.
Maximum Amount of Advance Payment[9]	*60.7	_____ percent of the Contract Price.
Start Repayment of Advance Payment[10]	*60.7	After certification of _____ percent of the Contract Price.
Monthly Recovery of Advance Payment[11]	*60.7	_____ percent[12] of the amount of monthly Interim Payment Certificates.
Number of Copies of Statement of	*60.1 60.10	_____ Number.

[3] Insert the time for completion of the whole of the Works and also the time for completion of Sections, if applicable.

[4] Substitute a specific date, if the optional wording of Sub-Clause 43.1 of the Conditions of Particular Application is used. Further, if times (or dates) are to be specified for various sections of the Works, they should be listed here.

[5] Insert amounts of liquidated damages for Sections, if applicable.

[6] Insert amounts of bonuses for Sections, if applicable.

[7] If specified in Sub-Clause 47.3.

[8] The amount is usually 5 to 10 percent. Note that one-half will be repaid on Taking-Over, and only the balance will remain as security during the Defects Liability Period.

[9] The advance payment is usually 10 to 15 percent, but may be up to 20 percent in special cases.

[10] Repayment should commence only when about 20 to 30 percent of the Contract payments have been made.

[11] The percentage of each monthly Interim Payment Certificate to be deducted for repayment should be calculated so as to obtain full recovery of the advance payment by the time 80 percent of the Contract Price has been certified for payment.

[12] A form of Bank Guarantee for Advance Payment is provided in Section IX.

Completion and Final Statement	60.11	
Settlement of Disputes	*67.1	The appointing authority shall be:
Notice to Employer and Engineer	*68.2	The Employer's address is:
		[insert name and address]
		The Engineer's address is:
		[insert name and address]

The items on the following pages are to be filled in by the bidder as part of its bid,

except for the items marked *.

Alternative A: For Use with Alternatives A of Clause 60 and Sub-Clause 72.2 60.1 72.2 *[see **Table: Alternative A** immediately below]*

Table: Alternative A

Summary of payment currencies of the Bid for _____ *[insert name of Section of the Works]*[13]

Name of payment currency	*A* *Amount of currency*	*B* *Rate of exchange (local currency per unit of foreign)*	*C* *Local currency equivalent* *C = A x B*	*D* *Percentage of Net Bid Price (NBP)* *100xC / NBP*
Local currency _____		1.00		
Foreign currency #1 _____				
Foreign currency #2 _____				
Foreign currency #3 _____				
Net Bid Price				100.00
Provisional sums expressed in local currency	123,456*		123,456*	
BID PRICE				

* To be entered by Employer.

[13] Separate tables may be required if the various sections of the Works (or of the Bill of Quantities) will have substantially different foreign and local currency requirements. The Employer should insert the names of each Section of the Works.

Alternative B: For Use with Alternatives B of Clause 60 and Sub-Clause 72.2	60.1 72.2	*[see **Table: Alternative B** immediately below]*

Table: Alternative B

Summary of currencies of the bid for _____ *[insert name of Section of the Works]* [14]

Name of currency	*Amounts payable*
Local currency: _____	
Foreign currency #1: _____	
Foreign currency #2: _____	
Foreign currency #3: _____	

Origin of Materials and Plant	60.3 (a) (v) 60.3 (d)	*[listed under Sub-Clause 70.4]*
Rate of Interest upon Unpaid Sums	*60.8	_____ percent for payments in local currency. For other currencies, refer to the table immediately below.

Currency (as per Sub-Clause 60.1)	*London Inter-Bank On-Lending Rate (LIBOR) plus 2 percent*[a]
_____	_____
_____	_____
_____	_____
etc.	etc.

a. The above rates of interest for foreign currencies shall be supplied by the bidder, and these rates are subject to clarification/negotiation before formalizing the Contract.

[14] Separate tables may be required if the various Sections of the Works (or of the Bill of Quantities) will have substantially different foreign and local currency requirements. The Employer should insert the names of each Section of the Works.

Approximate Weightings for Price Adjustment Formulae *70.3 *[See table immediately below.]*

Description of index	*% range of weighting*[a]
Fixed	*
Labor	* to
	* to
	* to
etc.	
Total	100

a. As guidance to bidders and for the purpose of checking their submissions, the Employer has estimated and provided a range of acceptable weightings for related major construction inputs in accordance with the potential range of construction methodologies, based on estimated cost in a common currency.

Weightings and Indices[15] 70.3 70.4 In the tables immediately below, bidders shall (a) indicate their amounts of local currency payment, (b) indicate their proposed source and base values of indices for the different foreign currency elements of cost, (c) derive their proposed weightings for local and foreign currency payment as indicated below, and (d) list the exchange rates used in the currency conversion. If payment is to be made in more than one foreign currency, the bidder shall complete a similar table of source indices for each currency. In the case of very large and/or complex works contracts, it may be necessary to specify several families of price adjustment formulae corresponding to the different works involved.

Table A. Local Currency

*Index code**	*Index description**	*Source of index**	*Base value and date**	*Bidder's related currency amount*	*Bidder's proposed weighting*
	Nonadjustable	—	—	—	A: *
					B:
					C:
					D:
					E:
			Total		1.00

[15] The Employer shall enter the amount of the fixed element A in the tables below, and the source of indexing of local currency elements of cost.

Table B. Foreign Currency 1 (FC1). State type: _____[a]

Index code	*Index description*	*Source of index*	*Base value and date*	*Bidder's related source currency in type/amount*	*Equivalent in FC1*	*Bidder's proposed weighting*
	Nonadjustable	—	—	—		A: _____* B: _____ C: _____ D: _____ E: _____
				Total		1.00

a. If the bidder wishes to quote in more than one foreign currency (up to three), this table should be repeated for each foreign currency.

Schedule of Named Specialist Subcontractors[a]

Item	*Element of work*	*Approximate value*	*Name and address of subcontractor*	*Statement of similar works executed*

a. The bidder shall enter in this schedule a list of the specialized works and approximate value of the work for which he proposes to use specialist subcontractors, together with the names and addresses of the proposed subcontractors.

Form of Bid Security (Bank Guarantee)[16]

_____
[Bank's Name, and Address of Issuing Branch or Office]

Beneficiary: _____ *[Name and Address of Employer]*

Date: _____

BID GUARANTEE No.: _____

We have been informed that *[name of the Bidder]* (hereinafter called "the Bidder") has submitted to you its bid dated (hereinafter called "the Bid") for the execution of *[name of contract]* under Invitation for Bids No. *[IFB number]* ("the IFB").

Furthermore, we understand that, according to your conditions, bids must be supported by a bid guarantee.

At the request of the Bidder, we *[name of Bank]* hereby irrevocably undertake to pay you any sum or sums not exceeding in total an amount of *[amount in figures]* (*[amount in words]*) upon receipt by us of your first demand in writing accompanied by a written statement stating that the Bidder is in breach of its obligation(s) under the bid conditions, because the Bidder:

(a) has withdrawn its Bid during the period of bid validity specified by the Bidder in the Form of Bid; or

(b) having been notified of the acceptance of its Bid by the Employer during the period of bid validity, (i) fails or refuses to execute the Contract Form, if required, or (ii) fails or refuses to furnish the performance security, in accordance with the Instructions to Bidders.

This guarantee will expire: (a) if the Bidder is the successful bidder, upon our receipt of copies of the contract signed by the Bidder and the performance security issued to you upon the instruction of the Bidder; or (b) if the Bidder is not the successful bidder, upon the earlier of (i) our receipt of a copy of your notification to the Bidder of the name of the successful bidder; or (ii) twenty-eight days after the expiration of the Bidder's Bid.

Consequently, any demand for payment under this guarantee must be received by us at the office on or before that date.

This guarantee is subject to the Uniform Rules for Demand Guarantees, ICC Publication No. 458.

_____
[signature(s)]

[16] The Bidder shall complete either this form of Bank Guarantee or may provide another security acceptable to the Employer.

Form of Bid Security (Bid Bond)

BOND NO. _____

BY THIS BOND *[name of Bidder]* as Principal (hereinafter called "the Principal"), and *[name, legal title, and address of surety],* **authorized to transact business in** *[name of country of Employer],* as Surety (hereinafter called "the Surety"), are held and firmly bound unto *[name of Employer]* as Obligee (hereinafter called "the Employer") in the sum of *[amount of Bond]*[17] *[amount in words]*, for the payment of which sum, well and truly to be made, we, the said Principal and Surety, bind ourselves, our successors and assigns, jointly and severally, firmly by these presents.

WHEREAS the Principal has submitted a written Bid to the Employer dated the ___ day of _____, 20__, for the construction of *[name of Contract]* (hereinafter called the "Bid").

NOW, THEREFORE, THE CONDITION OF THIS OBLIGATION is such that if the Principal:

(a) withdraws its Bid during the period of bid validity specified in the Form of Bid; or

(b) having been notified of the acceptance of its Bid by the Employer during the period of Bid validity; (i) fails or refuses to execute the Contract Form, if required; or (ii) fails or refuses to furnish the Performance Security in accordance with the Instructions to Bidders;

then the Surety undertakes to immediately pay to the Employer up to the above amount upon receipt of the Employer's first written demand, without the Employer having to substantiate its demand, provided that in its demand the Employer shall state that the demand arises from the occurrence of any of the above events, specifying which event(s) has occurred.

The Surety hereby agrees that its obligation will remain in full force and effect up to and including the date 28 days after the date of expiration of the Bid validity as stated in the Invitation to Bid or extended by the Employer at any time prior to this date, notice of which extension(s) to the Surety being hereby waived.

IN TESTIMONY WHEREOF, the Principal and the Surety have caused these presents to be executed in their respective names this ____ day of _____ 20__.

Principal: _____	Surety: _____ Corporate Seal (where appropriate)
_____ *(Signature)*	_____ *(Signature)*
(Printed name and title)	*(Printed name and title)*

[17] The amount of the Bond shall be denominated in the currency of the Employer's country or the equivalent amount in a freely convertible currency.

Bid-Securing Declaration

Date: *[insert date (as day, month and year)]*
Bid No.: *[insert number of bidding process]*
Alternative No.: *[insert identification No if this is a Bid for an alternative]*

To: *[insert complete name of Employer]*

We, the undersigned, declare that:

We understand that, according to your conditions, bids must be supported by a Bid-Securing Declaration.

We accept that we will automatically be suspended from being eligible for bidding in any contract with the Purchaser for the period of time of *[insert number of months or years]* starting on *[insert date],* if we are in breach of our obligation(s) under the bid conditions, because we:

(a) have withdrawn our Bid during the period of bid validity specified in the Form of Bid; or

(b) having been notified of the acceptance of our Bid by the Employer during the period of bid validity, (i) fail or refuse to execute the Contract, if required, or (ii) fail or refuse to furnish the Performance Security, in accordance with the ITB.

We understand this Bid Securing Declaration shall expire if we are not the successful Bidder, upon the earlier of (i) our receipt of your notification to us of the name of the successful Bidder; or (ii) twenty-eight days after the expiration of our Bid.

Signed: *[insert signature of person whose name and capacity are shown]* In the capacity of *[insert legal capacity of person signing the Bid Securing Declaration]*

Name: *[insert complete name of person signing the Bid Securing Declaration]*

Duly authorized to sign the bid for and on behalf of: *[insert complete name of Bidder]*

Dated on _____ day of _____, _____ *[insert date of signing]*

Corporate Seal (where appropriate)

[Note: In case of a Joint Venture, the Bid Securing Declaration must be in the name of all partners to the Joint Venture that submits the bid.]

FIDIC SÖZLEŞME ÖRNEĞİ

Section IV. Part I. General Conditions of Contract

Notes on the Conditions of Contract

The Conditions of Contract comprise two parts:

(a) **Part I: General Conditions of Contract** (Section IV of this document), and

(b) **Part II: Conditions of Particular Application** (Section V of this document).

Over the years, a number of "model" General Conditions of Contract have evolved. The one used in these Standard Bidding Documents was prepared by the International Federation of Consulting Engineers (*Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils*, or FIDIC) and is commonly known as the FIDIC Conditions of Contract. (The current version is the fourth edition, 1987, reprinted in 1992 with further amendments.)

The FIDIC Conditions of Contract have been prepared for an admeasurement (unit price or unit rate) type of contract and cannot be used without major modifications for other types of contract, such as lump sum, turnkey, or target cost contracts.

The standard text of the General Conditions of Contract chosen must be retained intact to facilitate its reading and interpretation by bidders and its review by IBRD. Any amendments and additions to the General Conditions, specific to the contract in hand, should be introduced in the Conditions of Particular Application, or in the Appendix to Bid. A number of such Particular Conditions, applicable to the above FIDIC Conditions of Contract, are included in Section V and, in the interest of the Employer, are recommended for use instead of the Particular Conditions published by FIDIC. Some of the clauses are mandatory for works partly financed by the World Bank and are so indicated.

The use of standard conditions of contract for all civil Works will ensure comprehensiveness of coverage, better balance of rights or obligations between Employer and Contractor, general acceptability of its provisions, and savings in time and cost for bid preparation and review, leading to more economical prices.

The Conditions of Particular Application take precedence over the General Conditions of Contract—see Sub-Clause 5.2, Priority of Contract Documents, in the FIDIC General Conditions of Contract.

The FIDIC Conditions of Contract are copyrighted and may not be copied, faxed, or reproduced.

The bidding document may include a purchased copy, the cost of which can be retrieved as part of the selling price of the bidding document. Alternatively, the FIDIC Conditions of Contract can be referred to in the bidding documents, and the bidders advised to obtain copies directly from FIDIC.

Where a copy of Part I of the FIDIC Conditions of Contract is not included in the bidding documents, a page consistent with the example that follows should be completed and incorporated.

Part I: General Conditions of Contract

[*name of Employer]*

[*name of contract]*

CONDITIONS OF CONTRACT

PART I: GENERAL CONDITIONS[1]

The Conditions of Contract, Part I: General Conditions shall be those forming Part I of the "Conditions of Contract for Works of Civil Engineering Construction," fourth edition 1987, reprinted in 1992 with further amendments, prepared by the *Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils* (FIDIC). These Conditions are subject to the variations and additions set out in Part II hereof entitled "Conditions of Particular Application."

[1] Add the following text if the bidding documents, as issued, do not include a copy:

Copies of the FIDIC Conditions of Contract can be obtained from:

FIDIC Secretariat
P.O. Box 86
1000 Lausanne 12
Switzerland
Facsimile: 41 21 653 5432
Telephone: 41 21 653 5003

TENDER

NAME OF CONTRACT: _____

TO _____

_____

Gentlemen,

1. Having examined the Conditions of Contract, Specification, Drawings, and Bill of Quantities and Addenda Nos_____ for the execution of the above-named Works, we, the undersigned, offer to execute and complete such Works and remedy any defects therein in conformity with the Conditions of Contract, Specification, Drawings, Bill of Quantities and Addenda for the sum of

_____

_____

(_____)

or such other sum as may be ascertained in accordance with the said Conditions.

2. We acknowledge that the Appendix forms part of our Tender.

3. We undertake, if our Tender is accepted, to commence the Works as soon as is reasonably possible after the receipt of the Engineer's notice to commence, and to complete the whole of the Works comprised in the Contract within the time stated in the Appendix to Tender.

4. We agree to abide by this Tender for the period of *_____days from the date fixed for receiving the same and it shall remain binding upon us and maybe accepted at any time before the expiration of that period.

5. Unless and until a formal Agreement is prepared and executed this Tender, together with your written acceptance thereof, shall constitute a binding contract between us.

6. We understand that you are not bound to accept the lowest or any tender you may receive.

Dated this_____ day of_____19 _____

Signature _____ in the capacity of _____

duly authorised to sign tenders for and on behalf of _____

_____

(IN BLOCK CAPITALS)

Address _____

_____

Witness _____

Address _____

_____

Occupation _____

(Note: All details marked * shall be inserted before issue of Tender documents.)

Appendix

	Sub – Clause	
Amount of security (if any)	10.1	_____ per cent of the Contract Price
Minimum amount of third party insurance	23.2	per occurrence, with the number of occurrences unlimited
Time for issue of notice to commence	41.1	days
Time for Completion	43.1	days
Amount of liquidated damages	47.1	per day
Limit of liquidated damage	47.1	
Defects Liability Period	49.1	days
Percentage for adjustment of Provisional Sums	59.4(c)	per cent
Percentage of invoice value of listed materials and Plant	60.1(c)	per cent
Percentage of Retention	60.2	per cent
Limit of Retention Money	60.2	
Minimum Amount of Interim Payment Certificates	60.2	
Rate of interest upon unpaid sums	60.10	per cent per annum

Initials of Signatory of Tender _____

(Notes: All details in the list above, other than percentage figure against Sub-Clause 59.4, shall be inserted before issue of Tender documents. Where a number of days is to be inserted, it is desirable, for consistency with the Conditions, that the number should be a multiple of seven.

Additional entries are necessary where provision is included in the Contract for:

(a) completion of Sections (Sub-Clauses 43.1 and 48.2(a))

(b) liquidated damages for Sections (Sub-Clause 47. 1)

(c) a bonus (Sub-Clause 47.3 - Part II)

(d) payment for materials on Site (Sub-Clause 60. 1 (c))

(e) payment in foreign currencies (Clause 60 - Part II)

(f) an advance payment (Clause 60 - Part II)

(g) adjustments to the Contract Price on account of Specified Materials

(Sub-Clause 70.1 - Part 11)

(h) rates of exchange (Sub-Clause 72.2 - Part II))

Form of Agreement

AGREEMENT

THIS AGREEMENT made the _____ day of _____ 20
between _____ of _____
(hereinafter called "the Employer") of the one part and _____
of _____ (hereinafter called "the Contractor") of the other part.

WHEREAS the Employer is desirous that certain Works should be executed by the Contractor, viz., _____, and has accepted a Bid by the Contractor for the execution and completion of such Works and the remedying of any defects therein.

NOW THIS AGREEMENT WITNESSETH as follows:

1. In this Agreement, words and expressions shall have the same meanings as are respectively assigned to them in the Conditions of Contract hereinafter referred to.

2. The following documents shall be deemed to form and be read and construed as part of this Agreement, and the priority of the documents shall be as follows:

(a) the Letter of Acceptance;
(b) the said Bid and Appendix to Bid;
(c) the Conditions of Contract (Part II);
(d) the Conditions of Contract (Part I);
(e) the Specifications;
(f) the Drawings;
(g) the Priced Bill of Quantities; and
(h) other documents, as listed in the Appendix to Bid

3. In consideration of the payments to be made by the Employer to the Contractor as hereinafter mentioned, the Contractor hereby covenants with the Employer to execute and complete the Works and remedy any defects therein in conformity in all respects with the provisions of the Contract.

4. The Employer hereby covenants to pay the Contractor in consideration of the execution and completion of the Works and the remedying of defects therein the Contract Price or such other sum as may become payable under the provisions of the Contract at the times and in the manner prescribed by the Contract.

IN WITNESS whereof the parties hereto have caused this Agreement to be executed the day and year first before written.

The Common Seal of _____ was hereunto affixed in the presence of:
_____ or _____

Signed, sealed, and delivered by the said _____
in the presence of: _____

Binding Signature of Employer _____

Binding Signature of Contractor _____

DÜNYA BANKASI TARAFINDAN FİNANSMAN SAĞLANAN PROJELER						
№	**YATIRIM PROJESİNİN ADI**	**SEKTÖR**	**BAŞLAMA TARİHİ**	**BİTİŞ TARİHİ**	**PROJENİN DURUMU**	**KREDİ MİKTARI ($)**
1	Rehabilitation&Completion of Irigation&Drainage Infrastructure Project	TARIM	22 Haziran 2000	30 Haziran 2007	Devam etmekte	42.000.000
2	Rehabilitation & Completion of Irrigation & Drainage Infrastructure Additional Financing Project	TARIM	28 Şubat 2006	-	Devam etmekte	5.000.000
3	Highway Project	ULAŞIM	12 Haziran 2001	31Ekim 2007	Devam etmekte	40.000.000
4	Highway 2	ULAŞIM	17 Ocak 2006	28 Şubat 2011	Devam etmekte	200.000.000
5	Rural Environment Project	TARIM	09 Haziran 2005	31 Aralık 2009	Devam etmekte	8.000.000
6	Power Transmission Project	ENERJI	17 Mayıs 2005	31 Aralık 2010	Devam etmekte	48.000.000
7	IDP Economic Development Support Project	SAĞLIK	15 Şubat 2005	31 Aralık 2008	Devam etmekte	11.500.000
8	Financial Services Development Project	TELEKOMÜNİKASYON	06 Ocak 2005	30 Haziran 2009	Devam etmekte	12.250.000
9	Rural Investment Project (AZRIP)	ENERJİ, ULAŞIM, SU TEMİNİ	03 Haziran 2004	31 Mart 2009	Devam etmekte	15.000.000
10	Irrigation Distribution System & Management Improvement Project	TARIM	17 Haziran 2003	31 Mart 2010	Devam etmekte	35.000.000
11	Health Reform LIL	SAĞLIK	12 Haziran 2001	30 Ekim 2006	Devam etmekte	5.000.000
12	Agricultural Development & Credit Project	TARIM	08 Haziran 1999	30 Haziran 2006	Devam etmekte	30.000.000
13	Cultural Heritage Preservation Project	SAĞLIK	13 Mayıs 1999	31 Aralık 2006	Devam etmekte	7.500.000
14	Pension & Social Assistance Project	SOSYAL	10 Haziran 2004	28 Şubat 2009	Devam etmekte	10.000.000
15	Education Sector Development Project	EĞİTİM	27 Mayıs 2003	31 Mart 2008	Devam etmekte	18.000.000
16	Institution Building Technical Assistance 2 Project (IBTA 2)	FİNANS	18 Haziran 2002	30 Haziran 2007	Devam etmekte	9.450.000
17	Financial Sector Technical Assistance Project	FİNANS	12 Haziran 2001	01 Ekim 2006	Devam etmekte	5.400.000
						502.100.000

DÜNYA BANKASI TARAFINDAN FİNANSMAN SAĞLANAN PROJELER

№	YATIRIM PROJESİNİN ADI	SEKTÖR	BAŞLAMA TARİHİ	BİTİŞ TARİHİ	PROJENİN DURUMU	KREDİ MİKTARI ($)
1	Structural Adjustment Credit Project	BANKACILIK, SAĞLIK,ENDÜSTRİ	24 Temmuz 1997	30 Haziran 1999	Tamamlandı	70.000.000
2	Farm Privatization Project	TARIM	16 Ocak 1997	31 Aralık 2003	Tamamlandı	14.700.000
3	Gas System Rehabilitation Project	ENERJİ	19 Ekim 1996	30 Haziran 2003	Tamamlandı	20.200.000
4	Education Reform Project	EĞİTİM	24 Mayıs 1999	31 Mart 2004	Tamamlandı	5.000.000
5	Greater Baku Water Supply Rehabilitation Project	SU TEMİNİ	28 Haziran 1995	31 Ocak 2006	Tamamlandı	61.000.000
6	Petroleum Technical Assistance Project	ENERJİ	20 Nisan 1995	30 Kasım 2000	Tamamlandı	20.800.000
7	Poverty Reduction Support Credit (PRSC)	SANAYİ	17 Mayıs 2005	30 Haziran 2006	Tamamlandı	20.000.000
8	Supplemental Baku Water Supply	SU TEMİNİ	10 Aralık 2002	-	Tamamlandı	12.920.000
9	Structural Adjustment Credit 2 (SAC 2) (formerly PSRAC)	SANAYİ	12 Mart 2002	31 Aralık 2003	Tamamlandı	60.000.000
10	Pilot Reconstruction (Indigenous Displaced People) Supplemental Project	SANAYİ	08 Haziran 1999	-	Tamamlandı	10.000.000
11	SAC I (SUPPLEMENT)	SANAYİ	31 Mart 1999	-	Tamamlandı	7.000.000
12	Pilot Reconstruction Project	SANAYİ	02 Temmuz 1998	30 Eylül 2005	Tamamlandı	20.000.000
13	Urgent Environmental Investment Project	SANAYİ	30 Haziran 1998	30 Haziran 2005	Tamamlandı	20.000.000
14	Rehabilitation Project	SANAYİ	22 Ağustos 1995	31 Aralık 1996	Tamamlandı	65.000.000
15	Institution Building Technical Assistance	HUKUK/FİNANS	25 Temmuz 1995	30 Haziran 2003	Tamamlandı	18.000.000
						424.620.000

DÜNYA BANKASI TARAFINDAN FİNANSMAN SAĞLANAN PROJELER						
№	**YATIRIM PROJESİNİN ADI**	**SEKTÖR**	**BAŞLAMA TARİHİ**	**BİTİŞ TARİHİ**	**PROJENİN DURUMU**	**KREDİ MİKTARI ($)**
1	Agricultural Development and Credit Project-II	TARIM	-	-	Öneri	37.000.000
2	Flared Gas Utilization from Guneshli Field	ENEJİ	-	-	Öneri	37.000.000
3	Health Sector Reform Demonstration Project	SAĞLIK	-	-	Öneri	50.000.000
4	Judicial Modernization Project	HUKUK	-	-	Öneri	20.000.000
5	Rail Trade and Transport Facilitation	ULAŞIM	-	-	Öneri	80.000.000
6	Water Supply Project	SU TEMİNİ	-	-	Öneri	120.000.000
						344.000.000

AVRUPA YENİDEN YAPILANMA VE KALKINMA BANKASI-EBRD						
№	**YATIRIM PROJESİNİN ADI**	**SEKTÖR**	**BAŞLAMA TARİHİ**	**BİTİŞ TARİHİ**	**PROJENİN DURUMU**	**KREDİ MİKTARI ($)**
1	Baku Port Development	ULAŞIM	9 Mayıs 1997	2 Kasım 1999	Tamamlandı	16.200.000
2	Azerbaijan Silk Road	ULAŞIM	29 Ocak 2001	8 Haziran 2004	Tamamlandı	41.000.000
3	Mingechaur Power Project	ENERJİ	15 Ekim 1994	3 Haziran 1997	Tamamlandı	21.650.000
4	Air Naviqation Systems Upgrading	ULAŞIM	17 Aralık 1996	17 Kasım 1997	Tamamlandı	13.700.000
5	Azerbaijan:Trans-Caucasian Rail Project	ULAŞIM	5 Şubat 1998	14 Ocak 2000	Tamamlandı	28.200.000
6	ADDY: Locomotive	ULAŞIM	21 Kasım 2005	16 Mayıs 2006	Devam etmekte	50.000.000
7	AZDRES Power Plant Rehabilitation	ENERJİ	11 Kasım 2005	-	Devam etmekte	115.000.000
8	Baku to Samur	ULAŞIM	10 Mart 2005	27 Haziran 2005	Tamamlandı	100.000.000
İSLAM KALKINMA BANKASI-IDB						
1	Reconstruction of Yevlakh to Ganja Road	ULAŞIM	2005	2008	Devam etmekte	10.400.000
2	Capacity building for Ministry of Finance	KONUT	2001	2002	Tamamlandı	362.000
3	Reconstruction of Ujar-Yevlakh Road	ULAŞIM	2004	2007	Devam etmekte	22.000.000
4	Modular Power Stations Construction	ENERJİ	2005	2007	Devam etmekte	99.398.000
5	Samur Absheron Irrigation	TARIM	1999	2005	Tamamlandı	10.100.000
6	Khanarc Canal(Phase2)	TARIM(inşaat)	2002	2005	Tamamlandı	9.432.000
ASYA KALKINMA BANKASI-ADB						
1	East-West Highway Improvement Project	ULAŞIM	20 Kasım 2001	9 Aralık 2005	Tamamlandı	52.000.000
2	Urban Water Supply and Sanitation	SU TEMİNİ	21 Haziran 2001	16 Aralık 2004	Tamamlandı	30.000.000
3	Renewable Energy Development	ENERJİ	8 Kasım 2005	28 Mart 2006	Tamamlandı	40.000.000
4	Southern Road Improvement Project	ULAŞIM	19 Temmuz 2005	3 Nisan 2006	Tamamlandı	700.000
5	Urban Water Supply and Sanitation	SU TEMİNİ	15 Kasım 2001	31 August 2002	Tamamlandı	740.000
6	Social Infrastructure for IDPs and Vulnerable Population	SU TEMİNİ	14 Aralık 2004	30 Haziran 2005	Tamamlandı	500.000

ÖZGEÇMİŞ

Rustam Yakubov 11.11.1981 tarihinde Bakü/Azerbaycan'da doğdu. İlk öğrenimini № 53 İlkokulu'nda tamamladı. Orta öğrenimini № 172 Lisesi'nde, lise öğrenimini №33 Lisesi'nde tamamladı. 1998 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümünü kazandı. 2004 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Yapı İşletmesi programını kazandı.